

VERSLAG
VAN DEN
TOESTAND DER GEMEENTE
BATAVIA
OVER
1918.

WELTEVREDEN
N. V. UITGEVERS-MIJ. „PAPYRUS”
1920

BIBLIOTHEEK KITLV

0069 0048

m
495

VERSLAG

VAN DEN

TOESTAND DER GEMEENTE

BATAVIA

OVER

1918.

HOOFDSTUK I

Bestuur van de Gemeente

Verzameling van den Gemeenteraad

Kantoorverhuizing.

HOOFDSTUK II

HOOFDSTUK III

Laat van op 31 December 1918 het grondbescheiden van de gemeente werd door den Gemeenteraad van Batavia bevestigd en werd het aan kracht zijnde Reglementen en keuzen van 1918, verplaatst naar het Hout van Planten en dierlijke producten.

VERSLAG

— VAN —

TOTSTAND DER GEMEENTE

BATAVIA

OVER

1918.

INHOUD

HOOFDSTUK I.

Beschrijving van de Gemeente.

BLADZ.

§ 1.	Instelling der Gemeente	1.
§ 2.	Grenzen der Gemeente	1.
§ 3.	Gebied van de Gemeente	2.
§ 4.	Bestuursindeeling der Gemeente	7.
§ 5.	Politioneele indeeling der Gemeente	10.
§ 6.	Verdeeling der Gemeente in Stedistricten	10.
§ 7.	Bevolking der Gemeente	11.
§ 8.	Wapen der Gemeente	12.

HOOFDSTUK II.

Bestuur van de Gemeente.

§ 1.	Samenstelling van den Gemeenteraad	13.
§ 2.	Raadscommissiën	15.

HOOFDSTUK III.

Kiezerslijst	19.
------------------------	-----

HOOFDSTUK IV.

Lijst van op 31 December 1918 nog geldende verordeningen, vastgesteld door den Gemeenteraad van Batavia en binnen zijn ressort nog van kracht zijnde Reglementen en keuren van Politie, vastgesteld door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur

A.	Verordeningen	25.
B.	Reglementen en Keuren van Politie	32.

HOOFDSTUK V.

Personeele Zaken.

Mutatiën onder het Gemeentelijk Personeel gedurende het jaar 1918.	34.
Gemeente-Secretarie.	34.
Gemeentewerken	35.
Bouw- en Woningtoezicht.	36.
Grond- en Woningzaken	36.
Gemeente-Waterleidingen	37.
Marktwezen	37.
Verloven verleend aan het Gemeentelijk personeel gedurende het jaar 1918.	38.
Bijzondere regelingen	40.

HOOFDSTUK VI.

Gemeentewerken.

§ 1. Gebouwen.	43.
§ 2. Wegen.	43.
§ 3. Steenbrekerijen	46.
§ 4. Walsen.	47.
§ 5. Vrachtwagens en Gemeente-automobielen	48.
§ 6. Werkplaats voor ijzerconstructie en reparaties.	49.
§ 7. Magazijn	50.
§ 8. Bruggen en duikers.	50.
§ 9. Kleine Assaineeringswerken	51.
§ 10. Reinigingsdienst	51.
§ 10. Besproeiingsdienst	52.
§ 11. Nieuwe werken	53.

HOOFDSTUK VII.

Bouw en Woningtoezicht.	56.
Instelling Woningtoezicht	56.
Bouw- en Woningtoezicht.	57.

HOOFDSTUK VIII.

Watervoorziening.	69.
Artesische waterleiding.	69.
Hoogdruk-waterleiding	72.

HOOFDSTUK IX.

Grondbedrijf	84.
-------------------------------	-----

HOOFDSTUK X.

Volkshuisvesting	99.
----------------------------	-----

HOOFDSTUK XI.

Brandweer	111.
---------------------	------

HOOFDSTUK XII.

Schouwburg	112.
----------------------	------

HOOFDSTUK XIII.

Marktwezen	113.
----------------------	------

HOOFDSTUK XIV.

Slachtbedrijf	114.
-------------------------	------

HOOFDSTUK XV.

Europeesche Begraafplaatsen	117.
---------------------------------------	------

HOOFDSTUK XVI.

Inlandsche Begraafplaatsen	119.
--------------------------------------	------

HOOFDSTUK XVII.

Verschillende Onderwerpen.

a. Huishuren	120.
b. Hypotheekbank	124.
c. Overbrenging van het Departement van Gouvernementsbedrijven naar Bandoeng	127.
d. Raadhuis	131.
e. Technische Hoogeschool	142.
f. Kramat-Kwitangfonds	144.
g. Onderwijs en opvoeding	148.
h. Assainering	152.
i. Rijkschroeffstichting	170.

HOOFDSTUK XVIII.

Politie	172.
-------------------	------

HOOFDSTUK XIX.

Comptabiliteit	197.
--------------------------	------

Volksbuisvesting	90
HOOFDSTUK X.	
Brandweer	111
HOOFDSTUK XI.	
Schoonburg	112
HOOFDSTUK XIII.	
Marktwezen	113
HOOFDSTUK XIV.	
Slachtbedrijf	114
HOOFDSTUK XV.	
Europesche Begraafplaatsen	115
HOOFDSTUK XV.	
Inlandsche Begraafplaatsen	119
HOOFDSTUK XVII.	
Verschillende Onderwerpen.	
a. Huishouden	120
b. Hypotheekbank	124
c. Overtrenging van het Departement van Gouvernementsbedrijven naar Bandeng	127
d. Raadhuis	131
e. Technische Hoogeschool	142
f. Kramat-Kwintangonds	144
g. Onderwijs en opvoeding	148
h. Assinering	152
i. Represcheffstichting	170
HOOFDSTUK XVIII.	
Politie	172
HOOFDSTUK XIX.	
Comptabiliteit	197

HOOFDSTUK I.

BESCHRIJVING VAN DE GEMEENTE.

§ 1. Instelling der Gemeente Batavia.

Bij artikel 1 van de ordonnantie in Staatsblad 1905 No. 204 is de bepaling van het eerste lid van artikel 68a van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië met ingang van 1 April 1905 van toepassing verklaard op het gedeelte der residentie Batavia, uitmakende de hoofdplaats Batavia en is tevens bepaald dat dit gebiedsdeel wordt genoemd: de gemeente Batavia.

§ 2. Grenzen der Gemeente.

De grenzen der Gemeente Batavia vallen samen met die der hoofdplaats Batavia, zooals die laatstelijk zijn vastgesteld bij Gouvernements Besluit van 11 April 1918 No. 13. (Staatsblad No. 185), t. w.

Ten Noorden: de Java-zee (baar van Batavia) van de Oostgrens der particuliere landen Pedjangkaran Wetan (verp. No. 1600) en Pedjangkaran-Wetan (verp. No. 5991) tot den linkeroever van den Oostelijken deltamond der Angkerivier.

Ten Westen: evenbedoelde oever en de linkeroever der Angkerivier tot het grensteeken A tegenover het vervallen gedeelte van den grooten Postweg van Batavia naar Tangerang; verder de Zuidzijde van genoemd vervallen gedeelte en van gemelden weg tot de Oostgrens van het land Kampong Bali, verpondingsnummer 4100; voorts de Oostgrens van de landen Kampong Bali en Kampong Asem, verpondingsnummer 5651, tot de Noordgrens van het perceel, verpondingsnummer 5460; vervolgens deze grens in Oostelijke richting tot den weg van Tandjong naar Rawah Gelong; daarna de Westzijde van dien weg tot de Zuidzijde van den grintweg van Soekaboemi naar Tanah Abang; wijders die zijde tot den linkeroever der Kali Grogol en ten slotte deze oever tot den Zuidkant van den binnenweg van Kebajoran.

Ten Zuiden: de Zuidkant van evenbedoelden binnenweg in Oostelijke richting tot den binnenweg naar Tjipete; vervolgens de Noordgrens van het land Senajan-Petjandran, verpondingsnummer 1684, tot den rechteroever der Krokotrivier; verder die oever stroomafwaarts tot de grens van het land Padoe-

renan, verpondingsnummer 7267; voorts de Zuidgrens van dat land tot het spruitje Menteng (Kali Tjideng); wijders de linkeroever van dat spruitje stroomafwaarts tot de Noordgrens van het land Matraman, verpondingsnummer 5963; vervolgens de Noordgrens van de landen Matraman, Paal Merijem, verpondingsnummer 6021, en Salemba Oetan Kajoe, verpondingsnummer 6282 tot een steenen pilaar op de Westelijke onteigeningsgrens van den spoorweg van Batavia naar Krawang; verder die onteigeningsgrens in Noordelijke richting tot de Noordgrens van het land Struiswijk, verpondingsnummer 11986, voorts die grens in Noord-Oostelijke richting tot den hardsteen paal op het hoekpunt van dat land en de landen Kwitang Oost, verpondingsnummer 8944, en Tjempaka Poeti, verpondingsnummer 5552 en daarna de grens tusschen de landen Struiswijk en Tjempaka Poeti voornoemd tot een op $\pm$ 843 meters verder Oostwaarts gelegen grenssteen.

T e n O o s t e n: de grens tusschen het land Struiswijk en het land Tjempaka Poeti van evenbedoelden grenssteen in Noordoostelijke richting en voorts de grens tusschen eerstgenoemd land en het perceel, verp. No. 7142, tot een grenspaal op den linkeroever der Kali Soenter; voorts die oever stroomopwaarts tot het snijpunt van deze rivier met de Westgrens van het land Poelo Gadoeng (verp. No. 6871), verder deze Westgrens Noordoostwaarts tot aan de Westgrens van het land Soekapoera-Koelon (verp. No. 8335), wijders deze grens tot aan het punt waar zij de Zuidgrens van het land Kampoeng Mangga (verp. No. 4942) ontmoet, dan deze Zuid- en vervolgens de West- en Noordgrens tot waar zij samenvalt met die van het voormalige particuliere land Lagoa (verp. No. 5819), en eindelijk de Oostgrens van dit land en van de voormalige particuliere landen Pedjangkaran-Wetan (verp. No. 1600) en Pedjangkaran-Koelon (verp. No. 5991) tot aan de Java-Zee.

§ 3. Gebied van de Gemeente Batavia.

Het gebied van de gemeente Batavia omvat de geheele afdeeling Stad en Voorsteden van Batavia, met uitzondering van de mede tot die afdeeling behorende eilanden in de baai van Batavia en ten Noorden daarvan gelegen.

De totale oppervlakte van de Gemeente bedraagt 125 □ K. M.

Aan den Gemeenteraad is de voorziening in de bij de constitutieve ordonantie genoemde locale behoeften voor dit geheele gebied opgedragen, met uitzondering van de terreinen onder militair beheer en onder beheer van den dienst der Staatsspoorwegen, zoomede van het eigenlijke haventerrein te Tandjong Priok.

De grenzen van dit laatste terrein, vastgesteld bij Stbl. 1905 No. 234, laatstelijk gewijzigd bij besluit van den Gouverneur Generaal van Nederlandsch-Indië van 19 October 1916 No. 44, zijn:

T e n N o o r d e n: de buitenhaven en de Javazee;

Ten Oosten: de lijn, loopende van een punt A, gelegen op 1880 Meter van den Noordhoek van de Kade aan het Westerboord der 1e binnenhaven en op 3230 Meter van den Zuidoosthoek van de spoorbrug over Soengai Bamboe (Soengai Lagoa) naar een punt B, gelegen respectievelijk op 2555 Meter en 2810 Meter van de genoemde hoeken;

Ten Zuiden: de lijn, welke het punt B verbindt met het punt C, gelegen op 2845 Meter van punt B en op 400 Meter van den Zuidoosthoek van de genoemde spoorbrug en voorts de lijn, welke dit punt verbindt met dien hoek;

Ten Westen: de lijn, welke den Zuidoosthoek van genoemde spoorbrug verbindt met een punt D, gelegen op 950 Meter van dien hoek en op 1860 Meter van den Noordhoek der kade aan het Westerboord der 1e binnenhaven en voorts de Javazee.

De grenzen van de militaire terreinen zijn vastgesteld bij Gouvernementsbesluit van 1 April 1905 No. 1, overeenkomstig de bij dat besluit behorende teekeningen 1, 2, 3 en 4.

Wijziging in de grenzen van deze militaire terreinen geschiedt voor zoover daartegen bij den Raad geen bezwaar bestaat namens den Gouverneur-Generaal door den Legercommandant in overleg met de Hoofden der Departementen van Algemeen Bestuur (Gouvernementsbesluit Stbl. 1911 No. 10).

Een niet onbelangrijk gedeelte van het gebied der Gemeente Batavia, wordt ingenomen door de zoogenaamde „Particuliere landerijen”. Onder dezen naam zijn bekend de uitgestrekte terreinen tijdens het bestaan der Oost-Indische Compagnie en ook daarna van wege het daarop gevolgd Nederlandsch Staatsbestuur en door het Britsch tusschenbestuur aan particulieren in eigendom afgestaan.

Op deze landerijen binnen het gebied der Gemeente Batavia is van toepassing het zoogenaamd „Reglement omtrent de Particuliere Landerijen, gelegen ten Westen der rivier Tji Manoek”, opgenomen in Staatsblad 1836 No. 19.

Sedert werd dit vervangen door het zoogenaamd „Nieuw Reglement omtrent de particuliere landerijen bewesten de Tji Manoek op Java”, vastgesteld bij Staatsblad 1912 No. 422 en Staatsblad 1914 No. 385, welk Reglement, blijkens Staatsblad 1913 No. 613, in werking is getreden op 1 Maart 1913, en laatstelijk gewijzigd is bij Staatsblad 1918 No. 827.

Bij de wet van 7 November 1910 (Ind. Staatsblad 1911 No. 38) is, ter bevordering van de terugbrenging van de particuliere Landerijen op Java of van een gedeelte daarvan tot het Staatsdomein, wettelijk vastgesteld de weg, langs welchen dit doel kan worden bereikt, buiten het geval van overdracht tengevolge van vrijwilligen verkoop. Een tweetal Kon. Besluiten tot uitvoering dier wet zijn opgenomen in Ind. Staatsblad 1912 Nos. 480 en 481, jo 1917 No. 635.

In zijne vergadering van 30 October 1916 besloot de Raad om aan de Regeering 's Raads instemming te betuigen met de door de Vereeniging „Centraal Sarekat Islam” bij de Regeering ingediende motie, betreffende de wenschelijkheid tot spoedigen terugkoop van de particuliere landerijen.

Bij ordonnantie van 8 October 1918 No. IX, opgenomen in Staatsblad 1918 No. 697 is verklaard, dat het algemeen nut vordert dat tot het Landsdomein worden teruggebracht de particuliere landerijen Tjempaka Poetih met Sonthar en Kwitang-Oost of Tanah-Tinggi (gedeeltelijk).

De volgende staat geeft aan de namen, de uitgestrektheid, de aard der bebouwing, enz. van deze landerijen in de gemeente Batavia.

STAAT

DER

PARTICULIERE LANDERIJEN

IN

BATAVIA (Stad en Voorsteden)

Namen der landerijen.	Namen der eigenaren.	Namen der huurders of administrateurs.	Uitgestrektheid in bouws van 500 □ R.	Bevolking op 1 Januari 1917.	Aard der producten.	Ver- pondings- waarde.
Antjol.	Tan Tjeng Pin, c. s.	Eigenaren.	114	65	Vruchten, visch, ni- pa en brandhout.	f 2920
Slingerland of Oes- terbank.	Kan Tjeng Sie, c. s.	Lie Kwe Kie, h.	95	53	Vruchten, brand- hout, nipa en visch.	" 20000
Soenter, kampong Doeri of Kliphof.	L. de Groot.		135	100	Padi, klapper, gras, brandhout en po- lowidjo.	"
Poeloe Besar (ge- deeltelijk Mr. Cor- nelis).	Tjung Boen Tek.	Eigenaar zelf.	162	145	Grond- en tuinhuur en padi.	" 10500
Pademangan.	L. de Groot.	Hoan Tiam Hin, a.	330	704	Padi, gras en vruch- ten.	" 30452
Kemajoran Wetan.	Tjung Boen Tek.	Eigenaar zelf.	88	1150	Padi, gras, grond- en tuinhuur.	" 10448
Kemajoran en Gang Kadiman.	Cultuur-Maatschappij Kemajoran en Gang Kadiman.	Tjung Boen Tek, a.	87	3140	Grond- en tuinhuur, padi en gras.	" 326200
Kwitang Oost of Tanah Tinggi.	Sech Salim bin Abdullah Basalama.	Eigenaar zelf.	274	3120	Grondhuur, gras en padi.	" 256844
Tandjong Lengkong of Slipi Noord.	Chineesche Raad te Ba- tavia.	Khoe Ke In, h.	150	620	Gras, padi en grond- huur.	" 50000
Petodjo.	Maatschappij tot exploi- tatie van onroerende goederen Petodjo.	Sech Oemar bin Joe- soef Mangoes, a.	316	860	Padi, gras, grond- en tuinhuur.	" 124848
Ooenong Sahari of Sentiong.	Chineesche Raad te Ba- tavia.	D. N. van Stralen- dorff, h.	72	1625	Klappers en grond- huur.	" 114144
Djati.	Id.	P. A. de Nijs Bik, h.	132	549	Grondhuur, vruch- ten en padi.	" 32700
Slipi Zuid.	Landbouw-Maatschappij Eng Djoe Hin of Djoen Joe Sin.	Jo Ho Long, a.	212	493	Grondhuur, klap- pers, padi en gras	" 42400
Petamboeran.	Sech Oemar bin Joesoef Mangoes.	Eigenaar zelf.	69	453	Tuin- en grondhuur padi en gras.	" 49000
Djepang.	Maatschappij tot exploi- tatie van vastigheden Han Tiang Kit.	Han Tjoan Lim, a.	647	1235	Padi, klappers, grondhuur en gras.	" 107000
Karet.	Tjung Boen Tek.	Eigenaar zelf.	± 275	± 1200	Padi, gras, klappers en grondhuur.	" 34676
Pedjongpongan met Laanhof.	Maatschappij tot exploi- tatie van vastigheden Han Tiang Kit.	Han Tjoan Lim, a.	92	420	Id.	" 57800
Bendoengan Ilir.	Sech Awab } Said " Salim } bin Huij " Abdullah } drah	Eigenaren.	83	1057	Grond- en tuinhuur.	" 24000
Bendoengan Oedik.	Tjung Boen Tek.	Eigenaar zelf.	154	1375	Padi, klappers, tuin- en grondhuur.	" 41184
Doekoe.	Id.	Id.	232	1205	Gras, klappers, padi en grondhuur.	" 69000
Padoerenan.	Erven Moeara.	Eigenaren.	187	1214	Padi, polowidjo en klappers.	" 37500
Parapatan.	Said Ali bin Aboebakar bin Shahab.	Said Aboebakar bin Ali bin Shahab, a.	13	680	Grondhuur.	" 125188
Kebon Sirih.	Sech Said bin Oemar bin Abdullah Bassalama.	Eigenaar zelf.	20	394	Id.	" 157128
Pengarengan.	Sech Oemar bin Joesoef Mangoes.	Id.	20	1014	Id.	" 224208
Tjempaka Poetih en Southar.	Id.	Id.	451	± 1600	Klappers, padi, gras en grondhuur.	" 47800
Kramat Sentiong of Kramat Lontar IX.	Maatschappij tot exploi- tatie van grondeigen- dom Eurazie I.	Raden Mas Sirat Sosroadmodjo, ge- machtigde.	15	915	Grondhuur.	" 74400
Kramat Tanah Ting- gl of Tanah Com- mandant.	Id.	Id.	5	250	Id.	" 59648
Kwitang West.	Bouw-Maatschappij Al- kat.	Sech Achmad bin Abdullah Basala- ma, gemachtigde.	50	3120	Id.	" 841708
Kramat Besar of Kramat Poelo.	Maatschappij tot exploi- tatie van grondeigen- dom Eurazie I.	Raden Mas Sirat Sosroatmodjo, ge- machtigde.	41	2107	Grondhuur en padi.	" 168668
Kramat Sawah of Kramat Ketjil.	Bouw-Maatschappij Kramat Sawah.	H. A. Scholte, Directeur.	6	1508	Grondhuur.	" 117000
Gondangdia of Para- patan Gondangdia	Cultuur-Maatschappij Gondangdia.	A. Zuurmond, a.	299	2108	Padi, gras, grond- en tuinhuur.	" 191008

Namen der landerijen.	Namen der eigenaren.	huurders of Namen der administrateurs.	Uitgestrektheid in bouws van 5 □ R. R.	Bevolking op 1 Januari 1917.	Aard der producten.	Ver- pondings- waarde
Lontar I.	Almoenawar Assegaf en Co.	Sech Salim bin Ab- dullah Basalama, gemachtigde.	9	854	Grondhuur.	f 191008
Menteng.	Gemeente Batavia.	J. G. H. F. Schuller tot Peursnm, a.	295	2564	Padi, klappers en grondhuur.	„ 173000
Djembatan Besi.	Chineesche Raad te Ba- tavia	Khoe Ke In.	350	90	Padi, grondhuur en vruchten.	„ 10108
Djalambar of Zoe- tendaal.	Id.	Id.	615	145	Id.	„ 92000
Struiswijk (ged. Mr. Cornelis).	Landbouw-Maatschap- pij, Struiswijk.	A. Ockerse.	± 150	1200	Padi, klappers, grondhuur en polowidjo.	„ 423000

§ 4. Bestuursindeeling der Gemeente.

Administratief is de afdeeling Batavia bij Gouvernementsbesluit van 25 Januari 1908 No. 16, opgenomen in Staatsblad No. 79 en gewijzigd bij Staatsblad 1912 No. 417, verdeeld in 2 districten, Batavia en Weltevreden en 6 onderdistricten met name: Manggabesar, Pendjaringan, Tandjong-Priok, Gambir, Senen en Tanahabang.

Voor zoover betreft de Inlandsche bevolking zijn de onderdistricten weer verdeeld in wijken tot een totaal van 27; deze wijken weder onderverdeeld in kampoengs, zooals hieronder is aangegeven.

DISTRICT	ONDERDISTRICT	WIJK	KAMPOENG
I. Batavia	1. Manggabesar	Manggadoea	{ Jaagpad Manggadoea
		Kebondjeroek	{ Manggabesar Kebondjeroek Sawahbesar
		Pasarbaroe	{ Pintoebesi Gang Stroentji
		Goenoengsahari	Goenoengsahari
		Kebon klapa	{ Kebonklapa Noordwijk Petjenongan

DISTRICT	ONDERDISTRICT	WIJK	KAMPOENG
I. Batavia	2. Pendjaringan	Pendjaringan	Loearbatang Fluit Pendjaringan Pedjagalan (Petjebokan)
			Djemabatan lima wetan Djemabatan lima koelon Blandangan Klenteng
		Kroekoet	Petjebokan Tanahsereal Kroekoet Petodjo Ilir Gang Chassé
			Angke Doeri Tandjoeng kramat Petodjo sawah
	3. Tandjoeng-Prioek	Tandjoeng Priok	Bangliauw Tandjoeng Prioek
		Antjol	Antjol Soenter
II. Weltevreden	1. Gambir	Gambir	Pedjambon Parapatan Kebonsirih Parapatan G. Timboel
		Kondangdia	Pengarengan Kondangdia
		Menteng	Tjikini Menteng Pegangsaän

DISTRICT	ONDERDISTRICT	WIJK	KAMPOENG
II. Weltevreden	1. Gambir	Tanahabang	Bali Tanahabang Pasarbaroe T. Abang id. Karet Karet Pasarbaroe
		Karet	{ Karet Bendoengan Karet Padoerenan
		Senen	{ Ketapang Djagal Gang Kadiman
		Kemajoran	{ Kemajoran Koelon Oetanpandjang
		Tjempakapoetih	{ Tjempakapoetih Soemoerbatoe
	2. Senen	Tanahtinggi of Kwitang Oost	{ Tanahtinggi Kramat tanahtinggi
		Kramat	{ Kramat lontar satòe Kramat „ sembilan Kramat poelo
		Kwitang	Kwitang
		Salemba	Salembabesar
		Petodjo	Petodjo sawah Petodjo oedik Kebondjahé Gelangbaroe
	3. Tanahabang	Selipi	{ Selipi Pékembangan
		Djati	{ Kotabamboe Petamboeran (Djati)
		Djepang	{ Djepang Bendoengan Petoendoean

Einde 1918 was omtrent de plannen ter zake van de Regeering niets naders bekend.

Blijkens de rapporten van den Gezondheidsdienst bestond de bevolking van Batavia ultimo 1917 uit:

23000 Europeanen.

31000 Vreemde Oosterlingen en

176000 Inlanders.

Volgens de gedurende enkele jaren waargenomen vermeerdering der bevolking is deze te schatten jaarlijks op minstens 2% voor de Europeanen $\frac{3}{4}$ % voor de Vreemde Oosterlingen en op $2\frac{1}{2}$ % voor de Inlanders, zoodat de bevolking van Batavia einde 1918 kan geacht worden te bestaan uit:

23500 Europeanen.

32300 Vreemde Oosterlingen en

181000 Inlanders.

Totaal $\pm$ 237000 zielen.

§ 8. Wapen der Gemeente.

Het wapen der Gemeente is, in navolging van het oude wapen der stad Batavia, vastgesteld bij Raadsverordening van 8 Februari 1911 (Jav. Crt. van 24 Februari 1911 No. 16).

Het is samengesteld als volgt:

In keel: een ontbloot Romeinsch zwaard van staal, met gevest van staal paalsgewijs, de kling omhoog. Het zwaard omkransd door twee lanriertakken gekruisd boven het gewest, te zamen gebonden met ter weerszijden wapperende zilveren linten

Het wapenschild zal mogen worden gedekt met de stedenkroon.

Aan het wapen kunnen als versiersels worden toegevoegd.

- a. als schilhouders: dezelfde als vastgesteld voor het Nederlandsche rijkswapen (zonder kroon);
- b. het devies: „Dispereert niet” in Latijnsche letters van goud op een lint van azuur.

HOOFSTUK II.

BESTUUR DER GEMEENTE.

§ 1. Samenstelling van de Gemeenteraad.

Voorzitterschap.

De bij Gouvernementsbesluit van 5 Augustus 1916 No. 5 (Mr. G. J. Bisschop) benoemde Burgemeester van Batavia, was einde verslagjaar nog in functie.

Het bij Gouvernementsbesluit van 14 April 1917 No. 11 tot vervangend Burgemeester aangewezen raadslid Mr. Dr. W. M. G. Schumann, was einde verslagjaar eveneens nog als zoodanig aangewezen.

Leden.

Ingevolge Gouvernementsbesluit van 25 September 1917 No. 47 (Staatsblad 584) is op 1 Januari 1918 in werking getreden het bij Koninklijk Besluit van 6 November 1916 No. 30 (Indische Staatsblad 1917 No. 43) gewijzigde artikel 4 van het Decentralisatiebesluit, houdende voorschrift, dat voortaan ook personen van anderen dan Europeeschen landaard tot het actief en passief kiesrecht voor gemeenteraden zullen kunnen worden toegelaten.

Ten einde deze wijziging op de samenstelling van den Raad van invloed te kunnen doen zijn werd het mandaat van de benoemde leden, dat in 1917 eindigde, verlengd met een jaar en werd bepaald, dat de in 1917 periodiek verkozenen slechts voor één jaar zitting zouden hebben.

Bij ordonnantie, opgenomen in Staatsblad 1917 no. 587, werd het aantal leden van den Gemeenteraad van Batavia uitgebreid met één lid behorende tot de groep der Inlanders en één lid behorende tot de groep der Vreemde Oosterlingen en mitsdien gebracht van 25 op 27. Deze uitbreiding trad op 1 Januari 1918 in werking en moesten overeenkomstig het bepaalde bij artikel 10 6de lid van het Decentralisatiebesluit deze beide open plaatsen bij de periodieke verkiezingen in 1918 worden vervuld.

Van de 25 op 1 Januari 1918 zitting hebbende raadsleden moesten in 1918 aftreden 13 leden en zullen in 1920 12 leden moeten aftreden en moesten bij de periodieke verkiezingen in verslagjaar 15 plaatsen worden vervuld.

Artikel 10 lid 7 van het Decentralisatiebesluit schrijft voor dat de Raad bij lot bepaalt tot welke aftreding de nieuw benoemden of verkozenen

zullen behooren. Nu deed zich evenwel de vraag voor of deze loting moest worden gehouden tusschen de twee raadsleden die als gevolg van de uitbreiding van den Raad waren verkozen, dan wel of de loting tusschen alle 15 nieuwe verkozenen zou geschieden.

Bij zijn schrijven van 31 October 1918 no. 1137/K deelde de Adviseur voor de Decentralisatie mede, dat in het onderhavige geval gehandeld moest worden in overeenstemming met de in Nederland ten aanzien van artikel 30 bis lid 2 der Gemeentewet gehuldigde opvatting, n.l. dat *alle* nieuw verkozen leden aan bedoelde loting zouden deelnemen.

Op ultimo December van verslagjaar was de Gemeenteraad samengesteld en de periodieke aftreding geregeld als volgt:

J. C. van Aalderen
Ir. H. van Breen
P. C. Flu
A. van Nieuwenhoven Helbach
J. van Nieuwenhoven Helbach
H. C. Kerkkamp
Mr. Dr. W. M. G. Schumann
Dr. Hoessin Djajadiningrat
Landjoemin gelar Soetan Toemenggoeng
R. Notohatmodjo
Mohamad Saleh
Said Ismail bin Abdullah Alatas
Thung Liang Djin

} aftreding 1920,

S. J. Aaij
J. Berendsen
P. A. de Nijs Bik
F. L. P. G. Fournier
Mr. A. A. Galestin
Mr. S. Baron van Heemstra
R. A. Schotman
Mr. A. A. van Schuylenburch
Abdul Moeis
Mohamadsag Sapie-ie
R. Soemarsono
Mohamad Zain
Tan Tek Lim
vacature (Tan Tjeng Hoe)

} aftreding 1924.

Secretaris. Aan den Secretaris van den Gemeenteraad Mr. J. Riphagen werd in den loop van verslagjaar op verzoek eervol ontslag verleend en als

zoodanig benoemd Mr. W. Snellen, te voren substituut-officier van Justitie te Semarang, die zijn nieuwe betrekking op 5 Augustus 1918 aanvaardde.

Raadscommissiën.

Op het einde van het verslagjaar waren de verschillende Raadscommissiën als volgt samengesteld:

1. Commissie voor de Financiën.
Voorzitter: de Burgemeester.
Leden: J. C. van Aalderen.
A. van Nieuwenhoven Helbach.
Plaatsvervangend lid: S. J. Aay.
2. Commissie voor de f 700.000.— Geldleening 1911.
Voorzitter: de Burgemeester.
Leden: J. C. van Aalderen.
J. Berendsen.
A. van Nieuwenhoven Helbach.
H. C. Kerkkamp.
3. Commissie voor de f 4.500.000 — Geldleening 1917.
Voorzitter: de Burgemeester.
Leden: J. C. van Aalderen.
Mr. Dr. W. M. G. Schumann.
4. Commissie voor Openbare Werken.
Voorzitter: H. van Breen.
Leden: H. C. Kerkkamp.
Landjoemin gelar Soetan Toemenggoeng.
R. A. Schotman.
Mr. Dr. W. M. G. Schumann.
5. Concessiën-Commissie.
Voorzitter: Mr. Dr. W. M. G. Schumann.
Leden: H. van Breen
A. van Nieuwenhoven Helbach.
6. Bibliotheek-Commissie:
Voorzitter: Mr. Dr. W. M. G. Schumann.
Lid: H. C. Kerkkamp.
7. Raadhuis-Commissie.
Voorzitter: de Burgemeester.
Leden: de leden van de Commissies voor Openbare Werken en voor de Financiën.

8. Commissie van Advies voor het Marktwezen.
Voorzitter: Mr. A. A. Galestin.
Leden: F. L. P. G. Fournier.
Dr. Hoesein Djajadiningrat.
Mohamadsag Sapie-ie.
vacature.
9. Commissie voor het Slachtbedrijf.
Voorzitter: Mr. Dr. W. M. G. Schumann.
Leden: P. C. Flu.
vacature.
10. Schouwburg-Commissie.
Voorzitter: Mr. Dr. W. M. G. Schumann.
Leden: E. H. Carpentier Alting.
H. von Essen.
Hr. A. A. Galestin.
A. van Nieuwenhoven Helbach.
11. Commissie van toezicht op het beheer van de begraafplaatsen voor
lijken van Europeanen en daarmede gelijkgestelden.
Voorzitter: F. L. P. G. Fournier.
Leden: J. Berendsen.
F. H. Zeijdel.
12. Commissie van toezicht op de begraafplaatsen voor lijken van
Inlanders.
Voorzitter: Abdoel Moeis.
Leden: Mohamad Saleh.
R. Soemarsono.
13. Commissie van beheer van de begraafplaatsen voor Inlandsche
Christenen.
P. B. Haag.
H. J. Jansz.
14. Bestuur der Rijkschroeff-stichting.
Voorzitter: Mr. S. Baron van Heemstra.
Leden: J. C. van Aalderen.
Said Ismail bin Abdullah Alatas.
15. Commissie van Bijstand voor Grond- en Woningzaken.
Voorzitter: R. A. Schotman.
Leden: A. van Nieuwenhoven Helbach.
R. Notohatmodjo.
Mr. A. A. van Schuylenburch.
Tan Tek Lim.

16. Bestuur van het Kramat-Kwitangfonds.
Voorzitter: R. A. Schotman.
Leden: Mr. A. A. van Schuylenburch (Ondervoorzitter)
A. van Nieuwenhoven Helbach (Secretaris).
P. R. W. Gessler Verschuur.
17. Commissie Decapark.
Voorzitter: de Burgemeester.
Leden: J. C. van Aalderen.
R. A. Schotman.
18. Onderwijs-Commissie.
Voorzitter: de Burgemeester.
Leden: Said Ismaïl bin Abdullah Alatas.
P. C. Flu.
R. A. Schotman.
Tan Tek Lim.
Mohamad Zain.
19. Commissie tot voorbereiding eener algemeene regeling van de toekenning en het bedrag van transportkostenvergoeding.
Voorzitter: H. C. Kerckamp.
Leden: J. C. van Aalderen.
R. A. Schotman.
20. Commissie voor de Wetgeving.
Voorzitter: Mr. A. A. Galestin.
Leden: Dr. Hoesein Djajadiningrat.
Mr. A. A. van Schuylenburch.
21. Commissie als bedoeld in artikel 50 der Bataviasche Ambtenarenverordening.
Voorzitter: Mr. A. A. van Schuylenburch (tevens lid).
Leden: S. J. Aaij.
Dr. Hoesein Djajadiningrat.
22. Commissie als bedoeld in artikel 39 der Bataviasche Ambtenarenverordening.
Voorzitter: de Burgemeester.
Leden: J. Berendsen.
Landjoemin gelar Soetan Toemenggoeng.
Ir. C. G. la Fontaine.
F. H. W. Rooijackers.

Verder hadden als Raadslid zitting in:

- a. de Commissie van Bijstand in het belang van het beheer van de Haven Tandjong-Priok.

J. C. van Aalderen.

- b. de Gezondheidscommissie voor de hoofdplaats Batavia.

J. van Nieuwenhoven Helbach.

Mr. Dr. W. M. G. Schumann.

In zijn vergadering van 11 November 1918 besloot de Raad tot de weder-instelling van eene Commissie voor de Wetgeving, tot de opheffing waarvan de Raad in zijn vergadering van 12 November 1917 besloten had.

Tot de opheffing van de Commissie van Toezicht op het Marktwezen (vroeger Pasarcommissie) werd door den Raad in zijn vergadering van 23 December 1918, besloten en werd in verband met de reorganisatie van het Marktwezen deze Commissie omgezet in eene Commissie van Advies voor het Marktwezen.

HOOFDSTUK III.

KIEZERSLIJST-VERKIEZINGEN.

Kiezerslijst.

Op 29 Maart 1918 werd vastgesteld de Kiezerslijst voor het tijdvak 24 Mei 1918 — 24 Mei 1919.

Deze bevatte 2759 namen. De kiezers waren verdeeld als volgt:

1e. stemdistrict: 559 kiezers.

2e. „ : 641 „

3e. „ : 684 „

4e. „ : 875 „

De Commissie voor de samenstelling van de kiezerslijst 1918 — 1919 bestond uit:

Voorzitter: De Burgemeester.

Leden: P. A. de Nijs Bik.

P. L. Leidelmeyer.

Raden Iskander Brata.

Thung Liang Djin.

Evenals vorige jaren ondervond het opmaken van de kiezerslijst in 1918 groote bezwaren. De bij artikel 7 van de Kiesordonnantie voorgeschreven vermelding in de lijst van de voornamen, geboortedatum en geboorteplaats enz. der kiesgerechtigden kan door het ontbreken van een bevolkingsregister niet dan met veel moeite en dan nog hoogst onvolledig geschieden. Ter verkrijging van deze gegevens worden elk jaar aan de op de van den adjunct-ontvanger voor de perceptie van 's Lands middelen ontvangen opgaven voorkomende personen, van wie bedoelde gegevens niet met zekerheid bekend zijn, formulieren ter invulling toegezonden. Het aantal behoorlijk ingevulde formulieren welke worden teruggezonden is steeds bedroevend klein.

De onvolledigheid van de kiezerslijst 1918 — 1919 was dus wederom te wijten aan geringe belangstelling van de zijde van het publiek.

De opkomst bij de verkiezingen in 1918 is grooter geweest dan vroeger en het percentage der opgekomen kiezers bij de stemming voor de periodieke verkiezingen op 30 Juli 1918, zijnde 50% van het aantal kiezers, is voor Batavia een ongewoon verschijnsel te noemen.

Tusschentijdsche vacature A. van Wezel, jaar van aftreding 1918.

Candidaten: W. L. Chun

W. A. Tuijl Schuitemaker.

Op 27 Februari had de stemming plaats. De uitslag was als volgt:

Uitgebrachte stemmen.

	1e.	2e.	3e.	4e.	Totaal.
	stemdistrict.				
Chun, W. L.	22	18	7	16	61
Tuijl Schuitemaker, W. A.	48	48	41	41	180

Totaal der ingeleverde stembiljetten 245, waarvan van onwaarde 4.

Gekozen werd dus de heer W. A. Tuijl Schuitemaker.

Tusschentijdsche vacatures J. H. Moojen en H. M. Neeb, jaar van aftreding 1920

Candidaten: J. K. W. van Broekhuizen

P. C. Flu

Mr. A. A. Galestin

J. van Nieuwenhoven Helbach

J. F. Wesselius.

Op 8 Juli had de stemming plaats. De uitslag was als volgt:

Uitgebrachte stemmen.

	1e.	2e.	3e.	4e.	Totaal.
	stemdistrict.				
Broekhuizen, van J. K. W.	3	9	6	3	21
Flu, P. C.	66	73	121	211	471
Galestin, Mr. A. A.	57	66	111	197	431
Nieuwenhoven Helbach, van J.	130	108	112	105	455
Wesselius, J. F.	128	102	94	94	435

Totaal der ingeleverde stembiljetten 952, waarvan van onwaarde 31.

Gekozen werd dus de heer P. C. Flu, tierwijl herstemming moest plaats hebben tusschen de heeren J. van Nieuwenhoven Helbach en J. F. Wesselius.

Deze herstemming werd gehouden op 16 Juli. De uitslag daarvan was als volgt:

Uitgebrachte stemmen.

	1e.	2e.	3e.	4e.	Totaal.
	stemdistrict.				
Nieuwenhoven Helbach, van J.	50	50	46	37	183
Wesselius, J. F.	8	9	20	9	46

Totaal der ingeleverde stembiljetten 232, waarvan van onwaarde 3.
Gekozen werd dus de heer J. van Nieuwenhoven Helbach.

Tusschentijdsche vacature E. Rijken, jaar van aftreding 1918
Candidaten: F. L. P. G. Fournier.

E. M. B. Sauerbier

De stemming had plaats op 8 Juli; de uitslag was als volgt:

Uitgebrachte stemmen.

	1e.	2e.	3e.	4e.	Totaal
	stemdistrict.				
Fournier, F. L. P. G.	64	73	113	191	441
Sauerbier, E. M. B.	129	110	120	116	475

Totaal der ingeleverde stembiljetten 954, waarvan van onwaarde 38.
Gekozen werd dus de heer E. M. B. Sauerbier.

Tusschentijdsche vacature Sech Alie bin Abdulrachman Badjeber (groep der Vreemde Oosterlingen), jaar van aftreding 1920.

Candidaten: Said Ismaïl bin Abdullah Alatas

Khouw Kim An.

De stemming had plaats op 5 Augustus; de uitslag was als volgt:

Uitgebrachte stemmen.

	1e.	2e.	3e.	4e.	Totaal
	stemdistrict.				
Said Ismaïl bin Abdullah Alatas	18	45	68	93	224
Khouw Kim An	31	27	18	23	99

Totaal der ingeleverde stembiljetten 326, waarvan van onwaarde 3.
Gekozen werd dus de heer Said Ismaïl bin Abdullah Alatas.

Tusschentijdsche vacature F. M. B. Sauerbier, jaar van aftreding 1918.

Gekozen werd bij enkele candidaatstelling op 7 Augustus de heer G. E. van den Broek.

De stemming voor de periodieke verkiezingen, jaar van aftreding 1924, had plaats op 30 Juli. Aftredenden waren de heeren.

P. A. de Nijs Bik.

E. M. B. Sauerbier.

W. Janssens.

P. L. Leidelmeyer.

P. Rugebregt.

R. A. Schotman.

W. A. Tuijl Schuitemaker.

F. H. Zeijdel.

Iskandar Brata.

Mas Djajadiredja.

R. B. Djajanegara.

Raden Hadji Djaja.

Khouw Kim An.

Candidaten waren de heeren:

S. J. Aay, J. Berendsen, P. A. de Nijs Bik, G. E. van den Broek, W. L. Chun, F. L. P. G. Fournier, Mr. A. A. Galestin, Mr. S. Baron van Heemstra, Mr. I. Hen, P. L. Leidelmeyer, J. van Nieuwenhoven Helbach, H. A. Salim, R. A. Schotman, Mr. A. A. van Schuylenburch, W. A. Tuijl Schuitemaker, J. F. Wesselius, F. H. Zeydel, Mas Djajadiredja, Raden Mas Moesni Thamrin, Abdoel Moeis, Raden Notohatmodjo, Mahamadsag Sapie-ie, Raden Soemarsono, Mohamad Zain, Tan Tek Lim, Tan Tjeng Hoe en Thio Soei Sen.

De uitslag was als volgt:

Uitgebrachte stemmen.

	1e.	2e.	3e.	4e.	Totaal.
	stemdistrict.				
S. J. Aay	98	128	185	333	744
J. Berendsen	83	116	176	317	692
P. A. de Nijs Bik	179	157	149	165	650
G. E. van den Broek.	160	137	131	123	551
W. L. Chun	69	90	145	274	578
F. L. P. G. Fournier.	83	105	177	299	664
Mr. A. A. Galestin	82	110	175	309	676
Mr. S. Baron van Heemstra	72	105	164	298	639
Mr. I. Hen	156	137	133	119	545
P. L. Leidelmeyer	157	145	126	129	557
J. van Nieuwenhoven Helbach.	16	16	27	34	93
H. A. Salim.	82	94	161	289	626

Uitgebrachte stemmen.

	1e.	2e	3e.	4e.	Totaal.
	stemdistrict.				
R. A. Schotman	166	153	156	170	645
Mr. A. A. van Schuylenburch	83	108	169	290	650
W. A. Tuijl Schuitemaker	147	132	126	135	540
J. F. Wesselius	163	134	134	131	562
F. H. Zeydel	179	154	148	161	642
M. Djajadiredja	180	153	148	154	635
R. M. Hoesni Thamrin	171	148	138	148	605
Abdoel Moeis	203	214	246	314	977
R. Notohatmodjo	221	227	265	368	1081
Mohamadsag Sapie-ie	68	99	172	289	628
R. Soemarsono	216	232	278	379	1105
Mahamad Zain	73	116	171	289	649
Tan Tek Lim	77	115	167	281	640
Tan Tjeng Hoe	163	137	141	131	572
Thio Soei Sen.	221	222	269	359	1071

Totaal der ingeleverde stembiljetten 1350, waarvan van onwaarde 66.

Gekozen werden dus de heeren:

S. J. Aay.

J. Berendsen.

P. A. de Nijs Bik.

F. L. P. G. Fournier.

Mr. A. A. Galestin.

R. A. Schotman.

Mr. A. A. van Schuylenburch.

Abdoel Moeis.

R. Notohatmodjo.

R. Soemarsono.

Mahamad Zain.

Thio Soei Sen.

Herstemming moet plaats hebben tusschen de heeren:

Mr. S. Baron van Heemstra.

F. H. Zeydel.

Mas Djajadiredja.

Mahamadsag Sapie-ie

Tan Tek Lim.

Tan Tjeng Hoe.

Deze herstemming had plaats op 7 Augustus; de uitslag was als volgt:

Uitgebrachte stemmen.

	1e.	2e.	3e.	4e.	Totaal.
	stemdistrict.				
Mr. S. Baron van Heemstra	62	101	166	235	564
F. H. Zeydel	120	106	84	87	397
Mas Djajadiredja	118	103	74	82	377
Mahamadsag Sapie-ie	63	101	169	236	569
Tan Tek Lim	68	105	179	235	587
Tan Tjeng Hoe	112	99	66	81	358

Totaal der ingeleverde stembiljetten 980, waarvan van onwaarde 18.
Gekozen werden dus de heeren:

Mr. S. Baron van Heemstra.

Mahamadsag Sapie-ie.

Tan Tek Lim.

De heer Thio Soei Sen, die op 30 Juli 1918 tot lid van den Gemeenteraad werd gekozen, nam zijn verkiezing als zoodanig niet aan.

Bij enkele candidaatstelling werd daarop op 16 September 1918 gekozen de heer Tan Tjeng Hoe, die in de maand November van verslagjaar is overleden. In deze vacature was op ultimo December 1918 nog niet voorzien.

HOOFDSTUK IV.

VERORDENINGEN EN REGLEMENTEN.

**Lijst van op 31 December 1918 nog geldende Veroordeningen,
vastgesteld door den Gemeenteraad van Batavia en binnen
zijn ressort nog van kracht zijnde Reglementen en
Keuren van Politie, vastgesteld door het
Hoofd van Gewestelijke Bestuur.**

A. Verordeningen.

Omschrijving der verordening	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
1. Reglement op het beheer der begraafplaats voor Europeanen en met dezen gelijkgestelde personen in de Gemeente Batavia te Tanah-Abang.	28 Augs. 1907	8 Oct. 1907 No. 80
1. Reglement op het begraven van lijken van Inlanders en met dezen gelijkgestelden, Arabieren en Chineezzen uitgezonderd, in de Gemeente Batavia.	28 Augs. 1907	8 Oct. 1907 No. 80
3. Gewijzigde Algemeene Bepalingen betreffende het sluiten van overeenkomsten tot het gebruik — tot wederopzeggens — van tot het vrij staatsdomein behoorenden grond, uitmakende of behorende tot van landswege aan de Gemeente Batavia in beheer gegeven zaken.	25 Sept 1907	24 Dec. 1907 No. 102
4. Verordening tot verdeling van de Gemeente Batavia in stemdistricten. (zie ook No. 44).	17 Juni 1908	19 Juni 1908 No. 49

Omschrijving der verordening	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
5. Reglement van Orde voor de vergaderingen van den Gemeenteraad van Batavia.	30 Dec. 1908	16 Maart 1909 No. 21
	23 April 1917	
6. Reglement op het bouwen en sloopen in de Gemeente Batavia.	5 Juni 1909	21 Sept. 1919 No. 75
	10 Augs. 1910	12 Augs. 1910 No. 64
	10 Augs. 1910	8 Nov. 1910 No. 89
	12 Maart 1917	30 Mrt. 1917 No. 26
	11 Juli 1917	20 Juli 1917 No. 58
	29 October 1917	9 Nov. 1917 No. 90
	3 Januari 1918	15 Febr. 1918 No. 14
	7 October 1918	
7. Waterverordening voor de Gemeente Batavia.	9 Maart 1910	15 Juli 1910 No. 55
	28 Juni 1915	9 Juli 1915 No. 55
	26 Augs. 1918	11 Oct. 1918 No. 82
8. Verordening tot vaststelling van de tarieven bedoeld in artikel 7, lid 1 sub b, en artikel 8 leden 2, 3 en 4 van de Waterverordening voor de Gemeente Batavia.	9 Maart 1910	15 Juli 1910 No. 55
	25 Januari 1915	5 Febr. 1915 No. 11
9. Verordening op het gebruik en het beheer van de pasarterreinen en de pasarloodsen, genaamd Pasar Senen, Pasar Baroe en Pasar Ikan. (zie No. 10).	23 Maart 1910	13 Augs. 1910 No. 61
10. Verordening op de invoering der Pasarverordening voor de Gemeente Batavia (zie No. 9).	10 Augs. 1910	12 Augs. 1910 No. 64

Omschrijving der verordening	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
11. Verordening op de rooi-inspecties.	10 Augs. 1910	12 Augs. 1910
	3 Januari 1918	No. 64
		15 Febr. 1918
		No. 14
12. Verordening tot het heffen van opcenten op de hoofdsom van Landsbelastingen.	14 Dec. 1910	27 Jan. 1911
	17 Mei 1911	No. 8
		18 Juli 1911
		No. 57
	12 Febr. 1917	9 Maart 1917
		No. 20
13. Verordening tot vaststelling van het gemeentelijk wapen.	8 Febr. 1911	24 Febr. 1911
		No. 16
14. Verordening op het slachten van vee, met uitzondering van varkens en den verkoop van vleesch, met uitzondering van varkensvleesch, in de Gemeente Batavia.	22 Febr. 1911	5 Mei 1911
	28 Juni 1915	No. 36
		9 Juli 1915
		No. 55
	22 April 1910	24 Mei 1918
		No. 42
15. Verordening op den verkoop van voor de gezondheid schadelijke eetwaren en dranken.	16 Juni 1911	22 Sept. 1911
		No. 76
16. Verordening, houdende belasting op de openbare gemakkelikheden.	11 October 1911	13 Febr. 1912
	24 Juli 1916	No. 13
		4 Augs. 1916
		No. 62
	14 Januari 1917	2 Febr. 1917
		No. 10
	25 Juli 1917	4 Oct. 1917
		No. 80
	29 October 1917	11 Dec. 1917
		No. 99
	2 Augs. 1918	13 Sept. 1918
		No. 74
	1 Nov. 1918	17 Dec. 1912
		No. 101

Omschrijving der verordening	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
17. Toepasselijkverklaring van het reglement op het verhuren van vaartuigen (tambangans) tot het vervoer van personen in de haven en op de reede van Tandjongpriok.	24 Sept. 1912	1 Nov. 1912 No. 88
18. Verordening op den bouw van inrichtingen tot het houden van openbare gemakkelijkheden.	15 October 1912	1 Nov. 1912 No. 88
19. Verordening op de eedsaflegging.	28 Januari 1913	21 Febr. 1913 No. 15
20. Verordening op de dakbedekkingen.	24 Febr. 1913	18 April 1913 No. 31
	26 Nov. 1917	7 Dec. 1917 No. 98
21. Verordening Menteng-pasar.	28 April 1913	16 Mei 1913 No. 39
22. Verordening op de reclames.	28 Januari 1913	30 Mei 1913 No. 43
	24 Nov. 1913	12 Dec. 1913 No. 99
	27 Dec. 1916	5 Jan. 1917 No. 2
23. Verordening op logementen en koffiehuisen.	23 Mei 1913	11 Juli 1913 No. 55
	27 Sept. 1915	10 Dec. 1915 No. 99
24. Bouw-verordening kampongs Kwitang-Bali-Lontar I.	28 Juli 1913	22 Augs. 1913 No. 67
	27 Dec. 1916	5 Jan. 1917 No. 2.
25. Verordening tot stichting van een Kramat-Kwitang-fonds.	28 Juli 1913	9 Jan. 1914 No. 3

Omschrijving der verordening	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
26. Verordening op gemeenteheffingen.	21 Sept. 1914 15 Januari 1917 5 Januari 1918	2 Oct. 1914 No. 79 2 Febr. 1917 No. 10 15 Febr. 1918 No. 14
27. Veepasar-tarief.	21 Sept. 1914	2 Oct. 1914 No. 79
28. Verordening op de stichting Rijkschroeff.	21 October 1914	30 Oct. 1914 No. 87
29. Vee-pasar verordening.	21 Sept. 1914 21 Dec. 1914	13 Nov. 1914 No. 91 8 Jan. 1915 No. 3
30. Verordening op den pasar Pintoe-Ketjil.	16 Nov. 1914	27 Nov. 1914 No. 95
31. Reglement op de brandweer.	25 Januari 1915 17 Dec. 1917 22 April 1918	19 Maart 1915 No. 23 4 Jan. 1918 No. 2 10 Mei 1918 No. 38
32. Verordening, houdende verklaring welke der door den Gemeenteraad van Batavia vastgestelde verordeningen en der binnen zijn ressort van kracht zijnde, door het Hoofd van gewestelijk bestuur vastgestelde reglementen en keuren van politie, tegen wier overtreding straf is bedreigd, nog zullen gelden.	22 Maart 1915	1 April 1915 No. 27
33. Verordening op de hondenbelasting.	27 Sept. 1915	14 Jan. 1916 No. 4
34. Verordening op de heffingen voor het gebruik van het gemeentelijk slachthuis voor varkens en het keuren van varkensvleesch	11 Sept. 1916	13 Oct. 1916 No. 82

Omschrijving der verordening	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
35. Verordening op het slachten van varkens, het vervoer en den verkoop van varkensvleesch in de Gemeente Batavia.	16 Aug. 1916 (Besluit van den Burgemeester van Batavia van 11 Juni 1917 No. 2102).	10 Nov. 1916 No. 90 (12 Juni 1917 No. 47)
36. Reglement voor het slachthuis voor varkens in de Gemeente Batavia.	11 Sept. 1916	8 Dec. 1916 No. 98
37. Verordening op den pasar Sawah-Besar (Kali Got.)	27 Dec. 1916	5 Jan. 1917 No. 2
38. Verordening tot het heffen van opcenten op de landsinkomstenbelasting.	20 Nov. 1916	26 Jan. 1917 No. 8
39. Verordening tot heffing van opcenten op de aanslagen in de bealsting op de bedrijfs- en andere inkomsten op Java en Madoera.	20 Nov. 1916	26 Jan. 1917 No. 8
40. Verordening regelende het houden van pasars door bijzondere personen.	15 Jan. 1917	2 Mrt. 1917 No. 18
41. Verordening houdende verbodsbepalingen tegen het verstoren der orde van afdeelingen der gewapende macht.	15 Jan. 1917	2 Mrt. 1917 No. 18
42. Verordening nopens de taak, de werkwijze en de samenstelling van de Schoonheidscommissie.	12 Maart 1917	30 Mrt. 1917 No. 26
43. Verordening nopens de rooilijnen voor het gedeelte van de Kali Besar West tusschen de Utrechtsche Straat en de gedempte Maleische Gracht.	26 Maart 1917	13 April 1917 No. 30
44. Verordening tot wijziging van de verdeeling der Gemeente in stemdistricten.	26 Maart 1917	30 Mrt. 1917 No. 26
45. Verordening op het kruisen van waterloopen.	27 Aug. 1917 11 Nov. 1918	14 Sept. 1917 No. 74 6 Dec. 1918 No. 98

Omschrijving der verordening	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
46. Verordening op het gebruik van de wegen in de Gemeente Batavia.	26 Maart 1917 17 Sept.	28 Sept. 1917 No. 78
47. Verordening, regelende de verhouding der Gemeente tot hare ambtenaren.	29 October 1917 12 August. 1918	23 Nov. 1917 No. 94 30 Aug. 1918 No. 70
48. Verordening tot heffing van extra-opcenten op de aanslagen in de (Lands) inkomstenbelasting van f 444.75 en hooger.	29 October 1917	11 Dec. 1917 No. 99
49. Verordening tot tijdelijke verhooging der opcenten op de verponding.	29 October 1917	11 Dec. 1917 No. 99
50. Verordening regelende de heffing van het begrafenisrecht voor het begraven van lijken van Inlanders en met dezen gelijkgestelden, Inlandsche Christenen, Arabieren en Chineezzen uitgezonderd.	13 Mei 1918	24 Mei 1918 No. 42
51. Verordening regelende de heffing van het begrafenisrecht van lijken van Christenen, behoorende tot de Inlandsche bevolking.	13 Mei 1918	24 Mei 1918 No. 42
52. Bouwverordening voor de kampong in de wijk Kebon-Klappa.	12 August. 1918	30 Aug. 1918 No. 70
53. Verordening tot regeling van het verkeer met motorrijtuigen langs de wegen Molenvliet Oost en Molenvliet West.	23 Sept. 1918	11 Oct. 1918 No. 82
54. Verordening regelende de uitgifte in erfpacht van gronden door de gemeente Batavia.	23 Sept. 1918	11 Oct. 1918 No. 82
55. Verordening op het verstrekken van inlichtingen betreffende het woningwezen in de gemeente Batavia.	23 Sept. 1918	25 Oct. 1918 No. 86
56. Kostenomslag-verordening voor water af- en (of) — aanvoerwerken.	25 Januari 1915 22 Juli 1918	11 Oct. 1918 No. 82

Omschrijving der verordening	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventuele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
57. Verordening houdende vaststelling van het model van het dwangschrift voor invordering van belasting verschuldigd ingevolge de kostenomslag-verordening van <u>25 Januari 1915.</u> van <u>22 Juli 1918.</u>	25 Januari 1915 22 Juli 1918	11 Oct. 1918 No. 82
58. Verordening op den pasar Tanah-Abang.	1 Nov. 1918	19 Nov. 1918 No. 93
59. Verordening tot verhooging der opcenten op de verponding.	1 Nov. 1918	17 Dec. 1918 No. 101
60. Verordening tot nadere regeling der heffing van opcenten op de landsinkomstenbelasting en op de belasting op de bedrijfs- en andere inkomsten op Java en Madoera.	1 Nov. 1918	17 Dec. 1918 No. 101

B. Reglementen en Keuren van Politie.

1. Reglement op het gebruik van laadbooten of tjunia's tot vervoer van personen en goederen te Batavia van en naar de reede en daar buiten en op de vaart in het havenkanaal aldaar, van 4 Mei 1860, opgenomen in de Javasche Courant van 9 Mei 1860 No. 37.

2. Reglement op het gebruik van en het verkeer op de wegen in de residentie Batavia, van 30 April 1873, opgenomen in de Javasche Courant van 9 Mei 1873 No. 37, gelijk het is gewijzigd bij de residentsverordeningen van 28 December 1896 en Juni 1901, opgenomen respectievelijk in de Javasche Couranten van 5 Februari 1897 en 11 Juni 1901, zooals die nader is gewijzigd bij verordening van den gemeenteraad van 17 Maart 1913, opgenomen in de Javasche Courant van 30 Mei 1913 No. 43.

3. Verordening tot aanwijzing van de plaatsen op de openbare wegen in de afdeeling Stad- en Voorsteden van Batavia, alwaar rij- en voertuigen zich mogen ophouden, van 30 December 1876, opgenomen in de Javasche Courant van 16 Januari 1877 No. 5.

4. Keur op het losloopen van honden van 6 November 1877, opgenomen in de Javasche Courant van 30 November 1877 No. 97.

5. Verordening op het gebruik van stoom-, zeil- en andere vaartuigen

in het havenkanaal te Batavia, van 16 Maart 1883, opgenomen in de Javasche Courant van 20 April 1883 No. 32.

6. Reglement op het verhuren van paarden, rij-, voer- of vrachtvoertuigen in de residentie Batavia, van 23 Mei 1883, opgenomen in de Javasche Courant van 26 Juni 1883 No. 51.

7. Reglement houdende vaststelling van een algemeen tarief van de huurprijzen van paarden-, rij-, voer- en vrachtvoertuigen in de afdeeling Stad en Voorsteden van Batavia. teneinde bij gemis aan een eigen tarief door den verhuurder te worden toegepast, van 16 October 1883, opgenomen in de Javasche Courant van 6 November 1883 No. 89, zooals dit is gewijzigd bij verordening van den Gemeenteraad van $\frac{26 \text{ Maart}}{17 \text{ September}}$ 1917, opgenomen in de Javasche Courant van 28 September 1917 No. 78.

8. Verordening op het verkoopen of schenken van eetwaren en goederen aan, dan wel het koopen of ten geschenke aannemen van tot dwangarbeid of ten arbeidstelling aan de openbare werken veroordeelden, van 12 Mei 1884, opgenomen in de Javasche Courant van 23 Mei 1884 No. 41.

9. Verordening op het gebruik van stoom-, zeil- en andere vaartuigen in het Priokkanaal en in de grachten van Priok, van 25 Februari 1886, opgenomen in de Javasche Courant van 12 Maart 1886 No. 21, zooals die is gewijzigd bij residentsverordening van 6 Juli 1904, opgenomen in de Javasche Courant van 12 Juli 1904 No. 55.

10. Verordening tot bevordering van netheid, zindelijkheid, orde en veiligheid in de Stad en Voorsteden van Batavia en op de afdeelingshoofdplaatsen Meester-Cornelis, Buitenzorg en Tangerang, van 1 December 1888, opgenomen in de Javasche Courant van 11 December 1888 No. 99, aangevuld en gewijzigd bij de verordeningen van den Gemeenteraad van 17 December 1912 en $\frac{26 \text{ Maart}}{17 \text{ September}}$ 1917, opgenomen in de Javasche Courant van 7 Maart 1913 No. 19 en van 28 September 1917 No. 78.

11. Maatregelen tot bescherming van den telegraafkabel nabij Antjol, district Senen, afdeeling Stad en Voorsteden van Batavia, van 27 September 1904, opgenomen in de Javasche Courant van 30 September 1904 No. 78.

HOOFDSTUK V. PERSONEELE ZAKEN.

Gemeente-Secretarie.

N A A M	Betrekking	Benoemd Ontslagen bij besluit van	Toelichtingen
B e n o e m d.			
Radjiman.	Oppasser ter Gemeente-Secretarie.	5--1-1918 No. 72	
W. J. Aninga	Referendaris ter Gemeente-Secretarie.	25--2-1918 „ 1109	
J. H. Moojen	Gemeente-Ontvanger.	25--2-1918 „ 1110	
G. A. van Riemsdijk .	Commies ter Gemeente Secretarie.	13--5-1918 „ 2703	
W. Samuals.	tijdelijk 1e klerk ter Gemeente Secretarie.	12--6-1918 „ 3256	
Mr. W. Snellen. . . .	Gemeentesecretaris.	24--6-1918 „ 3776	
Mas Emed Sampoerna.	2e klerk ter Gemeente-Secretarie.	2--7-1918 „ 3668	
Mr. J. J. G. Pranger .	Referendaris ter Gemeente-Secretarie.	26--8-1918 „ 5356	
Mej. J. Attinger . . .	1e klerk ter Gemeente-Secretarie.	12--9-1918 „ 5387a	
Ali.	Hulpoppasser ter Gemeente-Secretarie.	25--9-1918 „ 5624	
K. J. de Corte	1e klerk ter Gemeente-Secretarie.	19-11-1918 „ 6855	
P. van der Scheer . .	Inspecteur der Gemeentefinanciën.	23-12-1918 „ 7920	
O n t s l a g e n.			
Radjiman.	Oppasser ter Gemeente-Secretarie.	5--1-1918 No. 72	Op verzoek.
Mas Atmodiwirio . . .	Schrijver ter Gemeente-Secretarie.	25--3-1918 „ 1730	Oneerlijke handelingen.
Mr. J. Riphagen . . .	Secretaris van den Gemeenteraad.	10--6-1918 „ 3245	Op verzoek, wegens overgang in Gouvernementsdienst.
F. van Hek.	tijd. wd. Controleur bij de Belasting op de Openb. Vermakelijkheden.	28--6-1918 „ 3613	Op verzoek.
Baira	Oppasser ter Gemeente-Secretarie.	17--7-1918 „ 4014	Wegens ongeschiktheid.
Koempoel	Hulpoppasser ter Gemeente-Secretarie.	25--9-1918 „ 5624	Op verzoek.
E. Khouw	2de klerk ter Gemeente-Secretarie.	19 12 1918 „ 7717	Op verzoek.
A. C. Uljee	Referendaris ter Gemeente-Secretarie.	12--8 1918 „ 4678	Op verzoek.

Gemeentewerken.

N A A M	Betrekking	Benoemd Ontslagen bij besluit van	Toelichtingen
Benoemd.			
F. van der Most . .	Werkbaas Gemeentewerken.	23-1-1918 No. 448	
D. Z. Uytenbroek .	Werkbaas Gemeentewerken.	30-1-1918 „ 590	
Mevr. L. van Yseldijk.	2e klerk Gemeentewerken.	8-3-1918 „ 1345	
Mej. H. A. Schot . .	2e klerk Gemeentewerken.	20-3-1918 „ 1567	
B. J. K. Cramer. . .	Ingenieur bij Gemeentewerken.	25-3-1918 „ 1830	
K. Th. Laureijs. . .	teekenaar bij Gemeentewerken.	25-3-1918 „ 1727	
Mej. W. Ch. Burge-meestre . .	1e klerk Gemeentewerken.	11-4-1918 „ 2071	
Mej. P. J. Ch. Ward .	2e klerk Gemeentewerken.	24-4-1918 „ 2259	
Mevr. J. Hovens Greve.	1e klerk Gemeentewerken.	14-5-1918 „ 2685	
Mej. A. C. Thomas .	1e klerk Gemeentewerken.	14-5-1918 „ 2686	
A. W. A. Jacometti .	Directeur Gemeentewerken.	24-6-1918 „ 3655	
K. L. Stoerhaan. . .	Onderopzichter in tijdelijken dienst bij de berg- en werkplaats van Gemeentewerken.	5-7-1918 „ 3742	
C. G. la Fontaine . .	Adjunct Directeur der Gemeentewerken.	24-6-1918 „ 3775	
A. K. Rijkschroeff . .	Commies bij Gemeentewerken.	24-7-1918 „ 4255	
M. S. N. F. du Pui . .	tijd. Opzichter bij Gemeentewerken.	26-8-1918 „ 5227	
W. de Haan . . .	Hoofd van den technischen dienst der Gemeentewerken.	28-10-1918 „ 6401	
Ontslagen.			
C. B. ten Seldam . .	Teekenaar bij Gemeentewerken.	1-3-1916 No. 97	Op verzoek.
A. C. Ph. Vogelzang .	Onderopzichter bij Gemeentewerken.	3-5-1918 „ 2479a	Op verzoek.
J. O. de Kat . . .	Directeur Gemeentewerken.	10-6-1918 „ 3246	Op verzoek.
D. Z. Uytenbroek . .	Werkbaas bij Gemeentewerken.	17-6-1918	Op verzoek.
J. A. H. Ch. Pattipilohij.	Opzichter bij Gemeentewerken.	23-12-1918	Op verzoek.
G. J. H. Koen . . .	Hoofd van den Technischen Dienst bij Gemeentewerken.	12-2-1918 „ 4684	Op verzoek.
B. J. K. Cramer . . .	Ingenieur bij Gemeentewerken.	21-10-1918 „ 6204	Wegens overgang naar den Dienst van Grond- en Woningzaken.

Bouw- en Woningtoezicht.

N A A M	Betrekking	Benoemd Ontslagen bij besluit van	Toelichtingen
B e n o e m d.			
F. H. W. Rooijackers .	Commies bij het Rooiwezen.	25--3-1918 No. 1930	
A. G. Brunet de Rochebrune . . .	tijd. opziener bij het rooiwezen.	29-10-1918 „ 6360	
Mas Kartadiwiria . . .	tijd. opziener bij het rooiwezen.	29-10-1918 „ 6360	
Heman Srigoenoeng Harahap	Mantri bij het Rooiwezen.	14-12-1918 „ 7534	
Mas Alwi	Mantri bij het Rooiwezen.	14-12-1918 „ 7534	
Mochtar	Mantri bij het Rooiwezen.	14-12-1918 „ 7534	
Makir	Mantri bij het Rooiwezen.	14-12-1918 „ 7534	
Soenadi	Mantri bij het Rooiwezen.	14-12-1918 „ 7534	
H. Th. de Preter . .	2e klerk in tijdelijken dienst van het Rooiwezen.	10-12-1918 „ 7449	
W. Westmaas . . .	Directeur van het Bouwen en Woningtoezicht.	1-11-1918 „ 6513	
O n t s l a g e n.			
J. D. W. Vonkenberg .	Commies bij het Rooiwezen.	3- 1-1918 No. 94	Op verzoek.
Mej. M. H. Abels . .	tijdelijke klerke bij het Rooiwezen.	21-12-1918 „ 7805	Op verzoek.

Grond- en Woningzaken.

N A A M	Betrekking	Benoemd Ontslagen bij besluit van	Toelichtingen
B e n o e m d			
Mevr. E. Struben, geb. Ausermann	Klerk bij Grond- en Woningzaken.	7-2-1918 No. 756	
Mej. E. V. van Gunster.	Klerk bij Grond- en Woningzaken.	29-7-1918 „ 4286	
Mas Abdul Rachman .	Technisch Ambt. voor de volkshuisvesting.	24-6-1918 „ 3572	
B. J. K. Cramer . . .	Ing. bij den dienst voor Grond- en Woningz.	21-10-1918 „ 6204	
Mas Abdul Rachman .	Technisch Ambt. bij den dienst voor Grond- en Woningzaken.	21-10-1918 „ 6204	
F. J. Kubatz	Directeur van Grond- en Woningzaken.	1-11-1918 „ 6513	
O n t s l a g e n.			
Mevr. E. Struben, geb. Ausermann	Klerk bij Grond- en Woningzaken.	23-3-1918 No. 1646	Op verzoek.

Gemeente-Waterleidingen.

N A A M	Betrekking	Benoemd Ontslagen bij besluit van	Toelichtingen
Benoemd.			
L. H. G. Peeters . . .	meteropnemer bij de Artesische Waterleiding.	17-5-1918 No. 2746	
J. Rijnenberg Jr. . .	Opzichter bij de Artesische Waterleiding.	22-7-1918 „ 4299	
H. E. W. Maphar . . .	Onderopzichter bij de Artesische Waterleiding.	11-9-1918 „ 5369	
W. Taco	Onderopzichter bij de Artesische Waterleiding.	11-9-1918 „ 5369	
Th. L. Hoorn	Tijdelijk opzichter-teenaar bij de Hoogdrukwatervleiding.	11-9-1918 „ 373	
Ontslagen.			
W. Th. Gol.	Opzichter bij de Artesische Waterleiding.	3-1-1918 No. 101	Op verzoek.
J. Sickler	Tijdelijk Opnemer bij de Hoogdrukwatervleiding.	3-1-1918 „ 102	id. id.
A. J. Berlijn.	Meteropnemer bij de Artesische Waterleiding.	26-3-1918 „ 1688	id. id.
Mej. M. Klerks . . .	2e klerk bij de Artesische Waterleiding.	14-5-1918 „ 2688	id. id.
H. Schutte	Boekhouder bij de Artesische Waterleiding.	25-11-1918 „ 7046	id. id.

Marktwezen.

N A A M	Betrekking	Benoemd Ontslagen bij besluit van	Toelichtingen
Benoemd.			
Habib	Marktmeester van Tanah-Abang.	28-12-1918 No. 7227	te voren idem te Pasar Pagi.
Aliasgar	Marktmeester van Pasar Pagi.	28-12-1918 „ 7227	te voren idem te Pasar Baroe.
Abdulrachman . . .	Marktmeester van Pasar Baroe.	28-12-1918 „ 7227	te voren idem te Sawah Besar.
Mas Idris	Marktmeester van Sawah Besar.	28-12-1918 „ 7237	te voren mandoer te Pasar Senen.

N A A M	Betrekking	Tijdvak	Redenen	Besluit	Toelichtingen
W. F. de Nijs	Werkbaas bij Gemeentewerken	6 maanden	Langdurigen dienst	3—1 1918 No. 96	Binnenlandsch verlof.
J. K. Labrijn	Commies ter Gemeentesecretarie	1 maand.	Wegens gewichtige redenen.	21—1 1918 „ 393	id.
A. C. P. Vogelsang	Werkbaas bij Gemeentewerken	6 maanden.	Langdurigen dienst	21—1 1918 „ 478	id.
J. G. H. F. Schuller tot Peursum	Administr. van Grond en Woningzaken.	6 maanden.	id.	28—1 1918 „ 603	id.
E. Khouw	Klerk ter Gemeentesecretarie	6 maanden.	id.	28—1 1918 „ 604	id.
Mej. J. Attinger	1e. klerk ter Gemeentesecretarie.	2 maanden.	Wegens ziekte.	28—1 1918 „ 620	id.
W. F. Kroese	Meteropnemer bij de Artesische Waterl.	1 maand.	id.	22—2 1918 „ 1015	id.
R. H. Carels	Onderopzichter „ „ „ „	1 maand.	id.	22—2 1918 „ 1021	id.
P. A. de Preter	1e. klerk Gemeentesecretarie	1 maand.	Wegens gewichtige redenen.	20—3 1918 „ 1566	id.
Mej. Attinger	1e. „ „	1 maand.	Wegens ziekte	25—3 1918 „ 1745	id.
W. F. Kroese	Meteropnemer bij de Artesische Waterl.	1 maand.	id.	25—3 1918 „ 1742	id.
A. C. P. Vogelsang	Werkbaas bij Gemeentewerken	6 maanden.	Langdurigen dienst.	21—1 1918 „ 478	id.
W. F. Kroese	Meteropnemer bij de Artesische Waterl.	1 maand.	Wegens ziekte.	22—4 1918 „ 2323	id.
P. A. de Preter	1e. klerk ter Gemeentesecretarie	14 dagen	id.	8—6 1918 „ 3191	id.
H. Schutte	Boekhouder bij de Artesische Waterl.	1 maand.	id.	18—6 1918 „ 3413	id.
R. H. Carels	Onderopzichter „ „ „ „	1 maand.	id.	18—6 1918 „ 3414	id.
H. Schutte	Boekhouder „ „ „ „	1 maand.	id.	24—7 1918 „ 4277	id.
W. Samuels	2e. klerk ter Gemeentesecretarie.	14 dagen	Op verzoek	9—8 1918 „ 4555	Vacantieverlof te Bd. of WL.
G. A. van Riemsdijk	Commies „ „	14 dagen	id.	11—9 1918 „ 5366	id. over 1917.
J. Stroink	Hoofdcontroleur voor de Belasting op Openbare Vermakelijkheden	3 weken.	id.	12—9 1918 „ 5390	id.
J. L. Böck	Onderopzichter bij Gemeentewerken	14 dagen	id.	20—9 1918 „ 5526	id.
A. C. Uljeé	Referendaris ter Gemeentesecretarie	8 dagen	id.	20—9 1918 „ 5544	id.
M. S. Soureka	Tijdelijk Controleur bij de Belasting op de Openbare Vermakelijkheden	1 maand.	Wegens ziekte.	25—9 1918 „ 5602	Binnenlandsch verlof.
H. Ph. Ludwig	Opnemer-teekenaar bij Gemeentewerken	1 maand.	id.	28—9 1918 „ 5713	id.
W. Ch. Burgemeestre	1e. klerk bij Gemeentewerken	1 maand.	id.	24—10 1918 „ 6252	id.
F. H. W. Rooyackers	Commies bij het Rooiwezen	7 dagen	Op verzoek	24—10 1918 „ 6250	Vacantieverlof.
H. A. Doppert	Onderopzichter bij Gemeentewerken.	14 dagen	id.	12—11 1918 „ 6642	id.
H. J. Domburg Scipio	Boekhouder bij Gemeentewerken	1 maand.	Wegens ziekte	25—11 1918 „ 6984	Binnenlandsch verlof.
M. Vis	Administrateur van den Schouwburg.	8 maanden	Langdurigen dienst	25—11 1918 „ 7042	Buitenlandsch verlof.
F. Th. Akkerman	Opzichter bij Gemeentewerken	14 dagen	Wegens ziekte.	2—12 1918 „ 7219	Binnenlandsch verlof.
N. van Amstel	Adj. Rooimeester.	14 dagen	Op verzoek	3—12 1918 „ 7272	Vacantieverlof.
P. A. de Preter	1e. klerk ter Gemeentesecretarie.	18 dagen	Militieplichten	18—12 1918 „ 7686	Binnenlandsch verlof.
J. F. Ch. Palm	Adj. Rooimeester	14 dagen	Op verzoek	19—12 1918 „ 7716	Vacantieverlof.
J. J. H. van der Schuit	Chef-teekenaar bij Gemeentewerken	7 dagen	Vacantieverlof	23—12 1918 „ 7824	id.
Mej. W. Ch. Burgemeestre	1e klerk bij Gemeentewerken	1 maand	Wegens ziekte	23—12 1918 „ 7894	id.
J. Schuitemaker	Opzichter-Machinist bij Gemeentewerken	2 dagen	Gewichtige redenen	27—12 1918 „ 7914	Binnenlandsch verlof.

Bijzondere regelingen.

In den loop van het jaar 1917 werden de volgende bijzondere regelingen getroffen betreffende de ambtenaren in dienst der Gemeente:

1. In de Raadvergadering van 28 Januari 1918 werd bepaald, dat de duurtetoeslag, zooals die in de vergadering van 23 April 1917 voor dat jaar was vastgesteld, voor het jaar 1918 gehandhaafd zou worden.
2. In dezelfde vergadering werd besloten om de door den opzichtermachinist bij den dienst der Gemeentewerken, J. Schuitemaker, betaalde kosten voor geneeskundige behandeling wegens een door hem in en door de uitoefening van zijn dienst bekomen verwonding, aan den belanghebbende van Gemeentewege te restitueeren.
3. In de vergadering van 25 Maart 1918 werd door den Gemeenteraad besloten om aan eenige ambtenaren der Gemeentewerken een belooning toe te kennen voor de door hen betoonde plichtsbetrachting en gepresteerde buitengewone diensten ten tijde van de in Februari 1918 plaats gehad hebbende overstromingen.
4. Ter Raadsvergadering van 10 Juni 1918 werd besloten om aan de weduwe van den vermoorden mandoer bij den dienst der Gemeentewerken Amat Arsad, gedurende een jaar een onderstand te verleen van f 10 per maand.
5. In de Raadsvergadering van 12 Augustus 1918 werd artikel 3 lid 1 van de Bataviasche Ambtenarenverordening gewijzigd in dien zin, dat voortaan ook tot ambtenaar in vasten dienst der Gemeente kunnen worden benoemd, personen die den leeftijdsgrens van 35 jaren hebben overschreden, doch alleen in die betrekkingen waaraan een aanvangsbezoldiging van f 600.— of meer is verbonden.
6. In zijn vergadering van 23 September 1918 besloot de Gemeenteraad om aan den koetsier bij de Europeesche Begraafplaats, Sikien, die na een 45 jarigen dienstdienst als zoodanig, eervol uit die berekking werd ontheven, een maandelijksche toelage van f 15.— toe te kennen.
7. In de Raadsvergadering van 25 November 1918 werd de in artikel 39 lid 3 van de Bataviasche Ambtenarenverordening bedoelde bijdrage der Ambtenaren in vasten dienst aan het fonds, waaruit de onderstanden en pensioenen worden betaald, voor het jaar 1919 vastgesteld op:
 - a. voor de mannelijke ambtenaren op 7%,
 - b. voor de vrouwelijke ambtenaren op $4\frac{1}{2}\%$ van hunne maandelijksche bezoldiging.

8. Ter Raadsvergadering van 23 December 1918 werd besloten, dat alle aan de Gemeente toebehoorende woonhuizen bij openkomen zullen worden verhuurd aan de zich daartoe bij het openkomen anmeldende Gemeenteambtenaren, met dien verstande nochtans, dat bij het door Gemeenteambtenaren betrekken van die woningen, deze zullen worden beschouwd als „dienstwoningen op verzoek” en dat dus de ambtenaar bij het verlaten van den Gemeentedienst ook de woning zal hebben te ontruimen, indien en zoodra de Gemeente dit verlangt.

Bij het gebruik maken van recht op buitenlandsch verlof door een Gemeenteambtenaar, die in een Gemeentewoning woont, zal gedurende diens verloftijd — indien eenigszins mogelijk — de woning verhuurd worden aan een anderen Gemeenteambtenaar dan wel aan een particulier, onder gehoudenis om na terugkomst van eerstbedoelden ambtenaar de woning desverlangd wederom voor dezen te ontruimen.

Kan er dus niemand worden gevonden die de woning van den met verlof vertrekkenden ambtenaar slechts gedurende diens verloftijd wil bewonen, dan is degene die met verlof gaat zijn woning kwijt.

Zoodra de Huurcommissie-ordonnantie niet meer zal werken, zal aan de tegenwoordige huurders — niet Gemeenteambtenaren — de huur van de door hen geoccupeerde Gemeentewoningen te Pegangsaan worden opgezegd.

9. Ten aanzien van de van Gemeentewege uit te keeren vergoeding aan Gemeenteambtenaren die dienstplichtig zijn werd ter Raadsvergadering van 22 Juli 1918 het volgende besluit genomen:

Ten behoeve van de ambtenaren in vasten dienst der Gemeente Batavia, die dienstplichtig zijn ingevolge het Gouvernementsbesluit van 6 Februari 1918 No. 17 (Staatsblad No. 17), vast te stellen de volgende regelen:

- 1e. de tijd door hen in werkelijken verplichten krijgsdienst doorgebracht, zal mede tellen voor de berekening van hunne regelmatige bezoldigingsverhoogen enz., terwijl zij met afwijking in zoover van artikel 20, eerste lid der Bataviasche Ambtenaren-verordening, gedurende den hiervoren bedoelden tijd, zullen worden geacht met binnenlandsch verlof te zijn;
- 2e. gedurende den tijd, dien zij voor eerste oefening in werkelijken krijgsdienst zijn opgekomen, zullen zij in het genot blijven van de volle aan de door hen bekleede gemeentebetrekking verbonden bezoldiging, zooals die laatstelijk door hen is genoten en van de verder aan die betrekking verbonden voordeelen,
 - a. indien zij gehuwd zijn,
 - b. indien ten gevolge van hun verblijf in werkelijken verplichten

krijgssdienst, ter beoordeeling van den Burgemeester voldoende middelen tot levensonderhoud ontbreken of zouden komen te ontbreken aan het gezin, waartoe zij behooren of waarin zij als pleegkind zijn opgenomen, dan wel aan personen, die hun in den eersten of tweeden graad van bloed- of aanverwantschap bestaan, of in andere betrekking tot hen staan;

- 3e. indien zij niet verkeerden in omstandigheden als onder ten 2e bedoeld, zullen zij gedurende den tijd, dien zij voor eerste oefening in werkelijken verplichten krijgssdienst zijn opgekomen, in het genot blijven van de helft van de aan de door hen bekleede gemeentebetrekking verbonden bezoldiging, zooals die laatstelijk door hen is genoten en de helft van de verder aan die betrekking verbonden voordeelen;
- 4e. in het geval bedoeld onder ten 2e zal van de door de Gemeente uit te keeren inkomsten worden afgetrokken het bedrag van de geldelijke tegemoetkoming, welke op grond van artikel 10 van het Gouvernementsbesluit van 11 Juni 1918 No. 11 (Staatsblad No. 271) van Landswege aan den dienstplichtige mocht worden toegekend, zijnde de Gemeenteambtenaren, die daartoe naar het oordeel van den Burgemeester in de termen vallen, verplicht zoodanige tegemoetkoming aan te vragen.

HOOFDSTUK VI.

GEMEENTEWERKEN.

§ 1. Gebouwen.

De Gemeentegebouwen verkeerden over het algemeen in goeden staat.

In den loop van 1918 kwam gereed de in 1917 begonnen bijbouw op het erf van de Gemeentesecretarie te Tanah-Abang. Hierdoor werd de mogelijkheid in het leven geroepen om alle diensten, behalve die der Gemeentewerken en der Waterleidingen, onder te brengen in één kantoorgebouw.

Door de zeer snelle uitbreiding van verschillende diensten, in het bijzonder die van het Bouw- en Woningtoezicht en die van Grond- en Woningzaken bleek in den loop van 1918 dat het gebouwen-complex te Tanah Abang West 35 binnen enkele maanden te klein zou zijn. Om hieraan tegemoet te komen werd voor de onderbrenging van de Secretarie, het in 1919 in te richten kantoor der Gemeentebelastingen en der Bevolkingsboekhouding, door den Gemeenteraad in zijn vergadering van 23 December 1918 besloten tot den aankoop van het perceel Koningsplein Zuid 9 waarin het pension „Van Rossem” gevestigd was. Gezien de uitgestrektheid van het terrein, de grootte der gebouwen en de gunstige ligging is het door de Gemeente betaalde bedrag laag te noemen. Door geringe wijzigingen in de bestaande indeeling van het gebouwen-complex zou het mogelijk zijn de geheele Secretarie — welke in den loop van verslagjaar ook sterk is uitgebreid — onder te brengen alsmede een ruime vergaderzaal voor den Gemeenteraad in te richten. De diensten van Grond- en Woningzaken en die van het Bouw- en Woningtoezicht zullen in de naaste toekomst te Tanah-Abang gevestigd blijven.

Verder werd in den loop van 1918 overgegaan tot de verbouwing van het kantoorgebouw en de opzichterswoning bij het varkensabattoir en werd voorts een aanvang gemaakt met de herstelling van het poortgebouw der Europeesche begraafplaats te Tanah Abang.

§ 2. Wegen.

De lengte der wegen bij de Gemeente in onderhoud bedroeg 143,74⁵ K.M. Het verhardingsoppervlak 840370 M² (vide bijlage 1).

Gedurende verslagjaar werd voor het onderhoud het z. g. fliksysteem toegepast, waarbij zooveel mogelijk van stoomwalsen werd gebruik gemaakt.

In Afdeeling A. (benedenstad) bedroeg de wegoppervlakte tusschen de bermen:

voor steenslagwegen 89080 M²

„ grindwegen 244752 M²

„ puinwegen 47361 M²

met een verhardings-oppervlakte van resp: 66682 M², 174382 M² en 35531 M².

Tabel aangevende den toestand der wegen in Afd. A. op 31 December 1918.

Soort	Goed	Versleten en oneffen	Sterk versleten en zeer oneffen	Geheel versleten en vervormd
Steenslagwegen. .	22666 M ²	33816 M ²	10200 M ²	—
Grindwegen . . .	23412 „	50810 „	85560 „	14600 M ²
Puinwegen . . .	—	4339 „	30035 „	1157 „

In deze afdeeling kregen de Jacatraweg, en de Tandjong Grogolweg een nieuwe deklaag.

In Afdeeling B. bedroeg de wegoppervlakte tusschen de bermen:

voor steenslagwegen 145272 M²

„ grindwegen 167866 „

„ puinwegen 1500 „

met een verhardingsoppervlakte van resp: 115301 M², 125562 M² en 1260 M².

Tabel aangevende den toestand der wegen in Afd. B. op 31 December 1918.

Soort	Goed	Versleten en oneffen	Sterk versleten en zeer oneffen	Geheel versleten en vervormd
Steenslagwegen. .	22466 M ²	42991 M ²	44059 M ²	5785 M ²
Grindwegen . . .	17942 „	59851 „	33189 „	14580 „
Puinwegen . . .	—	—	—	1260 „

In deze afdeeling werd van de wegen Krekot, Pintoe Besi, Kwitang Noord, een gedeelte van Kramat en Salemba de deklaag vernieuwd, terwijl de verbredening van den Postweg in verslagjaar gereed kwam.

In Afdeeling C. besloeg de wegoppervlakte tusschen de bermen :

voor steenslagwegen 123817 M²
 „ grindwegen 244727 „
 „ asphaltwegen 21347 „
 „ puinwegen 32597 „

met een verhardings-oppervlakte van resp: 95808 M², 179041 M², 14206 M²
 en 32597 M².

Tabel aangevende den toestand der wegen in Afd. C. op 31 December 1918.

Soort	Goed	Versleten en oneffen	Sterk versleten en zeer oneffen	Geheel versleten en vervormd
Steenslagwegen . .	49532 M ²	22566 M ²	23710 M ²	—
Grindwegen . . .	57195 „	73470 „	48376 „	—
Asphaltwegen . .	10966 „	3240 „	—	—
Puinwegen . . .	—	8270 „	19467 „	4860 M ²

In deze afdeeling werden de wegen Noordwijk en Citadelweg van een nieuwe deklaag voorzien, terwijl de ombouw van den weg Molenvliet-Oost van af Prinsenlaan tot aan het voormalige Hotel Wisse gereed kwam.

Verzamelstaat, aangevende den toestand der wegen in de Gemeente Batavia op 31 December 1918.

Soort	Wegoppervl. tusschen de bermen	Verhardig oppervlakte	Goed	Versleten en oneffen	Sterk versleten en oneffen	Geheel versleten en vervormd
Steenslagwegen .	358169 M ² .	277791 M ² .	94664 M ² .	99373 M ² .	77969 M ² .	5785 M ² .
Grindwegen . .	657386 „	478985 „	98549 „	184131 „	167125 „	29180 „
Asphaltwegen . .	21347 „	14206 „	10966 „	3240 „	—	—
Puinwegen . . .	81458 „	69388 „	—	12609 „	49502 „	7277 „

Gedurende de maand Februari van verslagjaar werd de Gemeente Batavia door herhaalde bandjirs geteisterd, welke over de geheele stad overstromingen veroorzaakten. Deze overstromingen gaven oorzaak tot een buitengewone beschadiging der wegen. Mede kwam een groote hoeveelheid slib op de overstroomde wegen en in de goten tot bezinking. De door deze bandjirs veroorzaakte schade aan de wegen werd op f 65000.— geraamd. Onmiddellijk na het dalen van den waterstand werd een aanvang gemaakt met het berijdbaar maken dier wegen, terwijl in totaal 3440 grobakken slib werden weggevoerd.

zoek bleek een materiaalfout de oorzaak hiervan te zijn. De leverancier, de British and Dutch Engineering cy deed onmiddellijk stappen ter verkrijging van een nieuw constructiedeel. Voorts werden nog bij Lindeteves één 6 tons en één 8 tons wals besteld, welke echter ultimo 1918 nog niet geleverd waren.

Hieronder volgt een tabel, aangevende de op ultimo 1918 bij den dienst der Gemeentewerken in gebruik zijnde stoomwalsen.

Nummer	Gewicht	Jaar van aankoop	Merk
1	5 ton.	1902	Aveling and Porter.
2	10 "	1911	Ruston Proctor.
3	10 "	1895	Aveling and Porter.
4	10 "	1895	Aveling and Porter.
5	10 "	1908	Ruston Proctor.
6	10 "	1911	" "
7	5 "	1912	" "
8	8 "	1910	" "
9	7 "	1917	" "
10	8 "	1914	" "
11	11 "	1914	" "
12	8 "	1915	" "
13	10 "	1916	" "
14	10 "	1918	Springfield Roller Cy.
15	8 "	1918	Wallis Steevens.
16	8 "	1918	Springfield Roller Cy.

Het onderhoud en de herstellingen geschieden door en onder toezicht van het technisch personeel van de werkplaats voor ijzerconstructie en reparatie.

§ 5. Vrachtwagen en Gemeente-automobielen.

In verslagjaar werden drie nieuwe vrachtwagens, doch geen nieuwe dienstauto's aangekocht, zoodat het aantal in gebruik zijnde vrachtwagens ultimo 1918 vijf bedroeg, t.w. 2 Saurer vrachtauto's, 1 Kissel vrachtauto en 2 Arbenz vrachtauto's ieder van 4 ton laadvermogen. Het aantal dienstauto's bedroeg drie, t.w. 2 vijfpersoons Studebaker's, resp. ten behoeve van de Hoogdrukwaterleiding en van den Veearts, en 1 tweepersoons Studebaker ten behoeve van het Hoofd van den Technischen dienst. Van de aangekochte Kissel en van één Saurer vrachtwagen werden de carosseriebakken zelf aangemaakt en gemonteerd.

In den loop van verslagjaar werd van de Arbenzvrachtwagen de bak vernieuwd.

De vrachtauto's verkeerden in goeden staat.

Van de dienstauto's voor den Veearts en het Hoofd van den Technischen dienst kan dit niet gezegd worden.

De bedrijfskosten van de vrachtwagens bedroegen zonder afschrijving f 19.154.20, welke kosten maandelijks over de werken, waarvoor de auto's gediend hebben, werden verdeeld.

De bedrijfskosten van de dienstauto's bedroegen zonder afschrijving f 8561,87½.

§ 6. Werkplaats voor ijzerconstructie en reparatie.

Door den aankoop van meerder materieel, als stoomwalsen en een autolatrinediger, en de uitbreiding van het aantal nieuwe werken, nam de hoeveelheid werk toe.

Het personeel, hetwelk geregeld in de werkplaats werkzaam was, bestond uit:

Aantal	Ambachtslieden
2	Draaiers.
2	Motoristen.
5	Bankwerkers.
1	Monteur.
8	Smeden.
1	Gieter.
6	Leerling-Smeden.
2	„ draaiers.
3	„ bankwerkers.
2	Machinisten.
2	Stokers.
2	Chauffeurs.
2	Knechten.
9	Koelies.

De primitief ingerichte werkplaats voldoet niet meer. De ruimte is zeer beperkt, zoo, dat alle ter reparatie opgenomen grootere stukken buiten de werkplaats in de open lucht moeten worden bewerkt. De werkplaats en het magazijn van den Dienst der Gemeentewerken zullen echter in verband met de spoorwegplannen naar het nieuwe emplacement te Djati-Baroe verplaatst worden.

Het totaal bedrag van den aankoop van materialen en arbeidsloonen bedroeg in verslagjaar *f* 94778,34⁵.

De kosten van de werkplaats werden verdeeld over de verschillende artikelen van de begrooting.

§ 7. Magazijn.

De aankoop van materialen betrof in hoofdzaak die van kalisteen, grint, portland cement en asphalt.

De leveringen van kalisteen en grint hebben plaats gehad volgens met den Chineeschen aannemer Lim Tjeng Siang gesloten jaarcontract, tegen eenheidsprijzen van *f* 5.50 per M³ en *f* 3.10 per M³ franco station Batavia.

Het personeel, werkzaam bij het magazijn bestond uit:

1 onderopzichter, 1 hoofdmandoor, 2 schrijvers, 3 mandoers, 2 timmerlieden en $\pm$ 29 koelies.

De opslagplaatsen voor Portlandcement en asphalt zijn zeer primitief. Bij de verplaatsing van het Magazijn naar het nieuwe emplacement Djati-Baroe zullen deze opslagplaatsen aldaar op meer doelmatige wijze worden ingericht.

Tot de werkzaamheden van den magazijnsopzichter, die toezicht houdt op den aanmaak van steenslag en voorts de distributie der verschillende magazijnsvoorraden regelt, behoort mede de voorziening en herstelling van grobaks voor den Reinigingsdienst, zoodat aan het magazijn tevens een kleine timmerwerkplaats is verbonden.

Het totaal bedrag van den aankoop van materialen en arbeidsloonen bedroeg in verslagjaar *f* 180.940,18.

Evenals zulks bij de werkplaats geschiedde werden deze kosten over de verschillende artikelen van de begrooting verdeeld.

§ 8. Bruggen en duikers.

Het onderhoud van de bruggen en duikers had geregeld plaats. De voorzieningen betroffen hoofdzakelijk het repareeren van bruggedekken, leuning en enz.

In verslagjaar werden de schroefpaalbruggen tegenover Gang Secretarie, te Glodok en over de kali Lio verbreed, hetgeen het verkeer ten goede kwam. Overigens werden aan de brug bij de Groote Boom zware herstellingen verricht. Deze werkzaamheden werden in eigen beheer uitgevoerd. Verder werden de bruggen in Gang Tengah en Gang Paseban verbreed op kosten van den dienst der Staatsspoorwegen.

In den loop van het jaar 1918 kwam de bouw van de overkluizing over het Molenvliet tegenover de Societeit „Harmonie” gereed. Dit werk, hetwelk door de Hollandsche Beton Mij. werd uitgevoerd, ondervond tijdens de bandjirs in de maand Februari eenige vertraging. De asphaltdeklaag werd door den Dienst der Gemeentewerken aangebracht.

Gedurende verslagjaar werd voorts besloten tot den bouw van een brug over het Molenvliet midden tusschen de wegen Sawah Besar en Prinsenlaan, benevens tot dien van een brug over het Bandjirkanaal in den Mampangweg op het land Menteng ter sprake.

Voor de laatste werd een openbare aanbesteding gehouden, waarbij de Hollandsche Betonmaatschappij de eenige inschrijfster was. Het werk werd haar evenwel niet gegund, daar de inschrijvingssom te hoog werd geacht. Waar ondersteld werd, dat de materiaalprijzen na verloop van eenigen tijd wel weer zouden dalen, werd besloten op gunstiger tijden te wachten, waardoor het vermoedelijk mogelijk zou zijn de aannemingssom te verminderen.

Het maken van een brug in gewapend betond over het Molenvliet werd aan de Hollandsche Beton Mij. opgedragen.

De toestand van sommige bruggen in de benedenstad moet onvoldoende genoemd worden, zoodat na gereedkoming van de Assaineeringsplannen, waarbij de capaciteiten der waterloopen definitief bepaald zullen zijn, de noodige voorstellen zullen dienen te worden gedaan tot opruiming, verbetering dan wel vernieuwing dier bruggen.

§ 9. Kleine Assaineeringswerken.

Gedurende verslagjaar werd evenals in het jaar 1917 met het maken van kleine Assaineeringswerken, welke werkzaamheden vóór dien tijd door den Gezondheidsdienst worden verricht, voortgegaan. De opzichter, speciaal aangesteld voor de kleine assaineeringswerken, bleef in hoofdzaak zijn werkzaamheden uitvoeren in de kampong Tanah Abang, om voor zoover mogelijk, aldaar verbetering in de toestanden te brengen.

Voorts werden zoowel in boven- als benedenstad verschillende semi-permanente- en permanente septictanks en badkamers voor de kampong-bevolking gebouwd, te weten:

te Kebon Djeroek 10 badkamers en 10 septictanks;

te Kebon Djahe 2 septictanks;

te Tanah Tinggi 2 „ ;

te Djembatan Lima 2 „ ;

te Angka Doeri 1 „ .

Bij deze septictanks werden tevens spoelplaatsen en afvoergootjes gemaakt.

§ 10. Reinigingsdienst.

De werkzaamheden ressorteerende onder den reinigingsdienst zijn te verdeelen in:

1. vuilverwijdering;

2. straatreiniging;

3. gotenreiniging;

4. kampongreiniging;

5. reiniging van publieke privaten.

Voor het ophalen en vervoeren van vuil wordt gebruik gemaakt van grobaks, voorzien van een verhooging van bamboelatwerk en bediend door 3 man. De capaciteit per grobak en per keer bedraagt $\pm 2 M^3$.

De capaciteit per grobak en per dag varieert van 5 tot $20 M^3$ naar gelang van den afstand der stortplaatsen en de grootte van het district.

In de benedenstad wordt nog gebruik gemaakt van prauwen van $\pm 20 M^3$ capaciteit.

Voor guten- en wegenvuil worden gewone grobaks zonder verhooging gebezigd.

Het totaal aantal karren bedroeg einde 1916 ± 80 , het aantal prauwen 3, terwijl einde '18 dit resp. 190 en 3 bedroeg.

De Gemeente is voor deze werken verdeeld in drie afdelingen, welke ieder onder beheer staan van een opzichter.

De Reinigingsdienst vormt een onderdeel van den afdelingsdienst.

De Reinigingsdienst in iedere afdeling is verdeeld in twee districten, met een onderopzichter als hoofd, terwijl de districten geplitst zijn in verschillende onder-districten, aan welke hoofd een mandoer is geplaatst. Totaal zijn gemiddeld per dag werkzaam bij den Reinigings- en Besproeiingsdienst 6 onderopzichters, 51 mandoers en ondermandoers en 640 koelies.

De bestaande Reinigingsdienst is zoowel wat de middelen als wat de organisatie betreft zeer onvolkomen.

De gebruikte voertuigen hebben een te geringe capaciteit, zijn onhygiënisch en onaethetisch.

Het ligt in het voornemen hierin spoedig verbetering te brengen.

De uitgaven in het jaar 1918 bedroegen f 103.421.29.

In de maand Maart van verslagjaar werd een autolatrinediger geleverd door de firma Lindeteves-Stokvis voor een bedrag van f 18.970.—

§ 11. Besproeiingsdienst.

De organisatie van dezen dienst is op denzelfden leest geschoeid als die van den Reinigingsdienst.

Onderopzichters, mandoers en koelies, werkzaam bij den Reinigingsdienst zijn tevens belast met den Besproeiingsdienst. In den regentijd had de besproeiing tweemaal daags plaats n.l. omstreeks 7 uur des voormiddags en 4 uur des namiddags. Puin- en kampongwegen worden niet besproeid. In den drogen tijd werd meerdere malen daags extra besproeiing uitgevoerd. Voor deze laatst genoemde werkzaamheden werden boven het gewone aantal koelies nog meerdere koelies in dienst gesteld. Met bovenomschreven indeeling der werkzaamheden werd een zeer onvoldoende resultaat bereikt. Herhaalde klachten over de stofplag waren daarvan het gevolg. Zooveel mogelijk werd aan de klachten tegemoetgekomen. Evenwel kwam

het in den drogen tijd — 1918 heeft een bijzonder drogen Oostmoesson gehad — veelvuldig voor dat de langs den weg gelegen waterputten, waaruit het besproeiingswater wordt betrokken, geheel droog waren en dit ook na uitdieping bleven. In verslagjaar werd geen der drie bestelde motorsproeiwagens afgeleverd.

Door middel van besproeiing alleen is echter de stofplaaq niet te bestrijden. Een ombouw der wegen, waarbij beter verhardingsmateriaal en een bitumineus bindmiddel voor de verhardingslaag wordt toegepast en voorts een streng gehandhaafd verbod op het rijden van automobielen met een grooter snelheid dan bijv. 25 K.M. per uur, zullen de stofplaaq mede kunnen beperken.

De uitgaven voor den besproeiingsdienst bedroegen in verslagjaar f 104.714.45.

§ 12. Nieuwe werken.

De bedragen uitgetrokken voor den aanleg van nieuwe werken zijn in verslagjaar aanzienlijk toegenomen.

Waar in vorige jaren een groot deel der werkzaamheden van den dienst der Gemeentewerken onderhouds- en projectwerk omvatte, zijn in het verslagjaar en vooral gedurende de laatste maanden van 1918 ook meerdere werken van uitvoerenden aard onder handen genomen. Zoo zijn de volgende nieuwe werken, welke in verslagjaar gereed kwamen, dan wel waarmede een aanvang werd gemaakt, te vermelden:

1. Het overbrengen van de steenbrekerij met loods van het emplacement Koningsplein naar het emplacement Djati.

Dit werk werd in verslagjaar geheel uitgevoerd.

2. Het doortrekken van den Mampangweg tot het Bandjirkanaal met aanleg van de aan dien weg aansluitende zijwegen.

Ten behoeve van dit werk werd in de maand Juli een inschrijving gehouden voor de levering van de daarvoor benoodigde hoeveelheden karangsteen en zand. Met den aanleg van den Mampangweg werd in de maand October begonnen. Ultimo verslagjaar kwam een gedeelte van 650 meter gereed.

3. Herstelling van den weg Tanah Abang naar Karet.

Met dit werk werd in October een aanvang gemaakt. Einde verslagjaar was een gedeelte van 650 meter gereed.

4. Verbetering van de afwatering der wegen Laan Raden Saleh en Pegangsaän.

In de maand October werd begonnen met den aanmaak in eigen beheer van betonbuizen voor de te leggen rioleering. Ultimo verslagjaar waren 1700 buizen van diverse afmetingen vervaardigd.

5. Het verharden en verbeteren van de afwatering van den weg Djembatan Lima.

Voor dit werk werd een inschrijving gehouden voor de levering van karang, steen, zand en plavuizen.

6. Het aanleggen van een weg op het land Djati.

In de maand Augustus vingen de werkzaamheden aan. Na het gereedkomen van de verharding van den Westelijken oprit naar de brug over het Bandjirkanaal, werd met den aanleg van het weggedeelte aansluitende op den weg Tanah-Abang — Djati begonnen. Gedurende de uitvoering van dit weggedeelte werd veel last ondervonden van het inklinken van de voor rekening van en door den dienst der Assaineeringswerken nog versch opgeworpen aarden baan, welke bij de bovengenoemde brug een hoogte van ongeveer 8 M bereikt. Omdat van de oplevering van dit werk de datum van de inwerkingstelling van het bandjirkanaal afhing, werd met 4 stoomwalsen aan den wegaanleg gewerkt, zoodat op den vastgestelden datum, den 23en December, de weg voor het verkeer kon worden opengesteld.

7. Herstellingen aan het frontgebouw van de Europeesche begraafplaats Tanah Abang.

Dit werk omvatte de restauratie van den vloer en van de gevelmuren, benevens het opbreken en het in de muren metselen van de in den vloer aanwezige gebeeldhouwde grafzerken.

De restauratie van de muren, in September aangevangen, kwam einde verslagjaar gereed, terwijl 12 grafzerken werden ingemetseld.

8. Eerste uitbreiding van de Europeesche begraafplaats te Tanah Abang.

Deze werkzaamheden betroffen het maken van een ringmuur om een aan de achterzijde van de begraafplaats gelegen terrein en den aanleg van voetpaden met afwateringsgootjes.

Einde verslagjaar was een en ander grootendeels gereedgekomen.

9. Verbouwing van den Schouwburg.

Het werk omvat o.m. den aanmaak en plaatsing van nieuwe buffetten in de foyers, het aanbrengen van een waterleidingnet met waterreservoir, den bouw van loges voor den Burgemeester en voor den Resident en van een traptoegang gevende tot de linkefoyer, benevens de verbetering en ombouw der W. C's.

Begonnen in de maand October, kwam einde verslagjaar de bouw der loges, buffetten en trap gereed, terwijl de muur, waarop het waterreservoir moet worden gemonteerd, verhoogd werd.

10. Ombouw rioleering Nieuw Gondangdia.

Het werk omvat het opbreken van de oude en het leggen van een

nieuwe rioleering in de reeds door de Gemeente van de Bouw- en Cultuur Mij. Gondangdia overgenomen wegen.

In de maand October werd begonnen met de aansluiting van de bestaande rioleering aan de door den Assaineeringsdienst gelegde gaten langs de Oude Tamarindelaan. Tijdens de uitvoering werd veel last onderhouden van de ter plaatse aanwezige elektrische kabels, gas- en waterleidingbuizen.

11. De aanleg van een nieuwe begraafplaats (Laanhof).

In de maand November werd met het kappen van boomen, de terreinegalisatie en het maken der fundeeringssleuven voor de opzichterswoning een aanvang gemaakt.

In verslagjaar kwam voorts het opgaand metselwerk voor de opzichterswoning en de fundamenten van het poortgebouw gereed.

In het geheel werd 8000 M³ grond verzet.

12. Egalisatie van het land Menteng.

Hiermee werd in de maand Augustus begonnen. Ultimo December waren 105.000 M³ grond verzet.

Door den dienst der Gemeentewerken werd in 1918 een bedrag van f 1.322.662.36 verwerkt, waarbij niet zijn inbegrepen de traktementen van het personeel dat bij Raadsbesluit of bij besluit van den Burgemeester is aangesteld.

HOOFDSTUK VII.

BOUW- EN WONINGTOEZICHT.

Instelling Woningtoezicht.

De begrootingsvoorstellen van dezen dienst voor het jaar 1918, in het kort neerkomend op de instelling van het woningtoezicht naast het bestaande bouwtoezicht, vermochten niet de goedkeuring van den Raad te verwerven.

Op den ouden voet werden de gerapporteerde gevallen van bouwvaligheid onderzocht maar aan eene uitbreiding van woninginspecties tot een systematische behandeling, wijk voor wijk, woning voor woning kon niet gedacht worden.

De bijkomende werkzaamheden buiten het eigenlijke bouwtoezicht namen echter dermate toe, dat de urgentie van een afzonderlijken woningdienst duidelijk werd en de instelling van het woningtoezicht dan ook niet achterwege kon blijven.

De toevallige aanleiding om op deze zaak terug te komen bood een schrijven van den Rooimeester, waarin de aanstelling van een vierden adjunct-rooimeester besproken werd. Het scheppen van een vierde afdeling was noodig geworden door de enorme vlucht die de bouwerij te Tandjong Priok had genomen. Maar alvorens tot de aanstelling van een vierden adjunct te besluiten moest principieel worden uitgemaakt of men steeds verder zou gaan met het splitsen van afdelingen, dan wel het noodige personeel zou vinden door uitbreiding van het aantal mantri's. De beantwoording van deze vraag werd wederom afhankelijk gesteld van de toekomstige formatie van een modern ingericht Bouw- en Woningtoezicht.

Ten bewijze, dat een vierde adjunct-inspecteur voor Batavia broodnoodig was werd een staatje overgelegd, waaruit de toename van de werkzaamheden bleek. Een sedert dien nauwkeurig bijgewerkte statistiek, welke hiernevens is afgedrukt, geeft te zien, dat het ambt van adjunct-rooimeester in 1918 zeer druk is geweest.

In cijfers uitgedrukt ziet de ontwikkeling van het Rooiwezen gedurende de laatste jaren er aldus uit:

	1912	—	1918
Aantal bouwaanvragen	504		1803
„ bouwvergunningen	550		1377
„ processen-verbaal.	50		216

	1912 — 1918
Aantal voorstellen tot vaststelling van rooilijnen	4 21
„ uitgaande stukken	133 1680
„ ingekomen stukken	135 1124

De talrijke gevallen van bouwvalligheid, de berichten van ingestorte gebouwen, de vele gestutte huizen, die men overal in de stad kon waarnemen, deden den Gemeenteraad besluiten niet alleen de door den Burgemeester voorgestelde formatie goed te keuren, maar tevens ten spoedigste tot de instelling van een complete Bouw- en Woningdienst over te gaan en voor de begroting 1919 te rekenen op de nieuwe formatie.

De nieuwe formatie en het verschil met de oude blijkt uit het volgende staatje.

Bouw- en Woningtoezicht

Directeur.

Inspecteur (nieuw).

5 Adjunct-inspecteurs (vroeger 3 adjunct-rooimeesters).

A. Bouwtoezicht.

5 opzieners (nieuw).

5 mantri's (vroeger 3)

5 opnemer tekenaars (vroeger 2).

B. Woningtoezicht (nieuw).

5 opzieners.

5 mantri's.

2 opnemer tekenaars.

C. Administratie.

1 Commies.

1 klerk.

5 schrijvers (vroeger 2).

D. Teekenbureau.

1 Eur. tekenaar.

7 reeds genoemde opnemer-tekenaars (zie A en B).

2 calqueerders.

De kosten voor 1919 op f 100.000. — geraamd (alleen tractementen en transportkosten) tegenover f 60.000 van de begroting 1918 vormden in het minst geen bedenking tegen het voorstel van den Burgemeester, dat met algemeene instemming begroet werd.

Bijkantoor te Tandjong Priok.

Voor de afdeeling Tandjong Priok werd, vóór de toegestane personeelsuitbreiding werkelijkheid werd, stiefmoederlijk behandeld. Het toezicht op de gebouwen van het haven terrein was opgedragen aan den adjunct-inspecteur van de benedenstad, misschien wel de drukste en moeilijkste afdeeling van de drie, waarin Batavia verdeeld was. De betrokken adjunct-rooimeester, die niet over een auto beschikt en een dergelijk voertuig ook bezwaarlijk zou kunnen bekostigen uit de vervoerkosten,

welke f 75.— per maand bedragen, moest van den trein gebruik maken om zich naar Tandjong Priok te begeven. Een bezoek aan de haven kostte hem dus een groot gedeelte van den dag, zoodat het wel begrijpelijk is dat deze bezoeken aan de haven zeldzaam waren en door de steeds toenemende werkzaamheden zelfs slonken tot éénmaal per maand.

Daarbij kwam dat de van het Rooiwezen-kantoor ver verwijderde ligging aanleiding gaf tot veel clandestien bouwen. In tweeërlei opzicht was dus een strenger toezicht geboden. Ten eerste de belangrijkheid van Tandjong Priok, wat den omvang en den aard van het bouwbedrijf betrof, ten tweede het percentsgewijze groot aantal bouwerijen zonder vergunning.

Onder den aard van het bouwbedrijf wordt in dit verband verstaan: de ingewikkelde constructies van groote goedangs, zware verdieplingskantoren op slappe opgespoten grond, enz. Ook de snelheid, waarmede in Priok gewerkt wordt vraagt een intensief toezicht.

Was het dus wenschelijk, ten gerieve van het Rooiwezen een bijkantoor te Priok te stichten, omgekeerd eischte de geriefelijkheid voor het bouwend publiek eveneens, dat in Priok zelf bouwaanvragen ingeleverd en besprekingen konden gehouden worden.

Tot dezen maatregel gaf een niet genoemde omstandigheid den doorslag. Zooals bekend is, staat het havengebied te Tandjong Priok onder het beheer van eene Haven-Commissie; de verordeningsbevoegdheid, voorzover deze niet door het Havenbestuur wordt uitgeoefend, berust echter bij den Gemeenteraad van Batavia. In een der vergaderingen van de Commissie van Bijstand voor de haven Tandjong Priok werd betoogd, dat het rooireglement niet toepasselijk was op Gouvernementswerken, als hoedanig de Havenwerken te beschouwen zijn, aan welke beschouwingen de wenschelijkheid werd vastgeknoopt om de grenzen van het Haventerrein te verruimen en de bemoeienis van den Gemeenteraad geheel uit te schakelen.

Tegenover deze opvatting diende krachtig stelling genomen te worden, o.m. door te bewijzen, dat het bouwtoezicht wel degelijk van nut is, en klachten over een te langzame behandeling van bouwaanvragen te voorkomen.

Derhalve werd tot de oprichting van het bijkantoor overgegaan.

Het nieuwe personeel, dat in dienst trad, adjunct-rooimeester, opziener en mantri's, werd aanstonds werkzaam gesteld te Priok, zoodat sedert dien eene aanmerkelijke verbetering is ingetreden.

De Directeur van de Haven verleende zijn steun en stelde één der kamers van zijn kantoor ter beschikking van het Rooiwezen.

Bouwvalligheid, bouwongelukken en branden.

Behalve de levendigheid in het bouwbedrijf te Priok vormde een te

Batavia ongekend aantal bouwvalligheden één der hoofdoorzaken van de overbelasting van den Dienst van het Rooiwezen gedurende het grootste gedeelte van het jaar 1918.

Als waarschijnlijke oorzaken van dit verschijnsel kunnen genoemd worden:

1. De groote droogte gedurende de maanden April tot November met als gevolg sterke uitdroging van den grond, scheurvorming, enz. De fundeeringen der huizen in kalisteen met luchtmortel bieden weinig weerstand tegen deze grondstoringen.
2. Het bandjirkanaal, dat het van de Zuidzijde afzakkende water afsluit.
3. Het verplaatsen van pompen op de artesische putten en het aanboren en in gebruik nemen van nieuwe putten. Ook de twee laatste factoren zullen uitdroging van den bodem teweeg brengen. Derhalve kunnen deze drie factoren ook in het kort worden samen gevat, door de opmerking, dat waarschijnlijk eene uitdroging van den bodem sterker dan in vroeger jaren vele huizen heeft doen scheuren. Het verloop van de bouwvalligheid had ook hare eigenaardige kenmerken; de aanvankelijk fijne scheuren namen in korten tijd groote afmetingen aan, dikwijls van zoo'n ernstig aanzien, dat een plotseling ingrijpen van Gemeentewege geboden was; soms werd tot onmiddellijke afbraak overgegaan.

Dit soort bouwvalligheid vertoonde een typisch verschil met bouwvalligheden, die wij vroeger gekend hadden, die of een zeer langzaam verloop hadden, omdat ze het gevolg waren van het geleidelijk ouder worden der huizen of een periodiciteit vertoonden die samen ging met de wisseling der moessons (scheuren die steeds op dezelfde plaats optraden en weer nagenoeg dichttrokken als de regenbuien doorzetten).

Een enkel maal werd bouwvalligheid veroorzaakt door de wortels van regenboomen.

Eenige voorvallen, welke wel in deze rubriek thuis behooren maar geen verband houden met den achteruitgang van het huis door uitdroging van den bodem, dienen hier vermeld te worden. Tijdens het uitbreken van een binnenmuur van een winkel te Pasar Baroe, waarbij geen voldoende voorzorgen werden genomen voor een goede ondervanging van de bovenverdieping, stortte het geheele gebouw in, gelukkig zonder persoonlijke ongelukken te veroorzaken.

Bij het bouwen van een nieuwe goedang in de benedenstad stortte een oude erfafscheidingsmuur in, waardoor een vrouw, die aan het wasschen was, door het puin bedolven werd en onmiddellijk gedood werd. (Pakhuis van de Internationale Crediet- en Handelsvereniging „Rotterdam”, 8 October 1918).

Op den 22sten Februari stortte het voorgedeelte van het huis Molen-vliet Oost No 47, waarin een autozaak gevestigd was, in. Een persoon werd door vallend puin en hout gedood en een kind werd verwond. Een

ingesteld onderzoek wees uit dat het gebouw in verregaanden staat van bouwvalligheid had verkeerd tengevolge van ouderdomsgebreken.

Bij de rij van ongelukken sluiten zich aan de verschillende zware en lichtere branden die in 1918 gewoed hebben.

De eerste brand op Kebon Klappa van 29 Juni 1918, waarbij enkele woningen geheel verbrandden, gevolgd door een tweeden brand in de onmiddellijke nabijheid waarbij 150 woningen vernield werden.

Een paviljoentje te kampong Lima verbrandde. Deze brand had een zeer tragisch verloop, aangezien de eigenaresse en bewoonster van het paviljoen Mevrouw Wiederholt bij dezen brand omkwam.

Een van de gemeentelijke huizen op Tamansarie, bewoond door den heer Harting, brandde af.

Den 19den Maart brak een felle brand uit in de pakhuizen van het Batavia Veem gelegen te kampong Moeka.

Groote hoeveelheden opgeslagen handelswaren werden door den brand vernietigd. Het duurde ruim een maand eer de goedangs geheel ontruimd waren en ieder spoor van brand of broeiïng verdwenen was.

In September had de groote Kramat-Kwitang brand plaats waardoor 299 huizen in de asch gelegd werden. De Gemeente Batavia richtte eenige bamboeloodsen op als tijdelijke verblijfplaats voor de vele gezinnen die dakloos geworden waren.

Atapbedekking.

In 1917 werd de vrijstelling van het verbod tot gebruik van atapbedekking gemakkelijker gemaakt door den Burgmeester de bevoegdheid toe te kennen terzake vrijstelling te verleen. De bedoeling van de wijziging van 1917 was geweest om aan personen, die geen betere dakbedekking konden betalen, toe te staan atap te gebruiken. De steeds hoger wordende materiaalprijzen van pannen en blik tijdens den Europeeschen oorlog maakten het wel noodzakelijk te overwegen of ten slotte voor de gemeenschap een brandbaar huis niet een geringer gevaar opleverde dan het gebrek aan huizen, waardoor overbevolking, vervuiling, ziekte, enz. ontstaan. Onder het parool: „Beter een brandbaar huis dan totaal geen of een lekkend huis” verklaarde de raad zich voor een ruimere verleening van gevraagde dispensaties.

De Kramat-Kwitangbrand bracht in die meening wel eenige verandering. De machteloosheid van onze blusmiddelen tegenover een dergelijken brand, de snelheid, waarmede de brand van huis tot huis, van straat tot straat oversloeg, de groote rol die atap en bamboe speelden in de verbreiding van den brand, gaven een diepen indruk van het gevaar dat de Inlandsche woningen voortdurend bedreigde. Voor het bouwen van nieuwe woningen werden dan ook na den Kramat-Kwitangbrand geen vrijstellingen voor het gebruik van atap meer verleend, al was de aanvrager ook nog zoo onbemiddeld.

Bevredigend is deze oplossing niet. Op de een of andere wijze moeten de dakbedekkingsmaterialen goedkooper worden, hetzij door particuliere bedrijven in de nabijheid van Batavia te steunen of de stichting te bevorderen, hetzij door een gemeentelijk bedrijf op te richten. Het tweede middel verdient eerst dan overweging als het particulier initiatief in gebreke blijft of wanneer toevallige omstandigheden de oprichting van het gemeentebedrijf in de hand werken (b. v. wanneer de Gemeente in het bezit geraakt van een kleiland, uitnemend geschikt voor het vervaardigen van baksteen en pannen, een goed beheerder van een pannenfabriek kan vinden, enz.).

De steenen- en pannenfabrikatie draagt geen monopolistisch karakter en heeft overigens ook geen bijzondere eigenschappen die haar meer voor gemeentelijk beheer dan voor beheer door particulieren in aanmerking doet komen.

Een beter bestrijdingsmiddel tegen het brandgevaar is gelegen in het aanbouwen van kampongwoningen door de Gemeente en deze aan Inlanders te verhuren.

De opgedane ondervinding te Tamansarie maant echter tot voorzichtigheid.

Aan eene gemeentelijke exploitatie stelt men in den regel zwaardere en soms zelfs onbillijk zwaardere eischen dan aan een particuliere exploitatie. De woningen moeten hecht en duurzaam zijn, ruim, geriefelijk en uiterst goedkoop.

De gebruikers zijn — Tamansarie heeft het geleerd — onredelijk tegenover de Gemeente en vergen meer dan het mogelijke. Zoekt de Gemeente een middenweg en tracht zij de verschillende eischen in overeenstemming met elkaar te brengen door wat te geven en te nemen, op de constructie te bezuinigen om den huurprijs te verlagen, de kamers wat kleiner te nemen om de bebouwde oppervlakte te verminderen of omgekeerd den huurprijs te verhoogen om een betere constructie toe te passen of het bebouwde oppervlak, de inwendige ruimte der kamers te vergrooten, dan staan er aanstonds critici klaar om den staf over de Gemeente te breken. Daarom is het goed hier uitdrukkelijk te verklaren dat het woningvraagstuk voor Indië in idealen zin niet is op te lossen. Menschen die f 15.— en minder maandelijksch inkomen genieten en een groot gezin hebben kunnen de normale huur van een minimum-woning die toch aan hygiënische eischen moet voldoen, ratten-nestvrij en niet brandgevaarlijk moet zijn, niet opbrengen. Het Gouvernement of de Gemeente moeten dus met geld bijspringen of de loonen moeten worden verhoogd. Dat is het niet te ontloopen alternatief, dat door ieder aanvaard moet worden. Alle-kritiek die haar oorsprong vindt in ideale wenschen is in haar wezen anti-sociaal en houdt de werkelijke verbetering tegen. Veel weldadiger voor de maatschappij is een propaganda voor de vermindering van de wooneischen, voor eene verandering van de woongewoonten. Van de hygiënische eischen kan de over-

heid geen afstand doen, de brandgevaarlijkheid kan niet toegelaten worden welnu, dan zal men zich met minder ruimte moeten leeren tevreden stellen, dan zal men zich moeten leeren behelpen.

De Gemeente zal den durf moeten hebben eenvoudige pettaks te bouwen met gemeenschappelijke wasch- en kookgelegenheden en privaten en een dergelijke bouwwijze moeten verdedigen tegenover buitenstaanders en belanghebbenden.

De tegenstand en de tegenzin van de bevolking is te beschouwen als een natuurlijk verschijnsel, dat evenwel geen aanleiding mag wezen om van politiek te veranderen, integendeel een prikkel moet wezen om in dezelfde richting onverstoord voort te gaan. Het leeg blijven staan van de woningen in de eerste jaren na de oprichting zal dan ook nooit als bewijs kunnen gelden, dat de woningpolitiek gefaald heeft.

De subsidie, noodig om de tekorten op deze minimumwoningen te dekken, zal nog belangrijk genoeg blijken.

Wel is het verleidelijk voor het Gemeentebestuur om van dit beginsel af te wijken, eenige „lieve” kamponghuisjes te bouwen met aardig beplante tuintjes en deze voor een lage huur ter beschikking van enkelen te stellen, maar zulke maatregelen hebben uit een oogpunt van volkshuisvestingstechniek weinig beteekenis.

Het Rooireglement en de nieuwe Bouwverordening.

De nieuwe Bouwverordening, die reeds in het begin van het jaar 1917 werd ingediend, was einde verslagjaar door den Gemeenteraad nog niet in behandeling genomen en vastgesteld.

Eenige hoofdartikelen van het Bataviaasch Nieuwsblad voorkomende in de avondbladen van 12 en 14 October 1918 over de concept verordening, waren aanleiding dat aan den Rooimeester nadere inlichtingen werden gevraagd, die te vinden zijn in het Gemeenteblad No. 385.

In 1918 werden in het vigeerende rooireglement de volgende wijzigingen aangebracht.

Bepaald werd, dat voortaan ook voor bouwwerken uit te voeren vanwege den Gewestelijken Raad van Batavia en van Gouvernementswege bouwvergunning benodigd zal zijn. (Gemeenteblad No. 314). Voorgesteld werd voor het oprichten van eenig bouwwerk van permanenten aard ter vervanging van eenig bouwwerk van semipermanenten aard, zoomede geheel of gedeeltelijk ter plaatse waar zich te eeniger tijd vóór het indienen van de bouwaanvraag eenig bouwwerk van laatstbedoelden aard bevonden heeft dat niet daarna is vervangen door een bouwwerk van permanenten aard, de vergunning door de Gemeenteraad te doen verleenen. Dit voorstel is vervangen door de bepaling dat de vergunning geweigerd kan worden indien de belangen van de huisvesting der mingevoede bevolking door den voorgenomen bouw zouden worden benadeeld. De niet rattennets-

vrijheid vormt thans mede een grond om de bouwvergunning te weigeren (Gemeentebleden 339 en 344).

Rooilijnen.

De volgende rooilijnen werden in 1918 goedgekeurd.

Rooilijnen langs de Prinsenlaan.

- „ langs de wegen Sawah Besar, Berendrechtslaan, Molenvliet Oost, Batoetoelis en Gang Petjenongan.
- „ langs Tanah Abang West vanaf de Kerkhoflaan tot aan de Kali-Kroekoet.
- „ langs de Dordrechtlaan en het terrein bij de Elite-bioscoop.
- „ voor een gedeelte van het land Nieuw Gondangdia.
- „ voor een gedeelte van kampong Bali.
- „ voor een weg met zijweg tusschen Defensielijn van den Bosch en Goenoeg Sahari.
- „ langs het eigendomsperceel verp. No. 11579 te Pegangsaän.
- „ voor het wegenplan Kebon Klappa.
- „ voor een gedeelte van het Koningsplein Oost, Parapattan, Pedjambon en de wijk gelegen tusschen genoemde wegen en de Kali Tjiliwoeng.
- „ voor de Stadswijk ingesloten door de Voorzij-Zuid en de Kali Besar.
- „ voor de Stadswijk ingesloten door de Kali Besar, de Amsterdamse Straat, de Stadsbuitengracht, de Voorzij-Zuid en de Asemka.
- „ voor het wegenplan in kampong Kramat-Kwitang.

In totaal werden gedurende verslagjaar 19 dispensaties tot overschrijding van de rooilijn verleend.

Eenige interessante rooilijnkwesties verdienen en nadere bespreking.

Rooilijnkwestie Gang Kenanga.

Gang Kenanga is een drukke verbindingsweg, die verbreed moet worden. De vastgestelde rooilijn snijdt verschillende bestaande winkels, w. o. eenige nieuwe. De kans tot spoedige doorvoering is derhalve gering, tenzij men het kostbare middel „onteigening” wil aanwenden. De Gemeente en de winkeliers zullen eenig geduld moeten oefenen. Toen door den heer Lauw Tjin Tjoean, eigenaar van een in Gang Kenanga gelegen perceel, het verzoek aan de Gemeente gedaan werd om de rooilijnen te mogen overschrijden ten behoeve van den voorgenomen bouw van een winkel ter plaatse waar vroeger een woonhuis met voortuin was geweest, stond de Gemeenteraad voor een lastige beslissing.

De argumenten, door belanghebbende ter ondersteuning van zijn verzoek aangevoerd, sloegen wel in. De ontworpen rooilijn zou in afzienbaren tijd geen werkelijke bouwlijn zijn, want de eigenaars van de nieuwe

winkels dachten niet aan verbouwing. Voor zijn op te richten zaak zou het een nadeel zijn, wanneer het gebouw achter de naburige winkels 1 à 2 Meters terugsprong en leelijk was het ook.

Van Gemeentelijk standpunt gezien kon echter de gevraagde dispensatie niet verleend worden. Dit ware in strijd geweest met het beginsel neergelegd in het rooilijnbesluit. De verbreeding van den weg, die toch eerst ver in de toekomst zou tot stand kunnen komen, zou door deze concessie nog langer verschoven worden.

Er werd nu dit op gevonden:

Aan adressant werd te kennen gegeven, dat zijn verzoek, zooals het gedaan werd, voor inwilliging niet vatbaar was; doch dat, indien adressant het buiten de rooilijn gelegen gedeelte van zijn terrein aan de Gemeente om niet wilde afstaan, hem desverlangd weder door de Gemeente tot wederopzeggens zou worden verhuurd ten behoeve van een tijdelijke bebouwing, als door hem beoogd, zulks tegen een totalen huurprijs van f 1.— per jaar.

Deze oplossing kon beide partijen bevredigen. De winkel is gebouwd, de steenen steunpunten zijn in de rooilijn geplaatst terwijl het voorge-deelte aansluitende aan de bestaande bebouwingen rechts en links door een tijdelijken voorbouw wordt ingenomen. Zoodra ook de overige winkeliers hunne winkels zullen verbouwd hebben onder dezelfde zeer aannemelijke voorwaarden, kan de Gemeente door de huur op te zeggen tot verbreeding van den weg overgaan; waartegen belanghebbenden zich alsdan niet zullen verzetten, aangezien het voordeel aan een breederen verkeersweg te liggen dan volledig tot zijn recht komt. Ter plaatse kan men zich overtuigen, dat bovengeschetste handelwijze in meerdere gevallen toepassing verdient en een goede architectonische aansluiting met de omgeving mogelijk maakt.

De Rooilijnkwestie Senen.

In het verslag van 1916 werd deze kwestie uitvoerig behandeld. Een nadere verdediging van het standpunt van het Rooiwezen komt voor in de Gemeentebladen No. 94 en No. 327, welke verdediging in het kort hierop neerkomt, dat de Gemeente den grond, noodig voor de verbreeding van een verkeersweg, waaraan voornamelijk winkels gelegen zijn, dus van een winkelstraat, kosteloos in eigendom moet zien te verkrijgen.

De gevestigde en te vestigen zaken profiteeren immers onmiddellijk van de verbetering van den weg. Lasten zijn er niet, want onderhoud en verlichting van den weg geschieden op kosten van de Gemeente; Batavia heeft nog geen straatgeld. Vergelijkt men de positie van de grondeigenaars, die perceelen bezitten aan een Gemeenteweg gelegen, met die van hen, die perceelen aan een particulieren weg hebben dan valt de vergelijking ten gunste van eerstgenoemden uit. De eigenaars van particuliere wegen zijn gehouden deze te onderhouden en op eigen kosten te verlichten.

Het is derhalve niet meer dan billijk, dat zij die aan een winkelstraat nog voortuinen bezitten bijdragen in de algemeene kosten van wegverbreding door een gedeelte van hunne voortuinen kosteloos af te staan. Schade lijden ze niet, want het kleinere perceel aan een breederen weg is *meer* waard dan het groote perceel aan een smalleren weg.

Eene beslissing omtrent deze rooilijnkwestie is in 1918 nog niet gevallen. Met de eigenaars werd onderhandeld over den afstand van hunnen grond, evenwel zonder bevredigend resultaat.

Rooilijnkwestie Sawah Besar.

De rooilijnontwerpen worden vóór de behandeling in den Raad ter bezichtiging gesteld van het publiek, dat daardoor de gelegenheid verkrijgt zijn bezwaren tijdig ter kennis van den Raad te brengen. Van de geboden gelegenheden wordt een druk gebruik gemaakt met het gevolg dat bezwaarschriften worden ingediend, die in de Commissie voor Openbare Werken worden besproken en tegelijkertijd met het rooilijnvoorstel door den Raad worden beoordeeld.

Naar aanleiding van een bezwaarschrift tegen het rooilijnontwerp Sawah Besar werd door den Rooimeester betoogd (zie Gemeentebld No. 36) dat het motief dat belanghebbenden schade lijden zonder andere overwegingen nooit mag leiden tot wijziging van het rooilijnontwerp, wanneer het algemeen belang vordert, dat de rooilijnen zoo en niet anders worden vastgesteld. *Het* middel om belanghebbenden tegen verlies te vrijwaren is in zoo'n geval onteigening van het perceel met de invloedszône.

Verwacht mag worden, dat noch grondeigenaars noch de Gemeente door deze grondpolitiek schade ondervinden.

Dienovereenkomstig werd door den Raad besloten adressant te kennen te geven dat het perceel desgewenscht zal worden onteigend.

Rooilijnkwestie Gang Holle.

Door den heer Lim Tjang Hoey werd vrijstelling aangevraagd van het verbod tot overschrijding der rooilijn ten behoeve van een bestaand gebouw, waarvan het deel buiten de rooilijn verbouwd zou moeten worden.

In een soortgelijk geval had de Raad vroeger vrijstelling verleend onder voorwaarde, dat op de eerste aanzegging het buiten de rooilijn gebouwde zal worden afgebroken. Dus een tijdelijke dispensatie. Naar aanleiding van beide gevallen werd door den Rooimeester het volgende opgemerkt.

Hoewel de voordeelen van deze wijze van handelen mij niet onverschillig zijn, te weten: de coulante afdoening van zaken, de gewaarborgde bevoegdheden der Gemeente en dergelijke, zij het mij nochtans vergund op eenige bezwaren aan dit systeem verbonden de aandacht te vestigen, welke in het kort weergegeven hierop neerkomen:

- a. de dispensatie wordt gekoppeld aan de omstandigheden, welke de te nemen beslissing niet mogen beïnvloeden, zoo wordt o. a. rekening gehouden met de omstandigheid of het bouwwerk, waarvoor vergunning en dispensatie wordt aangevraagd al dan niet opgericht is.
- b. het gevestigde „servituut” zal vergeten raken. Bij wisseling van eigenaar wordt de bezwarende voorwaarde verzwegen om den koopprijs niet te drukken. Eventuele koopers zullen gedupeerd kunnen worden. Is het „servituut” een zakelijk recht van de Gemeente of een persoonlijke verplichting van den vergunninghouder?
- c. door het toestaan van de overschrijding is eigenlijk het motief vervallen om later — indien de omstandigheden overigens dezelfde zijn gebleven — gebruik te maken van de bevoegdheid om het gebouwde af te breken. Ongewenschte toestanden worden bijgevolg langer dan noodig bestendigd. Verplicht de eigenaar zich het buiten de rooijlijn gebouwde na verloop van een zeker aantal jaren af te breken, dan is dit bezwaar vervallen.
- d. het criterium om eene dispensatie te weigeren, is nagenoeg vervallen. Iedere weigering zal uitteraard het karakter dragen van willekeur of onwelwillendheid. Het wil mij beter toeschijnen te beoordeelen: ten eerste of er positieve redenen zijn om de door den heer Lim Tjiang Hoeij gevraagde dispensatie toe te staan (deze zijn er niet), ten tweede of er termen zijn in den bestaanden toestand te berusten. Het laatste is m. i. het geval. De overtreding had te goeder trouw plaats. De verbouwing is eene verbetering van den vroegeren toestand te noemen. Het aanzien heeft er door gewonnen enz.

Derhalve geef ik U Hoog Edel Achtbare beleefd in overweging het onderhavige verzoek bij den door U voorgezeten Raad te ondersteunen en geene voorwaarde en verplichte afbraak na aanzegging aan de dispensatie of bouwvergunning te binden.

Aan belanghebbende werd naar aanleiding hiervan een gewone vrijstelling verleend zonder beperkende voorwaarden.

Kaarteering van de Gemeente Batavia.

Bij beschikking van den Gemeenteraad van 18 Mei 1914 werd eene som van f 15 000. — toegestaan voor het in kaart brengen van de Gemeente Batavia door den Topografischen Dienst.

De eenige van Batavia bestaande kaarten waren de op het kadasterbureau berustende kadastrale plans. Deze waren echter de laatste 25 jaren niet noemenswaardig bijgehouden. Waar een betrouwbaar kaartenmateriaal ten behoeve van de uitvoering van verschillende werken absoluut noodza-

kelijk is, was door de Gemeente sinds eenige jaren overgegaan tot het door eigen personeel in blokkaart brengen van de Gemeente, waarvoor jaarlijks *f* 3000.— werd uitgetrokken. Aangezien te voorzien was, dat op deze wijze de Gemeente in 20 jaar nog niet geкартеerd zou zijn, besloot de Raad tot den in aanhef dezes omschreven maatregel.

Bij Raadsbesluit van den Gemeenteraad van 28 Februari 1916 No. 625 werd het bedrag van *f* 15000.—, verhoogd met *f* 3750.—, ten einde nog eenige oorspronkelijk niet noodig geachte kaarten te doen aanmaken.

Daarop is in de Raadsvergadering van 27 December 1916 eerstgenoemde som nogmaals verhoogd met *f* 9250.— en gebracht op *f* 28000.— en zulks, omdat inmiddels gebleken was, dat een voor de Gemeente meest economische werkwijze medegebracht, dat tal van details en bijzonderheden, welke volgens het oorspronkelijk plan eerst later door den dienst der Gemeentewerken op de kaarten zouden worden aangebracht, reeds dadelijk door den Topografischen Dienst op die kaarten zouden worden opgenomen.

Volgens deze regeling zou de Gemeente voor dat bedrag van *f* 28.000.— verkrijgen:

- 1e. minuutplans op 1 : 500, 1 : 1000 en 1 : 2000, respectievelijk voor de dichtbebouwde Chineesche wijken, voor het overig deel van de bebouwde kom en voor de binnen de Gemeentegrenzen gelegen kampongs;
- 2e. z. g. ontwikkelingsbladen (detailkaarten) van het wegennet op 1 : 250 voor de kom-bebouwing en op 1 : 500 voor de buitenwijken;
- 3e. 30 copieën van de sub 1 bedoelde minuutplans;
- 4e. een z.g. moedertekening van elk blad;
- 5e. 500 exemplaren van de samen te stellen overzichtskaarten van de Gemeente op 1 : 1000.

Bij Raadsbesluit van 22 April werd een bedrag *f* 2000.— toegestaan voor de levering van 75 copieën der minuutplans in plaats van 30, alsmede 5 niet opgewerkte stellen minuutplans behalve een in kleuren opgewerkt stel.

Aan de vervaardiging van de hier boven sub (2) genoemde z. g. ontwikkelingsbladen (detailkaarten) van het wegennet op 1 : 250 voor de kom-bebouwing en op 1 : 500 voor de buitenwijken kon evenwel door den Topografischen Dienst niet worden voldaan. In strijd met de vroeger gekoesterde verwachtingen konden de daarvoor noodige getallengegevens omtrent de lengten en breedten van de wegen niet door den Kadastralen dienst worden verstrekt. Aangezien het opnieuw nauwkeurig opmeten van het geheele wegennet eene voorafgaande tijdroovende triangulatie zou noodig maken, moest van de voorgenomen samenstelling van deze bladen worden afgezien.

Bij wijze van compensatie zou thans meer aandacht worden besteed aan de bebouwing van de kampongs en zou uit de te vervaardigen kaarten de mate van bebouwing van de verschillende kampongs blijken.

Huizennummering.

Ter Raadsvergadering van 7 October werd vastgesteld de „Verordening regelende de nummering van gebouwen en de aanduiding der gebruikers van woonhuizen”. Deze verordening werd door den Raad in zijn vergadering van 23 December, nadat daarin waren aangebracht de naar het oordeel van den Directeur van Justitie noodige wijzigingen, opnieuw vastgesteld.

Bij brief van den Burgmeester van 10 September 1918 No. 5392 (Gemeentebld 335) werd de algemeene strekking van deze verordening toegelicht als volgt:

Voor de samenstelling van een goede woningstatistiek wordt in de eerste plaats eene behoorlijke huisnummering vereischt. Die nummering zal zich moeten uitstrekken tot alle gebouwen, zoowel in Europeeschen als in Inlandschen trant opgericht, aangezien toch de woningstatistiek gegevens zal dienen te vermelden van alle woongelegenheden binnen de Gemeente.

Dit ontwerp wordt mede ingediend naar aanleiding van den brief van den 1sten Gouvernements-Secretaris van 11 Februari 1916 No. 334, waarbij aangedrongen werd op de vaststelling eener verordening, regelende de huisnummering en de verplichting om aan de binnen de Gemeente gelegen gebouwen het verpondingsnummer aan te brengen.

Op die gecombineerde nummering werd veel prijs gesteld, omdat zij van groot nut zou blijken te zijn bij de vaststelling der aanslagen in de verponding en de personeele belasting.

Waar door een juiste aanslag in de genoemde belastingen ook de Gemeente gebaat zou worden, verwachtte de Regeering, dat Uw College wel bereid zou worden bevonden tot vaststelling der gewenschte verordening over te gaan.

Door de Algemeene Verpondings-Commissie in Nederlandsch-Indië is bij schrijven van 26 Februari 1917 No. 202 nader aangedrongen op die vaststelling, welke door een samenloop van omstandigheden vertraagd is.

Naar mijne meening kan er intusschen geen bezwaar bestaan aan den wensch der Regeering gevolg te geven.

Ik heb voorts aanleiding gevonden in het ontwerp enkele bepalingen op te nemen, betreffende de aanduiding der bewoners van woonhuizen.

Als maatregel van orde, in het belang van de politie, den Dienst der Posterijen, der Belastingen, enz., heeft het voorschrift, dat de hoofdbewoner van elk woonhuis en ook van elk paviljoen zijn naam aan den ingang van huis en erf bekend moet stellen, een niet onbeduidende beteekenis.

Ten slotte teken ik hierbij aan, dat omtrent dit ontwerp overleg gepleegd werd met den Rooimeester en dat bij het opmaken gebruik gemaakt is van indertijd door de sinds opgeheven Commissie voor de Wetgeving verstrekte gegevens.

HOOFDSTUK VIII.

WATERVOORZIENING ARTESISCH WATERLEIDING.

1. Algemeene toestand.

Met het oog op de vrij geringe capaciteit van eenige der Artesische putten kon in het zeer droge tijdvak Mei — October niet te allen tijde voldoende water worden geleverd.

2. De Artesische putten.

Het aantal gemeentelijke putten bedroeg ultimo 1917 23.

In verslagjaar werd door den Dienst van het Grondpeilwezen een begin gemaakt met de uitvoering van 2 nieuwe boringen te Krekot en op het Land Menteng.

3. Pompstations.

Bij de putten te Glodok, Djatie, Matraman, Tanah Abang, Traté, Nieuw Gondangdia en Tanah Tinggi zijn pompstations gebouwd; de drie laatstgenoemde werden in verslagjaar in gebruik genomen. Behalve op het pompstation bij Glodok zijn overal reserve-pompwerktuigen aanwezig; overal zijn centrifugaalpompen in gebruik, welke bij de pompstations op Djatie en Nieuw Gondangdia door oliemotoren worden gedreven en bij de overige 5 pompstations door electromotoren.

De totale capaciteit van de 7 pompstations bedraagt plus minus 235 M³. per uur.

Gedurende verslagjaar werd tusschen de Gemeente en de Nederlandsch-Indische Gas Maatschappij een overeenkomst gesloten betreffende levering van electrische energie ten behoeve van de gemeentelijke pompstations. De stroomprijzen werden vastgesteld op 20 cent per K.W.U. van 6 tot 9 uur 's avonds en 4½ cent per K.W.U. gedurende de overige uren van het etmaal.

In verslagjaar werd een begin gemaakt met het oprichten van pompstations bij de putten Kemajoran en Rijswijk.

4. Reservoirs.

In het geheel zijn 12 reservoirs aanwezig met een totalen inhoud van plus minus 850 M³. Gedurende verslagjaar werd op Nieuw Gondangdia een reservoir van gewapend beton met een inhoud van 50 M³. gebouwd; verder werden bij de pompstations te Traté en Tanah Tinggi ijzeren reservoirs op houten stellages geplaatst, waarvan de inhoud respectievelijk 44 en 22 M³. bedraagt. De reeds bestaande reservoirs op het Koningsplein en te Glodok werden overdekt.

5. Buizennet.

De volgende straatleidingen werden gelegd:

Van Parapatan-Menteng-Tjikini tot aan den Dierentuin	950 M.	van 6"
Van Menteng-Entree Gondang-Djoharalaan tot Tjemaralaan	710 M.	" 6"
Salembaplein	200 M.	" 4"
Gang Cornelius	150 M.	" 4"
Gang Tengah en Gang Paseban, Salemba	1760 M.	" 4"
Gang Kadiman	280 M.	" 4"
Gang Hornung	160 M.	" 4"
Atjehstraat	350 M.	" 4"
Molukkenstraat	275 M.	" 4"
Ijsfabrieklaan, Matraman	300 M.	" 4"
Oranjelaan	150 M.	" 4"
Gang Batoe, Koningsplein Oost	300 M.	" 3"
Toko Tiga	100 M.	" 3"
Pasar Glap	150 M.	" 3"
Verlengde Palmenlaan	100 M.	" 4"
Verlengde Javastraat	400 M.	" 4"
Gang Pintoe Besie	116 M.	" 4"

Een 8" leiding werd gelegd over de nieuwe brug op Djatie en aangesloten aan de bestaande leiding in den weg Djatie.

Een verbindingsleiding werd gelegd tusschen de leidingen op Kramat en in Raden Salehlaan.

Een verbindingsleiding in Koningsplein Oost en Noord.

Idem idem in Citadelweg en Noordwijk.

Idem idem in Waterlooplein West en Sluisbrug.

Een 4" leiding, lang 1100 M., van af de Halte Pegangsaän tot aan den put Menteng werd opgegraven.

Alle lekkages aan straatleidingen werd op afdoende wijze hersteld terwijl verschillende straatafsluiters werden verwisseld.

Een begin werd gemaakt met het in kaart brengen van alle straat- en dienstleidingen.

Op 31 December waren geplaatst 325 openbare hydranten.

6. Aansluitingen.

Gedurende verslagjaar werden 376 nieuwe dienstleidingen gelegd; ultimo December waren 3162 perceelen aangesloten, waarvan 2899 in gebruik.

De aansluitingen waren verdeeld als volgt:

Gouvernementsinstellingen	79
Gemeenteinstellingen	17
Liefdadigheidsinstellingen	8
Missigits	16
Particuliere instellingen	52
Europeanen	2662
Chineezers	240
Vreemde Oosterlingen	61
Inlanders	27
Totaal.	3162

Door den Dienst der Artesische Waterleiding werden in verslagjaar 76 perceelleidingen gelegd.

7. Watermeters.

In het begin van verslagjaar bleek het, dat vele watermeters stil stonden, waarom iedere weggenomen en verwisselde watermeter geheel uit elkaar gehaald, schoon gemaakt en gecontroleerd werd.

8. Waterverbruik.

Het totale waterverbruik bedroeg volgens de aanwijzingen van de watermeters 1033340 M³., verdeeld als volgt:

A. Vrij verbruik.

Gouvernementsinstellingen	100872 M ³ .
Gemeenteinstellingen	28185 „
Liefdadigheidsinstellingen	7427 „
Missigits	8179 „
Hydranten (geraamd)	356400 „
	<u>501108 M³.</u>

B. Betaald verbruik.

Volgens tarief à 20 cent per M ³	522848 M ³ .
id. 10 id. (liefdadigheidsinstellingen).	7382 „
Volgens tarief à 25 cent per M ³ . (schepen).	<u>2002 „</u>
Totaal.	532232 M ³ .
	<u>1033340 M³.</u>

9. Inkomsten en Uitgaven.

De inkomsten voor waterverbruik en meterhuur bedroegen	f 138697.69
Idem voor arbeid ten behoeve van derden	„ 28122.85
Totaal.	f 166820.54

Tegenover f 146.621 over het jaar 1917.

Door den dienst der Artesische Waterleiding werd uitgegeven:

Op de artikel voor de gewone uitgaven	f 109208.17
idem buitengewone idem	„ 150715.41 ¹ / ₂
Totaal.	f 259923.58 ¹ / ₂

Van af medio November werd door aanvragers van watermeters een waarborgsom van f 10.— gestort; ultimo December bedroeg het saldo dier waarborgsommen f 1320.—.

10. Verordeningen.

In de Gemeenteraadsvergadering van 26 Augustus 1918 werd de Waterverordening gewijzigd (afgekondigd in de Javasche Courant van 11 October 1918 No. 82).

HOOGDRUK-WATERLEIDING.

Aanleg der Bronwaterleiding.

De Gemeenteraad van Batavia nam in zijne zitting van 21 October 1918 het Ontwerp van den Hoofdingenieur Drost voor den aanleg van een *bronwaterleiding* met algemeene stemmen aan.

Met den aanleg der bronwaterleiding kon daardoor eindelijk een begin gemaakt worden.

In afwachting van de totstandkoming daarvan zal inmiddels met tijdelijke verbetering van de artesische waterleiding worden voortgegaan, door schoonspoelen en bemalen van putten, het bijboren van nieuwe putten en het uitbreiden en verbeteren van het bestaande buizenet.

De voorstellen welke hebben geleid tot evenbedoeld Raadbesluit, zijn vervat in een Nota van den Burgemeester, opgenomen in het Gemeenteblad 1918, No. 336, blz. 1229 t/m 1275.

Overeenkomstig deze voorstellen werd tevens besloten om den Burge-meester te machtigen.

- 1o. tot aankoop voor f 200.000.— van de Pondok Gedeh-bronnen,
- 2o. tot het sluiten van de daarvoor noodige overeenkomst,

- 3o. tot het doen van een bod van f 300.000.— op de bronnen van Tjiomas *); en, mocht dit niet aanvaard worden:
- 4o. om aan de Regeering te verzoeken, tot onteigening van Tjiomas over te gaan en de Tjiboerialbronnen met de benoodigde grondstrooken voor een billijken prijs aan de Gemeente Batavia in eigendom te willen overdragen.

Opgemerkt werd daarbij dat — mocht t.o. van de bronnen van Tjiomas alsnog overeenstemming bereikt worden, deze het eerst gecapteerd en in gebruik genomen zullen worden. Gelukt dit niet, dan geschiedt dat met de Pondok Gedeh-bronnen en zullen deze het eerste bronwater aan Batavia leveren.

Besloten werd voorts om den aanleg onmiddellijk aan te vangen; om aan de Regeering te verzoeken om haren voor dit doel reeds in 1914 toegezegden steun aan de Gemeente Batavia te willen verleen en door gedurende de eerste 5 jaren van aanleg der werken de 5% rente renteloos voor te schieten; om een leening van 10 millioen aan te gaan; en om met de Gemeente Meester-Cornelis onderhandelingen te openen over bronwater-geving aan die Gemeente.

Zoo was voor Batavia het pleit dan eindelijk ten gunste van de bronwaterleiding beslist en konden de eerste werkzaamheden voor den aanleg daarvan in het laatst van 1918, met het indienen van verschillende bestekken, teekeningen en begrootingen, beginnen.

Het ontwerp bronwaterleiding.

Het ontwerp voor deze werken was, zooals uit het voorgaande Jaarverslag bekend is, reeds in November 1917 ingediend, samengevat in een rapport met 83 Bijlagen: tabellen, grafieken, foto's en teekeningen.

De onzekerheid over den afloop der onderhandelingen met Tjiomas was mede oorzaak, dat dit rapport pas tegen Juni was afgedrukt en ten slotte, zooals boven gezegd, eerst in October 1918 door den Gemeenteraad in behandeling werd genomen.

De Tjiomas Bronnen.

De sedert 1913 met de Directie van de N. V. Cultuur Maatschappij Tjiomas gevoerde onderhandelingen over den aankoop der Tjiboerialbronnen hadden in 1917 geleid tot een concept-overeenkomst, waarvoor de Tjiomas-directie alhier de goedkeuring van de directie in Holland had ingeroepen.

Deze liet echter zóó lang op zich wachten, dat den 27sten December

*) Intusschen is dit bod aan Tjiomas niet van Gemeentewege gedaan, omdat de N. V. Cultuurmaatschappij Tjiomas hare bezittingen aan de Regeering in koop heeft aangeboden. Naar aanleiding daarvan is wel het sub 4e vermelde verzoek tot de Regeering gericht.

Staat van regenval in m.M. en gemiddeld

Maand	m.M. Regenval op												
	Buitenzorg (Tjiomas) (Tjibalagoeng)						Tjiboerial (Tjiomas)			Tangkil (Pondok- gedeh)		Bantar- kambing (Pondok- gedeh)	
Jaar	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1916	1917	1918	1917	1918	1917	1918
Januari . . .	172	318	273	595	309	346	—	404	372	498	432	612	422
Februari . . .	344	370	404	297	420	767	—	493	688	512	353	530	627
Maart	459	486	534	316	237	764	—	209	757	183	365	282	472
April	381	344	204	385	200	356	—	311	392	456	347	375	534
Mei	457	386	422	218	322	468	—	511	448	304	283	361	368
Juni	273	124	250	132	212	262	—	283	178	98	202	150	447
Juli	187	45	48	247	431	254	—	434	152	227	22	297	248
Augustus . .	371	31	63	300	460	265	—	477	255	255	209	267	296
September .	203	140	509	320	271	267	309	318	95	259	35	472	220
October . . .	525	55	427	400	507	372	436	515	221	593	121	587	344
November . .	574	503	492	219	201	645	263	222	619	251	542	250	771
December . .	290	386	264	228	364	383	265	363	223	402	412	495	411
Totaal in m.M.	4236	3188	3890	3657	3934	5149	—	4540	4400	4038	3323	4678	5160

bronnendebiet in Seconde-Liters.

Gemiddeld bronnenbebiel in Seconde-Liters.													
Op Tjiboerial (Tjiomas)						Op Tangkil (Pondokgedeh)						Op Bantar-kambing (Pondokgedeh)	
1913	1914	1915	1916	1917	1918	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1917	1918
—	493.7	459.3	497.9	508.9	475.7	—	139.4	165.—	188.8	187.9	174.1	165.1	159.1
—	489.6	459.2	501.6	508.9	479.3	—	142.4	176.7	221.5	195.1	177.7	161.5	158.8
—	486.7	470.3	511.7	505.—	475.6	—	172.9	178.6	214.9	195.9	179.4	162.2	160.2
—	483.—	468.5	514.5	508.4	481.8	—	175.—	177.1	216.9	172.8	176.4	162.7	164.4
—	484.5	469.6	514.8	504.9	513.9	—	171.9	190.2	210.3	169.1	177.8	163.—	167.8
501.3	486.—	486.8	524.—	498.—	526.5	—	167.2	133.—	184.8	170.6	175.7	163.—	168.1
502.2	478.2	492.2	524.3	492.9	537.5	169.1	154.5	160.3	167.—	162.4	169.1	162.7	169.6
503.7	472.4	480.6	255.1	487.6	524.4	152.2	143.8	146.9	154.7	159.9	159.3	162.6	180.3
501.2	465.7	482.8	509.7	478.7	523.4	145.9	138.—	136.9	170.—	162.7	158.8	161.6	167.8
498.2	462.6	473.7	503.1	475.3	519.3	142.6	136.9	143.1	176.7	169.6	148.2	159.6	167.8
500.2	474.3	480.3	494.2	471.9	522.—	139.4	132.—	156.3	176.2	190.1	143.6	157.9	170.3
489.5	459.—	490.1	495.6	470.7	520.4	137.4	147.7	184.3	179.3	177.5	161.3	155.—	170.7
Gem. Sec. Lit.	477.5	475.—	509.3	492.7	508.3	—	154.—	161.—	188.—	176.—	166.—	161.—	167.—

Voorts werden verschillende onderzoekingen en metingen op het terrein verricht, in de eerste plaats ter beoordeeling:

1o. welk gebied door deze bronwateren bevoeid wordt en welke schadeloosstellingen daarvoor zouden zijn uit te keeren;

2o. of en langs welke tracé's dat bronwater door natuurlijk verhang, d.i. zonder oppomping, naar Batavia kon worden afgeleid.

Het onderzoek naar het eerste punt werd in gemeenschappelijk overleg met den hoofdadministrateur der Pondok Gedeh-landen ingesteld, waardoor te dien aanzien al spoedig geheele overeenstemming werd verkregen.

Het sub 2o. bedoelde onderzoek vereischte een nauwkeurig opmeting en waterpassing van het geheele tracé boven den Obelisk (bij paal 38) te Buitenzorg, langs verschillende wegen.

Tal van metingen van situaties, lengte- en dwarsprofielen zijn daarvoor gedaan en in teekening gebracht; waarna ten slotte, na het noodige overleg met den dienst der Staatsspoorwegen en den directeur van Gemeentewerken van Buitenzorg, het geschiktste tracé voor de aanvoerleiding werd vastgesteld.

Langs den gekozen weg werden bij Batoetoelis, Totopong, Maseng, Tjaringin en Pasir Moentjang verschillende grondstukken voor overloopkelders en opslagplaatsen gereserveerd, terwijl naar de beide brongebieden speciale toegangswegen, breed 5 M., zouden moeten worden aangelegd.

Over dit alles is met de Directie van de Pondok Gedeh-landen volledige overeenstemming verkregen, welke geleid heeft tot een overeenkomst tusschen haar en de Gemeente, die den 7den Januari 1919 geteekend werd.

De Pondok Gedeh-bronnen en de voornoemde grondstukken en grondstrooken gingen daarbij voor f 200.000.— over in handen van de Gemeente. Bij een opbrengst van die bronnen van 330 Liters per Seconde bedraagt de koopprijs dus rond f 600.— per Sec. Liter.

Bronnen-onderzoek.

Uit den aard der zaak zijn met het oog op dit alles de Pondok Gedeh-bronnen aan een nader onderzoek onderworpen. Op die bronterreinen werden daartoe een aantal putten geboord voor bodemonderzoek en het water scheikundig en bacteriologisch onderzocht. De resultaten waren alleszins gunstig.

Onteigening Tjiomas.

Op grond van den hierboven geschetsten loop van zaken heeft de Directie van het land Tjiomas, toen de Gemeente weigerde om op haar bezwarend aanbod in te gaan, het geheele land aan het Gouvernement te koop aangeboden.

De onderhandelingen en taxaties daarover zijn nog niet afgelopen, maar het laat zich aanzien, dat zij tot resultaat zullen hebben, dat het land

Tjiomas weldra, hetzij door koop of door onteigening, in handen van het Gouvernement zal overgaan.

Er bestaat alle kans, dat het bronnengebied en de voor aanvoerleiding en toegangsweg noodige grondstrooken dan tegen een billijken prijs aan de Gemeente Batavia ten behoeve van hare bronwaterleiding zullen worden afgestaan.

In dat geval zullen deze bronnen wegens hare zooveel gunstiger ligging het eerst worden gecapteerd en naar Batavia worden afgevoerd.

De aanvoerleidingen boven de Oblisk te Buitenzorg.

De nieuwe plannen met de Pondok Gedeh-bronnen brachten noodwendig eenige wijziging in de geprojecteerde aanvoerleidingen, al konden die wijzigingen ook zonder overwegende bezwaren doorgevoerd worden. Voor beide gevallen toch bleef de bronwater-aanvoer bepaald op 300 Sec. Liter.

Alleereerst diende het plan zoodanig te worden opgemaakt, dat het zoowel voor den afvoer van bronwater uit Tjiomas als uit de Pondok Gedeh-landen kon dienen.

Daartoe is afgezien van het voeren der aanvoerbuis van Tjiomas vanaf den Cultuurtuin te Buitenzorg noordwaarts langs Kedoeng Badak en door de sawahs van Kedoeng Halang naar den grooten postweg bij paal 36, maar zal die buis nu van den Cultuurtuin af oostwaarts geleid worden om reeds bij de Obelisk, bij paal 38, den postweg te bereiken.

De hiervoor noodige opmetingen en teekeningen zijn gereed.

De aanvoerleidingen vanaf de Pondok Gedeh-landen tot aan den Obelisk te Buitenzorg -- het werd reeds met een enkel woord opgemerkt -- moesten geheel nieuw opgemeten en gewaterpast worden en vereischten een omslachtig en uitgebreid onderzoek, waarvoor ook tal van dwarsprofielen gemeten en in teekening gebracht werden.

Ten slotte werd het volgende tracé hiervoor vastgesteld:

van de Tangkilbronnen door een in sawahs nieuw te maken toegangsweg naar Pasir Moentjang, bij paal 51 (+ 850 M.) aan den postweg tusschen Soekaboemi en Buitenzorg;

van daar af langs den oostelijken berm van dien weg tot aan Tjiringin, bij paal 50 (+ 350 M.);

vanaf Tjiringin langs den noordzijde van den aan de Pondok Gedeh-landen behoorenden weg naar de Stationshalte *Maseng* tot even voorbij de kruising met de Tji Sadane; en van daar af langs den oostelijken spoorberm tot vóór de spoorburg over de Tji Sadane bij Totopong, alwaar de aanvoerleiding vanaf Bantar Kambing zich westelijk van de spoorbaan aansluit.

De Tji Sadane wordt hier met een aquaduct gekruist en de leiding blijft dan verder noordwaarts langs de westzijde van den spoorweg tot bij

Rentabiliteitsrekening voor de Bronwaterleiding.

Datum	Beschikbaar kapitaal	3½ % leenings- kosten	Verbruikt werk- kapitaal	Kapitaal- overschot	3% rente v/h kapitaal- overschot	½ jr. 2 pCt. giro v/h werk- kapitaal	Overschot + rente	Onkosten 5 pCt. rente en 0.63 pCt. aflossing	Restant v/d kapitaal- rekening	Bedrijfs- kosten	Bedrijfs- ontvangsten	Batig be- drijfssaldo	Tekort	Overschot	Aanteekeningen
1	2	3	4	5 2 - (3+4)	6	7	8 5 + 6 + 7	9	10 8 - 9	11	12	13	14 10 - 13	15 10 + 13	
1.1.1919	f 10.000000 ¹⁾	f 350000 ³⁾	f 1.975000 ⁴⁾	f 7.675000	f 230250	f 19750	f 7.925000	f 220000	f 7.705000	—	—	—	—	—	1) Geldleening groot f 10.000000. à 5 pCt., na 5 jaar rentebetaling: gedurende 45 volgende jaren aflossingen in annuïteit (5.63 pCt.).
" 1920	" 7.705000	—	" 2.800000	" 4.905000	" 147150	" 28000	" 5.080150	—	" 5.080150	—	—	—	—	—	2) Geldleening groot 6½ miljoen gulden à 5 pCt. idem idem.
" 1921	" 5.080150	—	" 3.300000	" 1.780150	" 53400	" 33000	" 1.866550	—	" 1.866550	—	—	—	—	—	3) De leeningskosten zijn aan- gehouden op 3½ pCt.
" 1922	" 1.866550	—	" 1.025000	" 841550	" 25250	" 10250	" 877050	—	" 877050	f 150000	—	—	—	—	4) Deze 4 termijnen beloopt tezamen het aanlegkapitaal à f 9.100000.—
" 1923	" 877050	—	—	" 877050	" 26300	—	" 903350	—	" 903350	" 152000	f 421600	f 269600	—	f 1.172950	5) Tot 1 Jan. 1919 zullen de reeds gemaakte onkosten voor de hoogdrukwaterleiding rond f 220000.— beloopt.
" 1924	" 1.172950	—	—	" 1.172950	" 35190	—	" 1.208140	" 563000	" 645140	" 154000	" 485700	" 331700	—	" 976840	6) Verondersteld is hier, dat de Regeering in de eerste 5 jaar de rente à f 500.000.— 's jaars renteloos aan Batavia voor- schiet, later terug te betalen.
" 1925	" 976840	—	—	" 976840	" 29300	—	" 1.006140	" 563000	" 443140	" 156000	" 549900	" 393900	—	" 837040	7) 5.63 pCt. annuïteit van f 10.000000.—
" 1926	" 837040	—	—	" 837040	" 25110	—	" 862150	" 563000	" 299150	" 158000	" 614000	" 456000	—	" 755150	8) Idem vermeerderd met 5 pCt. rente van 6½ miljoen gulden.
" 1927	" 755150	—	—	" 755150	" 22650	—	" 777800	" 563000	" 214800	" 160000	" 674300	" 514300	—	" 729100	9) 5.63 pCt. annuïteit van 16½ miljoen gulden.
" 1928	" 7.229100 ²⁾	" 227500	" 2.000000	" 5.001600	" 150050	" 20000	" 5.171650	" 888000	" 4.283650	" 162000	" 734500	" 572500	—	" 4.856150	
" 1929	" 4.856150	—	" 2.000000	" 2.856150	" 85685	" 20000	" 2.961835	" 888000	" 2.073835	" 164000	" 794700	" 630700	—	" 2.704535	
" 1930	" 2.704535	—	" 2.000000	" 704535	" 21135	" 20000	" 745670	" 888000	" -142330	" 166000	" 854900	" 688900	—	" 546570	
" 1931	" 546570	—	—	" 546570	" 16395	—	" 562965	" 888000	" -325035	" 168000	" 915200	" 747200	—	" 422165	
" 1932	" 422165	—	—	" 422165	" 12665	—	" 434830	" 888000	" -453170	" 170000	" 974100	" 804100	—	" 350930	
" 1933	" 350930	—	—	" 350930	" 10530	—	" 361460	" 928950	" -567490	" 172000	" 1.033100	" 861100	—	" 293610	
" 1934	" 293610	—	—	" 293610	" 8810	—	" 302420	" 928950	" -626530	" 174000	" 1.092000	" 918000	—	" 291470	
" 1935	" 291470	—	—	" 291470	" 8745	—	" 300215	" 928950	" -628735	" 176000	" 1.151000	" 975000	—	" 346265	

HOOFDSTUK IX.

GRONDBEDRIJF.

Het Gemeentelijk grondbezit omvatte ultimo December 1918 de volgende terreinen:
in hoofdzaak.

1. Menteng.
2. Sentiong A, C, D en E.
3. Djati.

Menteng. Het in 1908 aangekochte particuliere land Menteng gaf in verslagjaar een totaal bedrag aan ontvangsten van f 25668 89 en aan uitgaven van f 278.810.01⁵, een en ander te specificeren als volgt:

Ontvangsten

a.	gewone ontvangsten	f 25581 29
b.	geldswaardig bedrag van door heerdienstplichtigen verrichten arbeid	„ 87.60
	Totaal	f 25668 89

Uitgaven.

a.	gewone uitgaven	f 4.911.55 ⁵
b.	afkoop erfpachtsrechten	„ 147.361.—
c.	aanleg wegen, pleinen enz.	„ 67.924.33
d.	aandeel aflossing obligatieleening 1911	„ 11.785.71
e.	rente en provisie der obligatieleening 1911	„ 21.741.57
f.	55/84 aandeel in de algemeene kosten van den dienst van Grond- en Woningzaken	„ 13.426.75
g.	kosten voor het opmaken van projecten	„ 6.682.—
h.	bouw van een paviljoen op het bij het huis Pegangsaan No. 26 behorende erf	„ 4.977.10
	Totaal	f 278 810.01 ⁵

De voorstellen betreffende de exploitatie van het land Menteng werden in de Raadsvergadering van 25 Januari 1918 aangehouden, omdat het afkopen van bezitsrechten naar het oordeel van den Raad nog niet ver

genoeg gevorderd was en in de Raadsvergadering van 22 April d. a. v. aangenomen, nadat meerdere terreinen vrij gemaakt waren van bezitsrechten. (Het voorstel met toelichting van den Burgemeester werd reeds opgenomen in het Gemeenteverslag over 1917).

Tevens werd in beginsel aangenomen om van Gemeentewege woningen te bouwen en deze als huurhuizen te exploiteeren.

Als systeem van uitgifte van den grond werd gekozen het erfpachtsstelsel. Over de bepaling van den canon liepen in evengemelde Raadszitting de meeningen nog al uiteen. In het afgelopen jaar werd hieromtrent dan ook nog geen beslissing genomen.

Wel werd door den Burgemeester in verslagjaar een nader voorstel omtrent de uitgifte van gemeentegrond ingediend en werd een voorstel tot aanvulling van de bij brief van den Burgemeester van 18 December 1917 No. 5554 (Gemeenteblad 1917 No. 356) ingediende ontwerp-erfpachtverordening aan den Raad voorgelegd en werd dit voorstel als volgt toegelicht:

Bij mijn tot Uw College gericht schrijven van 16 April j.l. No. 2148 (Gem. blad No. 141) werd aangekondigd de indiening van een meer uitgewerkt voorstel, betreffende verschillende nog niet geregelde punten van de uitgifte van gemeentegrond, alsmede een herziening van de bij mijn brief van 18 December 1917 No. 5554 (Gem. blad No. 356) ingediende ontwerp-erfpachtverordening; dit laatste met het oog op de bezwaren door sommige instellingen, welke c.q. hypotheek op erfpachtsperceelen zullen geven, ingebracht tegen evenbedoelde ontwerp-verordening.

Van de van van die zijde ingekomen wenschen en opmerkingen is een dankbaar gebruik gemaakt, en aangenomen mag worden, dat de verordening, indien deze wordt vastgesteld met inachtneming van de in de bijlage dezes aangegeven en v. z. n. toegelichte wijzigingen, geen belemmeringen in het verkrijgen van hypotheek zal opleveren.

Het gewijzigd ontwerp draagt de goedkeuring weg van de Commissies voor de Financiën, van Bijstand voor Grond- en Woningzaken en voor Openbare Werken; terwijl ten aanzien van enkele juridische kwesties nog overleg is gepleegd met Uw medelid, den Heer Mr. Schumann.

Bij de nadere behandeling over de ontwerp-verordening is nog de vraag overwogen, of het nuttig zou zijn in de erfpachts-contracten bepalingen op te nemen ter verzekering, dat opdrijving van huishuren uitgesloten zou zijn, bz. door te bedingen, dat — ook na buitenwerkingstelling der Huurcommissie-ordonnantie — de huren zouden zijn onderworpen aan de goedkeuring der Gemeente. Zoodanige bepaling zou uit den aard der zaak alleen werken bij de huizen, welke op gemeentegrond zijn gebouwd en reeds daarom m.i. niet wel te verdedigen zijn, al valt de bedoeling te loven.

Van een opdrijving van huishuren speciaal bij de bedoelde huizen zal voorts kwalijk sprake kunnen zijn, en mocht het verschijnsel zich weer algemeen voordoen, dan zal het voor Regeering of Gemeente zaak zijn, daartegen weder algemeen geldende maatregelen te treffen.

De bovengenoemde Commissies hebben dan ook het besproken denkbeeld niet overgenomen. Verwezenlijking daarvan zou n. m. m. ook de verhandelbaarheid van erfpachtsperceelen noodeloos schaden.

Ik kom hiermede op een punt, dat van de zijde der hypotheekbanken is ter sprake gebracht. Er werd n. l. bezwaar in gezien, dat door of krachtens de art. 4 en 10 van de ontwerp-verordening elk bijzonder erfpachtsrecht meer zal kunnen gaan gelijken op een persoonlijke overeenkomst dan op een zakelijk recht, en dat alzoo de verhandelbaarheid van het erfpachtsperceel — en daarmee de waarde daarvan voor den hypotheccairen schuldeischer — in het gedrang zou komen.

Deze bedenking is niet geheel ongegrond, maar de beginselen der gemeentelijke grondpolitiek laten nu eenmaal niet toe daaraan volledig tegemoet te komen.

In het algemeen gesproken is het geenszins de bedoeling der Gemeente de verhandelbaarheid der erfpachtsperceelen te bevorderen, een handel in die perceelen is ongewenscht, wijl zonder beteekenis voor de woning-productie.

Dit neemt echter niet weg, dat regeling van huurprijzen in het erfpachtscontract op de mogelijkheid van hypotheek, of op het maximum bedrag daarvan, een al ongunstigen invloed zou kunnen blijken te hebben.

Naar het voorkomt dient op dit punt de praktijk te worden afgewacht.

Aan de orde van bespreking is thans het bedrag van den canon. De bedoeling van het erfpachtstelsel is o. a. de waardestijging der perceelen, welke door het werken en de bemoeiingen der Gemeente mogelijk wordt gemaakt, ook aan de Gemeente ten goede te laten komen. Waar om praktische redenen de duur van het erfpachtsrecht als regel op niet korter dan 75 jaar kan worden gesteld, komt evenomschreven bedoeling niet voldoende tot haar recht enkel door het feit, dat de Gemeente over 75 jaar weder de beschikking over de uitgegeven terreinen verkrijgt. In het advies der vroegere Commissie voor Grond- en Woningzaken (zie Gem. blad 1917 No. 356 blz. 1431) is dan ook reeds besproken een bepaling, krachtens welke de Gemeente het erfpachtsrecht bij bepaalde uitingen van waarde-stijging tusschentijds zou kunnen beëindigen.

Zoolang echter — hier en in Meester-Cornelis — nog bouwgrond *te koop* is, moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid, dat aldus het bezit van erfpachtsperceelen te weinig aantrekkelijk wordt voor het publiek. Het publiek toch moet zoo groot mogelijke zekerheid hebben en weten waar het aan toe is. Derhalve moet tusschentijdsche beëindiging van het recht door de Gemeente anders dan wegens wanpraestatie en derg. of omdat de Gemeente den grond in het publiek belang noodig heeft, worden uitgesloten.

Hiermede wordt tegelijk uitspraak gedaan ten gunste van het stelsel van een *wisselenden canon*.

Daarbij moet dan weer ter wille van de aantrekkelijkheid van het erfpachtsrecht een compromis worden gezocht tusschen de bedoelingen der Gemeente en de wenschen van gegadigden. Wordt dus bedongen, dat de canon telkens na 25 jaar opnieuw door de Gemeente zal worden vastgesteld, dan dient daarbij het maximum der verhooging tegelijk te worden bepaald. In verband daarmee wordt voorgesteld het bedrag van den canon te bepalen op 6 % van de tegenwoordige marktwaarde voor de eerste 25 jaar, (hoogstens) 8 % dier waarde voor de volgende 25 jaren en (hoogstens) 10 % van diezelfde waarde voor het derde vijftigjarige tijdvak. Ter toelichting hiervan diene nog het volgende.

Als uitgangspunt is gekozen de *marktwaarde* bij de uitgifte, alzoo niet de *boekwaarde*. Ondersteld wordt natuurlijk — en mag ook worden — dat de laatste lager is dan de eerste. Aan den anderen kant dient als norm voor de bepaling der marktwaarde te worden aangenomen de gedachte toestand na uitgifte van het geheele gemeentelijk grondbezit. Aldus verkrijgt de geheele zaak een normale basis. Drukken van de grondprijzen in het algemeen — daargelaten nog in hoever zulks mogelijk zou blijken — is niet het doel der gemeentelijke grondpolitiek, omdat hooge grondprijzen veel minder *oorzaak* dan *gevolg* zijn van woningnood en hooge huishuren. Daarom is het niet noodig de kostprijs (boekwaarde) van den grond als maximum te nemen, doch verdient het veeleer aanbeveling, dat de Gemeente zoo mogelijk al aanstonds bij de uitgifte de dan reeds te maken winst, die anders toch later aan de Gemeente ten goede moet komen, realiseert. Het behoeft geen nader betoog, dat ook uit een oogpunt van financiering van het grondbedrijf dit stelsel aanlokkelijk is.

Bij de boven voorgestelde regeling bedraagt de canon gemiddeld 8 % van de waarde, hetgeen noodig wordt geacht om verzekerd te zijn van een deel van de verwachte waardeinstijging. Dit gemiddelde is ook te verkrijgen b.v. door de reeks 4-8-12, doch het wordt niet noodig geacht ter concurrentie met eigendomsgrond den aanvangscanon lager te stellen dan 6 %; ook zou dit voor de toekomst te veel binden wegen de financiële consequenties.

De marktwaarde zal, op voorstel mijnerzijds, gehoord de betrokken Commissies, voor elk bouwblok, nadat dit geheel is afgekocht en voor uitgifte geschikt gemaakt, door Uwen Raad zijn vast te stellen.

De wijze van uitgifte der perceelen wordt verder als volgt gedacht: De toewijzing geschiedt door den Raad na voorloopige behandeling der aanvragen door een daartoe in te stellen Raadscommissie. Deze zal zitting hebben te houden eerst voor coöperatieve bouw-vereenigingen ter bespreking van bouwplannen en voorloopige toekenning van preferentie op de door haar gewenschte grondcomplexen; en vervolgens voor particulieren, wier onderlinge voorrang voor een bepaald perceel door loting zal zijn uit te maken. De voorkeur op bepaalde perceelen wordt overigens verleend bv. voor 3 maanden, ten einde belanghebbenden in staat te stellen

intusschen bouwplannen te doen vervaardigen en bouwvergunning aan te vragen. Zijn tegen een en ander geen bezwaren, dan kan de aangevraagde grond in erfpacht worden afgestaan, en eerst daarna zal de bouwvergunning worden verleend. Aldus beheerscht de Gemeente de wijze van bebouwing enz., zooveel als zij noodig acht.

Blijft nog te bespreken de vraag, of uitgifte van meerdere perceelen aan eenzelfde persoon toegelaten zal zijn. Vooropgesteld dient hierbij te worden, dat het n. h. v. niet mogelijk, maar ook niet noodig is, dit uit te sluiten. In beginsel moet iemand twee of meer naast elkander gelegen perceelen kunnen verkrijgen, wanneer hij een groot huis en erf wenscht of bv. voor industrieele doeleinden. De regeling van den voorrang door loting levert voldoende waarborg op, dat er geen exploitatie van erfpachtsperceelen op groote schaal zal plaats vinden als die niet noodig is.

Over den titel, waaronder aan Inlanders grond zal worden uitgegeven, valt na het daaromtrent opgemerkte in Gem. blad 1918 No. 141 bldz. 473 op het oogenblik verder niets te zeggen.

Bij de uitgifte der kampongterreinen ware overigens te handelen naar de boven beschreven beginselen. De opgezetenen wier rechten door de Gemeente zijn afgekocht, hebben echter natuurlijk de voorkeur. Een afzonderlijke commissie voor de uitgifte van deze terreinen schijnt aanbevelenswaardig.

Resumeerende heb ik de eer Uw college mitsdien, in overeenstemming met de meerderheid der Commissies voor de Financiën, voor Openbare Werken en van Bijstand voor Grond- en Woningzaken, in overweging te geven:

- I. over te gaan tot vaststelling der erfpachts-verordening overeenkomstig het ontwerp, opgenomen in Gem. blad 1917 No. 356, met inachtname van de in de bijlage dezes aangegeven wijzigingen;
- II. te bepalen, dat de canon voor gemeentelijke erfpachtsperceelen als regel zal bedragen 6 % van de door den Raad vast te stellen marktwaarde van den grond voor de eerste 25 jaar van het erfpachtsrecht; hoogstens 8 % van diezelfde waarde voor de volgende 25 jaar van het erfpachtsrecht en hoogstens 10 % voor den verderen duur van het recht
- III. te bepalen, dat de wijze van uitgifte van de erfpachtsperceelen zal plaats hebben volgens de hooger omschreven beginselen.

Gaat Uw Raad met een ander accoord, dan zullen mijnerzijds voorstellen worden gedaan tot vaststelling der waarde van de voor uitgifte gereed zijnde complexen van het land Menteng en tevens ter benoeming van Commissies voor de uitgifte als hooger bedoeld.

Tenslotte wordt nog aangeteekend dat een voorstel in zake de instelling van een gemeentelijk hypotheekbedrijf in bewerking is.

Sentiong.

• De in de jaren 1912 en 1914 in eigendom verkregen terreinen te Sentiong, welke bestemd waren voor de verbetering van de volkshuises-

ting, gaven in 1918 een totaal aan ontvangsten van f 16.474.83⁵ en aan uitgaven f 20.895.23⁵ één en ander te specificceeren als volgt:

Ontvangsten.

a.	grondhuur	f	3201.48
b.	ontvangen afbetalingen op bouwvoorschotten (inclusief f 2900 80 ontvangen aan uitkeering voor brandschade)	„	6699.51 ⁵
c.	opbrengst van de verkochte kampong Taman-Sarie (52 woningen)	„	6573.84
	Totaal.	f	16474.83 ⁵

Uitgaven.

a.	onderhoudskosten	f	4104.88 ⁵
b.	bouw van een septic-tank, brug enz.	„	205.—
c.	onkosten op den verkoop van 52 woningen in de kampong Taman-Sarie	„	304.90
d.	verstrekking van bouwvoorschotten	„	275.—
e.	kosten assainering	„	11123.—
f.	20,84 aandeel in de algemeene kosten van den Dienst van Grond- & Woningzaken	„	4882.45
g.	aan de Gemeente verschuldigde rente		memorie.
	Totaal.	f	20895.23 ⁵

Ten aanzien van de exploitatie van de landen Sentiong over het jaar 1918 en van de model kampong Taman Sarie in het bijzonder zijn de volgende opmerkingen te maken:

Sentiong heeft evenmin onder dezen naam als onder den naam van Tamansarie in goeden reuk gestaan bij het Bataviasche publiek. Wel was het plan om een modelkampong te stichten indertijd met vreugde begroet geworden en beteekende de stichting voor meer dan één de inluiding van het nieuwe tijdperk der goede volkshuisvesting. De feiten hebben het echter anders uitgewezen. Reeds vrij spoedig na het gereedkomen der

„overzicht moest doen uitkomen, hebben toch ook bijgedragen, om de „onderneming te doen mislukken.

„Hoe groot het geldelijk verlies is, dat de mislukte proefneming aan „de Gemeente heeft berokkend, kan eerst blijken, wanneer nauwkeurig „worde bepaald, welke waarde aan de op de door mij samengestelde voor- „loopige balans vermelde bezittingen moet worden toegekend. Die waarde- „bepaling zal, wat de terreinen en gebouwen betreft, eerst dan kunnen „geschieden, wanneer overeenstemming is verkregen omtrent de daaraan „te geven bestemming.

„De tegenwoordige exploitatie levert verlies op, zoodat het wenschlijk „is, dat zoo spoedig mogelijk de noodige voorstellen tot verbetering van „den toestand aan den Gemeenteraad worden ingediend.”

De geschiedenis van Sentiong wordt door den Burgemeester in Gemeenteblad No. 44 als volgt verhaald:

„Zooals ook uit het aangehaald Rapport blijkt, heeft de exploitatie „van terrein C. van het Sentiong-complex zich aanvankelijk bepaald tot de „oprichting van de Kampong Taman Sarie op het Noordoostelijk gedeelte, „waar door de Gemeente Batavia 53 woningen met de noodige badgelegenheden en W. C. 's werden gebouwd.

„Bedoelde woningen — bestemd voor verhuur uitsluitend aan Inlanders — „bleken al spoedig bij de Inlandsche bevolking niet bijzonder gewild te „zijn, omdat 1e. de indeeling onprakt

„zullen t. z. t. voorstellen worden gedaan. Inmiddels zal getracht moeten worden den achterstand gerechtelijk in te vorderen.

„De toenmalige Sentiong-Commissie meende — gezien de ongunstige resultaten — een anderen weg te moeten inslaan, en besloot, om naast de verhuur van de door de Gemeente gebouwde huizen, te Taman Sarie ook grond (gelegen in het Noordwestelijk gedeelte) aan Inlanders in huur te geven, waarop door hen woningen naar eigen inzicht gebouwd zouden kunnen worden met fondsen; door de Gemeente Batavia als bouwvoorschotten verstrekt.

„Op deze wijze zijn 18 woningen gebouwd, terwijl door twee Inlanders op aan hen in huur gegeven gronden met eigen fondsen gebouwd is.

„Liet het zich aanvankelijk aanzien dat deze proef — feitelijk eene navolging van de werkwijze van het Kramat-Kwitang-fonds — wel zou slagen, maar al te spoedig kon worden waargenomen, dat ook deze exploitatie-wijze eene mislukking zoude worden.

„Met uitzondering van slechts zeer enkelen, bleken de debiteuren, in stede van door e

„Daarop is er toe overgegaan om evenwel aan Inlanders ook aan „Europeanen met beperkte inkomsten grond in huur uit te geven en aldus „verrezen te Taman Sarie (langs den Drossaersweg) 6 huizen, welke mede „met van Gemeentewege verstrekte bouwvoorschotten zijn gebouwd.

„De verstrekte gelden — met de daarover verschuldigde rente ad 6% „'s jaars — zouden in 84 achtereenvolgende maandtermijnen worden terug- „betaald.

„Over het algemeen kan deze proef — ook wat betreft de afbetalingen — „de best geslaagde heeten, alhoewel gegronde vrees bestaat, dat op den „langen duur ook hier moeilijkheden niet zullen kunnen wegblijven, indien „niet bijtijds eene wijziging in de wijze van afbetaling wordt gebracht.

„Herhaaldelijk toch klaagden de debiteuren reeds, dat het hun zwaar „valt — vooral in deze moeilijke tijden — om geregeld aan hunne geldelijke „verplichtingen te voldoen.

„Een hunner is dan ook reeds niet in staat de grondhuur te betalen.

„Waar deze personen echter toonen het goede te willen meen ik Uwen „Raad te mogen voorstellen hun tegemoet te komen door den tijd van „terugbetaling van het door hen verschuldigde van 84 te brengen op 120 „termijnen. Zonder twijfel zal alsdan in de terugbetaling van hoofdsom „en rente geen stagnatie meer worden ondervonden en zal ook de inning „van de grondhuur geen moeilijkheid meer opleveren.

„Degene, die in de betaling van grondhuur achterstallig is, zou alsdan „b.v. hebben te voldoen

„aan aflossing	f 39.50 's maands.	
„aan grondhuur	„ 6.— „	
	f 45.50 's maands.	
„terwijl thans door hem moet worden voldaan aan aflossing	f 50.75	
„en aan grondhuur	„ 6.—	
	f 56.75	
„gevende dus een verschil van f 11.25 's maands.		

„Zooals in vaakbedoeld Rapport en hierboven reeds werd aangetoond, „zal eene verdere exploitatie van de Kampong Taman Sarie, op de thans „gevolgde wijze, blijven leiden tot verlies en ik ben daarom van meening, „dat aan dien toestand, zoo spoedig doenlijk een einde dient te worden „gemaakt waartoe ook in Uw College reeds meermalen stemmen zijn op- „gegaan.

„Het wil mij voorkomen, dat het doel zal zijn te bereiken door in de „allereerste plaats de aan de Gemeente Batavia toebehoorende 52 gebouwen „(zijnde eene woning in den loop der jaren afgebrand; van de betrokken „Brandverzekering Mij is daarvoor eene vergoeding van f 600.— ontvangen) „te Taman Sarie in het openbaar voor afbraak te verkoopen en daartoe „tegen 1 Juli e.k. alle huur-overeenkomsten op te zeggen.

„In de tweede plaats zal krachtig dienen te worden opgetreden tegen

„de Inlanders aan wie bouwvoorschotten zijn verleend en die achterstallig „zijn in de betaling en tegen de huurders van de woningen, die hun huur „niet betaald hebben.

„Voorts zal voor het terrein, -hetwelk vrijkomt door de afbraak van „de meerbedoelde 52 woningen en voor de overigens nog beschikbare „gronden te Taman Sarie (perceel C) een behouwings- en parcellerings- „plan behooren te worden ontworpen, waartoe, bereids vroeger op voor- „stel van de toenmalige Commissie voor Grond- en Woningzaken aan den „Rooimeester de noodige opdracht is gegeven.

„De verschillende perceelen zullen dan in erfpacht kunnen worden „aangeboden.

„Blijkt die wijze van exploitatie van terrein C te voldoen, dan zal ook „het Oostelijk daarvan gelegen perceel B (groot $\pm$ 392.000 M²) van het „Gouvernement kunnen worden aangekocht tegen den bereids vastgestelden „prijs van f 0.005 per M² om op gelijke wijze als hierboven voor perceel „C aangegeven te worden geëxploiteerd.

„Alvorens tot zoodanige exploitatie kan worden overgegaan, zullen „echter eerst de op het terrein gevestigde rechten moeten worden afge- „kocht en de zich daarop bevindende Chineesche graven behooren te worden „opgeruimd en overgebracht, hetgeen naar voorloopige raming een bedrag „van ongeveer f 50 000.— zal vorderen.

„Inmiddels zal in afwachting van een en ander reeds dadelijk behooren „te worden overgegaan tot de verdere voltooiing van het in 1915 begonnen „doch toen gestaakt werk van de assainering van eene terreinstrook van „genoemd perceel B ter breedte van 200 M (zie mijn schrijven van heden „No 721, Gemeentebld 1918 No 47).

„Wordt tot het in exploitatie brengen van terrein C en c.q. van terrein „B op de hiervoren aangegeven wijze besloten, dan mag naar mijne mee- „ning wel worden verwacht, dat het te verkrijgen resultaat gunstig zal „zijn, in aanmerking nemende dat de vraag naar grond langs de Prinsenlaan „in den laatsten tijd zoo zeer is toegenomen, dat de grondprijzen daar „abnormaal gestegen zijn en zelfs f 4.— per M². wordt bedongen en betaald.

Resumeerende werd den Raad o.a. in overweging gegeven te besluiten:

- a. tot openbaren verkoop voor afbraak van de aan de Gemeente Batavia toebehoorende 52 woningen te Taman Sarie, en den Burgemeester te machtigen de loopende huurovereenkomsten voor die woningen tegen 1 Juli e.k. op te zeggen;
- b. tot het doen opmaken van een plan van bebouwing voor het perceel C, voor zooverre betreft de vrij te maken en thans reeds beschikbare gronden, met de bedoeling de terreinen in erfpacht uit te geven.

In aansluiting met dit voorstel werden eenige overeenkomsten met personen, die een huis in huurkoop hadden, gewijzigd. De Raad nam het voorstel aan. De vendutie had plaats op den 6den Augustus 1918 en leverde een netto bedrag op van f 6268.94, waarna de modelkampong weer tot het

verleden behoorde en slechts in de herinnering blijft voortleven als een waarschuwend voorbeeld, hoe de volkshuisvesting van de mindere klassen niet moet worden aangepakt.

Djati.

Het totaal bedrag der ontvangsten van het land Djati bedroeg in het jaar 1918 f 2573.72 en de uitgaven f 145.918.06, te specificeren als volgt:

Ontvangsten.

a.	Gewone ontvangsten (grondhuur en huishuur)	f	2573.72
b.	geldswaardig bedrag der door heerendienstplichtigen verrichten arbeid. (In 1918 werden deze evenmin als in vorige jaren gevorderd)		nihil
	Totaal.	f	2573 72

Uitgaven.

a.	gewone uitgaven	f	383.90
b.	afkoop erfpachtsrechten	"	37435.—
c.	kosten voor het in exploitatie brengen	"	19877 05
d.	9/84 aandeel is de algemeene kosten van den dienst van Grond- & Woningzaken	"	2197.11
e.	aankoop v/h. land.	"	86893.06
f.	rente aan de Gemeente verschuldigd		memorie
	Totaal.	f	145.918.06

Ten aanzien van het land Djati zijn over 1918 geen andere bijzonderheden te vermelden, dan dat er een weg werd aangelegd in aansluiting aan de door den dienst der Assaineeringswerken gebouwde hoge brug over het Bandjirkanaal.

Djati-Baroe.

In zijn vergadering van 25 Maart 1918 besloot de Gemeenteraad tot den aankoop van een aan den Chineeschen Raad toebehoorend stuk grond te Djati-Baroe, voor den prijs van f 17000.— Dit terrein zou worden bestemd voor den bouw van goedkoope woningen en de oprichting van het emplacement der Gemeentewerken.

Laanhof.

Nog werd aangekocht het aan den weg naar Paal Merah gelegen land „Laanhof” voor een bedrag van f 75.000.— Dit land is bestemd voor den aanleg van een nieuwe Europeesche begraafplaats.

Djagal Tanah Njonja.

De aankoop gezamenlijk met den Dienst der Staatsspoorwegen van het land Djagal-Tanah Njonja deed wederom uitkomen welk een onuitputtelijke bron van verdrietelijkheden het Particuliere Landerijen Reglement schept voor een groote Gemeente als Batavia.

De geschiedenis is in het kort deze De S.S. en de Gemeente besloten voor gezamenlijke rekening het land Djagal-Tanah Njonja te koopen. De S.S., die de onderhandelingen leidde, liet het geheele particuliere land op naam van de S.S. overschrijven en vergat de gesplitste overschrijving of vermeed deze splitsing spoedshalve. Daarmede echter was het kwaad geschied. Door de overschrijving op naam van de S.S. waren alle bezitsrechten, die nog niet waren afgekocht, veranderd in erfelijk individueele bezitsrechten, volgens Koninklijk besluit van 22 October 1913.

De Gemeente deelde aan het Hoofd van den dienst van Staatsspoorwegen mede, dat zij slechts prijs op het bezit van de gronden stelde, indien na afkoop van de rechten daarom vol en onbeperkt eigendom verkregen kon worden. (Zie Gemeentebld 1917 No. 102). Deze hoofdambtenaar gaf daarop ten antwoord, dat hij het standpunt, dat de Raad had ingenomen, zelf niet wenschte in te nemen en dat hij in twijfel trok of de bedoelde gronden, welke veeleer beschouwd konden worden als in vol eigendom te zijn bezeten, wel binnen de sfeer van het Particuliere Landerijen Reglement vielen. De Regeeringsbeslissing werd over deze aangelegenheid ingeroepen, en van deze beslissing zal afhangen welke voorstellen van gemeentewege zullen worden gedaan.

Het uitgeven van grond, deel uitgemaakt hebbend van een particulier land aan Inlanders.

Door den Burgemeester werd het verzoek aan de Regeering gedaan te willen bepalen, dat gronden, deel uitgemaakt hebbend van een particulier land, aan de werking van het particuliere Landerijen Reglement zouden worden onttrokken, waarop de Regeering antwoordde dat bereids machtiging der Kroon is gevraagd om artikel 16 van het Reglement zoodanig te kunnen wijzigen, dat de bevoegdheid van den Resident om uitgifte van gronden aan Inlanders op anderen voet dan in erfpacht (oesaha) toe te staan, niet langer beperkt zal zijn tot die gronden die van ouds ter vrije beschikking van den landeigenaar blijken te zijn geweest, maar uitgebreid zal worden tot alle vrijgemaakte gronden.

Door deze wijziging zal aan de wenschen van den Gemeenteraad zijn tegemoet gekomen. De machtiging der Kroon bleef in 1918 echter uit.

Het nut van dezen maatregel voor de Gemeente en voor de Inlandsche Gemeentenaren zal niet gering zijn. Het artikel 16 lid (2) van het Particuliere Landerijen-Reglement luidde oorspronkelijk:

„Overeenkomsten, waarbij de landeigenaar tot zijn landgoed behorende „stukken grond aan Inlanders en met dezen gelijkgestelden ter beplanting, „bewoning als anderszins voor hun eigen rekening en risico in gebruik „geeft, anders dan op den voet van het bepaalde bij het eerste lid en bij „het tweede lid sub b. van artikel 6 zijn van rechtswege nietig, tenzij „daarop de voorafgaande schriftelijke goedkeuring van het hoofd van „gewestelijk bestuur is verkregen, welke goedkeuring slechts wordt verleend, „indien de overeenkomst betrekking heeft op grond die van ouds ter vrije „beschikking van den landeigenaar blijkt te zijn geweest.”

De bedoeling is oorspronkelijk geweest, de economisch zwakke opgezetenen te beschermen tegen den economisch sterken landeigenaar en te zorgen, dat zij weer oesaha rechten kregen als de grond aan hen weer uitgegeven werd. Dit beoogde voordeel veranderde in de praktijk in het tegendeel, in stede van beschermd werden de opgezetenen onherroepelijk verjaagd. De vrijgekomen gronden werden wel aan Europeanen, Arabieren en Chineezers, doch niet aan Inlanders uitgegeven — om de vestiging van nieuwe oesaha rechten te voorkomen, wat gezien van het standpunt van den bouwgrondexploitant logisch was. Met moeite had men het landgoed vrijgemaakt van bezitsrechten, men wachtte zich dus wel het landgoed weer te gaan bezwaren met rechten van derden.

Komt evenwel de wijziging van het Particuliere Landerijen Reglement tot stand, dan kan de landheer ook kampongs laten bouwen, wat gewenscht is om de overige bouwperceelen in waarde te doen stijgen. Het is dikwijls de eenige methode om het bediendenvraagstuk tot een bevredigende oplossing te brengen.

De gunstige ontvangst, die het hierbesproken voorstel van den Burge-meester mocht ten deel vallen, doet de verwachting koesteren, dat het zeer verouderde Particuliere Landerijen Reglement nog op andere punten zal herzien worden.

Rechtstoestand van personen, die stukken grond, aan een ander toebehoorende, van den grondeigenaar in gebruikt (huur) hebben bekomen ten einde daarop voor eigen rekening een huis te bouwen.

De rechtstoestand van Inlanders, die opgezetenen zijn van een particulier land, is geregeld bij het Particuliere Landderijen Reglement, de rechtstoestand van de overige bevolkingsgroepen alsmede van Inlanders, die een huisje bezitten op grond die in vol eigendom aan een ander toebehoort is niet geregeld.

Zij zijn aan den willekeur overgeleverd van den eigenaar, die de „huur” naar believen kan opzeggen.

De aandacht werd gevestigd op de onaangename gevolgen, die uit deze rechtsonzekerheid voor de betrokkenen kunnen voortspuiten. Vele personen, die een huisje bezaten op het land Pengarengan, waarvan de

Kapitein der Arabieren, Mangoes, eigenaar was klaagden hun nood bij den Burgemeester en gemeenteraadsleden. De huur was hun bij deurwaarders-exploit op korten termijn opgezegd geworden.

Het is bekend, dat vele Batavianen in hetzelfde geval verkeerden en derhalve ook aan dezelfde behandeling bloot staan.

De Burgemeester wendde zich daarom met volkomen instemming van den Raad tot de Regeering met het verzoek aan deze wantoestanden een einde te willen maken. Het verzoek heeft waarschijnlijk veel ertoe bijgedragen, dat de voorloopige voorzieningen werden getroffen als omschreven in Staatsblad 1918 No. 287. Daarin werd o.a. bepaald:

„De bezitter van eene woning, gebouwd op aan een ander in eigendom toebehoorenden grond waarop hij geen zakelijk recht uitoefent, verliest het recht tot gebruik van het woonerf tegen zijn wil niet dan na opzegging van de zijde van den grondeigenaar met goedkeuring van het hoofd van gewestelijk bestuur gedaan, indien voor het gebruik van dat erf aan den grondeigenaar eene retributie als grond- of erfhuur wordt of van ouds werd betaald.”

Kebon Klappa.

Soortgelijke klachten als door de bewoners van Pengarengan geuit, werden vernomen van de huurders van woonerven op het land Kebon Klappa, toebehoorende aan de N. V. Maatschappij tot Exploitatie van grondeigendom Eurazia I (beheerd door de firma Kievits & Zonen).

Een onderzoek door den vorigen Resident van Batavia ingesteld leidde tot de conclusie, dat de perceelen van Eurazia I waarschijnlijk als gewone eigendomsperceelen niet vielen onder de werking van het P. L. Reglement.

Zekerheid hieromtrent kan echter alleen verkregen worden door een rechterlijke uitspraak.

De zware branden, die na het verschijnen van de adviezen van den heer De Roo de la Faille en den Directeur van Binnenlandsch Bestuur, den heer Carpentier Alting (zie Gemeenteblad No. 118) Kebon Klappa troffen, waren de onmiddellijke aanleiding om met spoed een nieuw wegen- en rooilijnenplan voor die terreinen vast te stellen en eene verordening in het leven te roepen, bepalende, dat sommige gedeelten van Kebon Klappa bestemd moeten blijven voor kampongbouw (zie Gemeenteblad 1918 No. 242).

Het vraagstuk, hoe ter plaatse een goede woonwijk te scheppen is met deze maatregelen nog niet volledig opgelost. De Burgemeester kan bouwvergunning weigeren, omdat en zoolang de wegen niet zijn aangelegd. De gebruikers worden evenwel door dit voorschrift zwaarder getroffen dan de grondeigenaar. Een rechtstreeksch voorschrift, waarmede het gemeentebestuur den grondeigenaar kan dwingen een bepaald wegenplan uit te voeren, bestaat niet en het is zeer aan twijfel onderhevig of hem een dergelijke verplichting opgelegd kan worden.

Onteigening is een zeer kostbaar middel, gezien de hooge schadeloos-

stellingen die dikwijls boven de marktwaarden aan den grondeigenaar toegekend moeten worden. Wel mocht de Resident, schrijven (zie Gemeente blad 1918 No. 118):

„In het algemeen illustreert de onderwerpelijke klacht de Inlandsche „stadswoningen-kwestie, die te Batavia zich al scherper openbaart.

„Die kwestie is niet nieuw, want zij is jaren geleden reeds aangeroerd „door mij in mijn hoedanigheid van Inspecteur van Agrarische Zaken. „Maar zooals het meer gaat, men wacht tot het water aan de lippen is en „ik wil hopen, dat de Gemeente Batavia die zaak nu eens werkelijk zich „zal aantrekken op uitvoerbare wijze.”

Deze opmerking is gegrond, mits er werkelijk een uitvoerbare wijze bestaat. Het eenige middel dat tot het doel leidt, is onteigening van gronden bezitsrechten van die gronden, welke voor kampong bestemd moeten worden of blijven. En dit middel kan alleen toegepast worden bijaldien de rechter zulke schadeloosstellingen toe wil kennen dat een exploitatie als kampong-grond mogelijk blijft of bijaldien de Regeering zware subsidies aan de Gemeente Batavia verleen wil. De Gemeente heeft reeds getoond zich deze zaak gaarne aan te trekken, doch zonder volledige medewerking van de Regeering is zulks niet mogelijk.

HOOFDSTUK X.

VOLKSHUISVESTING.

Het belangrijkste feit in 1918 voor den dienst van Grond- en Woningzaken is wel geweest de algeheele samenvatting van de verschillende grondbedrijven tot een afzonderlijken dienst.

De Burgemeester lichtte het plan, alle zaken betrekking hebbende op de verbetering van de volkshuisvesting en op de stadsuitbreiding en verbetering, te vereenigen ter verzekering van de gezonde ontwikkeling van Batavia, als volgt toe:

„Al dadelijk wil ik hierbij opmerken, dat deze uitspraak geenszins eene „geringschatting inhoudt voor den arbeid, welke sedert de instelling eener „Commissie voor Grond- en Woningzaken uit Uwen Raad door haar op „het onderwerpelijk gebied is gepraesteerd en evenmin voor hetgeen ter „zake door den Directeur der Gemeentewerken en den Rooimeester is „verricht. Integendeel, want het is juist die werkzaamheid geweest, welke „de oogen heeft geopend voor de noodzakelijkheid der stichting van een „afzonderlijken dienst, waaraan de behartiging der belangen van de Gemeente bij een krachtigen groei en bloei van Batavia kan worden toe „vertrouwd.

„Ik roep in dit verband slechts in Uwe herinnering terug de voor „stellen, welke hebben geleid tot de opmaking van een algemeen uitbreidings „en verbeteringsplan der Gemeente; tot het onderzoek naar de mogelijkheid „van verbetering der kampongs; tot de overweging der onteigening van de „voornaamste der particuliere landen, welke den geboden om- en uitbouw „van onze stad in den weg staan; tot de bestudeering van het transport „(tram) vraagstuk; tot het in exploitatie brengen van het Gemeentelijk „grondbezit en tot het plan voor den bouw van woningen voor de midden „klasse en den kleinen man.

„De oplossing van al deze vraagstukken is voorbereid, echter niet „met de kracht, welke, gegeven hunne belangrijkheid gewenscht en nood „zakelijk is. Om de oplossing, waarbij in een sneller tempo gewerkt zal „moeten worden, te kunnen bespoedigen, dienen dus andere maatregelen „te worden getroffen.

„De toestand toch, dat de Rooimeester en de Directeur der Gemeen „tewerken naast hun eigenlijken reeds omvangrijken en zich voortdurend „uitbreidenden werkkring belast moeten worden ook met de voorbereiding „van het zeer vele, dat ten behoeve van „Grond- en Woningzaken” te doen

„valt, maakt dat deze laatste slechts een ondergeschikte plaats in de „Gemeentelijke huishouding innemen, niettegenstaande zij een voornaam „deel uitmaken van de op de Gemeente rustende taak.

„Hierin dient derhalve hoe eer hoe beter verandering te worden ge- „bracht.

„De vraag rijst nu op welke wijze zulks het best zal kunnen geschieden.

„Aangezien het karakter van de in het belang van de Stadsontwik- „keling in het algemeen te verrichten werkzaamheden hoofdzakelijk tech- „nisch is, en de administratie bemoeiingen ten deze, al zijn die ook vrij „belangrijk, toch vergeleken bij de technische van ondergeschikten aard „zijn, schijnt het aangewezen i.c. een afzonderlijken technischen dienst te „stichten.

„Aan het hoofd van dezen dienst ware dus een ingenieur (liefst bouw- „kundig) van ervaring en economisch administratief onderlegd te stellen, „die in samenwerking met bovengenoemde Gemeenteambtenaren en den „Chef van den plaatselijken Gezondheidsdienst verder op het doel weet „aan te sturen, dat thans, hoewel in richting en omvang niet onbepaald, „nog niet geheel helder voor oogen staat.

„Zonder in een opsomming van veel cijfers te vervallen, welke „trouwens zonder meer niets zeggen en wier toelichting buiten het bestek „van dit voorstel zou vallen, wil ik niet nalaten door het noemen van „enkele, reeds vroeger door het lid van Uw College den heer H. van „Breen, vermelde getallen te trachten eenigszins een denkbeeld te geven „van hetgeen o.m. op het gebied van Grond- en Woningzaken in de naaste „toekomst zal moeten worden ondernomen en tot stand gebracht.

„Blijkens de rapporten van den dienst der Hoogdrukwaterleiding en „van den Gezondheidsdienst telt Batavia (zonder Meester Cornelis) op „dit oogenblik ongeveer 230.000 inwoners waarvan 23.000 Europeanen, „31.000 Vreemde Oosterlingen en 176.000 Inlanders (met Mr. Cornelis „mede gerekend worden deze cijfers onderscheidenlijk 260.000, 26.000, „34.000, en 200.000). De te verwachten toename van deze bevolking moet „volgens den gedurende enkele jaren waargenomen aanwas gesteld worden „op minstens 2% per jaar voor de Europeanen, 0.75% voor de Vreemde „Oosterlingen en 2.5% voor de Inlanders. Dit beteekent, dat per jaar te „Batavia alleen grond moet worden gereed gemaakt voor voldoende huis- „vesting enz. van $\pm$ 460 Europeanen, 225 Vreemde Oosterlingen en 4400 „Inlanders, of wel van te zamen ongeveer 5100 personen, afgezien nog „van de expansie, welke de overbevolking van sommige buurten vraagt, „ontstaan als gevolg der onvoldoende grond- en woningvoorziening ter „hoofdplaats Batavia van de laatste jaren. In oppervlakten uitgedrukt geven „vorengenoemde getallen, afgaande op de bestaande dichtheid van be- „bouwing, een noodige stadsuitbreiding aan van bruto totaal vier tot „vijfhonderd duizend M² per jaar, waarvan naar schatting vijf en zeventig „tot honderd duizend M² door wegen, pleinen en waterlopen worden

„ingenomen en waarvan zeker meer dan de helft woongelegenheid enz.
„moet bieden voor minvermogenden, die ten deze van het particulier ini-
„tiatief nagenoeg niets te verwachten hebben en dus door de Gemeente
„in bescherming behooren te worden genomen. In deze Stadsuitbreiding
„nu zal niet slechts telkens voor een volgend jaar zijn te voorzien, doch
„zij moet, wil men daarbij niet stelselloos maar naar een vooraf vastge-
„steld plan te werk gaan, jaren vooruit worden bedacht.

„Dit nu is een deel der taak van den nieuwen dienst, waar het hierom gaat.

„Verder zal de arbeid van den onderwerpelijken dienst zich behooren
„uit te strekken over een nog weinig door de Gemeente betreden terrein
„n.l. dat der schepping van woongelegenheid op groote schaal, althans
„het mogelijk maken daarvan, voor die klassen der bevolking, welke
„levensomstandigheden hen tot hulpbehoevenden stempelen en aan welke
„de Gemeente dan ook naar vermogen steun te verleenen heeft.

„Daarnaast zal deze nieuwe dienst zijn krachten moeten wijden aan de
„verbetering van Oud Batavia (en Weltevreden), welke vooral gericht zal
„moeten zijn op de woontoestanden in de bestaanden kampongs waar —
„naar bij de uitbreiding te geven voorbeelden van huisvesting — nieuwe
„woonwijken geschapen dienen te worden.

„Wat eindelijk betreft de voorloopige inrichting van den afzonderlijken,
„van de diensten der Gemeentewerken en het Rooiwezen meer onafhankelijken
„dienst van Grond- en Woningzaken zij aangeteekend, dat gedacht is om
„aan het hoofd van den betrokken dienst te stellen een Directeur van
„Grond- en Woningzaken, wiens bezoldiging enz. ware gelijk te stellen
„aan die van den Directeur der Gemeente-werken en om aan dit Hoofd toe
„te voegen:

- a. „voor de technische afdeeling een bouwkundig ingenieur (den in
„Gemeentedienst reeds benoemden Heer Cramer) op een salaris van
„f 400.— f 1000.— per maand als de ingenieurs bij Gemeentewerken,
„alsmede een opname- en teekenbureau (waarbij de heer Abdul Rachman,
„Technicus voor de Volkshuisvesting, thans toegevoegd aan den Rooi-
„meester, dan zal worden ondergebracht), welk kantoor aan uitgaven ±
„f 1000.— per maand zal vorderen; en
- b. „voor de administratieve afdeeling den Administrateur van Grond- en
„Woningzaken met diens personeel.”

Naast het woningvraagstuk voor de minst gegoeden verdient de aan-
dacht de huisvesting van hen, die slechts een hūurprijs van f 20.— f 40
en van f 50.— f 70 per maand kunnen betalen.

Tengevolge van den stijgenden woningnood hield in het eerste halfjaar
van 1918 de stijging van de huishuren nog aan. Weliswaar werden door
de Huurcommissie-ordonnantie de huurprijzen als normaal teruggebracht
tot die van 1 Januari 1916 en werd daardoor de opdrijving der huurprijzen
voorkomen, doch in de praktijk gaat door de vindingrijkheid van de huis-
eigenaren veel van het nut dezer ordonnantie verloren.

Zonder aan de belangrijkheid der ordonnantie te kort te doen, moet toch worden opgemerkt dat op kunstmatige wijze aan de prijsopdrijving geen einde kan worden gemaakt. Eerst dan wanneer de woningnood met succes bestreden is en er weer een normale verhouding tusschen woning-aanmaak en woningvraag zal zijn, zal de prijsopdrijving een einde nemen.

Het is derhalve zaak den woningbouw, waar van particuliere zijde mede tengevolge van de Huurcommissie-ordonnantie de speculatieve bouw vermindert, door de Gemeente in het groot op te zetten en uit te voeren.

Nadat door den Gemeenteraad in zijn vergadering van 22 April 1918 besloten was over te gaan tot den bouw van goedkoope woningen op het land Menteng en op het terrein te Djati Baroe werd door den Burgmeester bij brief van 3 Juni d.a.v. No. 3037 (Gemeentebld 1918 No. 184) aan den Raad voorgesteld om het maken van ontwerpen voor goedkoope woningen op te dragen aan eenige architecten bureaux te dezer stede.

Het voorstel met toelichting luidde als volgt:

„Nadat Uw College in zijne vergadering van 22 April jl. besloten had om van Gemeentewege over te gaan tot den bouw van goedkoope woningen op het land Menteng en op het van den Chineeschen Raad gekocht terrein te Djati Baroe, heb ik, na ter zake overleg te hebben gepleegd met de voorzitters der Commissies voor Openbare Werken en van Bijstand voor Grond- en Woningzaken, mij gewend tot:

het Nederlandsch-Indische Architectenbureau;

het A. I. A. Bureau;

het Architectenbureau Cuypers & Huiswit en

den Ingenieur S. Snuyff, allen alhier,

met het verzoek mij te willen mededeelen of en zoo ja binnen welken tijd en tegen welk honorarium zij bereid waren voor de Gemeente samen te stellen de ontwerpen met begrootingen en bestekken, inhoudende voldoende gegevens voor de richtige beoordeeling en uitvoering van den bouw van:

A.	100	woningen op het land Menteng van	± f 5500.—.
B.	40	„ „ „ „ „ „	± „ 8500.—;
	30	„ „ „ „ „ „	± „ 7500.— en
	30	„ „ „ „ „ „	± „ 6500.—.
C.	40	„ „ „ „ „ „	„ 4000.—,
	30	„ „ „ „ „ „	„ 4500.— en
	30	„ „ „ „ „ „	„ 5000.—.

Bij de ontwerpen voor de woningen, genoemd onder C, zou tevens een bebouwingsplan voor het land Djati Baroe geleverd moeten worden.

De hierop ontvangen antwoorden, zoodanig ingericht, dat afzonderlijk is opgegeven het honorarium en de benodigde tijd voor den arbeid, betreffende:

- 1e. de woningen onder A bedoeld;
- 2e. " " " B " ;
- 3e. " " " C " en het bouwingsplan voor Djati Baroe, zijn voor Uwen Raad met de overige ter zake betreffend stukken ter visie gelegd.

Naar den inhoud van deze bescheiden wordt korthedshalve verwezen.

In eene vereenigde vergadering der Commissies voor Openbare werken, van Bijstand voor Grond- en Woningzaken en voor de Financiën zijn de ingekomen aanbiedingen besproken. Eene minderheid der vergadering wilde het opmaken van alle verlangde ontwerpen met begrootingen en bestekken opgedragen zien aan het A. I. A. Bureau en den Ingenieur Snuijff, die in dat geval zouden samenwerken, hetgeen haars inziens onder de bestaande omstandigheden zou leiden tot de meest voldoende en voordeeligste oplossing van het vraagstuk, de onderwerpelijke belangrijke onderneming betreffende, waarmede een uitgaaf van ongeveer *f* 1.755.000.— gemoeid is. De meerderheid was evenwel met mij van meening dat er, gezien de prijsverschillen, wel aanleiding bestond het werk bedoeld sub A toe te wijzen aan het N. I. A. Bureau, dat bedoeld sub B. aan het A. I. A. Bureau en dat bedoeld sub C aan den Ingenieur Snuijff.

Onder mededeeling van het vorenstaande heb ik de eer Uwen Raad voor te stellen, in overeenstemming met de meerderheid van bovenbedoelde vereenigde vergadering, mij te machtigen het maken van de ontwerpen enz:

voor de hiervoren sub A bedoelde woningen op te dragen aan het N. I. A. Bureau;

voor de sub B bedoelde woningen aan het A. I. A. Bureau, en voor de sub C bedoelde woningen en van het bebouwingsplan voor Djati Baroe aan den Ingenieur Snuijff

De totale uitgaaf, die voor dezen arbeid gevorderd wordt, ten bedrage van *f* 682.— + *f* 6000.— + *f* 7000.— of te zamen *f* 13682.— (bij opvolging van het advies van de minderheid zou deze som *f* 19.000.— bedragen), zal voorloopig bestreden kunnen worden uit nog onverwerkt leeningskapitaal.

Een voorstel om tijdelijk de bestemming der leeningsgelden te wijzigen zal Uwen Raad worden aangeboden, zoodra bekend is het bedrag, dat voor de uitvoering van den bouw benodigd zal zijn, welk laatste bedrag nl. eveneens voorloopig uit het leeningskapitaal beschikbaar zal zijn te stellen."

Teneinde de door den brand te Kwitang leeg gekomen terreinen te kunnen reserveeren voor een Inlandsche wijk in die kampong, hetgeen niet in de bedoeling van den landheer lag, werd door den Gemeenteraad in zijn vergadering van 23 December een rooilijnen-plan voor de Kampong Kramat-Kwitang — in hoofdzaak voor het gedeelte dat door den brand was vernield — vastgesteld, een en ander in overeenstemming als voor Kebon-Klappa is geschied.

Om een gedeelte van dit land voor de Inlandsche en min-gegoede Europeesche bevolking te kunnen reserveren, moest de Gemeente de vrije

een particulier land in handen van de overheid, waardoor aan vele misstanden een einde zal komen.

Onder mededeeling van het vorenstaande heb ik de eer Uwen Raad in overweging te geven mij te machtigen der Regeering te verzoeken:

- 1o. te willen verklaren dat het algemeen nut de onteigening vordert van de gedeelten van het particuliere land Kwitang West, verponding nummer 6503, op de bij dit voorstel behoorende kaart nader met een roode lijn aangegeven en
- 2o. aan de Gemeente financiëelen steun toe te zeggen voor hare plannen ten opzichte van de te onteigenen terreinen en wel in dezen zin, dat het Land de onteigenings-som zal betalen voor zooveel deze meer bedraagt dan f 150000.—.”

AFDRUK.

No. 1563.

Batavia, 29 November 1918.

Aan
den Burgemeester van Batavia.

Hierbij heb ik de eer UHoogEdelAchtbare een kaart aan te bieden, waarop het gebied is aangegeven, dat voor onteigening volgens Staatsblad 1864 No. 6 in aanmerking komt.

De overwegingen, welke de Gemeente Batavia nopen onteigening aan te vragen, komen in 't kort op het volgende neer.

Het terrein, grootendeels leeggebrand bij den jongsten groote Kwitang-brand, dient opnieuw bebouwd te worden. Het nut van doorgaande breede wegen om een eventueelen nieuwen brand gemakkelijk te kunnen localiseeren, is toen duidelijk gebleken. Vandaar, dat een nieuw wegen- en rooilijnenplan is samengesteld, hetwelk na Raadsgoedkeuring bij de bebouwing aangehouden zal moeten worden.

Nu geeft het bestaande rooireglement (art. 24bis) weliswaar aan den Burgemeester de bevoegdheid te gelasten, dat eigenaars of beheerders van wegen ieder van het deel, dat hem aangaat, die wegen in behoorlijken staat van onderhoud moeten brengen en bij avond en nacht ten genoegen van den Burgemeester moeten verlichten, maar het genoemde artikel kan een eigenaar van een particulier land niet verplichten, wegen aan te leggen, zoo die wegen niet bestaan. Wenscht de heer Basalama zijn landgoed voor weigrond te bestemmen, dan staat hem dat vrij, zoover de rechten der opgezetenen zulks gedoogen.

De heer Basalama zal naar verwachting niet bereid gevonden worden de uitvoering van het ontworpen wegennet op zich te nemen.

En zelfs zoo hij al willig zoude zijn zulks te doen dan zouden de oesaha daartoe een beletsel vormen.

Misschien, dat de opgezetenen in minnelijke schikking in een herverkaveling willen berusten, maar zekerheid bestaat hieromtrent niet.

Enkele recalcitrante opgezetenen kunnen de totstandkoming van het bebouwingsplan tegenhouden zooals de Gemeente tot haar ergernis op Menteng heeft moeten ondervinden.

Onteigening van de bezitsrechten is daarom noodzakelijk en gezien het beheer, dat de landeigenaar Basalama langen tijd heeft uitgedefend, is ook onteigening van het eigendomsrecht geboden.

Men kan trachten pressie op den eigenaar uit te oefenen door alle bouwvergunningen te weigeren op grond van artikel 8*bis* lid 1 en 2 bepalende:

„Een gebouw mag niet worden opgericht of geheel vernieuwd, „tenzij het onmiddellijk aan den weg grenst dan wel het daarbij „behoorende stuk grond minstens 5 M aan den weg grenst en de „hoofdtoegang niet meer van 30 M van den weg verwijderd is.

„De weg, waaraan een gebouw zal worden opgericht of geheel „vernieuwd, moet, ter beoordeeling van den Burgemeester, voor het „openbaar verkeer bestemd zijn en, voor zoover niet bij de Gemeente in „beheer, zijn aangelegd en voorzien van afvoerleidingen voor hemel- en „menagewater, beide volgens een door den Gemeenteraad goedgekeurd „plan en naar door of vanwege den Gemeenteraad gestelde constructie- „eischen”; en op deze wijze zijn landgoed waardeloos trachten te maken, maar door een dergelijke optreden worden de opgezetenen *meer* gedupeerd dan de landeigenaars.

Ter wilde dus van een goede volkshuisvesting en een spoedige bebouwing van het land Kwitang, is het wenschelijk dat de Gemeente onteigening volgens Staatsblad 64 No. 6 aanvraagt van het particuliere land Kwitang-West en van de daarop gevestigde opzitsrechten.

Mocht het landgoed Kwitang-West in Gemeentebezit overgaan dan zullen behoorlijke breede, goed verharde wegen overeenkomstig het bijgaande plan worden uitgevoerd, zal voor voldoende verlichting worden zorg gedragen, geregeld onderhoud zal plaats hebben, de bouwterreinen zullen doelmatig verkaveld worden, pleinen zullen als plein behouden blijven, een passer en een school zullen gebouwd worden, enz.

Een belangrijk percentage van den beschikbaren grond (op de kaart omgeven door een stippellijn) blijf bestemd voor kamponghuizen. De duurdere perceelen aan de breedste wegen zullen bebouwd worden met steenen woonhuizen voor Europeanen en derhalve geoccupeerd kunnen worden door dezelfde personen die reeds vóór den brand daar eene huisvesting gevonden hadden.

Zonder onteigening van het eigendomsrecht en de bezitsrechten, kan de Gemeente, zooals welhaast van zelf spreekt, geene hoge kosten aan den aanleg van wegen besteden, evenmin kan zij huizen gaan bouwen voor de kampong-bevolking. Het aanleggen van wegen op kosten van de Gemeente zou finantiëel slechts den landheer ten goede komen, terwijl op den duur de opgezetenen toch een hoogen grondhuur moeten betalen in

verband met de waardeestijging van den grond. Het oprichten van Gemeentewoningen is alleen dan mogelijk, wanneer de opgezetenen willen medewerken. 't Mag betwijfeld worden of de Gemeente zelfs met toestemming van de opgezetenen tot dezen maatregel zal wenschen over te gaan, immers het bezwaar blijft bestaan, dat de Gemeentelijke huizen op gronden staan, waarop de Gemeente geen rechten kan uitoefenen, wat altijd een zeer precare situatie is.

Vertrouwende, dat met het bovenstaande in hoofdzaak is aangetoond, welk groot volksbelang bij de onteigening betrokken is, geloof ik dat er voor de Regeering alle aanleiding is *het algemeen nut* van bovenbedoelde onteigening uit te spreken.

Met betrekking tot de bijgevoegde kaart, welke door den heer Cramer in overleg met mij is opgemaakt, zij het volgende vermeld.

De oppervlakte van het te onteigenen gebied (verpondingsnummer 6503) bedraagt ongeveer 299725 M² waarvan $\pm$ 55099 M² bestemd zal worden voor permanenten bouw, $\pm$ 186313 M² voor semi-permanente, terwijl $\pm$ 58313 M² voor wegen en pleinen overblijft.

Zoo veel mogelijk is de onteigeningsgrens getrokken achter de steenen perceelen langs Kwitang en Kramat. Echter dienen enkele aan de hoofdwegen Kramat en Kwitang grenzende perceelen mede onteigend te worden om te geraken tot eene rationeele oplossing van de toegangen tot het kamponggebied.

De kosten voor de aan te leggen wegen zullen globaal bedragen:

$\pm$ 14017 M ² à f 4.23 =	f 59298.—
$\pm$ 7194 M ² à „ 2.82 =	„ 21982.—
$\pm$ 21073 M ² à „ 2.25 =	„ 47550.—
Totaal	f 128832.—

Verder is nog globaal te rekenen, voor de rioleering een som van $7900 \times f 20.— = f 158000.—$ zoodat buiten het bedrag der onteigening nog rond f 290000.— zal moeten besteed worden voor technische werken ter verbetering van het onderwerpelijke stadsgedeelte.

De prijs van 1 M² bouwgrond stijgt dus door de kosten voor wegenaanleg $\pm$ f 1.25, rekent men daarbij het gekapitaliseerd onderhoud en de gekapitaliseerde verlichtingskosten dan stijgt de koopprijs van 1 M² grond met f 2.50 (boekwaarde wordt dus hier naar alle waarschijnlijkheid hooger dan de marktwaarde).

De Rooimeester van Batavia,

(w.g.) KUBATZ.

Ten aanzien van den voor de Gemeente onontbeerlijken financiëelen steun van Landwege voor de ter hand te nemen verbetering van de toestanden van volkshuisvesting, valt het volgende te vermelden.

Ingevolge Raadsbesluit van 30 October 1916 werd bij brief van den Burgemeester van 8 November d. o. v. no. 3364 tot de Regeering de vraag gericht of de Gemeente Batavia er op zou mogen rekenen, dat, indien zij in verband met de verbetering van de toestanden van volkshuisvesting, hygiëne enz., overgaat tot aankoop of onteigening (zoo mogelijk) van binnen hare grenzen gelegen particuliere landerijen het Gouvernement de helft in de kosten van aankoop (onteyening) dier landerijen en van vrijmaking van den grond van Inlandsche rechten zal bijdragen. Hierop werd bij het schrijven van den Gouvernement-secretaris van 31 December 1917 no. 3155/II het volgende antwoord ontvangen.

Aan

den Gemeenteraad van Batavia.

Bij brief van 8 November 1916 No. 3364 heeft de Burgemeester van Batavia zich tot de Regeering gewend met de vraag, of de gemeente erop mag rekenen dat, indien zij ter verbetering van de toestanden op het gebied van de volkshuisvesting, de volksgezondheid enz. overgaat tot aankoop, dan wel indien voor gemeld doel op voorstel van den gemeenteraad wordt overgegaan tot onteigening van binnen de grenzen der gemeente gelegen particuliere landerijen, het Land voor de helft in de kosten van aankoop of onteigening en van vrijmaking van den grond van Inlandsche rechten zal bijdragen.

Naar aanleiding hiervan heb ik de eer, op last van den Gouverneur-Generaal, Uw raad mede te deelen, dat teneinde de daarvoor in aanmerking komende gemeenten v.z.n. eene tegemoetkoming te kunnen verleenen in de kosten van verbetering der volkshuisvesting, den Minister van Koloniën in overweging is gegeven om, te beginnen met 1918, aan afdeeling XI der Indische begrooting eene nieuwe onderafdeeling (voor dat jaar een memoriepost) toe te voegen, luidende:

„Tegemoetkomingen en voorschotten aan gebiedsdeelen met eigen geldmiddelen in de kosten van de verbetering der volkshuisvesting”.

Deze omschrijving is met opzet zoo ruim gekozen, teneinde ook voor andere doeleinden dan aankoop of onteigening van grond de toekenning van steun mogelijk te maken.

Behoudens de instemming van den begrootingswetgever ligt het in de bedoeling de te verleenen tegemoetkoming te doen bestaan in dekking van Landswege van een deel — bijv. de helft — der jaarlijksche tekorten op het gemeentelijk grondbedrijf.

In verband met het vorenstaande zal het den Landvoogd aangenaam zijn, dat Uw college onder overlegging van een uitbreidings- en bebouwingsplan bekend stelt, van welke particuliere landerijen de gemeente het bezit alsnog bepaald behoeft om den toestand op woninggebied in de naaste toekomst te kunnen beheerschen.

Het ligt in de bedoeling van Zijne Excellentie om na ontvangst van 's Raads antwoord op dit schrijven, nopens de onderwerpelijke aangelegenheid met Uw College overleg te doen plegen door een der ambtenaren van de agrarische inspectie.

De Gouvernements Secretaris,
(w. g.) VAN VALKENBURG.

Deze aangelegenheid was aan het einde van het verslagjaar nog in behandeling.

Voorts werd door den Burgemeester bij brief van 21 Mei 1917 no. 1859, overeenkomstig de door den Raad in zijn vergadering van 26 Maart t. v. genomen beslissing, tot de Regeering de vraag gericht, of en zoo ja, op welke wijze zij bereid is aan de Gemeente of anderen steun te verleenen voor den bouw van goedkoope woningen voor de minder gegoede Europeesche bevolking.

In antwoord hierop werd het volgend schrijven ontvangen van den Gouvernementssecretaris van 31 December 1917 no. 3156/II.

Aan
den Gemeenteraad van Batavia.

In aansluiting aan mijn brief van heden No. 3155/II heb ik de eer, op last van den Gouverneur-Generaal, met verwijzing naar het schrijven van den Burgemeester van Batavia van 21 Mei jl. No. 1859, Uwen raad te verzoeken te willen mededeelen, of het college ook voor woningbouw ten behoeve van on- en minvermogenden behoefte gevoelt aan den steun van het Land.

In het bevestigend geval zal de Landvoogd gaarne zien, dat door den raad tevens wordt bekend gesteld in welken vorm de gemeente dien steun bij voorkeur zou wenschen en voorts wordt uiteengezet, welke hare voornemens zijn met betrekking tot den woningbouw voor mingevoeden, welke soorten van woonhuizen de gemeente denkt te bouwen, hoeveel voor elke soort de bouwkosten zullen bedragen, tegen welke prijzen de woningen zullen worden verhuurd, op welke verliezen op dit bedrijf wordt gerekend; kortom dat een beeld wordt gegeven van den geldelijken opzet zooals de raad zich dien denkt.

De Landvoogd stelt er prijs op, dat deze aangelegenheid *afzonderlijk* in behandeling wordt genomen, dus los van die waarover handelt mijn bovengenoemd schrijven van heden No. 3155/II.

De Gouvernements Secretaris,
(w. g.) VAN VALKENBURG.

Ook deze zaak was aan het einde van 1918 nog in overweging.

HOOFDSTUK XI.

BRANDWEER.

Het materiaal in gebruik bij de brandweer bestond in verslagjaar uit:
2 auto brandspuiten;
1 stoom brandspuit;
16 motorspuiten.

Gedurende verslagjaar moest 26 maal worden uitgerukt, waarbij 8 maal geen water behoefde te worden gegeven.

Vermelding verdient vooral de hevige brand in de Kampong Kebon-Klappa en de buitengewoon zware brand in de kampong Kramat-Kwitang. Tengevolge van dezen brand, waarbij door de lichte brandbaarheid der kamponghuisjes, den zeer sterken wind en de buitengewone droogte van blusschen bijna geen sprake kon zijn, ging vereweg het grootste gedeelte van deze kampong in vlammen op.

In zijn vergadering van 7 October 1918 werd door den Gemeenteraad tot waarnemend Commandant van de Brandweer benoemd de heer R. B. M. de Wijs, gepensioneerd Luitenant Kolonel der Infanterie en werd deze uitgenoodigd tot het doen van voorstellen in het belang van een betere organisatie en dienstuitvoering van de Brandweer.

Reeds bij brief van 28 October d.a.v. no. 8 werden door den heer De Wijs de noodige voorstellen ingediend. Deze voorstellen werden opgenomen in Gemeentebblad 1918 no 460 en door den Gemeenteraad in zijn vergadering van 23 December 1918 aangenomen.

HOOFSTUK XII.

SCHOUWBURG.

In totaal hadden 92 speelavonden plaats, terwijl dit aantal bij de begroting op 80 werd geraamd.

De bestaande loge van den Resident onderging een verbouwing; voor den Burgemeester werd een eigen loge ingericht.

De plannen voor de vernieuwing en vergroting der buffetten, het bijbouwen van W.C.'s voor galerijbezoekers en artisten, zoomede het geheel opnieuw schilderen van het gebouw, waren in voorbereiding en zullen in 1919 worden uitgevoerd.

Het plaatsen van een tank achter het tooneel ter vermindering van het brandgevaar en voor watertoevoer naar de W.C.'s was einde 1918 reeds gereed.

In voorbereiding voor 1919 waren het geheel vernieuwen van de loge voor den Gouverneur-Generaal, met daarbij behorende aanschaffing van meubilair en stoffeering, zoomede de vernieuwing van de directiekamer.

De administrateur M. Vis ging einde 1918 met buitenlandsch verlof, terwijl als zijn vervanger tijdelijk werd aangewezen de heer H. van de Wall.

HOOFDSTUK XIII.

MARKTWEZEN.

Onder gemeentebeheer stonden de markten: *Senen, Pasar Baroe, Pasar Ikan, Pasar Pintoe Ketjil* en *Sawah Besar*. De onteigening van het particuliere land *Tanah-Abang* heeft in 1918 haar beslag gekregen en met ingang van 1 Januri 1919 is de pasar *Tanah-Abang* in het beheer van de Gemeente gegeven. Bij besluit van den Resident van Batavia van 31 December 1918 zijn de grenzen van het pasarterrein vastgesteld. Bij Raadsbesluit van 1 November 1918 is met ingang van 1 Januari 1919 de verordening op het gebruik en het beheer van de pasarterreinen en de pasarloodsen toepasselijk verklaard op den pasar *Tanah-Abang*.

In het begin van verslagjaar was tengevolge van de geweldige overstromingen de aanvoer van produkten, gecultiveerd in de omstreken van Batavia, gering. Later liet het marktbezoek te wenschen over, hetgeen toegeschreven moet worden aan de heerschende influenza. Het gebrek aan het hoofdvoedsel, de rijst, had tengevolge dat minder op de markten werd omgezet.

Bij Raadsbesluit van 23 December 1918 werd de beheers-commissie opgeheven en daarvoor in de plaats benoemd een Directeur van het Marktwezen, terwijl een commissie van advies werd ingesteld, waarvan alleen raadsleden lid zullen zijn.

De inkomsten van het marktwezen hebben bedragen f 46564,54, terwijl de uitgaven waren f 21884,91.

Door verschillende omstandigheden is nog geen aanvang met de verbetering van de inrichting der pasars gemaakt.

HOOFDSTUK XIV.

SLACHTBEDRIJF.

Runderslacht: Op 31 December 1918 waren er 6 particuliere slachtgelegenheden tegen 5 in 1917.

Geslacht zijn 15064 runderen, zijnde 6248 Javaansche, 231 Australische runderen en 8585 Balineesche ossen. Berekend volgens een getaxeerd slachtgewicht van een Javaansch rund 90 K.G., een Australisch rund 200 K.G. en een Balineesche os 160 K.G., vertegenwoordigt het aantal geslachte runderen een hoeveelheid van 1982120 K.G. vleesch.

Getaxeerd wordt dat uit de gemeente Meester-Cornelis zijn ingevoerd 170000 K.G. vleesch.

De vee prijzen waren voor Javaansch vee 27½ — 29 cent en voor Balineesch vee 30 cent per K.G., levend gewicht op de plaats van afzending gewogen. De prijs van het Australische vee is onbekend.

De vleeschkeuring is verricht op 197 runderen, waarvan 6 geheel zijn afgekeurd. Bij de vleeschkeuring is geen enkel geval van tuberculose geconstateerd.

Voor den verkoop van rundvleesch zijn 85 vergunningen afgegeven.

Buffelslacht: Geslacht zijn 8725 buffels. Het gemiddeld slachtgewicht van een buffel wordt getaxeerd op 150 K.G., dus vertegenwoordigden de 8725 buffels een hoeveelheid vleesch van 1308750 K.G.

De invoer van versch buffelvleesch uit de gemeente Meester-Cornelis heeft vermoedelijk 300000 K.G. bedragen.

Het vleesch is gekeurd van 128 uit nood geslachte buffels waarvan 3 geheel voor consumpte zijn afgekeurd.

Van de waarde der levende buffels is geen eenheidsprijs op te geven, omdat dit vee naar getaxeerde waarde wordt verhandeld. De prijs was gedurende het verslagjaar steeds stijgende. In den groothandel werd buffelvleesch met been verkocht à f 0,55 per K.G.

De aanvoer van buffels uit de omstreken van Batavia was onvoldoende. Waren er geen buffels van Soembawa ingevoerd dan zou een noodtoestand geheerscht hebben.

Voor den verkoop van buffelvleesch werden 144 vergunningen afgegeven.

In April van het verslagjaar kwam de verbouwing van de buffelslachtplaats gereed. Er werd toen overgegaan tot den maatregel om den slachttijd

te stellen op 3½ tot 5½ uur 's middags en van af dien tijd wordt het vleesch in de vleeschbewaarplaats tot 's nachts bewaard. Behalve verscheidene andere gebreken is gebleken dat de slachtplaats veel te klein is. Aan de inschikkelijkheid van den Javaan is het toe te schrijven dat gedurende den vastgestelden tijd het voor de slachtbank aangeboden aantal buffels en runderen geslacht kunnen worden. De slagers zijn ingenomen met het gewijzigde slachtuur.

Geitenslacht: Er waren op 31 December 1918 4 particuliere geitenslachtgelegenheden. Levend gekeurd en geslacht werden 22553 geiten en schapen, terwijl het bekend is dat een groot aantal geiten clandestien geslacht werden. De prijs der levende geiten bleef hoog. Het gemiddelde slachtgewicht van een geit op 10 K.G. stellende, vertegenwoordigt het aantal in 1918 geslachte geiten een hoeveelheid van 225530 K.G. vleesch. Invoer van geitenvleesch had voornamelijk van uit de gemeente Meester-Cornelis plaats.

Voor den verkoop van geitenvleesch zijn 60 vergunningen afgegeven.

Varkensslacht: De varkens werden gekeurd en geslacht uitsluitend in het gemeentelijk varkensslachthuis. De inrichting van het slachthuis blijft voldoende, noodig zijn echter nog enkele bijgebouwen als bad- en kleedkamer voor de slagers, paardenstal en magazijn.

Het aantal geslachte varkens bedroeg 33078, berekend naar een slachtgewicht van 35 K.G., vertegenwoordigde het aantal geslachte varkens dus een hoeveelheid van 1157730 K.G. vleesch.

De prijzen der varkens waren gedurende het verslagjaar stijgende en bedroegen in December 1918 ongeveer f 50.— per pikol. Hierdoor zijn de vleeschprijzen ook gestegen, zij bedroegen f 0,90 per kati.

Op alle geslachte varkens werd de vleeschkeuring verricht. Afgekeurd werden voor consumptie 13013 K.G. vleesch, waaronder dat van 59 geheele varkens.

Invoer van varkens had plaats uit Padang en Bali. Tengevolge van de slechte bootverbindingen moest echter de invoer uit Padang gestaakt worden. Uit Bali en Lombok had een geregelde invoer plaats. Ware deze er niet geweest, dan zou de prijs der varkens veel hooger gestegen zijn.

Invoer van varkensvleesch had officieël niet plaats. Wel werd regelmatig ongekeurd vleesch uit de gemeente Meester-Cornelis ingevoerd, maar dit is praktisch niet tegen te gaan, omdat de grenzen der bewoonde kommen der beide gemeenten inelkaar loopen.

Getaxeerd wordt dat in de gemeente Batavia het gedurende 1918 geslachte vee een hoeveelheid vleesch vertegenwoordigt heeft van:

1982120	K.G. rundvleesch,
1308750	„ buffelvleesch,
225530	„ geitenvleesch en
1157730	„ varkensvleesch.

Totaal 4674130 K.G. vleesch;

terwijl nog ingevoerd zijn ongeveer: 170000 KG. rundvleesch,
300000 „ buffelvleesch.

Totaal. 470000 K.G. vleesch.

Veemarkten: Op de buffelmarkt kwam in het verslagjaar de nieuwe stal gereed, welke aan de verwachtingen voldoet.

Op de markt zijn gebracht 2417 buffels en hebben overnacht 4556 buffels. De toevoer van buffels was gering, vermoedelijk veroorzaakt door het feit dat een groote welvaart in de residentie Bantam heerscht, waardoor de bevolking niet verplicht is vee te verkoopen om over contanten te beschikken. Ook werd het bespaarde geld in buffels belegd.

Op de varkensmarkt werden aangevoerd 22285 varkens. Het grootste aantal daarvan werd direct in de stallen van het Slachthuis gestald. Slechts 5189 varkens werden naar elders vervoerd, voornamelijk naar de gemeente Meester-Cornelis, namelijk 2802 varkens of 51% van het totaal aantal uitgevoerde varkens.

Tengevolge van gebrek aan een korte en gemakkelijke verbinding van den spoorweg met het Varkensslachthuis worden de varkens, in kleine manden opgesloten, per grobak aangevoerd.

Zoowel verpakking als vervoer zijn primitief en veroorzaken dat menig varken verwond raakt, ziek wordt of sterft. Een groote verbetering zal zijn tot stand gekomen nadat het spoorwegstation Pisang Batoe, noodig voor de exploitatie van het runder-, buffel- en geitenslachthuis, waarvan de bouw door den Raad is toegestaan, zal zijn geopend. Alsdan kunnen de varkens gemakkelijker per spoor als per grobak worden ingevoerd en per decauvilspoor naar de stallen van het Varkensslachthuis worden vervoerd.

HOOFDSTUK XV.

EUROPEESCHE BEGRAAFPLAATSEN.

Gedurende verslagjaar werden op de Europeesche-Begraafplaats 538 lijken begraven, waaronder 192 van mannen, 146 van vrouwen, 98 van jongens, 73 van meisjes en 29 levenloos geboren kinderen.

Door tusschenkomst van de begraafplaats werden nog 110 lijken begraven te Mangga Doewa, Meester Cornelis en elders.

Het hoogste sterftecijfer werd in October bereikt zooals blijkt uit onderstaanden tabel. Uit deze tabel blijkt tevens het groote verschil in sterfte tusschen 1917 en 1918.

Sterfgevallen in:	1918	1919
Januari	49	28
Februari	28	30
Maart	40	31
April	32	32
Mei	45	35
Juni	43	27
Juli	42	38
Augustus	40	32
September	49	29
October	80	21
November	60	32
December	30	32
Totaal	538	367

De ramingen voor ontvangsten en uitgaven bedroegen voor verslagjaar respectievelijk f 50000.— en f 33572.—.

De werkelijke ontvangsten bedroegen ruim f 73000.— en de uitgaven ruim f 48000.—.

Het uitsluitend recht werd verleend voor 181 graven, 10 kelders voor 1 lijk, 9 kelders voor 2 lijken en 6 kelders voor 3 lijken. Voor 56 graven werd vergunning gegeven om deze te omheinen of te overdekken.

Het kerkhof werd uitgebreid met een oppervlakte voor 120 graven. Dit gedeelte is thans de afdeeling VIII/a.

De Zuideringang van de poort werd dichtgemetseld en een begin werd gemaakt met het plaatsen van oude, hardsteenen zerken in den muur van den ingang. Deze zerken lagen in den vloer van de poort en gedeeltelijk op verschillende plaatsen verspreid.

Een der twee statielijkwagens werd omgebouwd tot een lijkwagen 1e klasse.

Waar reeds sedert geruimen tijd gebleken was dat de beschikbare ruimte op de begraafplaats te Tanah-Abang te klein werd, werd in verslagjaar aangekocht het land „Laanhof” gelegen aan den weg naar Paal-Merah voor een bedrag van f 75000.—. Voor de inrichting van dit land tot Europeesche begraafplaats werd in 1918 een bedrag van f 120.650.— beschikbaar gesteld.

Einde verslagjaar was dit werk nog niet gereed.

1918	1917	1916
45	45	45
38	38	38
30	30	30
40	40	40
31	31	31
32	32	32
33	33	33
43	43	43
37	37	37
43	43	43
38	38	38
32	32	32
39	39	39
31	31	31
32	32	32
33	33	33
307	307	307

De uitgaven voor ontvangsten en uitgaven bedroegen voor verslagjaar 1918 f 7000.— en f 33375.—
De werkelijke ontvangsten bedroegen ruim f 73000.— en de uitgaven ruim f 48000.—
Het afsluitend teelt werd verhoogd voor 181 graven, 10 kelders voor 181 graven voor 3 kelders en 5 kelders voor 3 kelders. Voor 55 graven werd verhooging gegeven om deze te omhelmen of te overdekken.

HOOFDSTUK XVI.

INLANDSCHE BEGRAAFPLAATSEN.

Het dagelijksch beheer van de Inlandsche begraafplaatsen wordt krachtens artikel 2 der verordening van 28 Augustus 1917 gevoerd door den Commies van de afdeling Comptabiliteit ter Gemeente Secretarie.

De te Kampong Gatep gelegen begraafplaats voor Christen Inlanders staat ingevolge artikel 1 van de verordening van 27 September 1905 onder het toezicht van eene Commissie van 2 leden.

De Inlandsche begraafplaatsen zijn gelegen te Karet, Mangga II, Kampong Boegis en Kampong Kodja.

Laatstgenoemde begraafplaats, evenzoo de gemengde te Tandjong Priok, zijn op 1 Januari 1917 in beheer van het Havenbedrijf van Tandjong Priok overgegaan.

Vroegere, reeds gesloten Inlandsche begraafplaatsen zijn gelegen te Pasar Baroe (Tanah Abang), Oetan Pandjang, Kampong Goesti, Angke, Djembatan Doewa en Djembatan Tiga. In 1916/1917 werd de oude slaven-begraafplaats behorende tot het complex Inlandsche begraafplaatsen te Karet, door den Dienst van Gemeentewerken opgeruimd en voor verder gebruik in orde gemaakt.

Op deze begraafplaats na, zijn alle te Karet gelegen en als begraafplaats in gebruik zijnde terreinen nagenoeg vol.

Gedurende 1918 worden op de Inlandsche begraafplaatsen 11288 lijken begraven, waarvan 323 in de 1e klasse, 2867 in de 2e, 1502 in de 3e en 6596 in de 4e klasse. (De 4e klasse is medio verslagjaar ingevoerd).

In verband met het heerschen der Spaansche influenza bedroeg het totaal aantal begraven lijken in 1918 3190 meer dan in 1917.

Aan retributiën werd van de Inlandsche begraafplaatsen ontvangen f 12891,65, en van de Inlandsche Christenbegraafplaats f 646,50.

HOOFDSTUK XVII.

VERSCHILLENDE ONDERWERPEN.

a. Huishuren.

Op 15 Juni 1918 is in werking getreden de bij besluit van den Gouverneur Generaal van 7 Juni 1918 no. 62 afgekondigde Huurcommissie-ordonnantie (Staatsblad 1918 no. 288).

De aanleiding tot de invoering dezer ordonnantie was de algemeen in Indië uitgesproken wensch om een einde te maken aan de exorbitant hoge huurprijzen. Dat hier de wetgever ingrijpen moest is een gevolg van de omstandigheden. Er zijn geen huizen genoeg in de meeste groote plaatsen van Indië. Het aantal Europeanen in de hoofdplaatsen blijft stijgende, de aanbouw van huizen, die daarmee gelijken tred moet houden, evenwel niet. Door de enorme prijsstijging van alle bouwmaterialen en werkloonen in verband met den oorlog nam de nieuwbouw gestadig af.

De toenemende woningschaarschte is op alle grootere plaatsen woningnood geworden. Op al die plaatsen aandrang om den aanbouw van nieuwe huizen door het Gouvernement, gemeente of coöperatie aan te wakkeren, doch tot dusverre zonder tastbare resultaten.

Voor ieder huis in groote plaatsen waren tientallen liefhebbers. Geen wonder dat de huiseigenaren van deze omstandigheden gebruik en misbruik maakten en ten slotte al hun huizen tegen hoge prijzen verhuurden en daarmee oorlogswinst maakten ten koste van de huurders, die tegenover deze opdrijving machteloos stonden. Allerwege riep men om maximumprijzen voor huizen evenals in de Europeesche landen voor levensmiddelen waren vastgesteld. Nu was daarin, door de ongelijksoortigheid van de Indische huizen, niet te voorzien en moest, wilde men de bevolking helpen, door de Regeering op andere wijze worden ingegrepen.

Hierin nu is de Indische wetgever naar het voorbeeld in Nederland (de Huurcommissiewet) gelukkig geslaagd en heeft eene ordonnantie in het (even geroepen, waarvan de beginselen zijn:

de huiseigenaar kan den huurder niet verdrijven omdat hij weigert meer huur te betalen en om een anderen huurder te nemen die dit wel wil;

de huiseigenaar mag noch van zijn tegenwoordigers noch van een nieuwen huurder meer huur bedingen, dan op 1 Januari 1916 voor het huis in kwestie werd betaald, tenzij hij daartoe de toestemming van de huurcommissie heeft gekregen;

voor een huis hetwelk op 1 Januari 1918 niet werd verhuurd doch door den eigenaar zelf werd bewoond of eene andere bestemming had en thans wordt verhuurd voor woonhuis moet de normale huurwaarde van 1 Januari worden geschat;

voor een huis na 1 Januari 1916 gebouwd geldt als de normale huur de eerste huurprijs.

Het invorderen en bedingen van hoogere huurprijzen dan de normale huur zal derhalve alleen zijn toegelaten als vooraf de toestemming van plaatselijke commissie's, de „Huurcommissie's", is verkregen. Of de instelling van eene „Huurcommissie" gewenscht is beoordeelt de Gouverneur-Generaal of voor plaatsen waar een gemeenteraad is, deze raad.

Dienovereenkomstig werd door den Gemeenteraad van Batavia in zijn vergadering van 24 Juni 1918 beslist, dat er in deze Gemeente twee huurcommissie's zouden zijn en wel een voor het gedeelte van de Gemeente gevormd door het 1e en 4e stembedistrict en één voor dat gevormd door het 2e en 3e stembedistrict. De datum van inwerking treding van dit besluit werd bepaald op 30 Juni 1918.

In verband hiermede moesten derhalve de eigenaren van huizen, die de huurprijzen daarvan na 1 Januari 1916 hadden verhoogd, zich vóór 1 Augustus 1918 met een verzoekschrift tot de betrokken huurcommissie wenden wanneer ze tenminste de verhooging geheel of gedeeltelijk gehandhaafd wenschten te zien. Aan dit voorschrift werd voldaan door eigenaren van 1558 woningen liggende binnen het ressort der eerste Commissie en van 713 woningen in dat der tweede commissie. De huurprijzen der woningen splitsende in verschillende klassen, verkrijgt men voor de in het ressort der eerste Commissie gelegen woningen met een

huurprijs van	1 — 10 gulden	296
	11 — 25 „	335
	26 — 50 „	265
	51 — 75 „	163
	76 — 100 „	150
	101 — 125 „	129
	126 — 150 „	85
	151 — 175 „	49
	176 — 200 „	45
	201 — 300 „	23
	boven 300 „	18

en voor de in het ressort der tweede Commissie gelegen woningen met een

huurprijs van	1 — 10 gulden	50
	11 — 25 „	66
	26 — 50 „	137
	51 — 75 „	132
	75 — 100 „	97

101 — 125	gulden	73
126 — 150	"	74
151 — 175	"	26
176 — 200	"	27
201 — 250	"	21
boven 250	"	10

De huurders der 1558 woningen zijn te splitsen in:

760 Europeanen

166 Inlanders en

632 Vreemde Oosterlingen

Die der 713 woningen zijn te splitsen in

508 Europeanen

64 Inlanders

141 Vreemde Oosterlingen.

In totaal werden dus ruim 2200 woningen aan het oordeel der Huurcommissie's onderworpen. De huurprijzen van de minstens 30000 overige woonhuizen binnen de Gemeente Batavia vielen op 1 Augustus 1918 ingevolge de bepalingen der Ordonnantie automatisch terug tot den huurprijs van 1 Januari 1916 of waren in het tijdvak 1 Januari 1916 — 1 Augustus 1918 niet verhoogd. Dit laatste was in verband met den heerschenden woningnood niet aan te nemen, zoodat daaruit de conclusie moest worden getrokken, dat tallooze huiseigenaren zich aan de bepalingen der Ordonnantie niet stoorden, in de hoop dat de huurders uit onwetendheid of angst zouden doorgaan de hogere huurprijzen ten onrechte te betalen. Dit laatste is dan ook herhaaldelijk gebleken en moest bij de Inlandsche bevolking worden toegeschreven aan onwetendheid; bij de Europeesche bevolking in de eerste plaats aan indolentie, in de tweede plaats, doch slechts voor een zeer gering deel, aan de onmogelijkheid om zekerheid te verkrijgen aangaande den huurprijs van 1 Januari 1916. De Huurcommissie's toch stonden daar geheel buiten — de Ordonnantie schreef haar voor de ingekomen rekestten te behandelen —; de onwillige verhuurders konden worden vervolgd en gestraft wegens overtreding der Ordonnantie, de huurders evenwel bezaten algeheele bevoegdheid om, indien de verhuurder ten deze niet aan zijne verplichtingen had voldaan, de huurprijzen eigenmachtig tot de normale huurwaarde — de huurprijs van 1 Januari 1916 — te verlagen.

Ook dit is in verreweg de meeste gevallen niet geschied.

Teneinde nu de onwillige, niet medewerkende huurders onder bedreiging met straf te verplichten aan de Huurcommissie de benodigde gegevens te verstrekken — in 't bijzonder een opgave voor den huisprijs van 1916 — werd door den Gemeenteraad in zijn vergadering van 23 September 1918 vastgesteld de „Verordening op het verstrekken van inlichtingen betreffende het woningwezen in de Gemeente Batavia”.

De Gemeenteraad evenwel was van oordeel dat deze verordening van weinig invloed zou zijn op de Inlandsche huurders. Onbekendheid vooral ook met de bepaling en strekking van deze verordening was van die zijde te vreezen. Teneinde nu toch de Inlandsche bevolking, die vooral van de huuropdrijvingen het meest te lijden had, in dezen ter hulp te komen, werd door den Gemeenteraad in evengenoemde vergadering, op aandringen van de Huurcommissie's, besloten tot de aanstelling van een ambtenaar behoorende tot, geheel thuis in en het vertrouwen genietende van de inheemsche bevolking, wiens taak zou zijn om in de kampongs rond te gaan en eenige juiste kennis te verspreiden omtrent de bedoelde wettelijke bepalingen en zelf gegevens te verzamelen omtrent de huishuren enz. en die aan de Huurcommissie's over te brengen. Langs dezen weg hoopte men zou deze bevolkingsklasse ook weldra de goede gevolgen ondervinden van de zoo goed bedoelde ordonnantie en zou de Gemeenteraad op zich nemen wat ten deze eigenlijk de verschillende politieke en weldadigheidsvereenigingen hadden behooren te doen.

Bij de eerste Huurcommissie waren op 31 December 1918 ingekomen 437 verzoekschriften betrekking hebbende op 1637 woningen. Hiervan waren afgedaan 201 rekestten betreffende 451 woningen. Goedgekeurd werden de verhoogde huurprijzen van 164 en verlaagd die van 242 woningen, de huuropzegging werd in 14 gevallen toegestaan en in 21 gevallen geweigerd, terwijl de normale huurwaarde van 10 woningen werd getaxeerd.

Bij de tweede Huurcommissie waren op 31 December 1918 ingekomen 324 verzoekschriften betrekking hebbende op 814 woningen. Hiervan waren afgedaan 254 rekestten betreffende 626 woningen. Goedgekeurd werden de verhoogde huurprijzen van 206 en verlaagd die van 370 woningen, de huuropzegging werd in 19 gevallen toegestaan en in 29 gevallen geweigerd, terwijl de normale huurwaarde van 2 woningen werd geschat.

Van 576 woningen werd derhalve omtrent het bedrag van den huurprijs door de tweede Commissie eene beslissing genomen. Het totaal bedrag der huurprijzen van deze 576 huizen was op 1 Januari 1916 f 40543.50, op 1 Augustus 1918 f 48547.50, zijnde eene vermeerdering van f 8004.— of ongeveer 20%. Na de vaststelling door de Commissie was het totaal bedrag f 43908.—, zijnde nog f 3354.50 boven dat van 1 Januari 1916 of $\pm 8\frac{1}{2}$ %. De door de Huurcommissie bewerkstelligde huurverlaging bedroeg derhalve f 4639.50 of $\pm 11\frac{1}{2}$ %.

Uit deze cijfers moge voldoende blijken het nuttig effect der Huurcommissie's en het voor de huurders werkelijk groote belang dat zij bij eene behoorlijke medewerking ter zake van de Ordonnantie kunnen hebben.

b. Hypotheekbank.

Bij Raadsbesluit van 24 Juli 1914 no. 2812, gewijzigd bij het besluit van 12 Juli 1915 no. 1652, stelde de Gemeente zich garant voor de verplichtingen, welke een door den heer Th. J. F. A. Lieftrinck in het leven te roepen hypotheekbank krachtens de door haar uit te geven pandbrieven tegenover derden op zich zou nemen.

Onder de voorwaarden bij deze Raadsbesluiten bedongen kwam o. m. de bepaling voor, dat de hypotheekbank uiterlijk twee jaar na dagteekening van de goedkeuring door de Regeering van het Raadsbesluit tot garantieverleening in bedrijf moet zijn gesteld, bij gebreke waarvan de garantie zou worden beschouwd als te zijn niet verleend.

Bij de ordonnantie van 15 Mei 1916, opgenomen in Staatsblad no. 376 van dat jaar, werd evengemeld Raadsbesluit bekrachtigd, zoodat de in de voorwaarden genoemde termijn van 2 jaren op 15 Mei 1918 verstreek.

Naast de door de Gemeente te stichten eigen hypotheekbank, waartoe door den Burgemeester ter Raadsvergadering van 10 Juni 1918 aan den Raad een voorstel werd in uitzicht gesteld, werd in dezelfde Raadsvergadering besloten om de met met den heer Lieftrinck ter zake van de garantie der op te richten hypotheekbank voor den tijd van 2 jaren te verlengen.

Deze overkomst luidt als volgt:

De Gemeenteraad van Batavia;

Gelezen den brief van den Burgemeester van Batavia van 14 Mei 1918, No. 2694 (gemeentebld No. 171);

Gelet op zijne besluiten van 24 Juli 1914 No. 2812 en 12 Juli 1915 No. 1652;

Nog gelet op artikel 68b lid 3 van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië;

HEEFT BESLOTEN.

I. Behoudens bekrachtiging van sub I van dit besluit bij ordonnantie, de gemeente Batavia garant te stellen voor de verplichtingen, welke een door den heer Th. J. F. A. Lieftrinck in het leven te roepen hypotheekbank krachtens de door haar uit te geven pandbrieven tegenover derden op zich zal nemen tot een bedrag ten hoogste gelijk aan dat der in de gemeente Batavia ten name van voormelde instelling loopende hypothecaire leeningen, mits de op te richten hypotheekbank voldoet aan de volgende voorwaarden en bepalingen:

1. De bank zal geen ander bedrijf mogen uitoefenen dan dat van een hypotheekbank.

2. Het geplaatste maatschappelijk kapitaal der hypotheekbank zal bedragen minstens twee millioen gulden.

3. Van de te maken overwinst zal minstens twintig procent worden afgezonderd voor de vorming en aanvulling van een reservefonds.

Onder overwinst wordt verstaan het bedrag der winst, dat beschikbaar blijft, nadat aan aandeelhouders is uitgekeerd vijf procent over het gestorte kapitaal.

4. Geen gelden zullen worden uitgezet in andere gemeenten dan die welke garantie verleenen.

5. Geen andere hypotheeken zullen worden verleend, dan die zijn goedgekeurd bij meerderheid van stemmen eener plaatselijke commissie van toezicht, bestaande uit drie personen, waarvan een lid wordt aangewezen door den gemeenteraad, een door de hypotheekbank en het derde door deze twee gezamenlijk. Indien de twee eerstgenoemde leden omtrent de keuze van het derde lid niet tot overeenstemming kunnen komen, geschiedt de aanwijzing daarvan door den adviseur voor de decentralisatie.

6. De hypotheekbank zal ook gelden uitzetten onder hypothecair verband op het recht van erfpacht of van opstal op gronden, door de gemeente krachtens nader vast te stellen verordening in erfpacht of opstal uit te geven.

7. Alle bij de bank ingekomen aanvragen, ook die, welke zij niet voor inwilliging vatbaar acht, zullen aan de sub 5 bedoelde commissie worden voorgelegd ter beoordeeling.

8. Geen leeningen zullen worden gegeven tot hooger bedrag dan twee derde gedeelten der door de sub 5 bedoelde commissie geschatte waarde van het onderpand.

9. Het gezamenlijk bedrag der in omloop zijnde, zoowel die voor Batavia als die voor andere garandeerende gemeenten uitgegeven pandbrieven zal het tienvoud van het geplaatste kapitaal, vermeerderd met het reservefonds, niet overtreffen.

10. De uit te geven pandbrieven zullen in uiterlijk vijf en veertig jaren worden afgelost.

11. Met het toezicht op de naleving dezer overeenkomst namens de garandeerende gemeente zal onverminderd het recht der gemeente om te allen tijde zelve dat toezicht uit te oefenen, een trustmaatschappij worden belast. De aanwijzing der trustmaatschappij geschiedt door de Directie der Javasche Bank. De hypotheekbank verbindt zich, zoowel aan de trustmaatschappij als aan de gemeente inzage te geven van alle boeken en bescheiden en van de kas.

12. De pandbriefhouders worden tegenover de garandeerende gemeente zoo in als buiten rechten in alle opzichten vertegenwoordigd door bovenbedoelde trustmaatschappij, in dier voege, dat de rechten der pandbriefhouders tegenover de garandeerende gemeente uitsluitend door tusschenkomst van genoemde trustmaatschappij kunnen uitgeoefend worden.

13. De kosten van de sub 5 genoemde commissie en van de sub 11 bedoelde trustmaatschappij komen voor rekening der hypotheekbank.

14. De hypotheekbank keert aan de garandeerende gemeenten tezamen uit twintig procent der overwinst, in de verhouding van het door ieder gemeente aan het einde van het boekjaar gegarandeerde bedrag.

Besluit:

Deze motie telegrafisch ter kennis te brengen van den Minister van Koloniën en de Tweede Kamer der Staten-Generaal en een afschrift daarvan toe te zenden aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië;

dat hij in aansluiting daaraan eerbiedig de aandacht vraagt voor het volgende:

dat bij het gewraakte voornemen der Regeering hier te lande om het Departement van Gouvernementsbedrijven en — als zich een gunstige gelegenheid voordoet — ook andere departementen en landskantoren naar Bandoeng over te brengen, welk voornemen den Gemeenteraad eerst is bekend geworden uit het vermeldde op de bladzijden 112 en 113 van het met de Javasche Courant van 18 September 1917 verzonden Indisch ontwerp der Begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1918, blijkbaar geenerlei rekening is gehouden met de daarbij betrokken belangen der Gemeente Batavia, deze Gemeente althans daarin niet is gekend;

dat, zoo wellicht bedoelde belangen op zichzelf geen doorslag mogen geven in deze aangelegenheid van het Land, zij stellig mede in de weegschaal mogen worden geworpen, wanneer de redenen van Landsbelang welke voor den onderwerpelijken maatregel zijn aangevoerd, voor aanvechting vatbaar zijn en zelfs overwegingen van Landsbelang *daartegen* kunnen worden geldend gemaakt;

dat een en ander nu, naar de meening van den Gemeenteraad, inderdaad het geval is, weshalve de Raad zich moge veroorloven bij dezen te treden in een bespreking der zaak zoowel uit een oogpunt van algemeen- of Landsbelang als gezien in het licht van het belang der Gemeente, hetgeen trouwens hieronder zal blijken ten nauwste met elkaar samen te hangen;

dat aan de in de eerste plaats voor de overbrenging aangevoerde overweging, als zoude het bergklimaat van Bandoeng de voorkeur verdienen boven het kustklimaat van Batavia in haar algemeenheid weinig beteekenis kan worden gehecht, waar het eenige meer concrete voordeel van eerstbedoeld klimaat, dat in het „Indisch ontwerp” t.a.p. wordt genoemd, daarin zou bestaan, dat met minder ruime lokaliteiten zou kunnen worden volstaan, en dus de bouwkosten geringer zijn;

dat dit argument naar 's Raads oordeel nauwelijks ernstig kan worden genomen en gevoeglijk verder buiten beschouwing kan worden gelaten;

dat bij het klimaatsargument weliswaar een beroep wordt gedaan op ontwikkeling der toestanden in andere koloniën en — wat ten dezen bezwaarlijk als een bewijs kan dienen — op de uitbreiding van Semarang naar het heuvelterrein aldaar, doch met geen enkel feit of cijfer wordt gestaafd, dat het klimaat van Bandoeng gezonder zou zijn dan dat van Batavia;

dat dit ook blijkbaar niet enkel een kwestie is van meer of minder hooge ligging, getuige de omstandigheid, dat de Regeering hier te lande in verband met een verzoek van den Gemeenteraad van Buitenzorg om aanstelling van een Burgemeester voor die Gemeente genoemden Raad erop

wees, dat het klimaat van Buitenzorg (veel hooger gelegen dan de heuvels bij Semarang, en veel lager dan de Bandoengsche hoogvlakte) weinig opwekkend was en voor sommige gestellen bepaald ongunstig;

dat het derhalve nog zeer de vraag is, of uit een oogpunt van werkcapaciteit niet de hoogere luchtstreken in het algemeen, doch bepaaldelijk Bandoeng boven Batavia moet worden verkozen, al moge dan aan de verbetering van den gezondheidstoestand te Batavia nog veel zijn te doen;

dat bij gebreke van morbiditeits- en mortaliteitscijfers betreffende Bandoeng geen bepaalde vergelijkingen te maken zijn, doch dat de Raad overtuigd is, dat wanneer opdracht wordt gegeven om een vergelijking op te maken van de frequentie van verzuim en verlof wegens ziekte bij het hoofdbureau der S. S. O. L., tot vóór korten tijd te Soerabaja gevestigd en bij het hoofdbureau der Westerlijnen, tot vóór korten tijd te Bandoeng gevestigd, ten dezen een meer bepaalde aanwijzing zou kunnen worden verkregen, welke zeer waarschijnlijk ten voordeele van Soerabaja zou uitvallen;

dat het streven om voor de departementen en andere landskantoren een gunstiger klimaat te zoeken ook kwalijk te rijmen is met de groote financiële offers, welke het Gouvernement zich getroost om den gezondheidstoestand van Batavia te verbeteren, in de overtuiging blijkbaar, dat Batavia die offers verdient en dat zij inderdaad tot de gewenschte verbetering zullen leiden;

dat — om over te gaan tot de bespreking van een tweede voor de overbrenging aangevoerd argument — de kwestie van het bouwterrein ten dezen van weinig gewicht moet worden geacht;

dat toch — daargelaten dat het Gouvernement reeds eenige jaren geleden groote terreinen aan Molenvliet West alhier voor de oprichting van het departement van Gouvernementsbedrijven heeft aangekocht en niettegenstaande het groote gebrek aan bouwgrond vrijwel braak heeft laten liggen na de daarop staande gebouwen, welke anders voor andere doeleinden te gebruiken waren geweest, grootendeels te hebben afgebroken — het Land te Batavia de kostelooze beschikking heeft over een terrein, bij uitnemendheid geschikt en als aangewezen voor bebouwing met groote gebouwen, nl het Koningsplein;

dat voorts een gemeentelijk bouwbedrijf, als waarvan t.a.p. in het Indisch begrootingsontwerp wordt gesproken, met al de voordeelen welke daarvan worden verwacht, uit den aard der zaak te Batavia evenzeer mogelijk is en desgewenscht ter hand zal worden genomen;

dat overigens niet kan worden aangenomen dat de Regeering zich ten dezen zou laten leiden door andere dan *natuurlijke* voordeelen, welke de eene plaats van vestiging boven de andere mocht bieden en dat de Regeering bij het bepalen van Hare keuze zich zou laten beïnvloeden door de grootte van de materiële contrapraestaties, welke de gemeenten ter wille van de vestiging der departementen in haar gebied aanbieden of voorspiegelen;

dat het echter wel billijk schijnt in het geding te brengen, welke lasten

Batavia zich reeds *heeft moeten* getroosten in verband met de aanwezigheid van de groote landskantoren;

dat toch hierdoor naar twee zijden de woningnood is vergroot, eensdeels doordat een zeer aanzienlijk aantal particuliere gebouwen aan hun bestemming van woonhuis is onttrokken en anderdeels doordat door de gestadige uitbreiding der Gouvernementsdiensten de verhouding tusschen vraag en aanbod van woongelegenheden nog ongunstiger is geworden;

dat daarom thans nu bovendien de Gemeente Batavia op het punt staat, reeds eenige jaren in voorbereiding zijnde maatregelen tot wegneming van dezen noodstand tot uitvoering te brengen, zij wel eenige aanspraak kan laten gelden op het behoud van de groote landskantoren in haar gebied waarop om verschillende voor de hand liggende redenen veel prijs door haar wordt gesteld;

dat toch, om slechts enkele punten aan te duiden, de gedachte overbrenging, hoe geleidelijk zij ook zouden geschieden voor Batavia belangrijke economische gevolgen zou medebrengen, welke bezwaarlijk eenigszins nauwkeurig zijn te voorspellen, doch waarschijnlijk veelzijdig nadeelig zullen zijn, gelet op de tegenwoordige beteekenis der plaats;

dat weliswaar de geschiedenis meerdere steden kent, welke door de natuurlijke ontwikkeling der dingen in aanzien daalden, doch het niet verantwoord mag heeten door een willekeurigen maatregel, als hoedanig de overbrenging der departementen naar Bandoeng, gezien in het licht der voorgaande beschouwingen, is aan te merken, de historie van eeuwen te niet te doen;

dat immers Batavia van den beginne is geweest de hoofdstad van Nederlandsch-Indië, veelal geheeten de Koningin van het Oosten, centrum van de verbinding van Nederlandsch-Indië met de andere landen, grootsch van aanleg, tegelijk handels- en ambtenarenstad, en juist door deze gelukkige vereeniging een veelzijdiger en dieper cultureel leven bezittend dan eenige andere Indische stad heeft en dan Bandoeng, immers een binnenplaats, met mogelijkheid ooit zal kunnen verwerven;

dat het feit zelf, dat Batavia zich heeft kunnen ontwikkelen tot wat het, naar het oordeel van een ieder, die Indië kent, is, doet zien, hoe weinig een — het zij erkend — niet ideaal klimaat aan de innerlijke kracht der maatschappij afdoet, wanneer overigens de voorwaarden voor haar ontplooiing voorhanden zijn;

dat dan ook, naar het den Gemeenteraad van Batavia wil voorkomen, niet genoeg de nadruk kan worden gelegd op het gewicht der *ideële* belangen, niet enkel van Batavia, doch min of meer ook van geheel Nederlandsch-Indië, welke met de onderwerpelijke kwestie gemoeid zijn, en waartegen het voordeel van een voor sommigen wat aangename (daarom nog niet gezonder) klimaat en eenige andere nog materiële — en overigens betwistbare — voordeelen in het niet verzinken;

Redenen, waarom genoemde Raad Uwer Excellentie en Uw Hooge

Colleges eerbiedig verzoekt het daarheen te willen leiden, dat aan het voornemen om de departementen en andere landskantoren naar Bandoeng over te brengen geen verdere uitvoering wordt gegeven dan in het belang van de defensie van het Land strikt noodzakelijk is.

't Welke doende, enz.,
De Gemeenteraad voornoemd,
Burgemeester.

d. Raadhuis.

Ter Raadsvergadering van 20 Februari 1918 werd de Burgemeester gemachtigd een overeenkomst aan te gaan met den Ingenieur Th. Karsten te Semarang voor de levering van een voorproject voor een, hetzij in het Wilhelminapark, hetzij op het Koningsplein op te richten Gemeentehuis. De heer Karsten aanvaardde namens het Architectenbureau „Karsten, Lutjens en Toussaint" te Semarang deze opdracht.

Bij schrijven van 15 November no. 251 diende de heer Karsten twee plannen in, één voor den bouw van een Raadhuis in het Wilhelmapark en één voor dien bouw op het Koningsplein.

In de hieronder afgedrukte toelichting komt de heer Karsten tot de conclusie, dat de plaatsing van het Raadhuis op het Koningsplein verre de voorkeur verdient boven die in het Wilhelminapark.

In zijn vergadering van 23 December 1918 besloot de Gemeenteraad o.a. dat het Raadhuis, behoudens de nog aan te vragen toestemming van de Regeering, zal worden opgericht op het Koningsplein op de daarvoor door den Ingenieur Karsten aangegeven plaats op het door hem ontworpen bebouwingsplan van het Koningsplein, met dien verstande dat, wanneer de Regeering op het Koningsplein een gebouw voor den Volksraad wil stichten, de Gemeente Batavia gaarne afstand doet van de voor haar Raadhuis bestemde plaats op het Koningsplein.

De door den heer Karsten gegeven toelichting op de door hem gemaakte bebouwingsplannen is de volgende:

Situaties van een Raadhuis te Weltevreden.

Toelichting.

Algemeen.

Ingevolge de beslissing van den Gemeenteraad van 25 Februari 1918 is, alvorens tot het uitschrijven van een prijsvraag kan worden overgegaan, nader vast te stellen *de plaats van het te bouwen Raadhuis*, hetzij op het Koningsplein, hetzij ter plaatse van het Wilhelminapark en de Citadel; bij een plaatsing op het Koningsplein moet daarbij tegelijkertijd de event. verdere bebouwing en parcellering van dat plein in de hoofdtrekken worden vastgelegd.

Een belangrijke en gelukkige coïncidentie doet zich baarbij voor, doordat tegelijk met deze plannen de projecten voor de *verhooging van de baan der Staatsspoorwegen* door een groot gedeelte van Weltevreden incl. de aanleg van een nieuw station Weltevreden met emplacement, vasten vorm gaan aannemen. Het bleek in hooge mate gewenscht de beide gevallen van situatie voor het Raadhuis, met de daar noodzakelijk uit volgende stedenbouwkundige consequenties, in samenhang met bedoelde baanverhooging te beschouwen en omgekeerd de spoorwegplannen daardoor niet onbeïnvloed te laten, waartegen bij den Dienst der Staatsspoorwegen geen principiëel bezwaar bestaat. Als resultaat hiervan zijn in de ingediende projecten, behalve de twee eigenlijke Raadhuissituaties, te onderscheiden de baanverhooging der S. S. resp. de op het betreffende S.S.-plan voorgestelde wijzigingen.

Alvorens de plannen nader toe te lichten, zij er uitdrukkelijk op gewezen, dat zij het karakter van *voorloopige projecten* hebben; die wel de hoofdzaken bedoelen vast te leggen, doch niet de détails, ook niet voorzoover die wel uit de teekeningen zijn op te maken. Deze détails — wegbreedten en profielen, rooilijnen, verschillende beplantingen en plantsoenen enz. — zullen nader zijn te bezien en vast te stellen; evenmin is de aangeduide loop der tramwegen als een definitief voorstel te beschouwen.

In de vogelvlucht-perspectieven, vervaardigd om een meer aanschouwelijk beeld van de ontworpen plattegronden te geven, was uit den aard der zaak eenige *architectuur* aan te duiden; deze is in geen enkel opzicht, tenzij op eenige bijzondere eigenschap in verband met een situatie in het volgende de aandacht wordt gevestigd, als essentiëel te beschouwen.

Voor een nadere bewerking van den plattegrond van *het Raadhuis zelve* bestond nog geen reden, zoodat de in de situaties aangegeven plattegronden niet bepaalde voorstellen zijn. Slechts was globaal na te gaan of de grootte der terreinen voor het vereischte Raadhuis, dat alle diensten omvat, voldoende zou zijn. Op te merken is, dat bij opname van het volledige waterleidingbedrijf een zeer groot oppervlak aan werkplaatsen en goedangs verlangd wordt, die altijd moeilijk met het eigenlijk Raadhuis tot een architectonisch behoorlijk geheel zouden zijn te vereenigen.

De baanverhooging.

Van de zeer toe te juichen baanverhooging in het beschouwde stads-gedeelte tusschen Noordwijk en Koningsplein-Zuid is de groote moeilijkheid: op welke wijze is op te lossen de *kruising met de belangrijke verkeersroute Koningsplein-Oost — Batavia*. Waar eenerzijds Koningsplein-Noord met Molenvliet op betrekkelijk gebrekkige wijze is verbonden, en Noordwijk en Rijswijk een belangrijk grootere beteekenis hebben, anderzijds in het S.S.-plan is begrepen de aanleg van een breeden weg van station Noordwijk tot Sawah Besar, waardoor een nieuwe en gunstige verkeersroute wordt geschapen

in het verlengde van den Citadelweg naar Batavia — lijkt het aangewezen de natuurlijke voortzetting van Koningsplein-Oost te maken naar den Citadelweg, en niet naar Koningslein-Noord. Spoorweg en verkeersweg, die elkaar moeten kruisen, loopen daardoor echter in hoofdrichting parallel — de verkeersweg moet van de eene naar de andere zijde langs den spoorweg worden overgebracht. Zoowel voor het stadsbeeld als voor het verkeer werd een niet ongunstige oplossing gevonden, door den verkeersweg ter lengte van den Citadelweg te verdubbelen, en zodoende a.h.w. een verlengde, geleidelijke kruising te verkrijgen. Te dier plaatse ligt de spoorweg dus op een open viaduct tusschen twee breede, gewone wegen, onder welk viaduct een wandelpad of iets dergelijks kan worden aangelegd. De Oostelijke der beide wegen grenst, hetzij aan het Wilhelminapark, hetzij aan het Raadhuis; de Westelijke is aangewezen zich te ontwikkelen tot winkelbuurt, en leent zich voor gesloten bebouwing.

De overgang van den verdubbelden weg naar Koningsplein-Oost is afgerond, doch kon de Theos. Loge behouden blijven. Over het te dier plaatse ontwikkelde plein volgt naders bij de Koningspleinbebouwing.

Kleine wijzigingen t.o.v. het S.S.-project zijn voorgesteld ten aanzien van de plaats van het emplacement — om meer ruimte aan de Westzijde over — van die van het station — om dit te leggen tegenover de Willemskerk waardoor als hoofdentree van Weltevreden een stedenbouwkundig interessanter stationsplein kan worden verkregen — en van den onderdoorgang tegenover Noordwijk-Rijswijk.

Koningsplein.

Algemeen karakter.

Door de Gemeente is onmiddellijk het juiste standpunt ingenomen, dat het ontwerpen eener situatie voor een Raadhuis op het Koningsplein gepaard moet gaan met een *algemeen plan* van verderen aanleg daarvan. Het resultaat der herhaalde partieele beslissingen omtrent bebouwing of ander gebruik van gedeelten van het plein bewijst inderdaad afdoende dat het op deze wijze, zonder algemeen plan, wel verminkt doch niet verbeterd kan worden.

Bij de opstelling van een dergelijks plan is het van belang zich behoorlijk rekenschap te geven van het *karakter*, dat men aan het plein wensch te geven, van de rol, die men het in het stedelijk leven wensch te doen spelen.

Het bijgaande ontwerp is dan in hoofdzaken bepaald door de volgende gedachten en voorstellingen.

Door zich ten eerste bij den nieuwen aanleg eenigermate aan te sluiten aan den *vroeger stedenbouwkundigen aard* van het oude plein, verzekert men een op zichzelf wenschelijke continuïteit, en is de kans het grootst, dat goede deelen van het bestaande behouden kunnen blijven, wat practische en financieële voordeelen heeft.

De oude opzet nu van het Koningsplein sluit zich onmiskenbaar aan bij het typisch Javaansche stadsmotief: *de aloon-aloon*. Zijn bij een goede aloon-aloon de afmetingen zoodanig, dat zij door de opgaande randbeplanting den indruk van een bepaald-gevormde ruimte maakt, bij het Koningsplein waren de horizontale dimensies ten opzichte van de boomhoogte te groot om dezen indruk te verkrijgen, die ook door de bodemverheffing in het midden werd tegengewerkt. Een belangrijke verkleining van het vrije oppervlak is dan ook aesthetisch zonder meer een vereischte.

Dan lijkt het ten tweede aangewezen, dat het *parkkarakter* van het plein en het *tuinstadtype* voor de omgevende bebouwing behouden blijven. In de eerste plaats weegt hier het hygiënische motief, dat door de doorspuiing vooral in de tropen een dergelijke „stadslong” van groote waarde is. In het algemeen echter dient bebouwing, die in de kernen eener stad dichter moet zijn, naar buiten lichter te worden; het Koningsplein, rakende aan den rand van de verkeerskern van Weltevreden, maar zelve het begin van de echte open stadsbebouwing, vorme tusschen stadsbuurt en woonbuurt een overgang, door de combinatie van de open bouwwijze met nadrukkelijke monumentale groepeerings.

De middelen, waarmee in zulke gevallen de gewenschte stadsbeelden zijn te verkrijgen, zijn, behalve de juist gedimensioneerde wegen, evenzeer de *beplantingen* als de *gebouwen*. De noodzakelijkheid om de hoofdwegen te beschaduwen, dwingt tot het inruimen van een zoo groote plaats aan de boombeplanting; intusschen is het, met het daartoe hier beschikbare materiaal niet moeilijk van dezen nood een deugd te maken. De in het stadsbeeld belangrijke gebouwen zijn dan min of meer uitkomende kernpunten, omlijst door die beplanting.

Ten slotte is het van belang voor welk *gebruik* men het plein-zelve, de open ruimte, bestemt. Wanneer, zooals thans, die ruimte grootendeels ongebruikt, „dood” blijft, zal zij meer gevoeld worden als een groote, ledige scheiding tusschen verschillende woonbuurten dan als een eigen zelfstandiglevende eenheid. Ook het gebruik der pleinruimte kan worden aangesloten aan den huidige toestand, waarbij zich op het Koningsplein de terreinen voor de sportclubs en renbaan, en gelegenheden voor uitspanning en vergadering bevinden; zulk gebruik ligt ook in verband met de situatie ten opzichte van de verschillende Europeesche en Inlandsche stadsdeelen voor de hand. In het project is het plein dan ook gedacht als een *punt van samenkomst en van ontspanning voor alle bevolkinggroepen*, zoowel na den dagelijkschen arbeid als bij bijzondere feestelijke gelegenheden. De grootte van het plein maakt het mogelijk, hierbij de afmetingen toe te passen, die practisch voor de op den duur ongewijfeld daarbij te verwachten menigten vereischt worden en tevens die monumentaliteit te betrachten, die met dit sociale karakter strookt en voor een menigte een waardige omlijsting vormt.

Waar het Raadhuis de ideële uitdrukking der locale eenheid en grootte

is, is het duidelijk, dat deze opvatting een nauwe relatie tusschen pleinruimte en Raadhuis geoorloofd, ja, gewenscht maakt.

Van de *feitelijke omstandigheden*, die op het plan invloed uitoefenden, zijn hier nog te noemen: het stationsemplacement Weltevreden, de voorgestelde doortrekking van Koningsplein-West naar het Zuiden als radiale hoofdverkeersweg, het te behouden telefoonkantoor aan Koningsplein-Noord, dat gelegenheid tot uitbreiding moet hebben, het Paleis aan Koningsplein-Noord, de behoefte aan bouwterrein en wel te dezer plaatse in het bijzonder voor openbare of halfopenbare gebouwen, en de eischen voor gewoon en tramverkeer.

Deca- en Gambirpark werden niet beschouwd als voor goed aan de huidige plaats gebonden.

Hoofdindeeling.

Langs de Noord- en Oostzijden van het Koningsplein zijn *nieuwe wegen* getrokken ¹⁾; en wel die langs de Noordzijde op een afstand van ca. 200 M. van Koningsplein-Noord (oud), die langs de Oostzijde op een afstand van een (groote) erfdiepte van het nieuwe emplacement der S.S., dat ten opzichte van het S.S.-project een weinig Oostwaarts is verschoven. Koningsplein-West en Zuid worden, voor zoover niet vallende buiten de kruising met de nieuwe wegen, als begrenzingen van het nieuwe plein behouden.

Door een en ander is het plein verkleind tot de helft van de oorspronkelijke grootte met behoud van regelmatig hoofdvorm (binnen de boomen ca. 500 × 750 M.), wordt het emplacement gemaskeerd en wordt het telefoonkantoor in een bouwblok opgenomen. Koningsplein-Noord (oud) en (nieuw) monden naar de Oostzijde beide uit op de route Koningsplein-Oost (oud) — Citadelweg, ter plaatste verbreed tot een plein, dat ook de Willemslaan opneemt, en dat een levendig verkeersknooppunt zal worden. Koningsplein-Noord (nieuw) ligt in het verlengde van de Willemslaan, en vormt met deze een ringverbinding van het Waterlooplein tot de nieuwe radiale weg langs Koningsplein-West.

De hoofdas van den zoo verkregen pleinvorm valt samen met de as van Gang Secretarie; van deze omstandigheid is partijgetrokken om den *verderen pleinaanleg* met het Raadhuis regelmatig uit deze as te ontwikkelen. Tegenover Gang Secretarie is het nieuwe bouwblok door een breede opening doorbroken, uitkomende op een voorplein aan Koningsplein-Noord (nieuw), van welken aanleg de voorzijde van het *Raadhuis* de architectonische afsluiting vormt, Links en rechts voeren dan wegen naar het middengedeelte van het Koningsplein; met een dwarsweg, gelegen in de as van het bestaande *Museum*, vormen zij het stramien van den plantsoenaanleg achter het Raadhuis, met enkele monumentale boomgroepen (naar Javaansche

1) Gemakshalve zijn deze verder aangeduid als Koningsplein-Noord (nieuw) en Koningsplein-Oost (nieuw), in tegenstelling tot de bestaande wegen, aangeduid als Koningsplein-Noord (resp. Oost) (oud).

traditie waringins) en een regelmatig parterre met banken, bloemen enz. en muziekpaviljoen voor Europeesche muziek en gamelan. Dit gedeelte zoude zijn het eigenlijke middelpunt voor het gebruik van het plein in den vooravond bij publieke muziek en bij feesten; in de nabijheid zijn dan ook verondersteld een restaurant of theehuis, en andere kleine drink- en verkoophuisjes.

Achter de waringingroepen ligt, het geheele tweede gedeelte van het plein beslaande en in onmiddellijken samenhang met het evengenoemde plantsoen, de renbaan, wellicht tevens geschikt als postvliegveld, gelegen immers op betrekkelijk geringen afstand van het hoofdpостkantoor (dan uitsluitend voor het afgeven en opnemen van post, niet voor bewaring van yliegtuigen). Tribune en dienstgebouwen zijn gelegen tegen de waringingroepen, en behoeven, bij behoorlijke architectuur met dien achtergrond niet storend te werken. Van de vrije pleingedeelten, links en rechts van het Raadhuis, is het Oosterlijke bestemd voor sportclubs, ook thans op het Koningsplein gevestigd, het Westelijke als publiek speelveld, eventueel ook voor openlucht-meetings en dergelijke.

Onderdeelen.

Het terrein, beschikbaar voor het *Raadhuis* is in elk geval voldoende voor den bouw, en voor elke practisch mogelijke uitbreiding. Door de aan alle zijden vrije plaatsing zou het echter niet mogelijk zijn de dienstgebouwen voor het waterleidingbedrijf onder te brengen op een stedenbouwkundig toelaatbare wijze. Overigens zijn de condities voor het Raadhuis, wat rustige, koele en stofvrije ligging betreft, bijzonder gunstig. Zooals reeds is opgemerkt, is het de bedoeling het Raadhuis, en wel speciaal de centrale binnenplaats, naar de Zuidzijde op het plantsoen te openen; door terrassen en dergelijke is een architectonische verbinding mogelijk, die allen ongewenschten hinder uitsluit.

De hoofdwegen om het Koningsplein zijn geprojecteerd op een breedte van ca. 50 M., en wel met 4 boomenrijen, een breeden rijweg aan den huizenkant, een even breeden wandelweg aan de pleinzijde en daartusschen een fiets- of ruiterspad. Om dit profiel te verkrijgen, zijn de bestaande en te behouden gedeelten dier randwegen (Koningsplein-West en-Zuid) te verbreedten met den bedoelden wandelweg en één boomenrij.

Tegenover het Paleis is in het nieuwe bouwblok tusschen Koningsplein-Noord (oud) en (nieuw) een *Paleistuin* aangenomen, om te voorkomen, dat tegenover het Paleis zou worden gebouwd; bedoelde tuin, als palmentuin gedacht, ware voor avond- en tuinfeesten te gebruiken. Indien of zoodra door het Gouvernement op dit bijzondere gebruik van dat terrein geen prijs wordt gesteld, zou het voor andere, gewone bebouwing kunnen worden bestemd.

Het *telefoonkantoor* zou aan de Westzijde een strook gronds voor den paleistuin dienen af te staan, om deze recht tegenover het paleis te situeeren; anderzijds zou het uitbreiding kunnen krijgen naar het Oosten

tot aan de verlengde Gang Secretarie en eventuëel mede naar het Noorden, doch dán ook tot Koningsplein-Noord (nieuw).

De bebouwing aan de verlengde Gang Secretarie zal zoo mogelijk een monumentaal karakter moeten dragen, liefst ook die op de hoeken van Gang Secretarie en Koningsplein-Noord (oud).

Aangenomen is een verbreeding van *Gang Secretarie*, welke weg door den ontworpen aanleg meer beteekenis krijgt, tot een maat van minstens 20 (liefst 25) M.; daar hier gesloten bebouwing geheel op hare plaats ware, en de aanliggende erven tegenover den vereischten afstand van grond andere voordeelen zouden genieten, lijken de practische bezwaren niet onoverkomelijk. Overweging zou het verdienen aan dezen weg, waarvoor een beplanting minder wenschelijk is, den aanleg van overdekte galerijen voor het personen verkeer op den beganen grond voor te schrijven: een wegbreedte tusschen de galerijen van 20 M. ware dan ook voldoende.

Een dergelijke verbreeding van *Gang Pool* lijkt wenschelijk, om den verkeersweg langs Koningsplein-West meer tot zijn recht te doen komen. In verband daarmee is het eerste gedeelte van dezen verkeersweg, tot Koningsplein-Noord (nieuw) verbreed, zoodat Gang Pool er vol op uitkomt.

Een geschikt nieuw terrein voor het *Decapark* zou zijn dat gedeelte van het nieuwe bouwblok Koningsplein-Noord, dat gelegen is tegen het viaduct, en daaronderdoor grenst aan het nieuwe verkeersplein Koningsplein-Oost — Citadelweg. De ruimte onder het viaduct ware dan, hetzij voor galerij, hetzij voor winkeltjes, café en dergelijke te gebruiken.

Bij het station *Weltevreden* is een secundaire ingang geprojecteerd aan Koningsplein-Oost (nieuw).

Het zeer diepe, nieuwe bouwblok op den hoek van Koningsplein-Zuid en Noord (nieuw) zou eventuëel voor bijzonder groote kantoren of is iets dergelijks, dan wel een inrichting als het Gambirpark kunnen worden gebruikt. Eveneens verdient echter overweging de nadere parcellering door een secundairen weg (in tekening gestippeld), waardoor de erfgröote passend zou worden voor middelbare woningen.

Aan *bouwterrein* komt in totaal beschikbaar, exclusief dat voor het Raadhuis en inclusief de Paleistuin, een oppervlak van ca. 22,5 H.A.; hiervan wordt het gedeelte tusschen Koningsplein Oost (oud) en het spoorwegemplacement door de S.S. geëxploiteerd, zijnde ca 5,6 H.A., zoodat overblijven ca. 16,9 H.A.

De *boombeplanting*, waaraan bij de détaillering van het ontwerp groote zorg is te besteden (ook in verband met de plaatsing van telefoonpalen en tramaanleg) zou zich kunnen aansluiten aan de bestaande beplanting van de Koningspleinwegen met tamarindes. Deze bestaande boomen zijn intusschen voor de overgroote meerderheid reeds te oud, zoodat het overgaan tot een nieuwe boomsoort, in het bijzonder eene, die niet zóó langzaam groeit, niet uitgesloten behoeft te worden. Op te merken is, dat voor dit project een boomsoort gewenscht is, die in rijen geplant, in zekere mate

een wand vormt, waardoor regenboomen en dergelijke niet in aanmerking komen. De tandjoeng ware vermoedelijk zeer geschikt; intusschen valt niet te ontkennen, dat tamarindes in de periode van vollen wasdom (leeftijd 30 á 40 tot 80 jaar) zeer fraai zijn. Eénzelfde soort boom dient te worden toegepast voor de wegen rondom het plein (4-rijig) voor de verlengde Gang Secretarie en voor de wegen links en rechts van het Raadhuis.

Om die beide gebouwen tot hun recht te doen komen, is voor het Museum en het Paleis een *onderbreking der boomenrijen* aangenomen. De *vrijstaande boomen* vóór het Raadhuis, bij de sportclub, en de groepen bij den dwarsweg over het plein zijn waringsins; de laatstgenoemde van de grootste soorten. Voor de *verspreide boomen* langs den rand van de renbaan, bij het restaurant enz. zijn regenboomen, tjemara's, bloeiende boomen als flamboyants enz. en palmen aangenomen. In het parterre achter het Raadhuis behooren alleen enkele weinige boomen of palmen regelmatig te worden geplaatst, en dan slechts dezulke met ijle of kleine kroon, zoodat het doorzicht als geheel vrij blijft.

Varianten.

Hef bebouwingsplan ware ook uitvoerbaar, indien *inplaats van het Raadhuis een ander gebouw* wordt opgezet, hoewel dit punt voor een Raadhuis, zoowel door de ideëele uitdrukking van de beteekenis der Gemeente als door de verbinding met, en het gebruik van het daarachter gelegen plein, in het bijzonder geschikt moet worden geacht. Op te merken is intusschen, dat te dier plaatse niet slechts een monumentaal, doch bepaaldelijk een *groot* gebouw voor een gunstig totaal effect noodig is. In verband met het publieke karakter van het plantsoen ware eventueel aan een theater te denken, en wel met een aangebouwd openlucht-theater aan de Zuidzijde.

Indien het Raadhuis — of een ander gebouw — op de ontworpen plaats wordt gezet, is de breede *verlengde Gang Secretarie* te beschouwen als een absoluut onmisbaar deel van den aanleg.

Indien echter op de ontworpen plaats voor het Raadhuis *geén gebouw* zou worden gezet, en dus voor het (nieuwe) Koningsplein de ongerepte rechthoeksvorm werd aangehouden, — waardoor natuurlijk ook de verdere binnenindeeling van het plein anders zou moeten worden — dan is de verlengte Gang Secretarie niet noodig, eventueel zelfs niet gewenscht. In plaats daarvan zou dan een verdere verbreeding van het gedeelte van Koningsplein-West tusschen Noord (oud) en (nicuw), ten koste van den Paleistuin, tot een klein plein, zin hebben.

Wilhelminapark.

Bij de situatie van het Raadhuis in het Wilhelminapark doen zich geen vragen voor van wijdere strekking, zooals bij die op het Koningsplein. Omtrent de behandeling van den Citadelweg als een dubbelen verkeersweg met open spoorviaduct in het midden, is het noodige opgemerkt.

Het Raadhuis.

Den *bestaanden toestand* nagaande in verband met de vereischte grootte van een Raadhuis, blijkt onmiddellijk, dat dit het grootste gedeelte van het park moet innemen en gedeeltelijk ter plaatse van de Citadel zou moeten worden gebouwd, wat technisch wellicht bezwaarlijk doch zeker niet onmogelijk is.

Dan doet zich de vraag voor, waar de belangrijkste, d. i. de *frontzijde* van het Raadhuis, is te leggen. Hierbij is te bedenken, dat het gedeelte van Noordwijk tusschen den spoorweg en de Sluisbrug reeds nu min of meer het karakter van een plein heeft; door de verdubbeling van den Citadelweg naar de Oost-zijde, den nieuwen weg langs de spoorbaan naar Sawah Besar en de stijgende beteekenis van het Weltevredensche „Chineesche Kamp” in het algemeen, zal dit punt als verkeersplein steeds grooter belang krijgen. Hierheen behoort dan het front van het Raadhuis gekeerd te zijn; tevens echter is een verruiming van het plein wenschelijk, d. i. van het eigenlijke voor het verkeer bestemde gedeelte.

Noodzakelijk lijkt echter wel het behoud van het *Atjehmonument*, thans te midden van het park gelegen.

Door een en ander is de *hoofdligging van het Raadhuis* gegeven. Immers is eene plaatsing van het monument, anders dan oxiaal, t. o. van het gebouw moeilijk denkbaar, terwijl het ontbreken van eenig ideëel of formeel verband tusschen beide tot het aanhouden van een belangrijke tusschenafstand reden geeft; door deze meer achterwaartsche plaatsing heeft het gebouw bovendien minder last van het stof en het lawaai van het verkeersplein. Waar het echter wel als eisch kan gelden, dat het Raadhuis in het bijzonder naar de pleinzijde als zoodanig in het stadsbeeld verschijnt, kan op de ruimte tusschen front en plein niet de bestaande, weliswaar fraaie, doch zeer dichte parkbeplanting behouden worden, die het vanaf het plein geheel onzichtbaar zou maken.

Aldus verschijnt het Raadhuis van het eigenlijke verkeersplein gescheiden door een ruim voorplein, waarop zich het Atjeh-monument verheft; links en rechts is, tevens als omlijsting van het front, het voorplein afgescheiden door boomenrijen, respectievelijk van de Tjiliwoeng en van den Citadelweg-Oost.

In hoofdzaak kan het gebouw dan verder uit de gegeven *hoofdas* worden ontwikkeld. De zijvleugels strekken zich uit langs de rivier eeneren den Citadelweg anderzijds; langs den laatste blijft een voortuin van even voldoende diepte tusschen gebouw en weg over.

De verdere omgeving.

De achterzijde van het Raadhuis zal ongeveer reiken tot den huidige Zuidkant van de Citadel; daarachter blijft tot aan de Willemslaan en de voormalige Koningin Wilhelmina-school (thans de Jongensschool) nog een

ruim terrein vrij, mede door de demping van den daargelegen arm der Tjiliwoeng, welke demping deel uitmaakt van het S. S.-plan.

Daar zou het mogelijk zijn de *bedrijfsgebouwen van de waterleiding* bij het Raadhuis een niet te zeer in het oog springende plaats te geven.

In elk geval is hier gelegenheid voor een achteringang van het gebouw, door een weg met plantsoen verbonden met Willemslaan eener- en Citadelweg anderzijds. Het *vrijblijvende terrein* tusschen dien weg en genoemde school, gelegen aan den Citadelweg, is te klein om het als parkje te behouden; het ware aangewezen voor een goede open bebouwing.

Door een verbreeding van den doorgang onder het *viaduct naar Noordwijk — Rijswijk* t.o. van het S.S.-plan, middels het inschakelen van een gewone viaducttracé tusschen de beide hoofdboorten, is naar die zijde een gunstiger afsluiting van het plein en een betere verdeeling van het verkeer verkregen. Een goede architectonische behandeling van het viaduct, doch in het bijzonder van de doorgangen, is voor het verkrijgen van een goed stadsbeeld te dezer plaatse een eerste vereischte.

Het *station Noordwijk* is door de S.S. ontworpen te zelfder plaatse als thans, dus aansluitende aan de doorgangen en het plein, — de inderdaad beste plaats. Tusschen het viaduct en de huidige bebouwing blijft een ruimte vrij, die voldoende is voor een op het plein gelegen toegang naar het station; hier ware een bepaald hóóg bouwdeel gewenscht, in een architectuur, die zich bij die van het viaduct aansluit.

KEUZE tusschen beide situaties.

Ons veroorloovende een meening uit te spreken omtrent de voorkeur, welke aan een der beide ontwerpen dient gegeven te worden, moet daarbij worden vooropgesteld, dat de practische moeilijkheden aan de verkrijging van de terreinen verbonden, door ons buiten beschouwing moeten worden gelaten.

Het Raadhuis.

Ten opzichte van het Raadhuis zelve, zijn aan beide plannen bijzondere voordeelen verbonden

Bij de situatie op het Koningsplein valt op de zeer rustige, stofvrije en koele ligging, weliswaar niet aan, doch wel in de onmiddellijke nabijheid van hoofdverkeerswegen. Bij die in het Wilhelminapark is het contact met de verschillende verkeersmiddelen bepaald nauwer; dit brengt echter voor verschillende deelen van het gebouw een minder stofvrije en onrustiger ligging mee, speciaal door de onmiddellijke nabijheid van het spoorweg-viaduct.

De uitbreidingsmogelijkheid is op beide punten meer dan voldoende; voor het Wilhelminapark pleit de mogelijkheid hier ook het waterleidings-

bedrijf onder te brengen, tenzij men op de aansluiting van de volledige Gemeentebedrijven aan het Raadhuis, die toch niet consequent is door te voeren, geen prijs stelt.

Algemeene gezichtspunten.

Uit een meer algemeen gezichtspunt kan niet worden ontkend, dat de situatie op het Koningsplein vele voordeelen biedt boven die in het Wilhelminapark.

Allereerst is op het Koningsplein door de enkele plaatsing afgezien van de architectuur te bereiken een waardige monumentaliteit, die de rechte uitdrukking is van het zelfbewustzijn, dat een Gemeente als Batavia in haar Raadhuis mag leggen: het Gebouw is het kernpunt van een ruimen en veelzijdigen aanleg. De ligging in het Wilhelminapark lijkt daartegenover, wat de nabijheid van het viaduct, met het betrekkelijk smalle front aan een plein van secundaire waarde, bepaald veel en veel minder.

Wat o.i. echter ook een bepaald bezwaar is tegen de plaatsing in het Wilhelminapark, is de noodzakelijkheid daarvoor zoowel de Citadel als het park op te offeren. Hoezeer de Citadel wellicht archeologisch niet bijzonder interessant moge zijn, — van de Indische steden is zelfs Batavia nog zóó arm aan publieke en historische monumenten, dat men op het behoud van wat er aan goeds is, zooveel mogelijk bedacht dient te zijn, en in elk geval is de Citadel een monument, dat typisch is en hoogst schilderachtig ligt. Het is, in de beroemde „mooie” steden tenslotte in hoofdzaak door de veelvuldigheid van stadsbeelden als de Citadel geeft, dat de totaalindruk wordt verkregen, — niet door de enkele monumenten van bijzondere waarde. Voegt men hier nog bij, dat het thans onvoldoend verzorgde, doch als geheel goede Wilhelminapark, dat zou verdwijnen, het eenige beschaduwde ruime wandelpark in Weltevreden is, dan kan men niet anders dan de opoffering van de beide waardevolle stadselementen, tenzij de noodzaak ertoe dwingt, ten hoogste betreuren.

De kosten.

Het Koningspleinplan brengt natuurlijk, wat den algemeenen aanleg betreft, belangrijke kosten met zich, doch staan daartegenover de baten uit het te verkrijgen bouwterrein, die ongetwijfeld veel hooger zullen zijn. De kosten der onmiddellijke omgeving van het Raadhuis op beide projecten, die ten laste van het Raadhuis zouden komen, zullen elkaar niet veel ontloopen. De Raadhuisbouw zelve zal in het Wilhelminapark ongetwijfeld kostbaarder zijn doordat men gedeeltelijk boven de huidige Citadel moet bouwen, waarbij hoogstwaarschijnlijk bijzondere fundeerings- en andere voorzieningen noodig zijn.

Conclusie.

Concludeerende, kunnen wij niet anders zeggen, dan dat naar onze meening de plaatsing voor het Raadhuis op het Koningsplein bepaaldelijk verre de voorkeur verdient boven die in het Wilhelminapark, tot welke laatsie oplossing slechts dán ware te besluiten, indien de tijdige totstandkoming van de eerstgenoemde feitelijk onmogelijk is.

KARSTEN, LUTJENS & TOUSSAINT.

e. Technische Hoogeschool.

Naar aanleiding van een ter Raadsvergadering van 29 October 1917 door den heer Kerkkamp gestelde vraag, of van Gemeentewege geen pogingen zouden worden aangewend om de op te richten Technische Hoogeschool te Batavia gevestigd te krijgen, werd door den Gemeenteraad in zijn vergadering van 18 Februari 1918 besloten om aan den heer Van Aalst, President der Nederlandsche Handelmaatschappij, als Voorzitter van het Comité tot stichting van eene Technische Hoogeschool in Nederlandsch-Indië kosteloos den noodigen grond aan te bieden, onder mededeeling, dat de Gemeente bereid zou zijn om bij de uitvoering van den bouw der school verdere tegemoetkomingen te verleenen.

Als bijzonder voordeel van vestiging van de Hoogeschool te Batavia werd genoemd de omstandigheid, dat uit den aard der zaak de voorziening in de behoefte aan leerkrachten voor verschillende bijvakken, welke slechts enkele lesuren vergen, te Batavia gemakkelijker zal zijn dan op elke andere plaats in Indië

In dezelfde Raadsvergadering werd besloten om tot de Regeering het verzoek te richten om het Koningsplein in een of anderen vorm aan de Gemeente af te staan. Dit verzoek werd toegelicht als volgt:

In de jaren 1909 en 1910 reeds is de Gemeenteraad van Batavia sprake geweest van het Koningsplein, hetwelk als plein aan de Gemeente in beheer is gegeven en mitsdien behoudens nadere beslissing der Regeering aan zijn tegenwoordige bestemming zal moeten blijven beantwoorden.

Was destijds door de Regeering bij de Gemeenteraad aanhangig gemaakt de bebouwing slechts van het Noordelijk deel van het Koningsplein, en wel met Gouvernementsdienstgebouwen, bij de behandeling daarvan is toen in den raad ook het denkbeeld van het plein als bouwgrond overwogen, minder echter omdat men de beschikking over het terrein verlangde, dan als consequentie van de aan de orde gestelde gedeeltelijke bebouwing en met het oog op verkeersbelangen.

Het is thans echter juist de behoefte aan terrein, welke het denkbeeld van bebouwing van het Koningsplein weer naar voren brengt, en wel in de eerste plaats met het oog op de volkshuisvesting.

Het is Uwer Excellentie bekend, dat te Batavia op het oogenblik een bepaalde woningnood met al de nadeelige gevolgen daarvan heerscht. Eene omschrijving van den omvang daarvan kan m.i. hier gevoeglijk achterwege blijven, daar deze van algemeene bekendheid is.

In dezen wantoestand moet hoe eer hoe beter verbetering worden gebracht en de werkzaamheid der Gemeente is dan ook reeds lang erop gericht dezen nood te beperken.

Hare pogingen zullen evenwel in den toestand geen afdoende verbetering kunnen brengen, zoolang het Gemeentelijk grondbezit niet aanmerkelijk wordt uitgebreid. In de eerste plaats is het mitsdien de taak van het Gemeente-bestuur te zorgen de beschikking te erlangen over meerdere gronden die spoedig voor bebouwing geschikt en gunstig gelegen zijn, waartoe het Koningsplein behoort.

In de tweede plaats dringt het vraagstuk der bebouwing van het Koningsplein zich meer naar voren met het oog op den bouw van een Gemeentehuis of Raadhuis, waaraan de Gemeente zulk een dringende behoefte heeft, en waarvoor naar het oordeel van deskundigen op het gebied van stedenbouw het Koningsplein een van de meest aangewezen plaatsen is.

Ten slotte is bestemming van het plein tot bouwterrein ook gewenscht om eene geschikte plaats te kunnen aanbieden aan andere gebouwen als bv. Gouvernements-gebouwen, welke thans maar al te veel particuliere woningen in beslag nemen en de op te richten Technische Hoogeschool.

Op grond van een en ander veroorlooft de Gemeenteraad van Batavia zich Uwe Excellentie eerbiedig te verzoeken aan de Gemeente het thans bij haar in beheer zijnd Koningsplein in eigendom af te staan, zoo mogelijk kosteloos, of anders tegen een zeer geringen prijs, of, zoo hiertegen bezwaren mochten bestaan, aan de Gemeente de bevoegdheid te verleen, den grond op langen termijn bv. in opstal of erfpacht uit te geven.

N. h. v. zijn er voor de Regeering alleszins termen om het bovenomschreven verzoek in gunstige overweging te nemen.

Voor den Lande toch heeft het behoud van het plein in zijn tegenwoordigen toestand, zoolang het bij de Gemeente in beheer is, feitelijk geen waarde; terwijl het ook minder op den weg van het Land ligt om, anders dan in samenwerking met de Gemeente, aan het plein eene andere bestemming te geven.

Praktisch zal van een bebouwing van Landswege slechts sprake kunnen zijn voor een deel van het plein en in aansluiting aan exploitatie van het plein van wege de Gemeente.

Uitgifte door het Gouvernement aan derden zou te zeer in de Gemeentelijke bemoeienis met de woningtoestanden en haar grondpolitiek ingrijpen.

Kosteloze afstand in eigendom aan de Gemeente schijnt dan ook volkomen gerechtvaardigd, vooral indien de Regeering kan goedvinden, daaraan voor de Gemeente niet al te bezwarende voorwaarden te verbinden met betrekking tot het beschikbaar blijven van stukken van het plein voor Gouvernementsgebouwen. Wanneer zoodanige voorwaarden tot achtergrond hadden een voornemen der Regeering om voor nieuw op te richten departements- en andere dienstgebouwen liever dan in Bandoeng, een plaats te zoeken op het Koningsplein, dan zou de Gemeente dit bijzonder op prijs stellen, niet alleen om de departementen hier te houden, doch ook, omdat dan niet alleen een groote stadsverbetering, doch ook een buitengewone stadsverfraaiing zou worden bereikt.

Het spreekt dan ook vrijwel van zelf, dat door een of meer deskundigen een bebouwingsplan voor het plein zal moeten worden gemaakt, waartoe de Gemeente inmiddels stappen zal doen.

Onder mededeeling van het vorenstaande zij mij vergund namens den door mij voorgezeten Raad Uwer Excellentie eerbiedig te verzoeken aan dit College te willem doen weten, of de Regeering bereid is in een der hoogerbedoelde vormen het Koningsplein aan de Gemeente af te staan.

Op een zoo mogelijk spoedig antwoord wordt in verband met de groote belangen, welke voor de Gemeente bij deze aangelegenheid betrokken zijn, hooge prijs gesteld.

De Burgemeester van Batavia

Kramat-Kwitangfonds.

Het Bestuur.

Op 1 Januari 1918 was het Bestuur samengesteld uit de volgende Raadsleden:

1. de heer R. A. Schotman Voorzitter
2. de heer P. A. De Nijs Bik Ondervoorzitter
3. de heer A. van Nieuwenhoven Helbach Secretaris

In den loop van 1918 hadden de volgende mutaties plaats.

Bij R. B. dd. 3 Januari 1918 werd tot mede-Bestuurslid benoemd de heer P. R. W. van Gesseler Verschuier, Controleur bij het Binnenlandsch Bestuur te Batavia. Deze benoeming was wenschelijk met het oog op de aanraking met de Inlandsche bevolking. Bij de benoeming van de leden der verschillende Commissies uit den Gemeenteraad op 11 November 1918 werd in de plaats van den heer P. A. De Nijs Bik, die in verband met zijne periodieke aftreding als Raadslid, ook aftrad als lid van de Commissies, van Bijstand voor Grond- en Woningzaken tevens Ondervoorzitter van het Bestuur van het Kramat-Kwitangfonds gekozen de heer Mr. A. A. van Schuylenburch, terwijl het Bestuur bovendien werd vermeerderd met twee leden: door de benoeming van het Inlandsche lid, den heer Notohatmodjo en het Chineesche lid, de heer Tan Tek Lim.

In deze nieuwe samenstelling bestaat het Bestuur uit de heeren:

R. A. Schotman	<i>Voorzitter</i>
Mr. A. A. van Schuylenburch	<i>Ondervoorzitter</i>
A. van Nieuwenhoven Helbach	<i>Secretaris</i>
Notohatmodjo	<i>Lid</i>
Tan Tek Lim	<i>Lid</i>
P. R. W. van Gesseler Verschuur	<i>Lid</i>

Werkzaamheden.

Het kasbeheer en de boekhouding bleven in handen van den boekhouder bij den Dienst voor Grond- en Woningzaken, terwijl den 21sten November 1918 ook de zorg voor het archief aan dezen ambtenaar werd opgedragen.

Met het toezicht op het onderhoud der gebouwen bleef belast de Adjunct-inspecteur bij den Dienst van het Bouw- en Woningtoezicht, de heer Saeys.

De mandoer belast met de inning der afbetalingen op de bouwvoorschotten werd uit zijne betrekking ontslagen, omdat het steeds grooter worden van den achterstand der afbetalingen aan zijn minder flink optreden moest worden geweten.

De inning der gelden werd daarna opgedragen aan den Inlandschen Wijkmeester van Kwitang, Mohamad Samie.

Verbetering kwam in den toestand niet en de verwachting, dat de Wijkmeester door zijne maatschappelijke positie meer invloed ten goede zou kunnen uitoefenen op de nalatige debiteuren, werd niet verwezenlijkt. Bij gehouden navraag bleek, dat de minder goede resultaten voor een groot deel gezocht moeten worden in den hooger en levensstandaard van de Inlandsche bevolking in het algemeen.

De zeer hooge prijzen, welke moeten worden besteed voor aanschaffing van kleding en verkrijging van voedsel zijn in hoofdzaak de oorzaak hiervan, en houden gelijken tred met den meerderen achterstand der onbetaalde belastingen.

Assurantie.

In September 1918 ging wederom een groot gedeelte van kampong Kwitang door brand verloren; waarbij echter slechts 13 huizen van het Fonds waren betrokken, welke alle tegen brandschade waren verzekerd.

Van deze huizen zijn tien geheel afgebrand, terwijl de drie overige lichte schade beliepen. De brandschade bedroeg in totaal f 4236.57, welk bedrag door de betrokken Assurantie-Mij. (de Bataviasche Zee- en Brandassurantie-Mij.) op de meest coulante wijze direct werd uitgekeerd.

Financiële toestand.

Bouwvoorschotten.

In 1918 werden geen nieuwe bouwvoorschotten verstrekt. Wel kwamen aanvragen binnen, doch het bestuur meende verdere verstrekking van bouwvoorschotten tijdelijk te moeten opschorten in verband met het voornemen van de Gemeente Batavia, om het particuliere land Kwitang te onteigenen, om het afgebrande gedeelte volgens een nieuw plan op te bouwen, waarbij rekening zal worden gehouden met de hoogere eischen van het verkeer en gestreefd zal worden naar vermindering van brandgevaar.

Ook van de opgezetenen van de door brand zwaar geteisterde kampong Kebon Klapa kwamen aanvragen om bouwvoorschot in. De gevraagde hulp kon echter niet worden verleend, wegens het groote risico verbonden aan eventuele credietverleening der bedoelde opzetenen, in verband met de omstandigheid, dat deze lieden geen voldoende-omschreven rechten op den door hen geoccupeerden grond kunnen laten gelden.

Afbetalingen.

In 1918 betaalden 15 debiteuren hun bouwschuld geheel af; in totaal werden 53 huurkoopcontracten normaal afgewikkeld, zoodat thans nog 95 contracten loopende zijn. De achterstand in de betalingen blijft echter hoog en vermeerde zelfs met $\pm f$ 500.— en kwam van f 3586.97 op 31 December 1917 op f 4093.73 einde 1918.

Het verdient overweging, wil men dezen achterstand geleidelijk vermindern, de afbetalingstermijnen te verkleinen. Een proef zal daarom worden genomen met de afbetalingstermijnen tot de helft terug te brengen.

Het Fonds zal hierdoor geen schade lijden, daar in de afbetalingen de verschuldigde rente is begrepen. Gerechtelijke invordering van achterstallige schuld had niet plaats.

Balans en Exploitatie-rekening.

Het kapitaal bleef overanderd. De exploitatie-rekening toont over het afgelopen jaar een credit-saldo aan van f 1463.18½, terwijl verder wordt verwezen naar de bij dit rapport overgelegde Toelichting op de Exploitatie-rekening en Balans.

Batavia, 31 Augustus 1919.

Het Bestuur

van het Kramat-Kwitangfonds,

(w.g.) R. A. SCHOTMAN,

Voorzitter.

(w.g.) A. VAN NIEUWENHOVEN HELBACH,

Secretaris.

Kramat-Kwitang Fonds
Balans per 31 December 1918.

— 147 —

BATAVIA, 31 December 1918.

Het Bestuur van het Kramat-Kwitangfonds,
(w.g.) R. A. SCHOTMAN,
Voorzitter.
(w.g.) A. VAN NIEUWENHOVEN HELBACH,
Secretaris.

g. Onderwijs en Opvoeding.

Ter Raadsvergadering van 24 Juni 1918 werd besloten om in verband met de plannen voor de oprichting van een Gemeentelijke Hollandsch-Chineesche school in overleg te treden met de Regeering ter zake van de volgende punten:

1. Toekenning aan de Gemeente van een hooger subsidie dan aan particulieren.
2. Instemming met het voor de Gemeenteschool gedacht leerplan.
3. Toestemming tot eventueelen overgang in Gemeentedienst van 2 thans bij de Gouvernements Hollandsch-Chineesche scholen werkzaam zijnde of geweest zijnde onderwijzers (essen).

Ter toelichting moge punts-gewijze het volgende dienen:

1. Waar de Gemeente als bestuurslichaam het Gouvernement ontlast van een gedeelte van de taak tot oprichting en instandhouding van onderwijs-inrichtingen, wil het niet meer dan billijk voorkomen, dat aan haar door het Gouvernement een hooger subsidie wordt toegekend dan aan particulieren.

2. Het door den heer Schotman opgemaakte en door Uwe Onderwijs-Commissie aanvaarde leerplan stemt voor de eerste vier klassen overeen met het leerplan van de Gouvernements Hollandsch-Chineesche Scholen.

Het leerplan voor de volgende klassen is echter zoodanig gewijzigd, dat de leerlingen, na de school met vrucht te hebben doorlopen, klaar zijn voor de praktijk van het leven, in het bijzonder voor den handel.

Bij de Gouvernentscholen is n. l. in de praktijk gebleken, dat de ouders van de leerlingen in het algemeen minder prijs stellen op een opleiding van hunne kinderen voor een H. B. S. of dergelijke onderwijs-inrichting doch veel liever zouden zien, dat deze worden opgeleid voor de praktijk van het leven, omdat het meerendeel der door de school afgeleverde leerlingen zoo spoedig mogelijk gaat werken.

Mocht echter het geval zich voordoen, dat ouders hun op de c.q. op te richten Gemeentelijke Hollandsch-Chineesche school zijnde kinderen een H. B. S. of andere meer wetenschappelijke opleiding wenschen te doen geven, dan zullen deze kinderen na het doorlopen van de 4e klasse der Gemeenteschool steeds een plaats kunnen vinden op de Gouvernentscholen, aangezien gebleken is, dat het verloop op die scholen na het 4e leerjaar zoodanig is, dat in de hogere klassen wel altijd gelegenheid zal bestaan tot het opnemen van leerlingen van buiten die scholen welke een zelfde vooropleiding genoten hebben.

3. Het wil noodzakelijk voorkomen, dat als hoofd van de eventueel op te richten Gemeenteschool en als 1ste onderwijzer daarvan leerkrachten worden aangesteld, die reeds praktisch bij het Gouvernements (Hollandsch-Chineesch) Onderwijs zijn werkzaam geweest. Aan pas uit Nederland

komende onderwijzers(essen) kan deze taak uiteraard niet worden opgedragen.

Vandaar dat, wil tot oprichting van een Gemeenteschool kunnen worden overgegaan, dient vast te staan, dat het Gouvernement t. z. t. geen bezwaar zal maken tegen den overgang van de beide leerkrachten, op wie de Gemeente de hand wil leggen, om als hoofd en 1ste onderwijzer op te treden.

De overige leerkrachten zullen kunnen worden genomen uit de hier te lande pas geslaagden voor het examen Lager Onderwijs, of kunnen worden opgeroepen in Nederland.

Mocht Uw College zich met mijn onderwerpelijk voorstel kunnen vereenigen, dan zal in afwachting van het antwoord der Regeering alles nader worden voorbereid om, indien de geldelijke gevolgen voor de Gemeente niet te bezwarend blijken, tegen het begin van den cursus 1919 — 1920 tot oprichting van een Hollandsch-Chineesche school doos de Gemeente te komen.

In zijn vergadering van 13 Mei 1918 werd door den Gemeenteraad besloten om der Regeering te verzoeken het voorzitterschap van de schoolcommissiën, in de daarvoor in aanmerking komende Gemeenten, in plaats van aan het Hoofd van Gewestelijk Bestuur op te dragen aan den Burgemeester en het recht van benoeming en ontslag van de leden dier commissiën over te dragen op den Gemeenteraad.

Nog werd in den loop van verslagjaar ontvangen de hierbij opgenomen opgave van het Departement van Onderwijs en Eeredienst, waaruit blijkt het totaal aantal leerlingen der verschillende Inlandsche lagere scholen in de Gemeente Batavia.

**Opgave van het aantal leerlingen op de openbare en bijzondere Inlandsche lagere scholen
in de Gemeente Batavia.**

Plaats	Aard der scholen	Aantal leerlingen ultimo December 1917							
		Inlanders		Chineezten		Arabieren en andere Vreemde Oosterlingen		Totaal	
		j	m	j	m	j	m	j	m
Gang Ketapang	Batavia No. I	152	6	—	—	4	—	156	6
" Klintji	" " II	173	9	—	—	1	—	174	9
" Setjang	" " III	201	13	—	—	—	—	201	13
Tanah Abang	" " IV	165	14	—	—	3	2	168	16
Manggabesar	" " V	126	10	—	—	2	—	128	10
Petodjo	" " VI	195	19	—	—	—	—	195	19
Goenoeng Sari	" " VII	165	8	—	—	1	—	166	8
Pendjaringan	" " VIII	73	3	—	—	8	—	81	3
Gondangdia	" " IX	193	13	—	—	—	—	193	13
Gang Tengah	" " X	104	4	—	—	—	—	104	4
Batavia . . .									
	Normaalschool voor de oplei- ding van Inlandsche hulp- onderwijzers	39	1	—	—	—	—	39	1
	Normaalcursus voor idem . .	42	3	—	—	—	—	42	3
Goenoeng Sari	Batavia . . .								
	Particuliere kweekschool voor Inlandsche onderwijzers . .	57	—	—	—	—	—	57	—
Gang Chassé	" . . .								
	Particuliere Inlandsche (Zen- dings) school	33	—	8	1	—	—	41	1
Kwitang	" . . .								
	Idem	15	1	9	4	—	—	24	5
Gang Torong	" . . .								
	Particuliere Inlandsche (neu- trale) school	—	—	16	13	—	—	16	13
Gang Klenteng	" . . .								
	Idem	—	—	22	—	—	—	22	—*)
Djematan Batoe	" . . .								
	Idem	—	—	37	4	—	—	37	4

*) Aangezien voor deze school nog niet ontvangen is de opgave van het aantal leerlingen op ultimo December 1917, is hiervoor opgegeven het aantal leerlingen op ultimo December 1916.

De Commissie tot keuring van bioscoopfilms te Batavia — die een algemeen verbod tot het bijwonen van kinderen beneden zekeren leeftijd van bioscoopvertooningen niet noodig en niet gewenscht achtte, indien haar slechts de bevoegdheid werd verleend aan hare goedkeuring van films zoo noodig het voorbehoud te verbinden, dat deze slechts strekt tot opvoering voor volwassenen, terwijl dan de locale wetgever aanvullend zou kunnen optreden en straf zou kunnen stellen op het toelaten van kinderen beneden zekeren leeftijd, tot de vertooning van films waarvoor een zoodanig voorbehoud was gemaakt — verzocht in den loop van het jaar 1917 der Regeering om de bioscoopordonnantie in bedoelden zin te willen aanvullen.

Door de Regeering werd op dit verzoek niet ingegaan. Zij lichtte hare beslissing toe als volgt:

„Bij schrijven van 19 September j.l werd door Uwen Voorzitter de „wenschelijkheid betoogd om aan de bioscoopordonnantie (Staatsblad 1916 „No. 276) een bepaling toe te voegen, die het den Bioscoop Commissies „mogelijk zoude maken aan hare goedkeuring van een rolprent het voor- „behoud te verbinden dat deze slechts strekt tot vertooning voor volwas- „senen. Tevens werd daarbij het denkbeeld geopperd om in verband daar- „mede onder meer door locale besturen strafbepalingen te doen vaststellen „tegen den bioscoopondernemer, die kinderen beneden een zekeren leeftijd „toelaat tot de vertooning van, onder zoodanig voorbehoud goedgekeurde „prenten, maar naar het oordeel van Uwe Commissie zou ook zonder „strafbepalingen van zulk een voorbehoud nut zijn te verwachten, daar „schaamte de ouders wel zou weerhouden kunne kinderen naar zulk een „vertoonung te brengen.

„Naar aanleiding hiervan is bij den Gouverneur-Generaal de vraag „gerezen of wel eenheid van opvatting bestaat nopens hetgeen, naar de „bedoeling van voormelde ordonnantie, voor volwassenen niet van verder- „felijken invloed zoude wezen, doch voor kinderen wel.

„Naar Zijner Excellentie's meening toch kunnen alleen zeer enkele „belangwekkende vertooningen als: b.v. een operatie door een bekend „chirurg en dergelijke min of meer wetenschappelijk bedoelde rolprenten „geacht worden ongeschikt te zijn voor kinderen doch niet voor volwas- „senen. Wanneer echter de voorstellingen van dien aard zijn, dat ouders „zich schamen hunne kinderen daarheen te brengen, dan behooren derge- „lijke voorstellingen, naar het oordeel van den Landvoogd niet te worden „gegeven. Tenzij het de bedoeling Uwer commissie mocht wezen kinderen „verre te houden van films als oorlogsprenten, is Zijne Excellentie dus van „oordeel dat Uwe Commissie streng moet zijn in haar beoordeeling en elke „rolprent die niet aan eischen van zedelijkheid en goeden smaak voldoet, „verbieden. Alleen daardoor zal het mogelijk zijn er de ondernemers toe „te brengen voorstellingen van beter gehalte te geven.

„De Gouverneur-Generaal acht het noodzakelijk dat de bioscoopcommissies er van doordrongen zijn, dat haar taak ook van opvoedkundigen aard is en dat zij het daarheen behooren te leiden, dat door het weren van zedelijk minwaardige of smakkelooze rolprenten, betere leerzame prenten naar hier worden getrokken.

„Het is Zijner Excellentie bekend dat in vele plaatsen in het buitenland bioscopen, waarin alleen dergelijke belangwekkende, dikwijls zeer fraaie rolprenten worden vertoond, steeds op een druk bezoek kunnen rekenen en Zij ziet niet in dat het hier te lande anders zou zijn, indien de smaak van het publiek niet langer door allerlei dwaze of prikkelende voorstellingen bedorven wordt.

„Zijne Excellentie vestigt de aandacht Uwer Commissie op de in afdruk nevensgaande uitlating van een Australische film-exploitatie die Java noemt als het land waar rolprenten die nergens meer bruikbaar zijn, nog volle zalen trekken.

„De Commissies kunnen ertoe medewerken dat dit land dezen weinig vleienden roep hoe eer zoo beter verlieze.”

Naar aanleiding van deze beslissing deelde de keuringscommissie den Burgemeester mede, dat zij in haar huidige samenstelling van meening was, dat zij aan menige voor kinderen minder geschikte of zelfs ongeschikte rolpront hare goedkeuring niet zou kunnen onthouden.

In verband hiermede werd door den Gemeenteraad in zijn vergadering van 10 Juni 1918 besloten zich tot de Regeering te wenden met het verzoek om aan de Commissie tot keuring van bioscoopfilms de bevoegdheid te verleenen om aan de vertooning van sommige voor de jeugd minder geschikte films eenige beperkende bepalingen te kunnen verbinden.

Bij schrijven van den 1sten Gouvernementssecretaris van 8 Augustus 1918 no. 2041/III/A2 werd toen medegedeeld dat een dergelijke bevoegdheid aan de Keuringscommissie onmogelijk kon worden verleend, doch dat dit voor den Gemeenteraad geen beletsel behoefde te zijn om eene verordening vast te stellen, waarbij aan kinderen beneden een zekeren leeftijd verboden wordt bioscopen te bezoeken, behalve wanneer een kindervoorstelling wordt gegeven en alsdan slechts, vanwege dien Raad daarvoor goedgekeurde rolprenten, worden vertoond.

h. Assaineering.

Bij brief van 19 November 1918 no. 6862 werd door den Burgemeester aan den Gemeenteraad voorgesteld om der Regeering te verzoeken op 's Lands kosten de langs de kust van Batavia tusschen de kali's Angke en Soenter gelegen grondstrook onverwijld te onteigenen en daarna over te gaan tot het droogleggen van dat terrein. Mocht aan dit verzoek van den Gemeenteraad (het voorstel werd in de vergadering van 27 Januari 1919

aangenomen) door de Regeering gevolg worden gegeven, zoo zou daarmee naar het oordeel van deskundigen één van de meest gewichtige stappen gedaan zijn op den weg die leidt naar de gezondmaking van Batavia, omdat daardoor de malaria — zoo niet geheel bestreden — dan toch zeer zeker tot een minimum zou worden teruggebracht.

Het voorstel van den Burgemeester met de toelichting daarop en de nota's van de deskundigen ten deze, de heeren Ir. H. van Breen en Dr. A. L. J. Sunier luiden als volgt:

GEMEENTE

BATAVIA

No. 6862.

Bijl: 4

BATAVIA, 19 November 1918.

Aan

den Gemeenteraad van BATAVIA.

In Uwe vergadering van 25 Februari j.l. werd door het toenmalig lid van Uw College, den heer H. M. Neeb, de aandacht gevestigd op het groote gevaar, hetwelk de langs de kust van Batavia gelegen vischvijvers voor de gezondheid van deze Gemeente opleveren, daar zij zeer gevaarlijke muskieten-broedplaatsen zijn (zie bladz. 8 e.v. der Notulen van de Raadsvergadering van 25 Februari 1918).

Uw medelid, de heer H. van Breen, wees er in aansluiting hieraan in die vergadering op, dat bij den Burgelijken Geneeskundigen Dienst de inzichten omtrent de noodzakelijkheid van het droogleggen dier vischvijvers in den laatsten tijd gewijzigd zijn. Achtte men vier jaren geleden het verdwijnen der vijvers niet noodig, sedert is men op die opvatting teruggekomen, in verband waarmee door den heer Van Breen werd toegezegd dat hij binnenkort in aansluiting aan de assaineeringsplannen een ontwerp voor de onschadelijkmaking der vischvijvers zou opmaken.

Aan deze toezegging is thans door den heer Van Breen gevolg gegeven bij zijn tot mij gericht, met de bijlagen, hiernevens aangeboden schrijven van 14 dezer.

Blijkens dezen brief zijn, volgens mededeeling van Uw medelid Dr. Flu, thans de hygiënisten eenstemmig van oordeel, dat *de vischvijvers langs de kust van Batavia de bron zijn van het malariagevaar*, dat de Gemeente Batavia niet alleen voor een groot deel onbewoonbaar maakt, doch erger nog, bovendien een overgroot gedeelte van hare bevolking fysiek ondermijnt en dientengevolge ongeschikt maakt om in eigen levensonderhoud te voorzien.

Het is deze uitspraak geweest, die den heer Van Breen er toe gebracht heeft zijn onderwerpelijik voorstel zoo spoedig mogelijk in te dienen. Een arbeid, waarvoor ik den heer Van Breen zeker ook uit naam van Uwen Raad, ja van de geheele Gemeente, hier ter plaatse gaarne een woord van dank breng.

In zijn voorstel komt de heer Van Breen tot de conclusie, dat de grondstrook, gelegen langs de kust van Batavia tusschen de kali's Angke en Soenter, na ten algemeenen nutte te zijn onteigend, door inpoldering en bemaling binnen den kortst mogelijken tijd zal moeten worden drooggelegd en dat na deze drooglegging, welke voortdurend moet worden onderhouden, de geleidelijke ophooging van de onderwerpelijke terreinen zal kunnen geschieden door daartoe aan te wenden de aan de Bataviasche waterloopen en scheepvaartwegen ontleende baggerspecie.

De kosten van onteigening der grondstrook, waarin de vischvijvers zich bevinden, worden door den heer Van Breen geraamd op ongeveer *f* 1.100.000.—, die van de drooglegging der terreinen op $\pm$ *f* 500.000.— en die van het jaarlijksch onderhoud van de drooggelegde terreinen op ongeveer *f* 25.000.—, dus een uitgaaf ineens van *f* 1.600.000.— en een per jaar van *f* 25.000.—

Met den heer Van Breen ben ik van gevoelen, dat deelneming in de onderwerpelijke onderneming de financiëele draagkracht dezer Gemeente — althans voorloopig — te boven gaat en dat later eene schikking zal zijn te treffen betreffende de overdracht van de opgehoogde terreinen, waarmede een tijdperk van ongeveer 30 jaren gemoeid zal zijn, aan de Gemeente.

Laat de financiëele toestand der Gemeente niet toe, dat zij de lasten van dit hoognoodige werk op zich neemt, het wil mij bovendien voorkomen, dat de uitvoering daarvan alleszins op den weg ligt van het Gouvernement. Dit werk past toch geheel in het kader van de door het Land ondernomen werken in het belang van de gezondmaking van de hoofdplaats Batavia en zou daaronder destijds ongetwijfeld zijn opgenomen, indien bij de opmaking van de ontwerpen voor die werken reeds dezelfde denkbeelden nopens den invloed van de vischvijvers op den algemeenen gezondheidstoestand van Batavia hadden geheerscht, welke thans — gelijk hierboven reeds is opgemerkt — door alle hygiënisten worden aangehangen.

Er bestaat dus m.i. alle reden om der Regeering te verzoeken dit voor Batavia zoo hoogst belangrijk werk overeenkomstig de plannen, door den heer Van Breen in zijn aangehaald schrijven ontwikkeld, onverwijld van Landswege te doen uitvoeren.

Ten einde echter der Regeering te toonen, dat de Gemeente Batavia voor dezen in het belang van hare ingezetenen zoo uiterst urgenten maatregel zich ook zelf eenige geldelijke opofferingen wil getroosten, zou ik Uw college willen voorstellen aan de Regeering mede te deelen, dat de Gemeente bereid is om, indien het Gouvernement de werken op zijne kosten tot stand brengt, de jaarlijksche onderhoudsuitgaven voor hare rekening te nemen, in de verwachting, dat het Land aan de Gemeente de voorkeur zal geven om te zijner tijd de opgehoogde terreinen op alsdan overeen te komen voorwaarden over te nemen.

Onder mededeeling van het vorenstaande heb ik de eer Uwen Raad

voor te stellen om, behoudens de alsnog in te winnen adviezen van de Gezondheids-Commissie en de Commissie van Financiën, te besluiten mij te machtigen:

1o. de Regeering te verzoeken op 's Lands kosten de langs de kust van Batavia tusschen de kali's Angke en Soenter gelegen grondstrook, op bijlage No. 2 van den brief van den heer Van Breen van 14 dezer nader aangeduid, onverwijld te onteigenen en daarna over te gaan tot het eveneens voor rekening van het Gouvernement binnen den kortst mogelijken tijd doen droogleggen van evenbedoeld grondgebied door inpoldering en bemaling en het bevorderen van de geleidelijke ophooging daarvan door daartoe te doen aanwenden de aan de Bataviasche waterlopen en scheepvaartwegen ontleende baggerspecie;

2o. aan de Regeering mede te deelen, dat de Gemeente harerzijds bereid is om na de totstandkoming van de onder 1o bedoelde drooglegging deze op hare kosten te onderhouden, in de verwachting dat de Regeering aan de Gemeente de voorkeur zal geven om de terreinen, nadat deze zijn opgehoogd en daardoor voor exploitatie gereed gemaakt, onder de alsdan overeen te komen voorwaarden over te nemen.

De Burgemeester van Batavia,

G. J. BISSCHOP.

Batavia (Weltevreden), 14 November 1918.

Bij het ontwerp tot verbetering van den wateraan- en afvoer in het belang der gezondmaking van de Hoofdplaats Batavia door ondergeteekende in zijn hoedanigheid van waterstaatsingenieur opgemaakt in het jaar 1913, bleef de drooglegging der langs de kust gelegen, door vischvijvers ingenomen terreinstrook buiten beschouwing, en dit wel daàrom, omdat naar het toen ten tijde heerschende inzicht van de leidende hygiënisten het behoud van bedoelde vischvijvers geen gevaar voor de volksgezondheid opleverde.

Ligt het tijdstip, waarop boven weergegeven meening werd uitgesproken, slechts een vijftal jaren achter ons, de in dit korte tijdsbestek door den Bataviaschen Gezondheidsdienst, inzonderheid door het tegenwoordige hoofd van dien Dienst, Dr. van Breemen, in samenwerking met den zoöloog Dr. Sunier (zie bijlage No. 3) verrichte onderzoekingen hebben kunnen leiden tot een algeheele ommekeer van dat oordeel, 't welk volgens mij, eenige dagen geleden door Dr. Flu gedane mededeelingen thans eenstemmig luidt: „*de vischvijvers langs de kust van Batavia zijn de bron van het malariagevaar*”, dat onze plaats niet alleen voor een groot deel onbewoonbaar maakt, doch, erger nog, een overgroot deel van haar bevolking fysiek ondermijnt, d.w.z. ongeschikt maakt voor den arbeid om in het levensonderhoud te voorzien, dus dubbel zwaar treft.

Het is deze laatste uitspraak, die mij aan het werk heeft geroepen om UHedGestr. een voorstel aan te geven, strekkende tot verbetering van den uit vorenstaande sprekenden hoogst ongunstigen, zonder overdrijving te noemen onhoudbaren toestand.

Op den voorgrond zij gesteld, dat voldoende afwending van het in de vischvijvers oorsprong vindende malariagevaar onmogelijk is zonder drooglegging van bedoelde plassen en dat wel van af de Kali Angke in het Westen tot aan de Kali Soenter in het Oosten, tusschen welke beide rivieren de voor Batavia gevaarlijke muskieten-broedplaatsen zich uitstrekken. Ook de moerassen beoosten de Soenter zijn voor onze woonplaats niet ongevaarlijk, hoewel op grooten afstand daaruit verwijderd gelegen, doch we nemen aan, dat deze mettertijd van de haven van Tandjong Priok uit zullen worden opgespoten, zoodra het door ons gedachte werk van Batavia uit zal zijn ondernomen.

Wel eens is het denkbeeld geopperd om door geregeld en oordeelkundig onderhoud der vischvijvers in kwestie het broeden van den malaria-muskiet daarin tegen te gaan.

Dit denkbeeld echter is niet verdedigbaar, aangezien een goed onderhouden vischvijver, in den zin, dat broedplaatsen van den malariamuskiet daarin worden voorkomen door het tot voedsel van de visch dienende wier daaruit te verwijderen, geen visch levert. Hoe meer en beter de opbrengst van een vischvijver is aan visch, is deze dat ook aan malariamuskieten, — zoo heet het te zijn —, een stelling welke niet zoude opgaan alleen voor geval de visch gekweekt werd in diepe vijvers met gemetselde wanden onder kunstmatige toediening van voedsel, 'tgeen mogelijk in het rijk der utopieën wel, langs de kust van Batavia echter zeker niet bestaanbaar is.

En aan natuurschoon dragen de waterpartijen, — waarvan hier sprake is —, al heel weinig bij, stellig te weinig om het onderhoud ervan uit dien hoofde te steunen, afgezien van de vraag, of de onderscheiden eigenaren daartoe zouden kunnen worden verplicht, tusschen de erkenning en nakoming van welke verplichting — zoo deze al erkend mocht worden — bovendien nog een groote klove ligt.

Hoe nu zijn die gevaarlijke vischvijvers droog te leggen? Op drie manieren is dit praktisch uitvoerbaar, n.l. door inpoldering en bemaling, door ophooging en door een combinatie van beide, dus door inpoldering, bemaling en ophooging.

Een buitensluiting van de hoogwaterstanden zonder meer zoude niet tot het gewenschte doel leiden, daar de bodem der vijvers even hoog of lager ligt dan de ebstand in zee reikt, het water dus moeilijk daarvan op natuurlijke wijze kan worden geloosd.

Wat het meest aanbevelenswaard is, inpoldering en bemaling, ophooging en inpoldering, of bemaling en ophooging? We hopen er in te slagen door een globale becijfering navolgend tot een besliste keuze te geraken.

Bij deze calculatie zullen we uitgaan van de premisse, dat de onderwerpelijke terreinen vooraf behooren te worden onteigend. Er zal toch wel niemand zijn, die van de tegenwoordige eigenaren, houders der vergunningen tot het hebben van vischvijvers in hun grond, aaneensluiting verwacht om in onderlinge samenwerking de verlangde drooglegging tot stand te brengen en te onderhouden — niet, omdat, als wel eens geuit is, de demping der vijvers krachtens een bestaande verordening zoude zijn te eischen — nog minder, omdat wellicht door de bezitters in het goede doel daar toe aansporing zoude worden gevonden. Het gaat hier trouwens om een veel te belangrijk, daarenboven omvangrijk en groote uitgaven vorderend werk, dan dat men het op een dergelijke samenwerking zou mogen laten aankomen.

We nemen aan, dat die onteigening een uitgave vordert, groot ongeveer tweemaal de verpondingswaarde der te onteigenen perceelen (zie bijlage No. 1), welke waarde tien maal de netto opbrengst (zonder aftrek natuurlijk der $\frac{3}{4}\%$ van die waarde bedragen verpondingsbelasting van het object) vertegenwoordigt, alzoo rond f 1.100.000.—.

Gaan we dan in de eerste plaats na, op hoeveel een inpoldering en bemaling zouden komen te staan.

In geval van inpoldering en bemaling moet gezocht worden naar samenvoeging der vele empangs tot een beperkt, door de groote waterloop bepaald aantal — dus vier — pompgebieden, van elkander gescheiden door de Grogolafleiding (Moeara Karang), 't Havenkanaal en het Goenoeng Sahari afvoerkanal (Moeara Antjol). De Moeara Baroe en Moeara Heemraden komen in de toekomst te vervallen (zie bijlage No. 2).

Voor de inrichting dezer gebieden tot polders is noodig:

a.	de vestiging van vier pompstations aan zee tegen:	$\pm$ f 250.000.— en
b.	den aanleg van dijken en afvoerleidingen tot een	
	bedrag eveneens van	$\pm$ „ 250.000.—
d. i. totaal		$\pm$ f 500.000.—

En om de onderneming te doen slagen, behoort dan verder jaarlijks te worden uitgegeven:

a.	voor het pompbedrijf rond $12 \times f 1000.— =$	$\pm$ f 12.000.—
b.	en voor het onderhoud der waterkeerings- en	
	afwaterkeeringswerken:	$\pm$ „ 13.000.—
	of wel tezamen	$\pm$ f 25.000.—

Vorenstaande ruwe schatting — het mag niet verzuimd worden zulks hierbij aan te teekenen — berust op de resultaten van een voorloopig onderzoek naar het te verwachten waterbezwaar der polders, welke een gezamenlijk oppervlak hebben van rond 11.000.000 M² en jaarlijks belast kunnen worden met $\pm$ 2.000 m.M. regenval, waarvan wel $\frac{1}{10}$ gedeelte op één dag kan vallen. De invloed van kwel en die van verdamping, beide gering, kunnen worden aangenomen in tegengestelde richting aan elkaar

gelijk te zijn. De hoogte, waarover het uit te slaan water moet worden opgevoerd, is te stellen op maximum 2.25 M. bij een verval van 1.00 M. in de aanvankelijk 0,35 M diepe afvoerleidingen en 0,90 M. verschil tusschen eb en vloed in zee (het verschil tusschen doottij en springvloed is ± 1.35 M.).

Door de inpoldering en bemaling, als boven voorgesteld, zal de waterrijke kuststrook benoorden Batavia binnen betrekkelijk korten tijd kunnen worden herschapen in wel is waar grillig ingegraven en daardoor onoverzichtelijk, maar — en daar komt het hier op aan — *goed droog land*.

Om dit zelfde resultaat te bereiken door ophooging zou in enkele jaren een groot grondverzet moeten worden uitgevoerd van niet minder dan 10.000.000 M³, middels opspuiting van af het strand en uit de naast bij zijnde groote waterlopen, een uitgave vorderende van minstens f 6.000.000.—.

Ware het, dat we de kustlijn Zuidwaarts konden verplaatsen, we zouden met belangrijk minder grondverzet, met een eenvoudige egalisatie van het terrein kunnen volstaan om de ophooging verder aan de natuur over te laten. Geen menschenarbeid, althans geen eenvoudige, echter vermag den immer voortschrijdenden, natuurlijken uitbouw der kust tegen te houden, laat staan terug te dringen. Het gevolg van een openlegging der vooraf gelijk gemaakte kuststrook in kwestie voor de zee en de langs loopende rivieren met de goede bedoeling om opzanding en opslibbing te bevorderen, zou dan ook geen ander kunnen zijn dan rawahvorming op groote schaal, die misschien nog gevaarlijker was dan de vischvijvers thans zijn.

De keuze òf in inpoldering en bemaling, òf ophooging, is, gelet op voren gegeven cijfers, niet moeilijk.

Er zijn omstandigheden, welke deze keuze zelfs nog gemakkelijker maken — we zouden kunnen zeggen, bepalen.

Het is n.l. mogelijk om i. c. beide oplossingen te vereenigen, de nadeelen, aan beide verbonden, gelijktijdig opheffend, indien we bij de voorgenomen verbetering den tijd niet ondergeschikt maken aan het geld, doch omgekeerd.

Inpoldering en bemaling toch is het minst kostbaar en leidt het spoedigst tot de verlangde drooglegging, laat echter het terrein vrijwel waardeloos door z'n lage ligging en onregelmatigen vorm.

Ophooging daarentegen is zeer kostbaar en tijdroovend, doet echter een niet waardeloos bezit ontstaan, in de nabijheid van de opslagplaatsen in de benedenstad geschikt voor uitbreiding hiervan langs den Groninger- en Antjolschen weg over ruim 100.000 M². en overigens voor tuingrond, aan klapperondernemingen uit te geven.

Bedoelde uitgifte brengt niet zooveel op, dat ophooging ten slotte financieel voordeliger dan inpoldering en bemaling zoude blijken te zijn, integendeel.

Een onderlinge vergelijking van de grootten der denkbeeldige kapitalen op een rentevoet van 5%, welke een toekomstbeeld geven van de totaal uitgaven en inkomsten eener dertigjarige onderneming, onderscheidenlijk gebaseerd op inpoldering en bemaling en ophooging van het Bataviaasch kustgebied wijst uit, dat geen van beide ondernemingen rendabel zijn, doch dat eerstbedoelde onderneming geldelijk het minste nadeel oplevert ter kapitaalwaarde, $\pm f$ 10.000.000.— kleiner dan die van het nadeel van laatstbedoelde onderneming.

Maar het is niettegenstaande 't teleurstellend resultaat dezer vergelijking, als boven reeds gezegd, mogelijk om op den duur de voordeelen van beide oplossingen te behalen en wel dientengevolge, dat een ophooging, over langen tijd verdeeld gedacht, zeer wel uitvoerbaar is zonder de onderneming, waar het hier om gaat, met de uitgaven daarvoor te belasten. Er zal n.l. om de verschillende waterloopen en scheepvaartwegen te Batavia op voldoende capaciteit en vaardiepte te houden doorlopend groot baggerwerk moeten worden verricht. En het ligt voor de hand om de daardoor geproduceerde specie aan te wenden tot ophooging van de ingepolderde terreinen, welke zodoende dan na ongeveer 30 jaren — een zelfden tijdsduur, als waarin de uitgifte van den opgehoogden grond vermoedelijk zal kunnen plaats vinden — kan zijn voltooid.

Het is op grond van bovenstaande, dat ik UHedGestr. in overweging geef den Raad het voorstel te doen om zich tot de Regeering te wenden met het dringend verzoek:

- a. te besluiten tot onteigening ten algemeene nutte van de langs de kust van Batavia, tusschen de Kali's Angke en Soenter gelegen grondstrook, in bijlage No. 2 nader aangeduid ($\pm f$ 1.100.000.—);
- b. gelijktijdig met de onteigening, vorenbedoeld, over te gaan tot drooglegging van het grondgebied in kwestie door inpoldering en bemaling binnen den kortst mogelijken tijd ($\pm f$ 500.000.—); en
- c. na de totstandkoming van de verlangde drooglegging deze te onderhouden ($\pm f$ 25.000 — per jaar), de geleidelijke ophooging van de onderwerpelijke terreinen bevorderend door aanwending ten behoeve hiervan der aan de Bataviasche waterloopen en scheepvaartwegen ontleende baggerspecie.

T.g.t. zal dan een schikking zijn te treffen ter regeling der overdracht van den opgehoogden grond aan de Gemeente, welker financiële draagkracht — het behoeft nauw vermeld — een deelneming in de onderwerpelijke onderneming, althans voorloopig, niet toelaat.

't Raadslid,

H. VAN BREEN.

Visscherij-station.

Batavia, 9 November 1918.

Geachte Heer Van Breen,

In aansluiting aan ons telephonisch gesprek nog het volgende:

Aanleiding tot het verzamelen van eenige gegevens betreffende de biologie der empangs waren voor mij de besprekingen gevoerd bij de behandeling van punt 11 der agenda van de vergadering van den Gemeenteraad van Batavia op Maandag 25 Februari j.l., maar vooral ook de discussies na een voordracht van den heer M.L. van Breemen, gehouden op 7 Maart j.l. voor den „Hygiënischen Kring” alhier. Bij laatstgenoemde discussies kwam n.l. duidelijk uit, hoe wij van de zeevischvijvers als biologisch milieu eigenlijk nog niets wisten. Wel was het Visscherijstation, zooals te lezen staat in het Jaarboek van het Departement van Landbouw, N. en H. over 1916, in dat jaar begonnen enkele gegevens betreffende de biologie der empangs bijeen te brengen, welk werk door mij opgedragen was aan mijn toenmaligen assistent, in verband met verschillende omstandigheden was van dit onderzoek tot begin 1918 echter nog zoo goed als niets gekomen.

Sedert Maart j.l. heb ik nu zooveel mogelijk eens in de 14 dagen een bezoek gebracht aan de vischvijver-strook, om aldaar de noodige gegevens en het noodige materiaal te verzamelen ter verkrijging van een inzicht in het karakter van de empangs als biologisch milieu. Te gelijker tijd werden door den heer Van Breemen en zijn personeel gegevens verzameld aangaande het voorkomen, ook quantitatief, in de empangs van larven van muskieten-soorten, die malaria kunnen overbrengen.

Hoewel wij de resultaten van ons onderzoek eerst willen publiceeren, nadat wij gedurende een heel jaar achtereen de noodige gegevens verzameld zullen hebben, dat wil dus zeggen eerst na 31 Maart a.s., heb ik geen bezwaar U reeds thans met een enkel woord aangaande de beteekenis der Bataviasche empangs als broedplaatsen van malaria-overbrengers in te lichten. Daarbij kan ik voorop zetten, dat de heer Van Breemen en ik het in deze geheel eens zijn. Ook wil ik nog met nadruk opmerken, hoe al het hier gezegde uitsluitend betrekking heeft op de Bataviasche empangs, gelegen tusschen de Moeara Angke en de Taipekong beoosten Slingerland en tusschen Tg.-Priok en Maroenda. De vischvijvers in andere streken, b.v. die te Semarang en te Soerabaja, zijn mij niet uit eigen aanschouwing bekend.

Het eenige dier, dat in de empangs of tambaks *gekweekt* wordt, is de bandeng, een zeevisch nauw verwant aan de Haringachtigen. De bandeng plant zich in de vijvers niet voort, het jonge broed wordt in zee vlak aan het strand gevangen, om daarna naar de vijvers overgebracht en daarin uitgeplant te worden.

Het is mij uit het onderzoek van vele maaginhouden gebleken, dat de bandeng een volslagen vegetariër is, een feit, dat bij visschen slechts uiterst zelden voorkomt, doch dat in dit geval geheel klopt met vele eigenaardigheden in den bouw van den tandeloozen mond, van den slokdarm en van de maag alsook met de voor een visch abnormaal groote lengte van het geheele darmkanaal van de bandeng.

In verband hiermede laat men dan ook een vijver, van waaruit men de bandeng weggevangen of naar een anderen vijver overgebracht heeft, een tijdlang leegstaan, totdat zich daarin langs natuurlijken weg een zeer weelderige vegetatie van ondergedoken waterplanten (a. wieren of *loemoet* en b. hogere ondergedokken waterplanten of *ganggang*) ontwikkeld heeft. Deze vegetatie ontstaat op den bodem van de empangs, spoedig bereiken echter de opwaarts groeiende plantenmassa's de oppervlakte van het water. De planten blijven daarbij evenwel ondergedoken, steeds vindt men boven de plantenmassa's nog een dun laagje water. Met deze plantenmassa's nu voedt zich de bandeng, zooals gebleken is uit het onderzoek der maaginhouden. Bij Tjilintjing zagen wij een vijver, die zoo diep was, dat zich op den bodem daarvan geen of weinig planten-groei meer ontwikkelde. In dezen vijver waren dan ook door den eigenaar 60 prauwladingsen wier van elders aangebracht. Ook zagen wij jonge bandeng met fijngehakt wier voeren.

Behalve de bandeng treft men in de vijvers nog een groot aantal andere diersoorten aan, w.o. vele visschen, waarvan het jonge broed uit eigen beweging van uit zee tegen den stroom in de vijvers binnen zwemt, wanneer door de sluisjes water van uit de vijvers naar zee afgelaten wordt. Van vele van deze vischsoorten voeden de jongen zich o.a. gaarne met muskietenlarven.

Bovendien komt in de vischvijvers in zeer groote hoeveelheden voor een klein vischje, dat eigenlijk uit het zoete water afkomstig is en dat algemeen bekend is onder den naam „Kepala timah”. Dit vischje voedt zich, zooals reeds bekend was en ons ten overvloede uit het onderzoek der maaginhouden bleek, bij voorkeur met muskietenlarven en poppen.

Nu is ons gebleken, dat, ondanks het voorkomen in de empangs van zeer vele muskietenlarven- en -poppen-etende dieren, deze empangs toch reusachtige massa's muskieten produceeren kunnen, onder welke muskieten veel voorkomt de *Myzomyia ludlowi* Theobald, d.i. de gevaarlijkste van alle Indische malaria-overbrengers. Deze reusachtige productie van muskieten in de empangs bleek niet alleen uit de door het personeel van den heer Van Breenen in de vijvers gevangen hoeveelheden muskietenlarven en -poppen, maar vooral ook uit klamboevangsten. Eens werden in een klamboe, die precies 1 M.² van het vijveroppervlak afsloot, in één nacht 430 muskieten gevangen, die dus dien nacht uitgekomen waren uit die ééne M.² Meerdere malen produceerde 1 M.² vijveroppervlak $\pm$ 200 muskieten per nacht! De muskietenlarven en -poppen werden uitsluitend aangetroffen

tusschen en op de ondergedoken plantenmassa's en tusschen de overhangende en gedeeltelijk over het vijveroppervlak uitgroeiende vegetatie aan den kant van de vijvers. Het open water van de empangs is praktisch gesproken bijna steeds vrij van muskietenlarven.

Het aantal muskieten, dat een vijver zal opleveren, hangt dus o.a. af van de volgende drie factoren:

- a. het aantal eieren, dat door muskietenwijfjes in den vijver gelegd wordt;
- b. de grootte van den consumptie-factor, welke belichaamd is in de dieren, w.o. speciaal de Kepala timah, die muskieteneieren, -larven en -poppen consumeeren;
- c. de grootte van den beschermenden factor = de grootte van het oppervlak van den vijver waaronder ondergedoken plantenmassa's voorkomen.

Door de wisselwerking van de genoemde drie factoren ontstaat een evenwichtstoestand tusschen de productie van muskieteneieren aan den eenen en de consumptie van muskieteneieren, -larven en -poppen aan den anderen kant. Wat er gebeurt, wanneer deze evenwichtstoestand verbroken wordt, zagen wij den 17den October j.l. in een kleinen broedvijver, waaruit alle dieren, die het jonge bandengbroed eten en daarmee ook alle muskietenlarven en -poppenetende dieren, w.o. dus ook de kephala timah, verwijderd waren. De oppervlakte van dit vijvertje krioelde, zag zwart van de reusachtige hoeveelheden muskietenlarven en -poppen, die in dit vijvertje tot ontwikkeling hadden kunnen komen! Later werden onder soortgelijke omstandigheden in één nacht onder een klamboe, die 1 M.² van het vijvervlak afsloot, meer dan 6000 muskieten gevangen!!

Het bovenstaande kunnen wij als volgt resumeeren:

- a. In de empangs kweekt men een visch, die een volslagen vegetariër is en voor de voeding waarvan men groote massa's ondergedoken waterplanten langs natuurlijke weg tot ontwikkeling laat komen.
- b. In de empangs komt een zeer groot aantal zich met muskietenlarven en -poppen voedende dieren voor.
- c. Ondanks het feit genoemd sub *b*, brengen de gedeelten der vijvers, waar de sub *a* genoemde ondergedoken plantenmassa's voorkomen en ook de begroeide kanten der vijvers enorme hoeveelheden muskieten voort, waaronder nu eens groter dan weer een kleiner aantal vertegenwoordigers van den gevaarlijksten Indischen malariaoverbrenger. Dit zijn eenvoudige feiten, die een ieder kan constateeren.

Wanneer U hierbij nu nog bedenkt, hoe uit het onderzoek van den heer Van Breemen gebleken is:

- a. dat malaria-overbrengende muskieten ook hier te Batavia vermoedelijk 2 à 3, ja misschien wel 4 à 5 K.M. ver vliegen, om menschenwoningen op te zoeken;
- b. dat speciaal in den drogen tijd, maar zelf ook in den W.-moesson in en om Batavia en Weltevreden behalve de empangs, zoo goed als geen andere en zeer zeker nergens de vischvijverstrook in uitgestrekt-

heid en productievermogen ook maar in de verte nabij komende broedplaatsen van den genoemden gevaarlijken malariaoverbrenger gevonden worden met uitzondering dan misschien van de Nipa-strook tusschen Slingerland en Tandjong-Priok, die daar ter plaatse de vischvijverstrook vervangt;

- c. dat te Batavia miltindex en mortaliteit het hoogst en wel zeer hoog zijn in de vischvijverstrook en van daaruit overal Zuid-waarts geleidelijk afnemen; ¹⁾

dan leidt dit alles m.i. noodzakelijkerwijs tot de conclusie, dat de empangs, zooals wij die hier te Batavia hebben leeren kennen, in de nabijheid van een groote stad onmogelijk geduld kunnen worden.

Theoretisch zijn nu in hoofdzaak twee oplossingen denkbaar: of men ruimt de vijvers op, of men maakt het empang-bedrijf onschadelijk door:

- a. de kanten van de vijvers schoon af te steken *en schoon te houden*.
b. alle zich ontwikkelende ondergedoken waterplanten *steeds door* op te ruimen.
c. de bandeng kunstmatig te voeden.

Waar in dit laatste geval door het opruimen van alle plantengroei het biologisch evenwicht in de vijvers verstoord zou zijn, zou men, om de dierlijke afvalproducten en de resten van het kunstmatige voedsel kwijt te raken, het water van de empangs intensief en geregeld moeten kunnen ververschen. Hoewel het niet mijn weg ligt in deze advies te geven, wil ik U toch niet verhehlen, dat n.m.b.m. de laatstgenoemde oplossing praktisch onmogelijk is.

Bij ons onderzoek is nog gebleken, dat de hoeveelheden van den gevaarlijken malaria-overbrenger, die in de empangs geproduceerd worden, niet altijd even groot zijn. Zelfs komt het voor, dat bij een bepaalden door ons geconstateerden toestand van het milieu de larven van den gevaarlijken malaria-overbrenger plaatselijk zoo goed als geheel verdwijnen. Ik kan hier op deze kwestie niet nader ingaan. Slechts wil ik nog opmerken, hoe de hier door mij bedoelde toestand van het milieu van zoodanigen aard is, dat een kunstmatig teweegbrengen en bestendigen van dien toestand, om zodoende ook de productie van den gevaarlijken malaria-overbrenger te reduceeren, praktisch gesproken hoogstwaarschijnlijk zal zijn. Intusschen is het hierop betrekking hebbende gedeelte van ons onderzoek nog in gang en hopen wij ons binnen enkele maanden een positief oordeel in deze te kunnen vormen.

Met beleefde groeten en respects
gaarne Uw dw.

SUNIER.

¹⁾ In de eerstvolgende aflevering van het geneeskundig Tijdschrift voor Ned.-Indië zult U een publicatie aantreffen van de hand van den heer Van Breemen, waarin de door den Gezondheidsdienst in 1917 betreffende de verbreiding van de malaria te Batavia en te Weltevreden verzamelde gegevens verwerkt zijn.

Bij brief van 17 December 1918 no. 7644 werd door den Burgemeester aan den Gemeenteraad voorgesteld om zijn goekeuring te hechten aan het door den heer Ir. H. van Breen ontworpen plan der zoogenaamde kleine assaineeringswerken (Deze goedkeuring werd ter Raadsvergadering van 13 Januari 1919 inmiddels verleend).

De ten aanzien van de in het belang van de volksgezondheid voorgestelde uit te voeren kleine assaineeringswerken zijn hieronder vermeld en worden door den Burgemeester toegelicht als volgt:

Onder bekendstelling voor zoover noodig, dat door den aan de Gezondheidscommissie voor de hoofdplaats Batavia verbonden Gezondheidsdienst in het belang van de volksgezondheid zoogenaamde kleine assaineeringswerken worden uitgevoerd, in hoofdzaak omvattende het behandelen van poelen en plassen met petroleum of residu, eerste schoonmaak van kampongs en omgeving, onschadelijk, maken van besmette privaten, dichten van terreinkuilen, kleine verbeteringen in het belang van den waterafvoer en den water-aanvoer en van drooglegging, toegankelijk maken van complexen, welke besmettingshaarden vormen enz., werd bij den met de overige op deze aangelegenheid betrekking hebbende stukken ter visie gelegden brief van den Gouvernements Secretaris van 26 October 1916 No. 2717/II, waarvan destijds mededeeling is gedaan aan Uw Raad, ter kennis van Uw College gebracht, dat bij den Gouverneur-Generaal de vraag was gerezen of niet gebroken diende te worden met het stelsel, dat deze werkzaamheden voor een deel van de Gezondheidscommissie en voor een deel van den Gemeenteraad uitgaan, die immers ter zake ook reeds enkele werken deed uitvoeren. Naar het oordeel toch van den Landvoogd is Uw College de aangewezen autoriteit om de leiding van de verschillende voorzieningen in het belang van de gezondmaking van Batavia onverdeeld in handen te nemen.

In verband hiermede werd in het aangehaald Regeeringsschrijven om mededeeling verzocht of Uw Raad bereid zou zijn de uitvoering van deze taak op zich te nemen, zullende bij bevestigende beantwoording van deze vraag in gemeen overleg door Land en Gemeente een werkplan zijn vast te stellen, alsmede eene verdeling van de lasten aan de uitvoering van dit plan verbonden.

In voorloopig antwoord op evenbedoelde vraag van de Regeering werd bij mijn brief van 4 Januari 1917 No. 42 aan Haar bericht, dat het denkbeeld om de z.g. kleine assaineeringswerken, tot dusver vanwege de Gezondheids-commissie voor de hoofdplaats Batavia uitgevoerd, van de Gemeente te doen uitgaan, reeds vóór de ontvangst van meerbedoeld Regeeringsschrijven aan de orde was gesteld en dat Uw College in zijne vergadering van 27 December 1916 besloten had de ter beschikking van die Commissie staande fondsen voor de kleine assaineeringswerken en voor kampongreiniging ($\pm$ f 50.000.— 's jaars) van 1 Januari 1917 af van

Gemeentewege te doen verwerken, teneinde het effect der gedachte verbeteringen te verhoogen en te verzekeren; waaruit dus reeds volgde dat Uw College in beginsel geen bezwaar kon hebben de leiding van de verschillende voorzieningen in het belang van de gezondmaking van Batavia onverdeeld in handen te nemen.

Voorts werd in mijn voormelden brief gevraagd of de Regeering wellicht eene nadere uiteenzetting van aard en omvang zou kunnen verstrekken en daarbij tevens zou kunnen vermelden naar welken maatstaf Zij zich voorstelt de verdeling van de geldelijke lasten te doen plaats hebben.

Er werd in dit verband dezerzijds op gewezen, dat de geldelijke gevolgen voor de Gemeente zich toch wellicht niet zouden bepalen tot het belasten van de Gemeente met een deel van de kosten der uit te voeren werken, doch dat het niet onmogelijk was dat zij zich ook zouden doen gevoelen bij de grond- en woningpolitiek der Gemeente. Immers de werken waarom het ging en welke in hoofdzaak zouden moeten worden uitgevoerd op de binnen de Gemeente gelegen particuliere landerijen, zouden zeer waarschijnlijk de waarde daarvan verhoogen, waardoor aankoop of onteigening in het belang van de volkshuisvesting door de Gemeente zou worden bemoeilijkt; tenzij het mogelijk zou blijken de kosten der z.g. kleine assaineeringswerken voor een deel te verhalen op de eigenaren der belendende perceelen evenals zulks voor groote locale assaineeringswerken zal geschieden, ingevolge de in Uwe vergadering van 25 Januari 1915 vastgestelde, sedert in de Javasche Courant van 12 November 1918 No. 91 afgekondigde „Kostenomslagverordening” (of laatstelijk de Notulen van de Raadsvergadering van 22 Juli 1918 bladz. 11 e.v.). Of deze mogelijkheid zou bestaan, zou afhangen van eene nadere omschrijving van de strekking van meergenoemd werkplan. Vandaar dan ook de tot de Regeering gerichte vraag.

De Regeering is hierop echter blijkens het schrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 29 Januari 1917 No. 244/III/A2 niet ingegaan en heeft te kennen gegeven, dat Zij het meer eigenaardig zou achten dat van Gemeentewege de noodige voorstellen werden gedaan tot bepaling van het te volgen werkplan en tot verdeling van de kosten tusschen Land en Gemeente.

Ter verkrijging van een zoodanig werkplan heb ik mij toen gewend tot Uw medelid, den heer Van Breen, die bij uitstek deskundige op het gebied van de assaineeringswerken voor Batavia is en dien ik bereid vond bedoeld werkplan samen te stellen.

Diens zeer belangrijk en uitvoerig rapport van 26 November 1917 wordt Uwen Raad als afzonderlijk bijvoegsel van het Gemeenteblad hierevens aangeboden.

Een woord van dank aan den heer Van Breen voor dit degelijke werk moge hier, zeker ook uit naam van Uw College, een plaats vinden.

Blijkens dit rapport wenscht de heer Van Breen de z.g. kleine assai-

neeringswerken te verdeelen in vier afdeelingen, aansluitende bij de indeeling van de gedeeltelijk in uitvoering, gedeeltelijk in voorbereiding zijnde groote assaineeringswerken, en wel:

Afdeeling A:

Werken tot verbetering van de afwatering en tot onschadelijkmaking van stilstaand water;

Afdeeling B:

Werken tot verbetering van den afvoer van afvalwater en faecaliën;

Afdeeling C:

Werken ter voorziening in de behoefte aan drink-, bad- en waschwater;

Afdeeling D:

Andere werken, dan die onder de afdeelingen A, B en C bedoeld, in het belang van de volkshuisvesting.

Elk dezer afdeelingen wordt dan onderverdeeld in twee groepen, namelijk:

Groep I:

Werken strekkende tot tijdelijke verbetering van den thans heerschenden noodtoestand;

Groep II:

Werken dienende tot aanvulling van de groote assaineeringswerken; zullende het antwoord op de vraag, of aan eenig z.g. klein assaineeringswerk het karakter van aanvullingswerk (groep II) moet worden gegeven, in den regel in hoofdzaak afhankelijk zijn te stellen van den stand der uitvoering van het „groote assaineeringswerk”, voornamelijk voor wat betreft de „normaliseering” der kampongs.

Het ligt dan ook uitdrukkelijk in de bedoeling van den heer Van Breen, dat het werk van tijdelijken aard beperkt wordt tot het beslist noodzakelijke en dat reeds van den beginne af zooveel mogelijk werk gedaan wordt dat van blijvende waarde is. In deze richting zal, nu sedert het opstellen van het rapport de oorlog geëindigd is en dus verschillende materialen enz. weer beter te krijgen zijn, hopelijk nog meer gedaan kunnen worden, vooral met betrekking tot de drink-, bad- en waschwatervoorziening dan zich aanvankelijk ten tijde van het samenstellen van het rapport liet aanzien.

In elk geval komt het mij wenschelijk voor te dezer plaatse op de bedoeling, welke bij de uitvoering van de werken zal voorzitten, nog eens met nadruk de aandacht te vestigen.

Naar hoogerbedoelde verdeling zullen van de z.g. kleine assaineeringswerken behooren tot:

Afdeeling A.

Groep I.

- a. het opruimen en tegengaan van schadelijke plantengroei van en op braakliggende gronden en uit en in waterplassen, bij de laatste samengaand met de vereischte petrolisatie of anderszins;
- b. het graven en het in stand- en schoonhouden van droge afvoergoten.

Groep II.

- a. het draineeren van waterhoudenden bodemgrond;
- b. het dichten van terrein-kuilen (met goeden grond);
- c. het bijwerken van wegen- en voetsporen.

Afdeeling B.

Groep I.

- a. het afleiden van huishoudwater;
 - b. het opzamelen en dichten aan de oppervlakte, met het oog op de te verwachten inzinking onder de noodige ophooging, begraven van keukenafval, stalvuil e.d., zoo mogelijk buiten de kampong;
 - c. het boren op niet te grooten afstand van de woning, doch minstens 10 M. van den mogelijk te graven waterput verwijderd, over eenige meters diepte van liefst tot in het grondwater reikende, als beerkuil bedoelde gaten;
 - d. het in zindelijken en goeden staat onderhouden van het onder a en c aangeduid tijdelijk werk;
 - e. het geregeld spoelen met water van de onder c bedoelde beerputten, vooral de droge;
- Niets.

Groep II.

Afdeeling C.

Groep I.

- a. het slaan van pompen dan wel het graven van waterputten op een afstand van mintens 10 M. uit de beerkuilen;
- b. het onderhouden en geregeld reinigen van het werk onder a;
- c. het koken van drinkwater;
- d. het desinfecteeren, wanneer noodig, van waterputten.

Niets.

Groep II.

Afdeeling D.

Groep I.

- a. het aanmaken, opstellen en onderhouden (teeren) van verplaatsbare gesloten schutsels, dienende tot omwanding en overkapping aan de tot privaat aangewezen ruimte boven de beerkuilen.

- b. het verharden met licht, niet te kostbaar materiaal van bestaande paden;
- c. het ophalen, verzamelen en verbranden op steenen vloer, zoover mogelijk uit de bebouwing, van droog vuil, wanneer het vervoer naar te dempen waterplassen — hetgeen 't meest wenschelijke is — te kostbaar is.

Groep II.

- a. het zoeken naar en doen verdwijnen van verborgen waterverzamelingen in de omgeving van de woning (waarbij het dak niet zal zijn te vergeten);
- b. het opsporen en uitroeien van schuilplaatsen voor ongedierte;
- c. het aanvoeren en uitspreiden van grond voor afdekking van laagsgewijze op lage gronden ter ophooging uitgestort vuil.

In het vorenstaande is in het kort aangegeven, hoe de heer Van Breen zich de z.g. kleine-assaineeringswerken denkt, wordende voor de uitvoeriger uiteenzetting en toelichting verwezen naar diens rapport, waarvan de lezing ten eerste wordt aanbevolen.

Naar het voorkomt ware door Uwen Raad zijne goedkeuring te hechten aan het in het rapport ontvouwde werkplan, hetwelk de volle instemming van de Gezondheidscommissie heeft, en ware dit aan de Regeering aan te bieden, onder mededeeling, dat de Gemeente bereid is de uitvoering van het plan op zich te nemen en met verzoek te willen berichten of ook Zij zich daarmede kan vereenigen.

Thans een woord over de kosten, verbonden aan de uitvoering van de z.g. kleine assaineeringswerken.

Ook dat punt is door den heer Van Breen in zijn onderwerpelijk rapport behandeld.

De uitvoering is in hoofdzaak gedacht door den dienst van Gemeentewerken, die daarbij voortdurend overleg zal moeten plegen allereerst met den Gezondheidsdienst, doch zeker ook met de diensten van Bouwen en Woningtoezicht en Grond- en Woningzaken. Voorts zal het dagelijksch toezicht worden opgedragen aan propagandisten voor hygiëne van technische opleiding en ontwikkeling, wier bezoldiging enz., in totaal ongeveer f 15.000 's jaars zal vorderen.

Dit bedrag inbegrepen, worden — gelijk in het rapport nader uitvoerig is toegelicht — de jaarlijksche kosten door den heer Van Breen geschat:

voor de eerste 5 jaren op	f 240.000
„ „ tweede 5 jaren op	„ 140.000
„ „ volgende 10 jaren op	„ 75.000
„ „ daarop volgende 10 jaren op	„ 65.000
of in totaal op	f 3.300.000

verdeeld over 30 jaren

Thans wordt jaarlijks ten laste van de begroting van den Gezondheidsdienst, welke voor 1918 sluit met een eindbedrag van f 129.670.—, ongeveer f 50.000.— verwerkt voor de z.g. kleine assaineeringswerken. Aangezien de Gemeente aan genoemden dienst eene jaarlijksche bijdrage

van f 13.282 of $\pm \frac{1}{10}$ van de totaal inkomsten geeft (de overige $\frac{9}{10}$ worden door het Gouvernement voldaan), kan de Gemeente geacht worden thans dus ongeveer $\frac{1}{10}$ deel van de z.g. kleine assaineeringswerken te betalen.

Volgens dezen maatstaf zou de Gemeente in de kosten van de onderwerpelijke werken hebben bij te dragen:

in de eerste 5 jaren	f 24.000.—
„ „ tweede 5 „	„ 14.000.—
„ „ „ 10 „	„ 7.500.—
„ „ daaropvolgende 10 jaren	„ 6.500.—

Naar het wil voorkomen zal echter de Gemeente hare bijdrage met het oog op het groote belang van de z.g. kleine assaineeringswerken wel eenigermate kunnen verhoogen, al zal ook in den vervolge het overgrootste gedeelte der kosten ten laste van het Gouvernement dienen te komen, dat jaren lang deze belangen niet behartigd heeft en de Gemeente voor een op dit gebied alles te wenschen overlatenden toestand geplaatst heeft.

Mijns inziens ware door de Gemeente aan het Land aan te bieden in de kosten van de door de Gemeente uit te voeren z.g. kleine assaineeringswerken jaarlijks ongeveer $\frac{1}{6}$ bij te dragen en wel de eerste 5 jaren tot een maximum van f 40.000.—, de volgende 5 jaren tot een maximum van f 25.000.— en de daaropvolgende 20 jaren tot een maximum van f 15.000.—, alles per jaar.

Eene zoodanige bijdrage zal dan naar mijne meening uit de gewone inkomsten der Gemeente dienen te worden gevonden en is in verband met de groote belangen, waarom het hier gaat, naar het voorkomt alleszins gerechtvaardigd.

Verder zal de Gemeente echter naar mijn inzicht niet kunnen gaan. Er dient namelijk hierbij wel in het oog te worden gehouden, dat, om van andere behoeften niet te spreken, welke in de naaste toekomst verzorging door de Gemeente zullen komen vragen, ook de Gemeentelijke gezondheidsdienst, waarmede de zorg voor de z.g. kleine assaineeringswerken nauw samenhangt, weldra ook financiële offers aan de Gemeente zal komen vragen.

Met het door den heer Van Breen uitgesproken oordeel, dat de Gemeente de voor het onderwerpelijke doel benodigde gelden niet zal kunnen noch zal mogen vinden uit een bepaald voor dat doel te heffen belasting, kan ik volkomen instemmen.

Eveneens ga ik accoord met diens meening, dat de fondsen zullen moeten worden opgebracht door de van Gemeentewege te heffen directe belastingen, d w z ten tijde van het rapport dus door de opcenten-heffingen op de verpondings- en inkomstenbelastingen, thans door de Gemeentelijke Inkomstenbelasting en de opcenten op de verponding.

Resumeerende heb ik de eer Uwen Raad voor te stellen:

- 1o. zijne goedkeuring te hechten aan het in bijgaand rapport van den heer Van Breen ontvouwde werkplan voor de z.g. kleine assaineeringswerken;

- 2o. dit werkplan aan de Regeering aan te bieden, met verzoek te willen berichten of ook Zij zich daarmee kan vereenigen;
- 3o. aan de Regeering mede te deelen dat de Gemeente Batavia bereid is de uitvoering van de werken volgens meerbedoeld plan van harentwege uit te voeren op kosten van het Gouvernement;
- 4o. ter kennis van de Regeering te brengen dat de Gemeente genegen is in die kosten jaarlijks $\frac{1}{6}$ deel bij te dragen tot een maximum voor de eerste 5 jaren van f 40.000 —; voor de tweede 5 jaren van f 25.000. — en voor de volgende 20 jaren f 15.000.—, alles per jaar.

De Burgemeester van Batavia,
G. J. BISSCHOP.

i. Rijkschroeff-stichting.

Ten aanzien van de verantwoording van de gelden der Rijkschroeffstichting over het jaar 1918 wordt het volgende medegedeeld:

Op 30 Juni 1918 was aanwezig:	
aan contanten en op giro geplaatste gelden	f 7318.51
Bij den Secretaris der Stichting was aanwezig:	
op giro rekening gekweekte rente per 30 September	„ 37.47
„ 31 December	„ 38.87
	<u>f 7394.85</u>

Aan de Bataviaasche Bedelaarskolonie werd betaald over Juli/December 1918	„ 900.—
Blijft.	<u>f 6494.85</u>

Op 30 Juli 1918 werd tot de volgende transactie overgegaan en op giro gedisponeerd	„ 3263.23
	<u>f 3231.62</u>

Ingeschreven werd op nom. f 70000.— Obl. 5% Gemeente Batavia April/October, die ten volle werden toegewezen. Voor 70 Obl. No's. 801/70 werd betaald f 70000.— à 99	f 69300.—
rente April/31 Juli.	„ 1166.67
	<u>f 70466.67</u>

Ter betaling hiervan werd gedisconteerd het per 1 Dec. 1918 opgezegde deposito bewijs Ned. Ind. Handelsbank 4%	f 67100.—
waarop aan rente werd te goed gedaan	„ 103.44
en werd gedisponeerd op giro (zie boven)	„ 3263.23
	<u>f 70466.67</u>

Op den 4den October werd gestort op giro zijnde rente op de f 70/m. Obl. 5% Bat.	f 1750.—
	<u>f 4981.62</u>

Het Kramat-Kwitang fonds is aan de stichting nog verschuldigd de op 31 Dec. 1918 verschenen rente ad 5% over f 5000.— is f 250.—.

Resumeerende bestonden de bezittingen van de stichting per 31 December 1918 uit:

Nom. f 70000.—	Obl. 5% Gemeente Batavia 1918 met coupon April 1918 (rente October/December)
	(liggende in de Safe Deposit N.I. Handelsbank, waarvan de sleutel onder berusting v/d. Burgemeester is).
„ 5000.—	leening aan het Kramat-Kwitang fonds à 5%.
„ 250.—	vordering op het Kramat-Kwitang fonds voor op 31 Dec. 1918 verschenen rente.
„ 4981.62	op giro uitgezette gelden.
<u>f 80231.62</u>	

HOOFDSTUK XVIII.

POLITIE.

Verslag van de werkzaamheden der Algemeene Politie Batavia en Meester Cornelis over het jaar 1918.

Indeeling en leiding.

Het korps Algemeene Politie bestond op 31 December uit 1728 man, superieuren en minderen. Hiervan waren te Mr. Cornelis bescheiden 146 man.

De algemeene leiding van dit korps berustte bij de Assistent-Residenten van Batavia en Mr. Cornelis, welke tweehoofdige leiding in één hand werd samengevoerd door de directe leiding over het geheele korps van den Hoofdcommissaris van Politie, welke betrekking sedert begin van verslagjaar werd vervuld door den heer C. van Rossen, wien vanaf Mei 1918 een Adjunct-Hoofdcommissaris van Politie was toegevoegd.

Het ressort waarover de bemoeienissen zich uitstrekken was verdeeld in 2 afdeelingen, boven- en benedenstad, aan het hoofd van welke afdeelingen een Commissaris van Politie der 1e klasse staat en respectievelijk onderverdeeld in 4 en 3 sectiën, elk onder een Commissaris van Politie der 2e klasse. De Gemeente Mr. Cornelis vormt daarvan een sectie.

Behalve deze Afdeelingen en Sectiën, die elk hun eigen ressort hebben één aangesloten geheel vormen en te zamen Batavia, Weltevreden, Mr Cornelis en Tandjong Priok bedekken, bestond de Algemeene Politie uit

I. Afdeeling Recherche	{	a. Opsporingsdienst.
		b. Straatrecherche.
		c. Zedenpolitie.
		d. Toezicht vreemdelingen.
		e. Dactyloscopische afdeeling.
		f. Fotografische afdeeling.
II. Afdeeling Generale Contrôle	{	a. Contrôle.
		b. Rijwielafdeeling.
		c. Recrutenafdeeling.
III. Afdeeling Voerwezen.		
IV. Afdeeling Opiumrecherche.		
V. Afdeeling Kleeding en Bewapening.		

Opgemerkt dient te worden dat voor de bij dit verslag overgelegde statische cijfers dit jaar een nieuwe vorm is gekozen, welke een beter overzicht geeft van hetgeen bij de politie omging op crimineel gebied.

Waar dit het eerste jaar is dat deze vorm wordt toegepast kunnen nog geen vergelijkende cijfers van voorafgaande jaren worden gegeven. Wanneer zulks wel het geval is, zal de statistiek meer dan thans spreken.

Deze statistiek logenstraft de door Gemeenteraadsleden dikwijls in openbare zitting herhaalde klacht dat door de Algemeene Politie minder aandacht wordt geschonken aan Gemeentelijke Verordeningen dan aan die van den Rijkswetgever. Uit de statistiek blijkt het tegendeel. Voor het aantal overtredingen van Ordonnanties vindt men daarin het cijfer 964, voor de overtredingen van het 3e Boek van het Wetboek van Strafrecht 1052 en voor die van de Gemeentelijke Verordeningen 3537.

Sterkte.

De formatie was, zooals in onderstaanden staat is aangegeven, t. w.

Europeanen : 170

Inlanders : 1558

Totaal 1728 man ¹⁾, te specificceeren als volgt:

	H. C. v. P.	Adj. H. C. v. P.	C. v. P. 1e kl.	C. v. P. 2e kl.	Hoofd Pol. Opz.	Pol. Opz. 1e kl.	Pol. Opz. 2e kl.	Adsp. Pol. Opz.	Hoofdagenten	Hoofdrechercheurs	Wedana's	Ass. Wedana's	Mantri Pol.	Posthc. 1e kl.	Posthc. 2e kl.	Rechercheurs	Leerl. Rechercheurs	Agenten 1e kl.	Agenten 2e kl.	Agenten 3e kl.	Chaufeurs	Commies	Administrateur	Eerste Klerk	Klerken op f 80. -	Klerken op f 60. -	Inl. Schrijv. op f 30. -	Inl. Schrijv. op f 25. -	Kant. opp. op f 20. -	Kant. opp. op f 15. -
Sterkte op 1 Januari 1918 . .	1	1	3	10	—	12	31	13	66	6	1	5	23	10	74	66	36	190	973	20	3	1	1	1	4	2	5	21	1	5
Werd bij Stbl. 1918 No. 598 uitgebreid tot: . .	1	1	4	11	1	14	46	—	76	6	1	5	25	15	79	66	36	212	1095	—	3	1	1	1	5	2	6	11	1	5
Sterkte op 31 December 1918 volgens Staatsblad	1	1	4	11	1	14	46	—	75	6	1	5	25	15	79	66	36	212	1093	—	3	1	1	1	5	2	6	11	1	5
Werkelijke sterkte op 31 December 1918.	1	1	4	8	4	15	40	12	72	6	1	5	23	15	79	65	36	212	996	27	3	1	1	1	5	1	5	10	1	5

Mutaties.

Europeesch personeel.

	1915	1916	1917	1918
door overlijden	—	1	1	1
door overplaatsing	8	18	11	30
door ontslag	8	21	34	73
	16	40	46	104

¹⁾ Vorig jaar 1585 man.

Inlandsch personeel.

	1915	1916	1917	1918
door overlijden	—	—	11	35
door overplaatsing.	—	—	6	8
door ontslag	—	—	1234	1123
	—	—	1251	1266

1917 gaf alzoo een verloop van 82% tegen 1918 79%. Opgemerkt moge worden dat het ontslagcijfer van Europeesch personeel dit jaar hooger is dan voorgaande jaren, tengevolge van het vrijkomen der scheepvaart, waardoor tal van gewezen militairen gebruik maakten van hun recht op overtocht naar Nederland. Voornamelijk was dit geval met de Hoofdagenten van politie.

Ziektegevallen.

Het aantal ziektedagen bedroeg voor:

Europeesch personeel 1594.

Inlandsch personeel 14996.

d/i. gemiddeld.

Eur. 15.63 dagen.

Inl. 9.63 „

Dr. Spoon, en na diens vertrek naar Europa Dr. Breedveld, bezocht dagelijks het Hoofdbureau en moest het personeel bij lichte ongesteldheden zich daar aanmelden. Bij ernstige ongesteldheden konden zij de hulp inroepen van een der Stadsgeneesheeren.

Bij aanstelling van agentenpersoneel had geen geneeskundige keuring plaats. Voorstellen hieromtrent zijn in behandeling.

(Brieven dd. 23 Maart 1918 No. 46/G en dd. 20 April d.a.v. No. 90/G.)

Voor het Inlandsch personeel werd door mij een onderling begrafenisfonds opgericht, dat ook tegemoetkomingen uitkeert bij overlijden van de wettige echtgenoot en de wettige kinderen. Sectiesgewijze heeft het personeel zich tot groepen vereenigd. Elk lid betaald bij een sterfgeval f 0 10 en konden steeds direct na het overlijden tegemoetkomingen in de kosten van begraafing enz. van f 15.— tot f 20.— worden uitbetaald.

Verloven.

Verleend werden:

Aan Europeesch personeel 273 verlofdagen.

Aan Inlandsche personeel 2120 verlofdagen t.w.

Aan 46 Europeanen gemiddeld 6.66 dagen per aanvrager.

Aan 1558 Inlanders gemiddeld 1.36 dag per aanvrager.

Door den Resident van Batavia werd het ondervolgend aantal verlofdagen verleend:

Europeesch personeel 765 dagen.

Inlandsch „ 30 „

Wegens gewichtige redenen:

Europeesch personeel 105 dagen.

Inlandsch „ — „

Aan één Commissaris van Politie der 2e. klasse werd een buitenlandsch verlof voor den tijd van 8 maanden verleend.

Aan één hoofdagent werd wegens ziekte een onbepaald verlof verleend.

Blijkens circulaire van den Resident dd. 20 November 1918 No. 10923, heeft het personeel buiten eventueel ziekteverlof jaarlijks aanspraak op 14 dagen verlof

Straffen

Wegens het ontbreken van politie-kazernes konden nog geen andere straffen worden opgelegd dan strafdienst en geldboeten

Het aantal uren straf-dienst bedroeg als in onderstaand staatje vermeld:

Sectie	Eur. personeel	Inl. personeel
1	49 uren	1001 uren
2	— „	505 „
3	— „	3208 „
4	— „	424 „
5	— „	578 „
6	8 „	644 „
7	— „	94 „
Totaal	57 uren	7154 uren

Het bedrag der opgelegde geldboeten, inclusief de inhoudingen wegens mankeeren in den dienst bedroeg f 7976,27

Gebouwen

In verband met het plan van de Regeering om het Inlandsch personeel te kazerneeren, een beginsel onafscheidelijk van dienstverband en tuchtreglement, werden bij schrijven No 11081 dd 5 December 1918 uitvoerige voorstellen gedaan voor den bouw van politiekazernes. Voorgesteld werd den bouw van:

1. Recrutenkazerne voor 100 man.
2. een kazerne te Tandjong Priok voor 250 man.
3. een kazerne voor 500 agenten der 2e en 3e sectie
4. een kazerne voor 500 agenten der 4e en 5e sectie.
5. een kazerne voor 250 agenten der 6e sectie.
6. een kazerne voor 250 agenten der 7e sectie te Mr Cornelis:

Geschikte terreinen voor deze gebouwen werden bereids gevonden.

Verder omvat dit voorstel den bouw van woningen voor het Europeesch personeel te Tandjong Priok, alwaar, zooals bekend, geen woningen verkrijgbaar zijn.

Gerekend werd op den bouw van

1. een woning voor den Commissaris van Politie.
2. elf woningen voor de politieopzieners.
3. twintig gekoppelde woningen voor de hoofdagenten.

In den gebrekkigen toestand van de verschillende politiebureaux en posthuizen, zooals die is omschreven in het jaarverslag 1917, kwam nog geen verbetering.

Gelijktijdig met bovengenoemd schrijven werden voorstellen ingediend voor den bouw van:

1. een politiebureau te Tandjong Priok
2. een afdelings- annex sectiebureau voor de eerste afdeling en 3e sectie
3. een sectiebureau voor de 4e sectie
4. een sectiebureau voor de 6e sectie
5. een sectiebureau voor de 7e sectie te Mr Cornelis

Tot den bouw van een nieuw afdelings- annex sectiebureau voor de 2e afdeling en 5e sectie op Gondangdia en van een sectiebureau voor de 2e sectie op het thans geoccupeerde terrein, waartoe reeds besloten was, werd nog steeds niet overgegaan.

Wat de posthuizen betreft, in 1916 werd een aantal steenen posthuizen in gebruik genomen, gebouwd naar een vast model. Deze posthuizen voldoen goed, zoowel wat inrichting als uiterlijk aangaat; hun aantal is echter beperkt. De oude posthuizen, welke nog het grootste deel vormen, voldoen in geen enkel opzicht en dient met de aangevangen vervanging door steenen posthuizen als bovenbedoeld te worden voortgegaan. Daartoe werd voortgesteld:

a. Nieuw model steenen posthuizen te bouwen te:

1. Antjol.
2. Djembatan Boesoek.
3. Djembatan Pesing
4. Gang Chaulan.
5. Djembatan Tinggi.
6. Paal Merah.
7. Pedjambon.

8. Pegangsaan.
9. Kramatbrug.
10. Manggaraij.
11. Bekassiweg.
12. Bidara Tjina.
13. Buitenzorgsche weg

b. Houten posthuizen met pannen dakbedekking en houten vloer te bouwen te:

1. Westergracht.
2. Kolenloodsen.
3. Bendoengan.
4. Slipi.
5. Kemangisan.
6. Karet.
7. Karet Blakang.
8. Kepoe.
9. Tjempaka Poetih.

Ook werden plannen voor den bouw van een nieuw en aan de behoeften voldoend hoofdbureau van politie onder de oogen gezien. Het thans in gebruik zijnde hoofdbureau zal verlaten moeten worden, daar bleek dat dit gebouw de rooilijn overschrijdt en gedeeltelijke afbraak zal moeten volgen. Deze plannen zijn nog in behandeling (schrijven dd. 22 Januari 1919 No. 808)

Bewakingsdienst.

In den bewakingsdienst werd geen wijziging gebracht zoodat die evenals vorige jaren geschiedde volgens het wijken- en postenstelsel. Het personeel van den straatsdienst was daardoor verdeeld in 3 ploegen, dienstdoende zooals in het z.g. „Straatreglement” is aangegeven. Het wijkenstelsel omvatte niet alleen de hoofdwegen, doch ook de voornaamste kampong-wegen. Door indeeling van personeel van den morgen- en middagploeg in den nachtploeg, en het vervallen van posten van 10 uur des avonds konden des nachts de wijken dubbel beloopt worden. De bewaking overdag leed daardoor wel, te meer waar alsdan reeds veel personeel aan den straatsdienst onttrokken werd voor het overbrengen van verdachten naar Landraad, Landgerecht, transporten naar elders, het verschijnen als getuige in strafzaken, enz. Om hieraan tegemoet te komen werden voorstellen ingediend voor den aanschaf van een arrestantenauto (zie verslag 1917). De correspondentie daarover werd voortgezet. Tot den aanschaf was ultimo verslagjaar echter nog niet besloten.

Door de manschappen van de rijwielbrigade werd, in het bijzonder des avonds en des nachts, gesurveilleerd in de stille wijken en de kampongs.

Door het recherchepersoneel van het Hoofdbureau werden in het verslagjaar tot klaarheid gebracht 3 moorden.

13 rampokpartijen;

55 diefstalen boven f 25.—;

(waarvan meerdere van f 1000.—, f 12000.—;

19 diefstalzaken beneden f 25.—;

7 oplichting en verduistering;

3 ondergravingen en

3 straatrooven.

Ter bestrijding van rampokbenden werden talrijke nachtelijke tochten naar hun schuilplaatsen in naburige ressorten ondernomen. De beschermende strook langs den buitenrand van Batavia, bewaakt door z.g. buitenmantries en eenig recherchepersoneel werd, gehandhaafd.

Afdeeling Voerwezen en Generale Contrôle.

Dd. 1 September 1918 werden deze beide diensten saamgevoegd tot een afdeeling en kwam aan het hoofd te staan een Commissaris van Politie 1e klasse, wien voor het Voerwezen een hoofdpolitie-opziener ter zijde staat en voor de Generale Contrôle een Opziener 1e klasse. Bovendien werd aan den Chef dezer afdeeling opgedragen de leiding van en toezicht op eene afdeeling wielrijders.

Volgens Staatsblad 1918 No. 598 bestaat het personeel der afdeeling Voerwezen en Generale Contrôle uit:

1 commissaris van politie 1e klasse;

1 hoofdpolitie-opziener;

1 opziener 1e klasse;

14 opzieners 2e klasse;

4 hoofdagenten;

12 politieagenten der 1e klasse (verkeersagenten).

Voyerwezen.

Waar tot voort kort de taak der afdeeling Voerwezen slechts administratief kon zijn en zich hoofdzakelijk bepaalde tot registratie van wagenverhuurderijen, voertuigen en motorrijtuigen, werd door de uitbreiding van het personeel de eerste stap gedaan om deze afdeeling meer een actieve taak op te leggen, en haar te leiden naar het gebied, waar zij inderdaad thuis hoort, n.l. de straat, waar de regeling van het geheele verkeer reikhalzend uitziet naar een betere en degelijker leiding, naar eene vaste leiding in één hand.

Het personeel, dat daarvoor met ingang van 1 September 1918 ter beschikking werd gesteld, bestaat uit 1 hoofdpolitie-opziener, 4 hoofdagenten en 12 Inlandsche agenten 1e klasse, wat natuurlijk veel te weinig is voor de taak, die deze afdeeling te vervullen zal hebben.

In hoofdzaak wordt dit personeel dan ook gebruikt voor de regeling van het verkeer bij de openbare vermakelijkheden, doch waar bijv. bij eene druk bezochte schouwburgvoorstelling alleen reeds een tweetal Europeesche en 8 Inlandsche politiebeambten noodig zijn, is het duidelijk, dat ook daarvoor het personeel veel te klein in aantal is. In de voorstellen tot uitbreiding van dezen tak van dienst is het personeel dan ook opgevoerd tot eene sterkte van

1 hoofdopziener,

6 opzieners,

12 hoofdagenten,

112 inlandsche agenten, wat niet te veel mag worden genoemd, als men bedenkt, dat behalve de talrijke vermakelijkheden in Batavia een 40-tal vaste verkeersposten steeds bezet moeten worden en contrôle en toezicht gehouden moeten worden op de honderden wagenverhuurderijen en nog talrijker voertuigen.

Zooals thans is dan ook een en ander geheel opgedragen aan de verschillende secties. Voor de inspecties der voertuigen is in het afgelopen jaar een nieuwe regeling geschapen en zijn de voertuigen aan een meer stelselmatige en geregelde contrôle onderworpen.

Tengevolge van de nog geldende oude en gebrekkige verordeningen op dit gebied laat echter de toestand der wagenverhuurderijen met hunne dieren en voertuigen veel te wenschen over. En dit geldt eveneens het verkeer op den weg, dat eveneens in hooge mate lijdt onder de meer dan gebrekkige verordeningen.

Bij de oprichting dezer nieuwe afdeeling werd dan ook onmiddellijk eene herziening dezer bepalingen ter hand genomen en werden den Burgemeester van Batavia en den Assistent-Resident van Meester Cornelis een tweetal verordeningen aangeboden, de eene regelende het geheele verkeer, de andere regelende oprichting der wagenverhuurderijen, zoomede het toezicht op deze, de voertuigen en dieren.

Niet genoeg kan worden aangedrongen op eene spoedige invoering dezer verordeningen, wil men het steeds groeiende verkeer in Batavia de baas blijven.

De verordeningen zijn wel is waar van zeer ingrijpenden aard, vooral die regelende het toezicht der wagenverhuurderijen, doch wil men inderdaad tot een goede, afdoende regeling komen dan kunnen zij niet anders dan zeer ingrijpend zijn, wanneer men bedenkt, dat de tegenwoordige bepalingen feitelijk dateeren van het jaar 1872 en sindsdien slechts weinig zijn gewijzigd.

Thans zijn in de gemeente Batavia geregistreerd 1070 wagenverhuurderijen met:

423 ebro's,

383 deelemans,

1170 dos à dos,

1112 grobaks.

Voor de gemeente Meester Cornelis zijn de volgende getallen aangegeven:
± 400 wagenverhuurderijen met:

616 dos à dos,

243 grobaks.

Verder werden afgegeven overeenkomstig het Motorreglement:

983 rijbewijzen en

903 nummerbewijzen.

Ten opzichte van de rijbewijzen valt de zeer groote stijging bij eene vergelijking met vorige jaren onmiddellijk op, wat uit de hieronder volgende opgave duidelijk blijkt: afgegeven werden in 1915 488 rijbewijzen.

1916 420 rijbewijzen.

1917 392 „

1918 903 „

Mogelijk ligt de oorzaak daarin, dat geen proefritten meer worden gehouden voor de afgifte en een ieder, die zich aanmeldt, een rijbewijs moet worden afgegeven.

In 1918 werden door de politie in Batavia terzake verkeersovertredingen (niet verkeersverordening) opgemaakt 1664 bekeuringen en terzake overtredingen van het Motorreglement 406 bekeuringen.

Terzake het bezigen van verblindende verlichting bij Motorrijtuigen werden opgemaakt: 87 bekeuringen.

Terzake het te snel rijden met motorrijtuigen 48 bekeuringen.

Ongelukken veroorzaakt door aanrijding met de elektrische tram, stoomtram, motorrijtuigen, gewone voertuigen en rijwielen in totaal voor Batavia 408.

Overzicht.

Geregist. voertuigen.	Grobaks.	Nummerbew. voor auto's.	Rijbewijzen.
1976	1112	903	983

Waarvan voor Meester-Cornelis

616 243

Verkeersovert.	Overtr. Motorreglem.	Verblindende verlichting auto's.	te snel rijden auto's.	aanrij- dingen.
1664	406	87	48	408

Waarvan voor Meester-Cornelis.

22	24	—	—	4
----	----	---	---	---

(geen verordening op dit punt)

Generale Contrôle.

Het personeel dezer onderafdeeling werd veelal gedetacheerd aan de sectie's ten gevolge van ziekte en vacatures onder het personeel dier sectie's, terwijl bovendien beslag op het personeel der Contrôle werd gelegd voor bijzondere diensten, wanneer het personeel der sectie's moest versterkt worden.

Rijwielbrigade.

De Rijwielbrigade bestaat uit 40 Inlandsche agenten per rijwiel onder leiding van een opziener.

Opiumrecherche.

In het aantal opiumverkoopplaatsen en opiumkitten kwam geen verandering en bedroeg hun aantal respectievelijk 18 en 11, en stonden deze gelegenheden onder voortdurende contrôle der politie. Het debiet bedroeg 61499 thail en $42\frac{1}{2}$ mata, d. i. 9585 thail en 20 mata meer dan het voorgaande jaar, alzoo een stijging van ruim 18 %. Het aantal geregistreerde Chineesche schuivers steeg met 38%, terwijl dat van de vaste Inlandsche koopers steeg met 32%.

Het aantal opiumaanhalingen bedroeg in 1918 66 tegen 23 in 1917.

De geheele hoeveelheid aangehaald opium bedroeg 252 thail en $99\frac{1}{10}$ mata.

Verkeersmiddelen der politie.

Beschikt werd over 3 automobielen en 77 rijwielen, welk laatste aantal in den loop van het jaar werd uitgebreid tot 118. Behalve voor ordonnansendienst werden deze rijwielen gebezigd door de recherche en door de „rijwielbrigade”. Deze brigade verrichtte groepsgewijze rondes, voornamelijk nachtronden. Een deel ervan is overdag gestationneerd op het bureau Tanah Abang als „mobiele brigade” om direct bij ernstige voorvallen, zooals branden, te kunnen uitrukken. Zij rukken uit, van lange touwen voorzien, om direct na aankomst een afzetting te kunnen formeeren.

Van de drie automobielen werden er tegen het einde van verslagjaar 2 afgekeurd en buiten dienst gesteld. Tijdens de opmaking van dit verslag werd de aankoop van 3 nieuwe automobielen toegestaan, waardoor steeds één wagen in reserve kan worden gehouden, en meer zorg aan het onderhoud dezer voertuigen, die bijna voortdurend in beweging zijn, kan worden besteed.

Verder waren ter beschikking van de politie 3 rijwielbrancards en 9 gewone brancards. De rijwielbrancards waren gestationneerd aan het Hoofdbureau, aan de 3e Sectie (Pendjaringan) en aan de 6e Sectie (Sipaweg). Buitendien stelde het Roode Kruis op Meester-Cornelis ter beschikking 1 rijwielbrancard en 2 gewone brancards (waaronder 1 speciaal

„bevoegd gezag” is, zoodat personen die zich niet aanmelden bezwaarlijk voor den strafrechter gebracht kunnen worden. Verandering werd daarin nog niet gebracht, terwijl van plannen daartoe niets bekend is. Tal van takken van dienst die om inlichtingen of gegevens verzochten moesten worden teleurgesteld of worden tevredengesteld met gegevens van twijfelachtige waarde. Als men nagaat dat uit dergelijke gegevens gevolgtrekkingen worden gemaakt en daarop maatregelen worden gebaseerd, zal het duidelijk zijn dat deze aangelegenheid niet langer mag verwaarloosd worden.

Verwijderde personen.

Het aantal uit Nederlandsch-Indië verwijderde personen bedroeg 132 (vorig jaar 125) waarvan:

Chineezers	127
Britsch-Indiërs	4
Arabieren	2
Europeanen	2

Gevonden voorwerpen.

Het aantal bij de politie gedeponeerde gevonden voorwerpen bedroeg 114 (vorig jaar 128) waarvan 13 stuks den eigenaren konden worden teruggegeven. De niet afgehaalde gevonden voorwerpen van het vorig jaar werden na machtiging van den Resident publiek verkocht en de opbrengst in 's Lands kas gestort.

Verlichting.

De verlichting van Batavia en Mr. Cornelis laat nog immer zeer veel te wenschen over, vooral in de kampongs, waarvan sommige in het geheel niet verlicht zijn, zeer ten nadeele van den algemeenen veiligheidstoestand.

Ook langs de hoofdwegen is de straatverlichting niet voldoende, in verband met het druk voertuigverkeer en het te Batavia en Weltevreden geldende verbod van het gebruik van verblindende verlichting voor automobielen. Te Mr. Cornelis geldt een zoodanige verbodsbepaling niet.

Telefonische verbindingen.

Alle politiekantoren en posthuizen zijn telefonisch verbonden, zoomede de woningen van het superieur personeel vanaf den rang van mantrie politie. Het aantal dier aansluitingen bedroeg 112.

Voedingsmiddelen en consumptieartikelen.

In den loop van verslagjaar werden als gevolg van prijsopdrijving de maximum prijzen voor rijst en gecondenseerde melk vastgesteld. De melk

werd in beslag genomen en gedurende korten tijd van Gouvernementswege gedistribueerd. Deze maatregel behoefde echter niet lang te worden toegepast en kon spoedig de distributie weer aan den handel worden overgelaten.

De maximum rijstprijzen werden aanvankelijk op alle denkbare manieren ontdoken zonder dat daartegen veel te doen viel. Nadat strafbepalingen op de ontduikingen waren vastgesteld had de maatregel meer succes. Ten gevolge van de dreigende voedselschaarschte moest het Bestuur er ten slotte toe overgaan groote voorraden in beslag te nemen en den detailverkoop geheel ter hand te nemen, later in samenwerking met de Gemeente. De bemoeienissen daarmede hebben der politie veel personeel gekost. Een afzonderlijke Controleur voor de Voedselvoorziening werd aangewezen met een Commissie uit de burgerij naast zich. Tot rustverstoringen gaven de moeilijkheden geen aanleiding.

Een scherp toezicht op de vervalsching van levensmiddelen ontbrak wegens het gemis van een specialen scheikundigen dienst daarvoor, zulks zeer ten nadeele van de volksgezondheid.

Het toezicht op mineraalwater en limonadefabrieken, bakkerijen e.d. bepaalde zich tot toezicht op de zindelijkheid dier inrichtingen. Van Gemeentewege was een speciale opzichter daarvoor werkzaam.

Bioscopen en andere vermakelijkheden.

Ter plaatse bevinden zich:

- 1 Schouwburg,
- 5 Parken,
- 13 Bioscopen.

Toezicht op de te vertoonen films, waaronder vele van verderfelijken aard, werd nog niet gehouden, niettegenstaande van verschillende zijden daarop werd aangedrongen en Regeering en particulieren het er over eens schijnen te zijn dat aan deze volksopvoeding in verderfelijke richting een einde moet komen. Tijdens de opmaking van dit verslag werd met den Commandant van de Brandweer een inspectie van alle bioscopen ondernomen en bleek vrijwel geen enkele aan de gestelde eischen van veiligheid te voldoen. Blijkens de aan de bioscopen gestelde voorwaarden heeft genoemde Gemeenteambtenaar het in de hand daarin verbetering te brengen.

Behoeftige Europeanen.

Gedurende verslagjaar werd aan 344 behoeftige Europeanen onderdak verschaft in het etablissement te Passer Baroe.

Deze lieden brachten daar totaal 5586 dagen door of gemiddeld per man 16 dagen.

Tot Juli werd steeds per man en per dag één gulden voor voeding uitgetrokken daarna werd dit bedrag teruggebracht op f 0.60. Dit had

tengevolge dat de toeloop tot meergenoemde inrichting eenigszins verminderde en de duur van het verblijf bekort werd. De voeding bestond dagelijks uit éénmaal brood en twee maal rijst. Aan oppassende lieden werd hulp verleend tot het verkrijgen van een betrekking, terwijl anderen zoodra daartoe gelegenheid bestond op Gouvernementskosten naar Holland werden gezonden.

Koffiehuizen, hotels en drankverkoop.

Te Batavia en Weltevreden bevinden zich :

211 koffiehuizen ;

47 hotels en logementen.

Te Mr. Cornelis 3 koffiehuizen.

De verkoop van sterke dranken, zoowel voor gebruik ter plaatse van verkoop als elders dan ter plaatse van verkoop, is te Batavia niet geregeld.

Een verordening op dit gebied is echter in bewerking (zal 1 Augustus 1919 in werking treden).

Te Mr. Cornelis bestaat reeds geruimen tijd zoodanige verordening.

De Gemeenteraad van Batavia regelde op mijn voorstel bij verordening de dagelijks door hotelhouders bij de politie in te dienen opgaven van aangekomen en vertrokken logé's welke verplichting door de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafrecht was vervallen.

Gezondheidstoestand te Tandjong Priok.

Gedurende verslagjaar werden te Tandjong Priok 39 lijken van inlanders, die aan uitputting waren overleden, aangetroffen. In 1917 bedroeg dit aantal 54. In opdracht van den Resident werd in overleg met den havenarts een onderzoek ingesteld naar de oorzaken daarvan en naar de maatregelen, die van overheidswege genomen dienden te worden.

Als voornaamste oorzaak kan worden gewezen op de levenswijze der losse arbeiders. In normale omstandigheden zouden ze ruime verdiensten kunnen hebben, doch hun slechte voeding, waardoor spoedige afmatting ontstaat, hun zucht tot vermaak en dobbelen, maken dat ze juist zooveel verdienen om behalve de enkels centen voor voeding, hun verkeerde neigingen te bevredigen. Zoodra zij zooveel verdiend hebben, dat zij aan dobbelen kunnen meedoen, zullen zij ook geen oogenblik langer werken. Behalve enkele uitzonderingen denkt de losse koelie er zoo over. Kleeren hebben ze niet aan het lijf. Enkele vieze lompen dienen voor de allernoodigste bedekking. Den nacht brengen zij door in open kolenloodsen. Ook bij dag treft men legio koelies slapende of liggende op de kolen aan. Velen hunner vertoonen open wonden, lijden aan beri-beri of aan malaria.

Men kan gerust aannemen dat het grootste deel dezer lieden zoodanig degeverzwakt is, dat werken voor hen bijna niet meer mogelijk is. Waarvan

nen, die niet meer tot werken in staat zijn, leven, is een raadsel. Blijkbaar zorgen de kameraden voor het allerhoogste. Ofschoon de kolenloodsen aan alle zijden geheel open zijn, kan de wind de vuile verpestende lucht, die er in hangt, niet doen verdwijnen. De bewoners nemen niet de moeite om voor het doen hunner behoeften naar den waterkant te gaan, doch doen dit in hun onmiddellijke nabijheid op de kolen.

Als bijzonderheid dient vermeld, dat de gestorven koelies weinig in die loodsen gevonden worden. Voelen zij hun einde naderen, dan verlaten zij blijkbaar de loodsen om hier of daar in een uithoek den dood af te wachten.

Reeds vroeger was te Tandjong Priok een muskietenvrije loods ten behoeve der koelies ingericht, doch bleken zij over het algemeen niet genegen daarvan gebruik te maken. Zij, die er gebruik van maakten, gebruikten de loodsen tevens als W.C., omdat, zooals zij zeiden, de W.C.'s te ver af lagen.

De verschillende scheepvaartmaatschappijen hebben ingezien dat hier moest worden ingegrepen. De K. P. M. gaf het voorbeeld en richtte gedurende verslagjaar ten Oosten van het Kodjakanaal een koeliekampong op bestaande uit 10 loodsen. Elke loods is verdeeld in 6 afzonderlijke ruimten, elk plaats biedend aan 16 personen. Alle loodsen zijn bezet en telt deze kampong reeds 900 bewoners, voor het meerendeel vaste en losse arbeiders der K. P. M., terwijl er ook koelies van de Rotterdamsche Llyod en Mij. „Nederland” gehuisvest zijn. Iedere loods is electrisch verlicht. Ruime mandiekamers en vele privaten met waterspoeling zijn aanwezig, alle van steen vervaardigd. In het midden der kampong is de keuken. Hier wordt gekookt voor rekening der K. P. M. en kunnen de koelies eenige malen per dag hun maaltijd halen. Verder is er nog een bioscoopgebouw, aanwezig waarin 1 of 2 maal per week gratis voorstellingen gegeven worden, terwijl meerdere tokohouders in eveneens nieuwe gebouwtjes een behoorlijk bestaan vinden. De kampong moet m.i. als een succes voor de K.P.M. beschouwd worden. Zoodra de Agentschappen der Rotterdamsch Llyod en Mij. Nederland alhier bericht hunner directies hebben ontvangen zal deze kampong worden uitgebreid tot een verblijf voor 3 à 4000 personen. Ook de Nederlandsch-Indische steenkolen Mij. richtte nabij de kolenloodsen reeds koelieverblijven op, zoodat het verhelpen van bovenomschreven wantoestand veilig aan het particulier initiatief kan worden overgelaten.

Immigratie.

In verband met de gewijzigde immigratiebepalingen (Stbl. 1917 No. 693) werd de Algemeene Politie te Tandjong Priok in den loop van verslagjaar uitgebreid met 1 Politieopziener der 1e klasse, 6 hoofdagenten, 10 agenten der 1e klasse en 20 agenten der 2e klasse. Dit personeel dient speciaal voor bewaking der immigrantenloodsen, voor bewaking der schepen bij aankomst, en voor transporten van Tandjong Priok naar Batavia.

Statistiek der gepleegde
in de Afdeeling

Maanden	DIEFSTALLEN						
	Boven eene waarde van f 25.—	Beneden een waarde van f 25.— doch die wegens bijkomende omstandigheden mede tot de bevoegdheid van een hooger rechter dan den Landrechter behooren.	Geheel aantal gepleegde diefstallen misdrijven.	Van het aantal diefstallen in kolom 4 bedoeld werden door de politie zelf geconstateerd n.l. door betrapping op heeterdaad.	Van het aantal diefstallen in kolom 4 wordt eerst na het gepleegde feit door de politie alhier bericht ontvangen het zij rechtstreeks van den bestolene hetzij door tussenkomst van den Inlandschen Wijkmeester hetzij op andere wijze.	Van de zaken bedoeld in kolom 5 werden door de politie tot volledige klaarheid gebracht door opvatting van alle daders en achterhaling van alle of althans meerdere stukken van overtuiging.	Van de zaken bedoeld in kolom 5 werden door de politie nader tot klaarheid gebracht hetzij door opvatting van meer- dere daders of medeplichtigen hetzij door achterhaling van meerdere stukken van overtuiging hetzij anderszins.
1	2	3	4	5	6	7	8
Januari . . .	91	56	147	13	137	9	4
Februari . . .	95	75	165	17	155	11	7
Maart	122	32	174	9	165	6	—
April	95	43	138	16	125	13	3
Mei	97	45	142	17	125	17	—
Juni	92	42	113	7	106	8	6
Juli	124	58	156	12	129	14	7
Augustus . . .	91	49	140	5	135	7	—
September . .	95	47	145	3	134	5	—
October . . .	106	45	134	5	129	10	1
November . .	103	48	133	17	129	5	1
December . .	130	73	178	12	166	16	7
Totaal . . .	1344	268	1765	120	1635	121	36

misdrijven voer het jaar 1918
van Batavia.

						Toelichtingen.
	Van de zaken bedoeld in kolom 5 werden door de politie niet nader opgehelderd doch bevatten voldoende termen voor eene overtuiging van een of meer der aan gehouden verdachten.	Van de zaken bedoeld in kolom 6 werden door de politie tot volledige klaarheid gebracht door opvatting van alle beklaagden en achterhaling van alle of althans meerdere stukken van overtuiging.	Van de zaken bedoeld in kolom 6 werden door de politie gedeeltelijk tot klaarheid gebracht hetzij voor achterhaling van stukken van overtuiging hetzij door opvatting van een of meerdere beklagden.	Van de zaken bedoeld in kolom 6 werden door de politie niet nader opgehelderd doch bevatten bij de aanbrenging door particulieren of Inlandsch Bestuur reeds voldoende ter- men voor een overtuiging van een of meerdere verdachten.	Geheel aantal aangewezen of door overtuiging vatbare diefstalzaken.	Percentage over het geheele aantal diefstalzaken.
9	10	11	12	13	14	15
—	28	7	4	47	32 ⁰ / ₀	De kolom 5 geeft weer wat door de z.g. straatpolitie is verricht welke aantee- kening in betrapping op heeterdaad van dieven, wat in dergelijke zaken verder wordt opgehelderd door den z.g. opsporingsdienst of recherche vindt men in de kolommen 7 en 8. Alle andere vindt men in kolom 6. De kolommen 10 en 11 lichten verder toe wat door de eventuele politie t.w. den opsporingsdienst ter- zake is verricht. In zaken genoemd in kolom 12 heeft de politie slechts op schrift gesteld wat door anderen, waar- onder ook de Inlandsche of Chineesche Wijkmeester, is verricht.
—	21	9	4	45	27 ⁰ / ₀	
—	35	9	5	53	30 ⁰ / ₀	
—	19	9	4	46	30 ⁰ / ₀	
—	19	5	—	36	25 ⁰ / ₀	
—	6	3	—	16	14 ⁰ / ₀	
—	18	2	5	36	23 ⁰ / ₀	
—	12	7	—	26	19 ⁰ / ₀	
8	15	4	2	34	24 ⁰ / ₀	
—	19	3	3	34	25 ⁰ / ₀	
1	21	1	1	30	23 ⁰ / ₀	
—	13	2	1	39	22 ⁰ / ₀	
9	222	59	30	442	25 ⁰ / ₀	

Misdrijven (2e Boek. W. v. Str)

Art. v/h. W. v. Str.	Omschrijving der feiten	AANTAL							Totaal
		1e Sectie	2e Sectie	3e Sectie	4e Sectie	5e Sectie	6e Sectie	7e Sectie	
157	Huisvredebreuk	—	—	1	—	3	—	—	4
187	Brandstichting	—	1	—	—	—	—	—	1
209	Omkoopig	3	—	—	1	6	1	—	11
212	Wederspanning	2	1	—	—	4	—	—	7
220	Valsche aangifte	—	—	—	—	—	—	—	—
244	Muntmisdrijven	—	4	—	—	—	—	1	5
263	Valschheid in geschrifte	1	3	1	—	1	2	—	8
281	Openb. schennis der eerbaarheid	1	—	—	—	—	—	1	2
284	Overspel	—	—	—	—	—	—	1	1
285	Verkrachting	1	3	—	—	—	1	1	6
296	Koppelarij	—	—	—	—	—	—	—	—
297	Vrouwenhandel	—	—	1	—	—	—	—	1
346	Afdrijving	—	—	—	—	—	—	—	—
302	Dierenmishandeling	9	19	200	321	5	—	1	555
303	Hazardspel (Misdrijf)	2	2	6	1	4	—	2	17
310-321	Belediging	3	2	6	2	12	12	4	41
338	Doodslag	1	3	—	2	1	—	—	7
340	Moord	1	3	4	2	2	—	1	13
351	Mishandeling	11	2	11	11	1	3	10	49
352	Mishandeling lichte	15	53	60	14	28	58	24	252
359	Dood door schuld	1	1	2	—	—	—	—	4
363	van vee	1	3	6	—	1	—	2	13
363	bij brand, watersnood enz.	1	—	—	—	—	1	—	2
363	bij nacht in een woning	85	110	2	184	265	115	147	908
363	door 2 of meer vereenigde personen	49	2	—	—	1	—	—	52
363	met braak, inklimming, valsche sleutels enz.	72	199	105	7	134	83	60	660
362	zonder verzw. omst. boven f 25.—	41	125	136	24	96	80	41	543
364	idem beneden f 25.—	105	203	217	57	175	269	158	1214
365	met geweld	3	5	7	1	—	—	1	17
368	Bepersing	—	—	—	—	—	—	—	—
368	Afdreiging	—	—	—	—	—	—	—	—
372	Verduistering	—	—	—	—	—	—	—	—
378	Oplichting	2	7	14	9	8	1	5	42
386	Vervalsching eet- of drinkwaren	—	—	—	—	—	1	—	1
406	Vernieling	1	2	10	1	—	9	—	23
425	Knevelarij	—	—	—	—	—	—	—	—
438	Scheepvaartmisdrijven	—	—	—	—	—	—	—	—
	Rampokpartijen	1	3	3	4	5	—	7	23
	Andere misdrijven	91	7	25	1	1	—	—	125
	Totaal	509	819	881	650	777	652	489	4777

Overtredingen (3e Boek. W. v. Str.)

Art. v/h. W. v. Str.	Omschrijving der feiten	AANTAL							Totaal
		1e Sectie	2e Sectie	3e Sectie	4e Sectie	5e Sectie	6e Sectie	7e Sectie	
489	Baldadigheid	—	9	—	—	3	—	1	13
503	Nachtgerucht	1	—	—	—	12	—	1	14
504-505	Bedelarij en landlooperij	2	6	—	1	—	10	—	19
506	Souteneur	—	—	—	1	1	—	—	2
509	Cland. Pandhuis	—	—	—	—	—	—	—	—
515	Niet melden bevolkingsbureau	—	—	—	1	1	—	—	2
523	Heerendienst nalaten	—	—	—	16	1	22	—	39
536	Dronkenschap	19	56	5	5	5	17	2	109
540	Deelnemen Hazardspel	4	12	5	17	—	—	2	40
511	Niet opvolgen bevelen pol. feesten, enz.	—	13	47	1	2	21	2	96
525	Hulpbetoon weigeren voor openbare macht	—	—	—	—	—	—	—	—
544	Hanen- of krekølgevechten	—	—	—	—	—	—	—	—
	Andere overtredingen	19	25	12	9	207	203	243	718
	Totaal	45	121	69	61	232	273	251	1052

Overtredingen Ordonnantie's.

Omschrijving der feiten	AANTAL							Totaal
	1e Sectie	2e Sectie	3e Sectie	4e Sectie	5e Sectie	6e Sectie	7e Sectie	
Epidemie-ordonnantie	1	1	—	15	10	22	14	63
Motorreglement	3	37	49	63	135	93	24	406
Wervingsordonnantie	—	1	2	—	—	—	—	3
Accijns gedistilleerd	2	—	—	—	—	5	4	11
Ordonnantie fabrieken en kringen . .	—	—	—	14	—	2	—	16
Hondsdolheid-ordonnantie	—	4	1	6	3	—	—	14
Petroleum-ordonnantie	—	3	—	—	—	—	1	4
Vuurwapen-ordonnantie	2	2	7	—	5	2	2	20
Ijkwezen.	—	—	—	—	—	—	—	—
Opiumregie-ordonnantie	2	2	—	1	—	—	4	9
Andere ordonnantie's	3	2	—	47	228	138	—	418
Totaal.	15	52	60	145	381	262	49	964

Overtredingen Gemeente verordeningen.

Omschrijving der feiten	AANTAL							
	1e Sectie	2e Sectie	3e Sectie	4e Sectie	5e Sectie	6e Sectie	7e Sectie	Totaal
Orde, netheid enz:	3	3	56	1	22	24	—	109
Nummeren van woonhuizen. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
Naamborden	—	—	—	—	—	—	—	—
Bouwen en Sloopen	—	2	2	46	24	9	64	147
Gebruik passerterreinen enz. . . .	128	—	110	—	—	—	—	238
Verkoop schadelijke eetwaren en dranken	—	—	1	1	—	—	—	2
Slachten van varkens en verkoop van vleesch.	—	1	1	—	—	17	9	28
Slachten vee en verkoop vleesch . .	—	—	2	4	2	2	—	10
Logementen keur.	—	—	2	—	—	2	—	4
Drank Verordening	—	—	—	—	—	—	—	—
Gebruik van en het verkeer op open- bare wegen	25	10	—	392	348	171	1	947
Standplaatsen rij- en voertuigen . .	—	4	352	148	103	89	21	717
Verhuurderijen.	—	2	—	—	10	10	—	22
Tarief voertuigen.	—	—	—	—	—	—	—	—
Water-verordening	—	—	—	—	2	—	—	2
Hondenbelasting	—	—	—	—	—	—	5	5
Veepasser verordening	—	—	—	—	—	—	—	—
Verstoren orde afd. gewapende macht.	—	—	—	—	2	—	—	2
Brandweerkeur.	—	—	—	—	—	—	—	—
Dakbedekkingen	—	—	—	—	14	—	3	17
Reclame	—	—	—	—	—	—	—	—
Belasting openb. gemakkelikheden .	—	—	—	—	—	—	1	1
Andere keuren.	5	—	281	—	—	—	—	286
Totaal	161	22	807	592	527	324	104	2537

Ongelukken Rampen enz.

Omschrijving der feiten		AANTAL							Totaal
		1e Sectie	2e Sectie	3e Sectie	4e Sectie	5e Sectie	6e Sectie	7e Sectie	
Ongelukken	Zelfmoord	1	3	3	—	1	1	—	9
	poging.	1	2	—	—	—	3	—	6
	a. Verbranding	1	—	—	—	—	—	—	1
	b. Verdrinken bij baden enz.	5	7	2	—	2	4	1	21
	c. Aanrijding met Electr. tram	—	—	1	5	1	2	—	9
	d. idem met trein	6	4	—	—	—	1	1	12
	e. idem met stoomtram	—	5	19	2	1	8	3	38
	f. idem met sado of wagen	3	31	35	21	13	28	—	131
	g. idem met auto	9	33	48	26	27	33	1	177
	h. idem met motorrij wiel	—	—	—	—	2	4	—	6
	i. idem met rij wiel.	2	2	14	8	5	22	—	51
	j. vallen van een hoogte.	6	5	—	—	—	1	—	12
	k. Spoorwegongelukken	1	1	—	1	—	—	3	6
	l. door vuurwerk	—	5	—	—	—	—	—	5
	Branden	7	16	8	2	3	10	3	49
	Personen door honden gebeten	—	—	—	—	—	—	—	—
	Personen in ziekelijken toestand op weg aangetroffen	—	—	—	—	—	—	—	—
	Natuurrampen	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ontvluchte gevangenen.	—	—	—	—	—	—	—	—
	Assistentie bij besmettelijke zieken	—	—	—	—	—	—	—	—
	idem aan ontvluchte veroordeelden.	—	—	—	—	—	—	—	—
	idem aan ontvluchte Contractanten.	—	—	—	—	—	—	—	—
	Transport gevangenen	—	—	—	—	—	—	—	—
	a. te water.	—	—	—	—	—	—	—	—
	b. te land	—	—	—	—	—	—	—	—
	Verwijderde vreemdelingen	—	—	—	—	—	—	—	—
	Onderdak aan behoeftige Europeanen.	—	—	—	—	—	—	—	—
	a. aantal personen	—	—	—	—	—	—	—	—
	b. aantal dagen	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ongevallen in fabrieken	—	—	—	—	—	—	—	—
	Gedactyloscopeerde verdachten	—	—	—	—	—	—	—	—
	Hierover geïdentificeerd.	—	—	—	—	—	—	—	—
	Gefotografeerde verdachten	—	—	—	—	—	—	—	—

HOOFDSTUK XIX.

COMPTABILITEIT.

I. Middelen en lasten der Gemeente.

In het jaar 1918 werden geheven de volgende belastingen:

- a. 10 opcenten op de Personeele Belasting;
- b. 20 opcenten op de Verponding;
- c. 20 extra-opcenten op de Verpondingsbelasting voor aanslagen van Naamlooze Vennootschappen, Commanditaire Vennootschappen op aandelen, Onderlinge Verzekeringsmaatschappijen en een bedrijf of beroep uitoefenende vereenigingen en stichtingen;
- d. 15 opcenten op de belasting op bedrijfs — en andere inkomsten van aanslagen hooger den *f* 27.72;
- e. 15 opcenten op de Inkomstenbelasting;
- f. 10 extra-opcenten op aanslagen in de Inkomstenbelasting groot *f* 444.75 en hooger;
- g. een „Aanvullings Inkomstenbelasting” voor de personen, welke niet worden getroffen door de Gemeentelijke opcenten op de Landsinkomenbelasting en op de belasting op bedrijfs — en andere inkomsten op Java en Madoera, (verordening van den Gemeenteraad van Batavia van 12 Augustus 1918);
- h. de belasting op de Openbare Vermakelijkheden ad 20 % der toegangsprijzen.
- i. de hondenbelasting ad *f* 10.— per hond.

Daar de opbrengst dezer belastingen onvoldoende werd geoordeeld met het oog op de steeds stijgende uitgaven, werd mede in verband met het rondschrijven van de Regeering van 29 October 1917 No. 2592/II, mededeelende, dat heffing van ongelijke opcenten op eenzelfde landsbelasting niet meer zou worden toegelaten, in beginsel besloten om in 1919 een eigen inkomstenbelasting te heffen, met intrekking van de onder c. tot en met g. genoemde heffingen.

Aan de verschillende opcenten op de Landsbelastingen werd in 1918 in totaal ontvangen een bedrag van *f* 387.918,80, terwijl uit 's Lands kas werd uitgekeerd eene som van *f* 163.340.—, gelijkstaande aan de volle bruto opbrengst van door de Gemeente geheven belastingen (i.c. over 1916).

Met de uit de algemeene geldmiddelen afgezonderd landsbijdragen ten behoeve der Gemeente ad f 384.220,—, vormt genoemde belastingopbrengst het belangrijkste deel van de inkomsten der Gemeente Batavia in 1918.

Voor de overige bronnen van inkomsten der Gemeente moge worden verwezen naar de onder de bijlagen opgenomen opgave der ontvangsten in 1918.

Eene andere bijlagen geeft aan de lasten der Gemeente (uitgaven).

II. Geldleeningen.

In 1918 werd overgegaan tot de uitgifte van de, in het Gemeenteverslag over 1917 bedoelde, 5 % 4 1/2 millioensleening, terwijl de, in datzelfde verslag besproken, met de Nederlandsche Handel Maatschappij aantegane creditleening groot f 400.000,— niet tot stand kwam.

III. Gemeentebegrooting.

De aanbidding aan den Gemeenteraad van de ontwerp-begrooting 1919 had plaats bij brief van den Burgemeester van 1 October 1918 No. 5734; de behandeling en vaststelling geschiedde in de raadszittingen van 1 en 4 November d. a. v.

Behalve de uitgewerkte staat tot toelichting werd nog eene afzonderlijke nota van toelichting ingediend, waarin eenige punten van algemeenen aard werden besproken (brief van den Burgemeester van 9 October 1918 No. 5978 Gemeenteblad 1918 No. 370).

De voorgenomen invoering van bedrijfsbegrotingen voor de verschillende Gemeentebedrijven moest voor 1918 nog achterwege blijven.

IV. Inspecteur der Gemeentefinanciën en Gemeente-ontvanger.

Eerstgenoemde functionaris werd in de raadsvergadering van 23 December 1918 benoemd, terwijl de Gemeente-ontvanger in de raadszitting van 25 Februari 1918 benoemd en 2 Mei d. a. v. in dienst getreden was.

Overzicht van de uitgaven 1917 en 1918.

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in:			
	1917.		1918.	
Bestuur van de Gemeente.				
Bezoldiging en toelagen van den Burgemeester.	f	15660 —	f	15660 —
Bezoldiging van den Secretaris, de ambtenaren en de bedienden ter Secretarie	"	34214 —	"	48363 61
Bezoldiging van den Inspecteur der Gemeente-financiën	"	— —	"	— —
Andere uitgaven in verband met het toezicht op het beheer der rekenplichtigen	"	1810 —	"	1500 —
Bezoldiging van den Gemeente-Ontvanger	"	— —	"	3186 67
Andere uitgaven in verband met de indienststelling van een Gemeente-Ontvanger	"	— —	"	1605 26
Vertalingen, druk- en bindwerk, advertentiekosten, schrijf- en bureaubehoeften, transportkosten, abonnement telefoon en verdere kleine uitgaven	"	14792 82	"	20987 21 ⁵
Aanschaffing van werken voor de bibliotheek	"	— —	"	128 42
Huur en onderhoud van lokalen voor de secretarie, 's Raads vergadering, verlichting en verdere daarmede in verband staande uitgaven	"	3547 77	"	6272 81
Kleine uitgaven in verband met de uitbreiding van het gebouw der Gemeente-Secretarie	"	— —	"	3129 54
Vervoer- en representatiekosten van den Gemeenteraad	"	229 10	"	2323 35
Kosten van toezicht op de naleving van 's Raads verordeningen voor zoover niet vallende onder andere afdeelingen	"	2520 —	"	— —
Kosten van kiezerslijsten en verkiezingen	"	2560 48	"	6589 92
Schrijfloonen van den kashouder.	"	960 —	"	— —
Verponding van aan de Gemeente Batavia in eigendom toebehoorende panden	"	395 62	"	580 73 ⁵
Kosten van het in kaart brengen van de Gemeente Batavia door den Topografischen dienst.	"	8750 —	"	11250 —
Duurtetoeslag aan de ambtenaren met eene bezoldiging beneden f 400.— per maand	"	— —	"	19386 15 ⁵
Openbare werken voor zooveel niet begrepen in volgende afdeelingen.				

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in :	
	1917.	1918.
Algemeene kosten.		
Bezoldiging en vaste transportkosten-vergoedingen van den Directeur en van het technisch personeel voor den dienst der Gemeentewerken.	f 43234 59	f 48686 67
Het verleenen van eerste hulp bij ongelukken, het verstrekken van geneesmiddelen aan Gemeentewerklieden bij verschijnselen van besmettelijke ziekte en het aanvullen van verbandkisten .	„ 235 —	„ 220 95
Uitgaven voor transport van niet in het genot van vaste transportkosten-vergoedingen zijnde technische ambtenaren	„ — —	„ — —
Bezoldiging en transportkosten van het administratief en technisch personeel, schrijfloonen enz.	„ 18851 66 ⁵	„ 28221 75
Schrijf- en bureaubehoeften, druk- en bindwerk, abonnement telefoon en andere in verband daarmee staande uitgaven.	„ 4500 —	„ 6394 32
Uitgaven ten behoeve van de Gemeente-automobielen	„ 11624 11 ⁵	„ 8561 87 ⁵
Onderhoud en herstelling.		
Onderhoud en herstelling van gebouwen, verzekering tegen brandschade van kantoren en magazijnen met inbegrip van inboedel en magazijnsvoorraad	„ 3238 28	„ 6245 61
Onderhoud van wegen en pleinen en daartoe behorende werken	„ 186919 48	„ 217239 46
Onderhoud en herstelling van bruggen en duikers.	„ 12071 —	„ 16083 33
Onderhoud en herstelling van goten en riolen.	„ 10868 29	„ 13975 50
Onderhoud van plantsoenen, gazons en aanplantingen	„ 8916 55	„ 6755 15
Onderhoud en herstelling van kaaimuren, beschoeiingen en paardewedden	„ 1364 03	„ 6261 95 ⁵
Onderhoud en herstelling van gereedschappen, instrumenten en werktuigen	„ 5161 77 ⁵	„ 8647 19
Onderhoud en herstelling van straatnaam- en aanplakborden, zuilen en stadsuurwerken .	„ 1087 24 ⁵	„ 1118 27 ⁵

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in:			
	1917.		1918.	
Zware herstellingen en vernieuwingen.				
Zwaar herstel van wegen	f	76144 07 ⁵	f	38577 87 ⁵
Nieuwe werken.				
Aanleg van nieuwe wegen	"	189 65	"	1973 54
Het verbreedten van de Kali Lio te Senen, Brug Glodok, Brug over de Tjiliwong t/o. Gem. Secretarie	"	— —	"	7743 51 ⁵
Aanleg van plantsoenen, gazons en aanplantingen.	"	322 27 ⁵	"	1048 87 ⁵
Aanleg van goten en riolen	"	622 76	"	5418 44
Bouw van openbare privaten en urinoirs	"	— —	"	— —
Bouw van bruggen en duikers	"	85997 55	"	— —
Aankoop en/of aanmaak van straatnaam- en waarschuwborden, alsmede van reclameborden	"	900 52	"	366 25 ⁵
Diversen.				
Bediening van ophaal- en draaibruggen.	"	2690 94	"	2630 56
Aankoop of aanmaak van gereedschappen, werktuigen en instrumenten	"	10381 64 ⁵	"	19366 60
Uitgaven wegens arbeid ten behoeve van en leveranties aan derden	"	52457 29	"	51830 22
Kosten van bewaking der overwegen No 5 en 7 in den langs het Goenoeng Saharikanaal loopenden weg	"	551 59	"	411 97 ⁵
Uitgaven voor het doen van verschillende verrichtingen aan wegen, bruggen enz., tengevolge van plaats gehad hebbende overstromingen.	"	— —	"	4741 60
Berg- en werkplaatsen.				
Bezoldiging, transportkosten en andere inkomsten van het werkplaatspersoneel	"	11950 61 ⁵	"	14325 —
Aankoop en aanmaak van materiaal.	"	166986 16	"	— —
Werkplaats voor ijzer-constructie en reparatie.	"	86654 74 ⁵	"	— —
Openbare gezondheid.				
Bijdrage in de kosten van een stedelijken gezondheidsdienst	"	13282 —	"	13282 —
Andere maatregelen tot verbetering der openbare gezondheid	"	17633 68	"	6064 49 ⁵

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in :	
	1917.	1918.
Reinigings- en besproeiingsdienst.		
Bezoldiging en transportkosten van het personeel.	f 14142 50	f 16060 —
Arbeidsloonen en aanschaffing van materiëel voor den reinigingsdienst	„ 63854 49	„ 90783 46 ⁵
Onderhoud van materiëel van den reinigingsdienst.	„ 1531 37	„ 3637 72 ⁵
Arbeidsloonen, aanschaffing van materiëel en andere uitgaven voor den besproeiingsdienst.	„ 56068 83	„ 104332 15 ⁵
Onderhoud van het materiëel van den besproeiingsdienst	„ 112 22	„ 394 22 ⁵
Arbeidsloonen voor den faecaal-reinigingsdienst.	„ — —	„ 1232 19 ⁵
Onderhoud en vernieuwing van materiëel van den faecaal-reinigingsdienst	„ 1 06	„ 3190 57
Drinkwatervoorziening.		
Artesische Waterleiding.		
Bezoldiging van het personeel	„ 25263 66	„ 28840 35
Schrijf- en bureaubehoeften en telefoonabonnementen	„ 1749 —	„ 6129 94 ⁵
Onderhoud en herstellingen van buisleidingen, reservoirs, hydranten, putten en wat verder daartoe behoort	„ 27914 98	„ 15693 66
Bemaling van verschillende putten	„ — —	„ 22422 72 ⁵
Uitgaven wegens aansluitingen van erfleidingen aan de hoofdleiding en het plaatsen en leveren van meters	„ 32641 71	„ — —
Uitgaven wegens arbeid en leveranties ten behoeve van derden	„ 14800 17	„ 33595 98
Verbetering en uitbreiding der artesische watervoorziening	„ 93237 08 ⁵	„ — —
Aankoop en aanmaak van gereedschappen, werktuigen of instrumenten voor de waterleiding.	„ 10654 20	„ 2895 01
Onderhoud van gereedschappen, instrumenten en werktuigen van de waterleiding	„ 260 49 ⁵	„ 51 —
Hoogdrukwaterleiding.		
Aanleg eener hoogdrukwaterleiding	„ 22108 63	„ — —

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in:	
	1917.	1918.
Brandweer.		
Bezoldiging van het personeel	f 3924 —	f 4697 50
Tegemoetkoming aan spuitgasten	" 196 62	" 767 87 ⁵
Bureaubehoeften	" 100 —	" 33 55
Onderhoud brandspuithuizen	" 1195 22	" 169 95
Onderhoud van het materiëel	" 3669 51	" 1570 17 ⁵
Aanschaffing van materiëel	" 2962 81	" 21218 70 ⁵
Premiën, transportkosten, schadeloosstellingen en andere uitgaven	" 2223 25	" 5125 32
Kosten van telefoonaansluitingen	" 1682 —	" 4503 75
Kosten van verzekering van het brandweer- personeel	" — —	" — —
Straatverlichting.		
Kosten van verlichting der openbare wegen en pleinen (pasars uitgezonderd)	" 88507 77	" 90172 09
Rooiwezen.		
Bezoldiging en transportkosten van het personeel. Kantoorhuur	" 27327 —	" 39125 16
Kosten detaillering van het algemeen plan voor verbetering der volkshuisvesting	" — —	" — —
Omwerking der bekroonde ontwerpen van den prijsvraag voor projecten van goedkoope woningen	" — —	" 3000 —
Kosten verbonden aan het uitschrijven van een prijsvraag voor projecten van goedkoope wo- ningen	" — —	" 1000 —
Kosten verbonden aan het uitschrijven van een prijsvraag voor projecten van goedkoope wo- ningen	" 3614 60	" — —
Vervaardigen van een uitbreidingsplan voor Batavia	" 816 90 ⁵	" 113 —
Uitgaven in verband met het onderzoek voor de volkshuisvesting	" 6634 50	" — —
Andere uitgaven	" 3350 —	" 3157 50
Kosten van inning van belastingen.		
Uitgaven in verband met de heffing van eene belasting op de openbare gemakkelijkheden	" 14564 90	" 16756 70
Kosten van invordering der opcenten op 's Lands belastingen	" 5916 63	" 10457 29

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in:	
	1917.	1918.
Uitgaven in verband met de heffing van eene hondenbelasting	f 5158 87	f 2291 46
Algemeene begraafplaatsen.		
Begraafplaats voor Europeanen te Tanah Abang.		
Bezoldiging van personeel	„ 6892 —	„ 6997 65
Daggelden van het Inlandsch personeel. . . .	„ 5693 70	„ 7031 40
Onderhoud der begraafplaats, kosten van stal, wagens en paarden, graven en kelders, bediening bij begrafenissen, aanmaak van doodkisten, aanvulling van inventaris, abonnement telefoon en andere uitgaven	„ 31499 96	„ 36788 65
Begraafplaatsen voor Inlanders.		
Bezoldiging van het personeel	„ 3828 —	„ 3470 15
Onderhoud der begraafplaatsen	„ 513 25	„ 444 85
Aankoop van grafpalen, begrafeniskosten van overleden behoeftige Inlanders en andere uitgaven	„ 1840 50	„ 3855 30
Uitbreiding der begraafplaatsen te Mangga Doewa, Karet en Boegis	„ — —	„ — —
Begraafplaats voor Christen-Inlanders.		
Administratiekosten	„ 100 —	„ 100 —
Bezoldiging van een doodgraver	„ 345 —	„ 300 —
Onderhoud der begraafplaatsen en andere uitgaven	„ 564 65	„ 1816 60
Slachtbedrijf.		
Algemeene kosten.		
Bezoldiging en transportkosten van een veearts en zes hulpkeurmeesters	„ 15618 75	„ 13105 —
Varkensslachthuis.		
Bezoldiging van vast personeel	„ 1985 —	„ 1980 —
Bezoldiging van tijdelijk personeel	„ 4815 —	„ 5163 50
Onderhoud der gebouwen	„ 1744 35 ⁵	„ 1396 54 ⁵
Verbetering van het varkensslachthuis	„ — —	„ — —
Andere uitgaven	„ 14106 76 ⁵	„ 10632 88

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in:	
	1917.	1918.
Andere slachtplaatsen.		
Bezoldiging van het personeel	f 1448 —	f 1627 50
Onderhoud van gebouwen	55 03	5 96
Andere uitgaven	796 40 ⁵	2927 38 ⁵
Buffel- en varkensmarkt.		
Bezoldiging van het personeel	692 50	678 —
Onderhoud der gebouwen en terreinen	1207 55	642 07 ⁶
Verbetering der inrichting van de varkensmarkt	— —	3 40
Verbetering van de buffelslachtplaats	— —	— —
Andere uitgaven	166 45	1916 56
Pasars.		
Bezoldiging en transportkosten van het personeel	16823 50	16860 57 ⁵
Schrijfbehoeften, drukwerk, meubilair, werktuigen en gereedschappen	1390 76 ⁵	1679 09
Onderhoud van gebouwen en terreinen	275 72	5722 73
Vorming van een reservefonds voor het marktwezen	— —	— —
Uitgaven verbonden aan het in eigen beheer nemen van den vischpasar te Pasar Ikan	— —	— —
Verzekering van de pasarloodsen te Senen en te Pasar Ikan	640 —	640 —
Andere uitgaven	7394 02 ⁵	1626 08
Grondbedrijf.		
Algemeene kosten.		
Bezoldiging en andere inkomsten van het personeel	11039 —	16088 33
Andere uitgaven voor den dienst van Grond- en Woningzaken	1684 42	1104 05
Land Menteng.		
Bezoldiging van het personeel	1237 69	1049 86
Onderhoud en herstelling van heerenhuizen van de sluis te Kampong Melajoe en van al hetgeen tot het land behoort	5049 51	1529 82 ⁵

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in:			
	1917.		1918.	
Verponding	f	1494 70	f	1494 70
Andere uitgaven	"	2191 99	"	676 76
Aanleg van wegen, pleinen en plantsoenen	"	683 50	"	— —
Grondbezit te Djati.				
Rente van den koopprijs van het land Djati	"	5161 50	"	— —
Bezoldiging van den djoeragan	"	345 —	"	300 —
Bouw van een kantoorlokaal op het land Djati	"	829 47	"	— —
Onderhoud en herstellingen van gebouwen	"	109 46	"	8 20
Verponding	"	— —	"	— —
Andere uitgaven	"	234 65	"	35 70
Sentiong.				
Uitgaven voor het onderhoud van den kampong				
Taman Sarie	"	1634 14	"	4330 62 ⁵
Bezoldiging van personeel	"	342 50	"	50 —
Verponding	"	583 64 ⁵	"	647 73
Rente voor uit de Sentiong-leening genomen gelden	"	13686 44	"	— —
Schouwburg en Stadsconcerten.				
Bezoldiging en andere inkomsten van het schouw- burgpersoneel	"	5258 20	"	7820 83
Bureaubehoefden	"	267 75	"	266 25
Onderhoud van gebouwen	"	768 56 ⁵	"	1681 10
Onderhoud en aanschaffing van décors rekwi- sieten en tooneelmeubilair	"	— —	"	1578 —
Verzekering tegen brandschade van gebouwen, décors, meubilair, lichtkronen, electrische in- stallatie, woning van den administrateur en bibliotheek	"	571 34	"	571 24
Uitgaven wegens verlichting	"	1471 30	"	2439 95
Verbetering van de lichtinstallatie	"	— —	"	— —
Andere uitgaven in verband met de exploitatie van den schouwburg	"	2387 05	"	1678 95
Bouw van een consumptie-lokaal met W. C. en urinoir voor de galerijbezoekers	"	— —	"	3584 39
Uitgaven in verband met stadsconcerten	"	1701 10	"	1696 —

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in:	
	1917.	1918.
Rentebetaling en aflossing van geldleeningen.		
Rente der obligatieleening 1911	f 28035 —	f 27360 —
Aflossing der obligatieleening 1911	" 15000 —	" 15000 —
Rente der obligatieleening 1917 (gedeeltelijk)	" 28035 —	" 73776 88
Administratie en provisie	" 317 85	" 6280 79
Rente credietleening Decapark	" — —	" 3300 —
Rente credietleening voor het hotel „Wisse”.	" 11891 76	" — —
Kosten voortvloeiende uit de toepassing der Ambtenarenverordening.		
Uitgaven ingevolge artikel 5, lid 1 en 2 der ambtenarenverordening (reiskosten bij aanstelling van ambtenaren), die zich buiten Batavia in Nederl.-Indië bevinden)	" — —	" 1833 40
Uitgaven ingevolge artikel 5 lid 3 der ambtenarenverordening (reiskosten, uitrustingskosten e. d. bij aanstelling van ambtenaren, die zich buiten Ned.-Indië bevinden)	" — —	" — —
Uitgaven ingevolge de artikelen 27 en 34 der ambtenarenverordening (reiskosten bij binnenlandsch verlof ter vervanging van buitenlandsch verlof wegens ziekte of langdurigen dienst)	" — —	" 2698 —
Bijdrage der Gemeente aan het pensioenfonds krachtens artikel 39, lid 3 der ambtenarenverordening	" — —	" 2000 38
Storting den inhoudingen voor pensioen enz. krachtens artikel 39, lid 3 der ambtenarenverordening in het pensioenfonds.	" — —	" 2000 38
Bijdrage der Gemeente ten behoeve van uitkeeringen, ingevolge de in artikel 54 der ambtenarenverordening bedoelde regelingen	" — —	" 4521 25
Storting der inhoudingen voor uitkeeringen, ingevolge de in artikel 54 der ambtenarenverordening bedoelde regelingen	" 13072 —	" 7764 67
Uitkeering aan gemeenteamttenaren of hunne rechtverkrijgenden bij het verlaten van den dienst of bij overlijden	" 12873 21	" 19177 57 ⁵

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in:			
	1917.		1918.	
Andere uitgaven voortvloeiende uit de toepassing der ambtenarenverordening	f	18914 24 ⁵	f	20560 50
Subsidies.				
Subsidie aan de N. I. vereeniging tot bescherming van dieren, afdeeling Batavia, voor de bediening van de weegbrug te Glodok	„	900 —	„	900 —
Subsidie aan de Vereeniging voor Locale Belangen	„	150 —	„	150 —
Subsidie t/b. van het Alg. Ingenieurscongres in 1919 te Batavia te houden	„	— —	„	— —
Subsidie a/d. Bond van niet gediplomeerde ambtenaren.	„	— —	„	300 —
Onvoorziene uitgaven	„	2595 71 ⁵	„	10926 50
Kosten verbonden aan de uitvoering van de Huurcommissie Ordonnantie	„	— —	„	17351 54
Buitengewone dienst.				
Openbare werken.				
Ombouw van het wegennet	„	— —	„	— —
Aanleg of verbreding van wegen	„	— —	„	27151 58
Bouw van opslagloodsen aan de Kali Besar en elders	„	— —	„	— —
Zwaar herstel van wegen waarvoor regeerings-subsidie is toegestaan	„	— —	„	26755 85
Aankoop of aanmaak van gereedschappen, werktuigen en instrumenten	„	— —	„	53340 99
Assaineeringswerken	„	— —	„	— —
Kosten van voortzetting van aanleg van wegen en riolen t/b. van de Mij. Gondangdia	„	— —	„	6578 59
Ombouw rioleering Nieuw Gondangdia	„	— —	„	— —
Bouw van bruggen en duikers	„	— —	„	60434 70
Bouw van een Gemeentehuis	„	— —	„	2270 —
Bijbouwing Secretarie	„	— —	„	19119 77
Aankoop en aanmaak van materiaal	„	— —	„	167265 18
Werkplaats voor ijzerconstructie en reparatie	„	— —	„	79986 35
Overbrenging van de steenbrekerij met loods van Gemeentewerken van het emplacement Koningsplein naar Tanah Abang	„	— —	„	14960 46 ⁵

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in:	
	1917.	1918.
Ombouw van pasars	f — —	f — —
Uitbreiding der Europeesche begraafplaats, dan wel aanleg van een nieuw kerkhof	— —	115487 80 ⁵
Aanschaffing van het materiëel voor den faecaal- reinigingsdienst	— —	21830 25
Aankoop van drie autosproeiwagens	— —	16500 —
Bezoldiging en transportkosten vergoedingen van het personeel voor de hoogdrukwater- leiding	40833 32 ⁵	45926 16 ⁵
Andere uitgaven ten behoeve van het personeel.	— —	3586 41
Uitgaven voor het verrichten van metingen, voor aanschaffing van gereedschappen enz.	— —	1898 25
Kantoorhuur, bureau- en teekenbehoeften	— —	5257 71
Werkzaamheden op het bronterrein	— —	2462 78 ⁵
Uitgaven voor aanleg van toegangswegen en voor het in orde brengen van terreinen voor reservoirs enz.	— —	602 69
Aankoop en huur van gronden	— —	200000 —
Aankoop van buizen en ander materiaal	— —	— —
Kosten van rapporten, bestekken en teekeningen.	— —	235 60
Artesische Waterleiding.		
Uitgaven wegens aansluitingen van erfleidingen aan de hoofdleiding der artesische waterleiding en het plaatsen en leveren van watermeters.	— —	60104 76 ⁵
Verbetering en uitbreiding der artesische water- leiding.	— —	104842 02 ⁵
Aanleg van wegen, pleinen, plantsoenen en bruggen op het land Menteng	— —	67924 33
Bemetseling van de spoelwaterleiding in het land Menteng.	— —	— —
Bouw van een paviljoen bij het huis te Pegang- saan No. 38	— —	4977 10
Afkoop van erfpachtsrechten van opgezetenen op het land Menteng	4745 —	147361 —
Kosten van het opmaken van projecten voor goedkoope woningen	— —	13682 —
Betaling van den koopprijs van het land Djati.	— —	86025 —

Omschrijving der uitgaven.	Uitgegeven in :	
	1917.	1918.
Afkoop van erfpachtsrechten van opgezetenen van het land Djati	f 1546 —	f 35740 —
Kosten van verdere exploitatie van Sentiong	„ 24816 20	„ 11603 00 ^s
Betaling van den koopprijs van het land Djagal Tanah Njonja	„ — —	„ — —
Kosten van exploitatie van het land Djagal Tanah Njonja	„ — —	„ — —
Aflossing van vlottende schuld, dan wel bestrijding van uitgaven, waarvoor machtiging tot het aangaan van vlottende schuld is gegeven, doch waarvoor zoodanige schuld niet is aangegaan.	„ — —	„ 743737 64
Rente van de obligatieleening 1917 (gedeeltelijk).	„ — —	„ 2500 —
Rente waarborgsom Decapark	„ — —	„ 2500 —
Belegging van voor 1918 niet benoodigd gedeelte van de opbrengst der obligatieleening 1917	„ — —	„ 2200000 —
Tijdelijke belegging van buitengewone kasmiddelen	„ — —	„ 2025832 56
Tijdelijke belegging van gewone kasmiddelen	„ 377707 —	„ 430340 77
Bouw van een runderslachthuis c. a.	„ — —	„ — —
Betaling overnemingsom werken en inrichtingen van het z.g. Decapark	„ — —	„ 230000 —
Belegging waarborgsom Decapark	„ — —	„ 50000 —

Overzicht van de ontvangsten 1917 en 1918.

Omschrijving der ontvangsten.	Ontvangsten in :	
	1917.	1918.
Gewone dienst.		
Betalingen voor vergunningen tot gebruik van wegen, pleinen enz.	f 34602 83 ⁵	f 41422 46
Pachtsom van het Decapark	" — —	" 35750 —
Leges	" — —	" 2014 80
Bruggelden	" — —	" 754 60
Ontvangsten wegens arbeid ten behoeve van en leveranties aan derden	" 46512 37 ⁵	" 43393 02 ⁵
Ontvangsten voor het weghalen van vuil	" — —	" 9085 69 ⁵
Betalingen voor overbouwingen	" — —	" 8 50
Ontvangsten voor den faecaalreinigingsdienst	" — —	" 744 96
Ontvangsten wegens arbeid ten behoeve van de verstrekking van drinkwater	" 22730 02 ⁵	" 38126 93
Verhooging ad 25% van den kostprijs van ten behoeve van derden verrichte werkzaamheden of van aan derden gedane leveranties	" — —	" 5690 88
Opbrengst der verhuring van wegwalsen	" — —	" — —
Ontvangsten wegens verstrekking van drinkwater en huur van watermeters	" 123891 47	" 138691 99
Het uit de algemeene middelen afgezonderd bedrag	" 384220 —	" 384220 —
Uitkeering uit 's Lands Kas van een bedrag gelijkstaande aan de volle opbrengst van door de gemeente geheven belastingen over 1916.	" 153767 —	" 163340 —
Inkomsten voortvloeiende uit de hondenbelasting.	" 10708 45	" 9997 50
Belasting op openbare gemakkelijkheden	" 160318 52	" 191357 91
Inkomsten voortvloeiende uit de toepassing van het Rooireglement	" 28468 74 ⁵	" 37223 01 ⁵
Inkomsten voortvloeiende uit de toepassing van de Reclameverordening	" 1942 40	" 2086 40
Inkomsten voortvloeiende uit de toepassing van de verordening op Gemeente heffingen	" 6113 00 ⁵	" — —
Opbrengst van andere belastingen en heffingen.	" 5676 38	" — —
Rente van in 1918 (1917) belegde kasmiddelen van den gewonen dienst	" 18053 —	" 1714 43
Inkomsten der Europeesche begraafplaats	" 51795 68	" 66160 14
Inkomsten der Inlandsche begraafplaatsen	" 8313 —	" 12891 65

Omschrijving der ontvangsten.	Ontvangsten in :	
	1917.	1918.
Inkomsten der Inlandsche Christenbegraafplaats.	f 843 49	f — —
Inkomsten ter zake van het gebruik van het varkensabattoir	" 30878 —	" 31936 65
Inkomsten ter zake van het gebruik van de buffelslachtplaats en van de vleeschkeuring te Batavia	" — —	" 18303 50
Inkomsten ter zake van de uitoefening der vee- en vleeschkeuring in de gemeente Meester-Cornelis door den gemeentevereearts van Batavia.	" — —	" — —
Inkomsten ter zake van het gebruik van de buffel- en varkensmarkt.	" 3537 85	" 3060 70
Inkomsten voortvloeiende uit de pasars.	" 42273 07	" 44314 54
Opbrengst verhuring vischhal te Pasar Ikan	" 3000 —	" 3000 —
Inkomsten uit het land Menteng	" 21788 44	" 25581 29
Inkomsten uit het grondbedrijf Sentiong	" 23730 78	" 5922 63
Ontvangsten wegens verkoop van woningen	" — —	" 6773 84
Huishuur, grondhuur en andere inkomsten van het land Djati.	" 2386 08	" 2573 72
Inkomsten uit het land Djagal-Tanah Njonja	" — —	" — —
Inkomsten voortvloeiende uit de exploitatie van den Schouwburg	" 9944 60	" 12765 —
Inhoudingen op de bezoldigingen van het personeel der gemeente voor uitkeeringen als wachtgeld, pensioens, enz. krachtens de regelingen bedoeld in artikel 54 der ambtenaren verordening	" 7854 23	" 7915 17
Inhoudingen voor pensioen enz. krachtens artikel 39 der ambtenaren verordening	" — —	" 1935 88
Terug te nemen reserves tot het doen van uitkeeringen als wachtgeld, pensioen enz., aan de ambtenaren, bedoeld in onderdeel 38.	" 12873 21	" 15461 55 ^e
Beschikking uit het pensioenfonds, bedoeld in artikel 39 der ambtenarenverordening voor betaling van pensioen, wachtgeld enz. ingevolge verordening	" — —	" — —
Terugbetaling van voorschotten in vorige dienstjaren verstrekt	" 264 —	" 6825 91
Terugneming van de in 1916 belegde opbrengst van de uitgifte der series VI en VII der leening 1911.	" 58200 —	" — —

Omschrijving der ontvangsten.	Ontvangsten in :	
	1917.	1918.
Inkomsten uit de exploitatie van Gemeentegron- den voorzoover niet begrepen in andere on- derdeelen	f 2307 50	f 3422 —
Opcenten op 's lands belastingen	" 203621 79	" — —
10 Opcenten op de personeele belasting	" — —	" 50149 68
20 Opcenten op de verponding en 20 extra- opcenten op de verpondingsbelasting voor aanslagen van N. V. Commanditaire vennoot- schappen op aandelen, onderlinge verzeke- ringsmaatschappijen een bedrijf of beroep uitoefenende vereenigingen en stichtingen	" — —	" 81154 72
15 Opcenten op belasting op bedrijfs- en ande- re inkomsten van aanslagen hooger dan f 27.72	" — —	" 35317 10 ^s
15 Opcenten op de inkomstenbelasting en 10 extra-opcenten op aanslagen in de inkomsten- belasting groot f 444.75 en hooger	" — —	" 191297 30
Inkomsten voortvloeiende uit de verhuur van het hotel „Wisse”	" 9000 —	" 10000 —
Inkomsten voortvloeiende uit de verhuur van eene woning aan den administrateur van den schouwburg	" 720 —	" 660 —
Andere ontvangsten.	" 58989 62	" 88053 92
Buitengewone dienst.		
Opbrengst der obligatieleening 1917.	" — —	" 4334310 42
Beschikking op credietleening Decapark	" — —	" 230000 —
Waarborgsom Decapark	" — —	" 50000 —
Opbrengst belegging waarborgsom Decapark	" — —	" 2500 —
Restitutie wegens verstrekking van materialen aan verschillende gemeentelijke diensten.	" — —	" — —
Opbrengst belegging van buitengewone kas- middelen	" — —	" 20992 39
Terugneming van tijdelijk belegde buitengewone- kasmiddelen	" — —	" 1184188 —
Terugneming van tijdelijk belegde gewone kas- middelen	" 366000 —	" 660757 44
Bouwvoorschotten land Sentiong.	" — —	" 6625 57 ^s

